

Barcode - 99999990816129
Title - Pushti Mahar Sabdhi.
Subject - Manufactures
Author -
Language - gujarati
Pages - 168
Publication Year - 1939
Creator - Fast DLI Downloader
<https://github.com/cancerian0684/dli-downloader>
Barcode EAN.UCC-13

9 999999 081612

N. 110

॥ श्रीकृष्णायनमः ॥
॥ श्रीबहुमप्रभुपादपंकजायनमः ॥

श्रीयमुनायनमः

श्रीगोपीजनायनमः

श्री

पुष्टिमहारसाब्धि.

(गद्य पद्य.) भा० १.

गोम्बामाश्री १०८ श्रीव्रजरन्नलालजी
महाराजनी आज्ञाथो.

→* लेखक *

तथा,

प्रकाशक

मुद्र्याल भागलाल छगनलाल व्यास.

मु. मानरवाला ए. मु.

डाल मु. नवसारी.

ई. ३१. १०००

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૮૧૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ પુષ્ટિમ્ભારતસાહિત્ય

વિષય પ૨૨૩૩: ૫૨

વિષયાનુક્રમણિકા.

વિષય.

Huzur Deputy Collector,
Surat.

૧ શ્રીવક્ત્રમ પંચાક્ષર સ્તોત્રમ	...	...	...	૧
૨ શ્રીયમુના વિજ્ઞાપિત ગદ્ય.	...	...	...	૨
૩ શ્રીયમુનાષ્ટકમ પદ્યમાં.	...	...	...	૨૪
૪ દયાળુ હે શ્રીયમુનાજી ?	...	...	...	૨૫
૫ કૃષ્ણ કીરતાગ્ને બજીએ !	...	...	...	૨૬
૬ શ્રીયમુના સ્તુતિ	...	...	...	૨૬
૭ જીવહંસને આપેલી ભાળ	...	...	...	૨૭
૮ શ્રીયમુના સ્તુતિ (૨)	...	...	...	૨૭
૯ દેવે દર્શન દેવગિરિવરધરન.	...	...	...	૨૮
૧૦ અમારાં હે શ્રીયમુનાજી ?	...	...	...	૨૮
૧૧ ચિરકાળથી વિચેાગવટો દમ.	...	...	...	૨૯
૧૨ શ્રીમદ્વક્ત્રમપ્રભુ ચિરચિત્ત પોડશ અન્ધાવલી	...	...	...	૩૦
૧૩ અનુઃશ્લોકી.	...	...	...	૩૧
૧૪ સિદ્ધાન્ત રહસ્ય.	...	...	...	૩૨
૧૫ નિરોધ લક્ષણ.	...	...	...	૩૩
૧૬ વિવેક ધૈર્યાશ્રય.	...	...	...	૩૪
૧૭ શ્રીમાલબોધમ.	...	...	...	૩૫
૧૮ અન્તઃકરણ પ્રબોધ.	...	...	...	૩૬
૧૯ શ્રીવજ્રરત્નલાલની સ્તુતિ	...	...	...	૩૭
૨૦ અવિચ્છિન્ન સહસ્ત્રચારવિ.	...	...	...	૪૦
૨૧ ગોપીપ્રિયગોવિંદશ્રીગિરિધર.	...	...	...	૪૧
૨૨ ઉપદેષક એવા જ્ઞેષ્ઠએ ?	...	...	...	૪૨
૨૩ શ્રીગોમામજીની વિજ્ઞાપિત્યોનેદ	...	...	...	૪૩
રસ પ્રથમથી-તવમાં પ્રપ્ત સુધી	...	...	...	૪૪
૨૪ શસ્ત્રસામયલી	...	...	...	૪૫
૨૫ ભક્તિ માર્ગમાં પ્રેમ પ્રાપ્તિન્ય છે.	...	...	...	૪૬
૨૬ પ્રભુસેવા કોને કહેવી ?	...	...	...	૪૭
૨૭ શ્રીગુરુ એવા જ્ઞેષ્ઠએ.	...	...	...	૪૮
૨૮ શ્રુતિયોની શું ગતિ થઈ ?	...	...	...	૪૯

O. T.

22 NOV 1927

૨૯	પ્રેમની પરાક્રાંતિ.	...	...	...	...	૭૯
૩૦	શ્રીગુરુ સ્તુત્યાષ્ટક.	...	...	...	...	૮૦
૩૧	નથીતાપસંતાપનાથ.	...	...	...	...	૮૧
૩૨	ચંદ્રાનનને ચિતમાં રાખી.	...	...	...	...	૮૨
૩૩	રતિરસધીર નાયક મનમોહન.	...	...	...	...	૮૩
૩૪	રતિરસ ઘેલો નંદ લાડિલો.	...	...	...	...	૮૪
૩૫	છોડી નાથો નાથ.	...	...	...	...	૮૪
૩૬	ગોવિંદ હરે.	...	...	...	...	૮૫
૩૭	હવે ક્યારે દીખાવે છે ?	...	...	...	...	૮૬
૩૮	મોહન નંદલાલ ?	...	...	...	...	૮૬
૩૯	રઠીયાળાલાલ.	...	...	...	...	૮૭
૪૦	ત્રંબકલાલ જમનાદાસ.	...	...	...	...	૮૮
૪૧	છોગાળા છો છેલ.	...	...	...	...	૮૮
૪૨	સિતઝતુવર્ણન.	...	...	...	...	૮૯
૪૩	ઓ પ્રેમ તહારી છત છે !	...	...	...	...	૯૧
૪૪	શ્રીરાધિકાનો રસવિલાસ.	...	...	...	...	૯૨
૪૫	પ્રેમ ભક્તિ.	...	...	...	...	૯૫
૪૬	શ્રીગીતા નવમોધ્યાય.	...	...	...	...	૯૮
૪૭	શ્રીગીતાશાસ્ત્ર બારમો અધ્યાય.	...	...	...	...	૧૦૨
૪૮	શ્રીગીતા ૧૮મો અધ્યાય.	...	...	...	...	૧૦૪
૪૯	કનૈયાકૃષ્ણ વિણ કોઈ.	...	...	...	...	૧૧૮
૫૦	શ્રીજાનકોપનિષત્.	...	...	...	૧૨૦થી ૧૪૧ સુધી.	
૫૧	અરે આ પીડ કાણુ નિવેરે.	...	...	...	...	૧૪૧
૫૨	સખી પ્રતિ સખીની ઉક્તિ.	...	...	...	...	૧૪૨
૫૩	પ્રીતમ મીલવેકી પીડ.	...	...	...	...	૧૪૩
૫૪	મીલે દિન વહે કાર્ય કંતે ?	...	...	...	...	૧૪૪
૫૫	કૃષ્ણવદનકાન્તિ.	...	...	...	...	૧૪૪
૫૬	શ્રીકૃષ્ણાશ્રય	...	...	...	...	૧૪૫
૫૭	શ્રીભવન્નામાલા	...	...	...	...	૧૪૭
૫૮	શ્રીવૈશ્વાનરસ્તુતિ.	...	...	...	...	૧૪૯
૫૯	શ્રીસ્વામિનીશ્રુતું સુખદ સ્વરૂપ.	...	...	...	...	૧૫૦

॥ श्रीगोपीजनपद्धिभायनमः ॥

श्रीमदाचार्य चरणा विजयन्ते

श्रीमद् गोस्वामी कुलकौस्तुभ. श्री १०८ श्रीब्रजरत्नलालजी

महाराजश्रीनी आह्वानुसार

❖ पुष्टिमहारसापिध ❖

(गद्य-पद्य) भा. १

(श्रीहरिरायणकृत, श्रीयमुनाष्टक निरूपण तथा श्रीविद्वत्तेशप्रभु
विरचित विग्रहितयो तथा त्रयोध्यायि गीता तथा छान्दोग्यो-
पनिषत् प्रपाठक आहमे तथा श्रीब्रजपतिसंयोग वियोगरस
काव्यामृतथी भरपुर आ ग्रन्थ, आप्ताल वृद्ध
उपयोगी छे.)

प्रलेता तथा प्रकाशक

मुज्याल भाधताल छगनताल व्यास.

मु. मातरनिवासी हाल मु. नवसारी.

(आ पुस्तकना सर्वहक कर्ताधिन छे.)

संवत्-१९८३-वृद्धभाष ४४८ सने १९२८.

प्रत २०००]

[प्रथमावृत्ति

की. ३। १-०-०.

अथरात विद्यापीठ
अथराती शिपीराष्ट्र-संग्रह

१३८१८

अर्पण पत्रिका.

गो०पीजन रस्ते मारे जवा, निष्कंटकमार्ग बधो करजो;
श्री व्रजरत्न प्रताप विमल यश, अंगीकृत ठारी ठरजो. १
व्रजपति केली कलारस गाने, मुज अंतर सुस्थिर करजो;
जन्म सुफल जीवनेश करी, सकलविषय रस परहरजो. २
इति रसभरी एकचाह रसीली, श्रीनाथ विषे मारी करजो;
तदन तपावी तावी परिक्षक, निज जाणी स्वामि वरजो. ३
मयी राज तोषक रंचककृति, निजबल दीन समिप करजो;
लाडसवेला नंदलाल विण, लालच उदय थती हरजो. ४
ललित श्रीर उदार अदयदा, मुजथी कृपणता ना करजो;
जीवन धन सर्वस्व तमो, तुष चरणभक्ति उर मुज भरजो; ५
अप्यु पुष्टिमहारसमन्वि, हे गुरु अंगीकृत करजो;
श्री वल्लभ वंशजे व्यास उर, आप कृपाथी नित वलजो. ६
भजनीयः सदा कृष्णः यशोदोत्संग लालितः ॥
इति कृष्णास्य सिद्धान्तो मुक्तावर्यां विराजते ॥१॥
लालसा रक्षणी यातु श्रीमुखा लोचने दृढा ॥
लक्षं स्थाप्यं बल्लवीशे जगत विस्मृति पूर्वकम् ॥२॥
भाषणं नाऽति कर्तव्यं फलेषु बाधकत्वतः ॥
इन्द्रियाश्च विनियमाह इति वाक्यानुसारतः ॥३॥
कुर्वं श्रीवाक्य ते ज्ञात्वा तदाकांक्षिभिः सर्वदा ॥
गद्य मंत्रानु संधानं विधेयं तादृशैः सह ॥४॥
नगधृक्ः सर्व भावेन सुधर्तव्योहि मानसे ॥
लाम पुजार्थ यत्नाश्च यदाभक्तो भवंतिहि ॥५॥
लभते न दृढां भक्ति विशेषे कुपितो हरिः ॥
अतः एवं न कर्तव्यं सर्वथा भगवज्जनैः ॥६॥
दा०दा०ना सप्रेम कोटिशः साष्टांग दंडवत प्रणाम.

गोस्वामिथी १०८ श्रीव्रजरत्नलालजी चरणकमलेभ्योनमः

શ્રીગાકુલેન્ જયતિ.

અન્યોપહાર.

કારણ શિવાય કાર્ય ઉપસ્થિત થતું નથી.

૧-શ્રીયમુના સ્વરૂપ નિરૂપણ નામક શ્રીરિરાયજી મહાપ્રભુજીનો અન્ય એમ લખાયો કે, લોક લોક અને ભગવત્સેવા સહાયક લેખકની અંગનાને શ્રીયમુનાજીના સ્વરૂપ પ્રતિ શરણાંગતિવાળી આર્તી વધીપડવાથી અમી આ પુરૂષ પરસ્પર શ્રીયમુનાજીના રૂપમાધુર્યનો વાર્તાવિનોદ કરતાં કરતાં શબ્દ સ્વરૂપમાં શ્રીયમુના સ્વરૂપ આળેખાયું, તે કેવળ લેખકના પરિહરને પાનાર્થજ તથાપિ પ્રસંગોપાત્ કેટલાક ભાવુકોના પ્રેરવાથી તત્સ્વરૂપાધિકારી ભક્તોના સમીપ મુકવા તક મળી. હૃદયમાં જેટલા પ્રમાણમાં શ્રીયમુના સ્વરૂપ પ્રાપ્ત, તેટલા પ્રમાણમાં આભુષણોથી અલંકૃત શ્રીયમુના સ્વરૂપ આ અન્યમાં શબ્દસ્વરૂપે બિરજે છે. તેને મૂળ સ્વરૂપની સાથે એકતા કરી દર્શન કરનારને કોઈ અવનવો સ્વાદ આવશે. ભુલ્યો જોનારનો જન્મ ભુલ્યો જોવામાંજ ખેંચાઈ જાય છે; અને જેના ભાગ્ય ખુલી ગયાં હોય છે તેઓ સત્ય વસ્તુ સારવી લઈ, પરમાનન્દ પામતો ચાલે છે.

શ્રીયમુનાજીનું મૂળસ્વરૂપ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીએ શ્રીયમુનાષ્ટકના સાતમા શ્લોકમાં સ્મરશ્રમજલાપામેઃ કરી વર્ણવ્યું છે તેને અવલંબી શ્રીગોઆઈજીએ શ્રીયમુનાષ્ટ પદીમાં અને શ્રીરધુનાથજીએ નિબદ્ધ શ્રીયમુનાષ્ટકમાં તથા શ્રીહરિરાયમહાપ્રભુજીએ શ્રીયમુનાવિજ્ઞાન કરી વિવિધ નામ સંયુક્ત તેમના શુષ્ક સ્વરૂપ લેહ બતાવ્યા છે. તે યથામતિ

શ્રીગુરુ કૃપાપસાદવડે આ ગ્રન્થની ટીકામાં વર્ણવ્યા છે. અહો ભાગ્યવાન ઉત્તમ રસનું પાન કરી કેાઈ કેાણે હું જીવનો વિચારદોષ થયો હોય, તેની ક્ષમા (શ્રીયમુનાજીના શરણાંગતિવાળા બળથી) પાઠક વૃન્દ આપશે.

૨-શ્રીવિદ્વલેશપ્રભુચરણકૃતવિજ્ઞપ્તિયો પશ્ય તેમજ લખાઈ છે. ભક્તજનોનું પરમ જીવનફલ છે તે પદમાં લખેલ છે. સંગીત રસાસ્વાદ નિમગ્ન અને કંઈક અંશે ભગવદ્ વિયોગની સ્પુર્તિવાળાને રસમાં વૃદ્ધો કરી શ્રીકૃષ્ણ વિયોગ રસની રેલંછેલ કરે તેવો વિયોગરસ છે.

૩-શ્રીકૃષ્ણના વચનામૃતરૂપ શ્રીગીતાશાસ્ત્રના અધ્યાય-ત્રય નવમો, બારમો અને અઠારમો એમ ત્રયોધ્યાયિગીતા આ ગ્રન્થમાં પરમરસિક કાવ્યરસવેષ્ટિત છે.

૪-સકલ બ્રહ્માંડના સ્વામિ પરબ્રહ્મનું મહાત્મ્ય જ્ઞાન તથા પરમ દૈવતપણું દર્શાવતું શ્રીસમાવેદિયછન્દોગ્યોપનિષત્આઠમો પ્રપાઠક સમ્પૂર્ણ પદાવૃત્ત ઉપનિષદોની વાનગી રૂપ કરી મુકયો છે. તે પરમાનન્દ આપે તેવો છે.

૫-શ્રીવલ્લભપંચાક્ષરસ્તોત્ર કાવ્યરસ પૂર્ણ છે.

૬-શ્રીયમુનાષ્ટક ગજલે ગુંથેલું છે, સિતન્કતુવર્ણન, શ્રીગુરુસ્તુતિયો, શ્રીપ્રભુનાં સંયોગીકરણ પદો તથા વિયોગ જનિત વેદના ઉપસ્થિતકર કાવ્યો અનેક રસાલંકાર સંયુત આ ગ્રન્થમાં સજાયલાં છે તેનો રસ લેનાર અધિકારીને જરૂર સાચી ચોટ લાગી લલિતધિર અત્યુદાર શ્રીવલ્લભ પ્રભુ-જીની કૃપાકષિકામળી, શ્રીકૃષ્ણની વિવિધ કેલી રસ ભર્યા લીલા આતુર્યમાં ચિત્ત સરી જઈ નિરોધ પામે છે તે. નિઃસંશય છે.

આ વિષ્વમાં પ્રેમભક્તિનો પ્રકાશ કરનાર ભકતો મણુ થઈ ગયા છે; અને છે. તેઓ સર્વેઓ પોતાનું આયુષ્ય અદ્વય છે અને શાસ્ત્ર વિદ્યા અનંત છે, એમ બાણી, જેમ હંસ નિર અને ક્ષીર બુઢા પાણી, ફક્ત દુધનું જ પાન કરે છે, તેમ ભકતોએ પણ અનંત વિધ શાસ્ત્રવિદ્યાના તત્ત્વરસને નિચોવી, પાન કરી હૃદયમાં પચાવી, પચવેલા મહારસનું ગદ્ય અને પદ્ય સ્વરૂપે વહેણુ વહેવડાવ્યું છે.

શ્રીપ્રભુએ પોતાના વિશ્વમાં વિવિધ અધિકારી ભકતો રચ્યા છે; તેવા દેવો પણ પ્રકટ કર્યા છે; સૌ ભકતો પોતાના આત્મ સંતોષાર્થ વા કલ્યાણાર્થ અધિકારાનુસાર નિજ ઇષ્ટસ્વરૂપમાં પ્રેમાર્તિ કરી ઇષ્ટપદે પહોચી વળ્યા છે.

અન્યના મુખ્ય દૃષ્ટિબિન્દુપર આવી પદ્મરસ બેઠાં છે, છીતસ્વામી, ગોવિન્દસ્વામી, નંદદાસ, પરમાનન્દદાસ, કુંભનદાસ, ચતુર્ભૂજદાસ, કૃષ્ણદાસ, સુરદાસ, તથા હયારામાહિ, શ્રીકૃષ્ણ કૃપારસ બીના થઈ રહેલા તેઓએ, શ્રીકૃષ્ણ કૃપારસ મહોદધ્યામૃતનું પાન કરતાં, પોતાના રસિક રસપૂર્ણ થએલા હૃદય સિન્ધુમાંથી, ઉદાર દીલથી, સ્વદેશી ભક્ત પાનાર્થ, રસ છલકાવ્યો; તેનું અમૃતમય અમંદ ગરણુ પદ્ય સ્વરૂપે સૃષ્ટિમાં રેલાઈ રહ્યું છે. આહોગ્યવાન તેનું પાન કરી કૃતાર્થ થાય છે.

પ્રિય પાઠક વૃન્દ ! એવા શ્રીકૃષ્ણરસામૃત પાની ભકતોના કૃપા પ્રસાદવડેજ લેખક હૃદયના ઉદગાર-કિંતુ શ્રીકૃષ્ણ પ્રેમ રસાવિષ્ટ ભક્તિ જ્ઞાન, વૈરાગ્યથી પૂર્ણ છલકાતાં પદ્યો આ પુષ્ટિમહારસાગિધિગદ્યપદ્ય, નામક અન્યમાં સજ્યાં છે. અને સાથે શ્રીકૃષ્ણલીલા સામગ્રી સહાયક સ્વરૂપોનાં યશોગાન ગદ્ય પદ્યમાં છે.

આ ગ્રન્થમાં રહેલાં ગદ્ય અને પદ્ય ઉભયનું મનન કરવાથી શ્રોયમુનાજી, શ્રીઆચાર્યજી, શ્રીનિર્દુલ્લેશ પ્રભુ ચરણ, શ્રીનમ્રજી અને લીલામઘ્યપાતિ ભક્તોના સ્વરૂપનો શુદ્ધરસ ભાવ, અધિકાર પરત્વે જ્ઞાત થાય છે. તેણે કરી હરિશુદ્ધ અને ભક્તોમાં ભક્તિભાવ વૃદ્ધિ પામે છે.

કર્મ ભૂમિપર પ્રકટ થયેલાં ગોપીજનના દિવ્ય રંગીલા પ્રેમની પરાહયાનું જ્ઞાન કરી તેમને માર્ગે જવું હોય તેને આ ગ્રન્થ બસ છે. ગોપીજનોની શ્રીકૃષ્ણ વિષે થયેલી પરાહયા તેનું જેને ચતુર્થ જ્ઞાન થાય છે તેનો ભવરોગ ભય છે.

ભાતુકોનાં પ્રેમરસિકહાંકાવ્યોમાં અને દુનિયાને વિપરિત મોહ પ્રકટ કરનાર હાવ્યોમાં મણ્ડોલેલ છે. તેનું તાર્તમ્ય પાઠક વૃન્દ પોતેજ કરી લેશે.

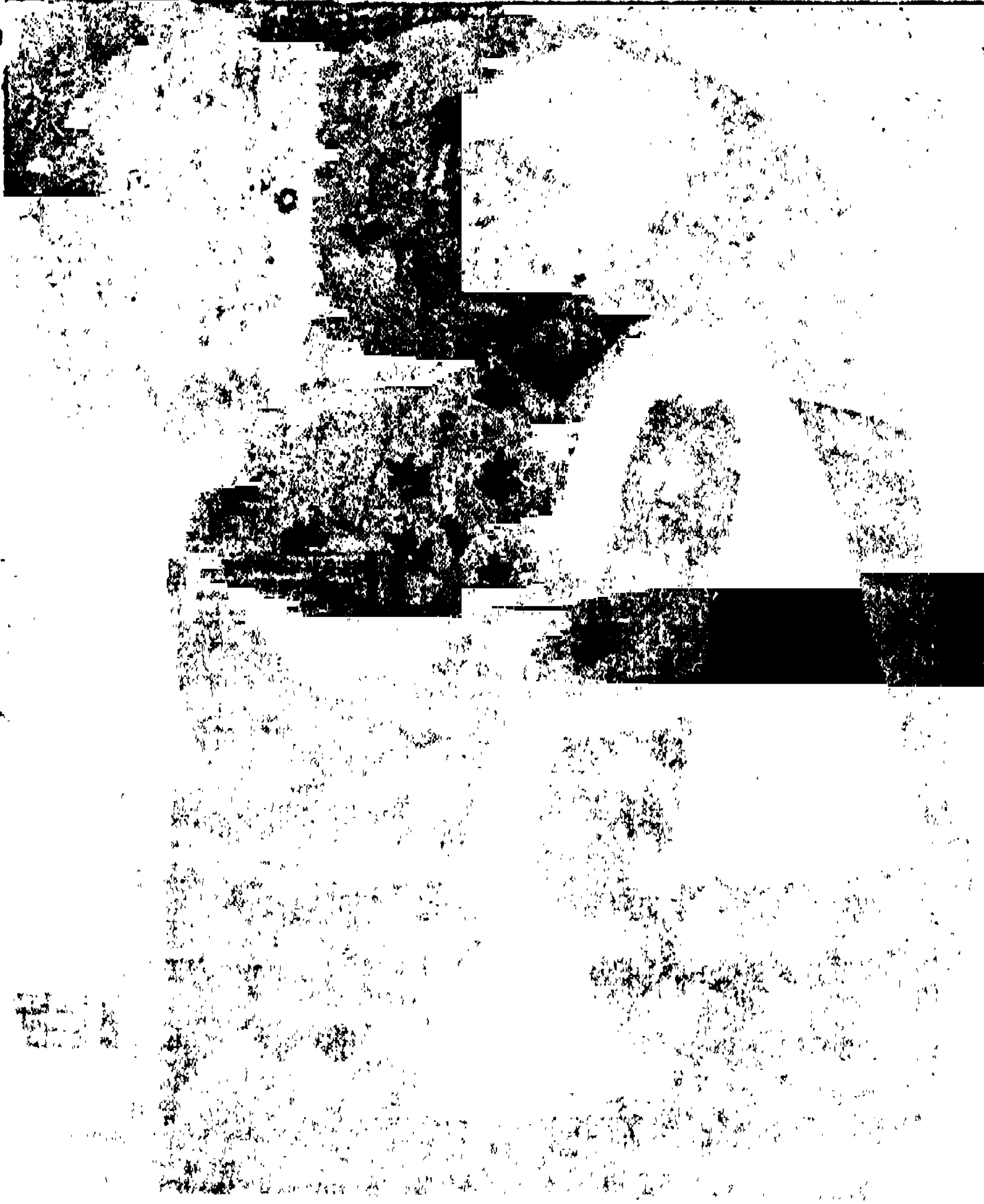
સંગીત એ રસ છે, પ્રેમની માધુર્વમૂર્તિ છે, દુઃખીનાં દુઃસહ દુઃખ દુરનાર ધનવંત્રી છે. હૃદય અને જ્વલને વશ વર્તાવનાર મહનસજ છે. સંગીત અતિ આતુર્થ શીલને શીઘ્ર સુગમ્ય છે. આબાહવૃદ્ધસર્વને, અતિપ્રિય સંગીત છે એ જરૂર પંચમ બેઠ છે. સર્વના હૃદયમાં એ દોડેલ છે. સંગીત રસ હોય છે.

સંગીતસોહાગ જે પ્રકારનો છે. એકલોકાયતિક અને બીજો ભગવદ્વિષયક-લોકાયતિક સંગીતરસ લોકપ્રિયતા પૂર્વક લોકિક લોકાર્તીવાળો છે તે વિપરિત રસ્તે દોરી જઈ, નાસ્તિક બનાવી ફક્ત રાગ રંજ મોજ મજામાં મસ્ત કરી દે છે. તે ચિવાય ઈતર ફક્ત આપતો નથી.

ભગવદ્વિષયક સંગીત રસ, પ્રાકૃતસર્વવિષય ભોગ છોડાવી, મહનાધિક સુન્દર, રાસરસિકમણિનૃત્યપરાયણ પ્રાણનાથ શ્રીકૃષ્ણમાં તન્મય કરે છે. અને આત્મ સંપૂર્તિ પૂર્વક સર્વ વિષયોનું વિસ્મરણ કરાવે છે. લાયકાત કમ ગ્રન્થના આન્તર પટમાં રહેલા તત્વનું તાર્તમ્ય કરી શકતા નથી અને કેટલાક

કરી શકે છે, તો ભગવદ્ગુપાખળ કમ હોવાથી ઉત્કર્ષ મહન
કરી શકતા નથી તેથી લેખકે નાઉમેદ થવું નહિ.

શ્રીયમુનાવિજ્ઞાપિકાર ગાદ્યાદિ શ્રીહરિરાયજીમહાપ્રભુ.

હોહરો.

થહે સજ્જનો સાર શોધી બધેથી, વળી દુર્જનો છીદ્ર શોધે ખુશીથી;
રૂડા હંસ લે દુધનો સાર કાઢી, ભુંડા કાગડા ચાંદુ શોધે અનાડી. ૧

શ્રીમદ્વાચાર્યચરણકમલેખ્યોત્તમઃ ।

શ્રીરુદ્રમહાસાન્ધિ

શ્રીવલ્લભપંચાક્ષરસાદ્ય

સારંગ

હે ગોપીપતિ ! હે કૃષ્ણાનન ! હે વિરહાનલ ! કૃપાનિધિ;
હે અલૌકિક ! નિગ્ગનન્દ હે ! મમાચાર્ય તવશરણે છું. ૧
શ્રીકૃષ્ણઅધર સુધાના રસથી, પરિપૂર્ણ શ્રીઅંગભર્યુ;
શ્રીભાગવતરસ ભાવ રસાન્ધિ, વૈશ્વાનર તવ શરણે છું. ૨
રસાત્મક રસરૂપ પ્રભુની ભાવાર્તિભય સેવાદર્શક;
પ્રેમભાવથી પ્રાપ્ત પદમ્બુજ, દૈવોદ્ધાર તવ શરણે છું. ૩
નયનાગ્રે કરુણા દૃષ્ટિથી, નિજજન અપાર અવનાશક;
હે નિઃસાધન જનના સ્વામિ ! દીનદયાળ તવ શરણે છું. ૪
હે મધુરાનન ! દગ્ધાથમધુરતા, કવિકુલથી નવ વરણી જન્ય;
મધુરોષ્ટ સર્વાંગ મધુરભય, સર્વજ્ઞ સદા તવ શરણે છું. ૫
માત્ર દૈન્યથી પ્રસન્ન થનારા, દૈન્ય માર્ગના છો બોધક;
દીનતા પૂરણ હૃદયવાનઓ ! મહોદ્ધાર તવ શરણે છું. ૬
અંગીકૃત જનના અપરાધો, પરિહારકર, ઓ સમરથ !
બાંધ અલ્યાની લાજના રક્ષક, વેદ પારંગ તવ શરણે છું. ૭
ભક્ત સમગ્રે સેવ્યા પદમ્બુજ, અદ્ય રૂલના લક્ષ્મણનંદ;
વ્યાસવર્ગો સર્વાત્મ ભાવથી, આખિલ અદઃહર તવ શરણે છું. ૮

॥ શ્રીવલ્લભાયનમઃ ॥

॥ શ્રીયમુનાજીનાવિજ્ઞાસિ ॥

॥ શ્રીકૃષ્ણાયનમઃ ॥

મુલમ્ ૦ કૃષ્ણાં કૃષ્ણસમાં કૃષ્ણરૂપાં કૃષ્ણરસાત્મિકમ્ ।

કૃષ્ણલીલામૃતદાયાં કૃષ્ણસંબંધકારિણીમ્ ॥ ૧ ॥

આ અન્યના આરંભમાં કૃષ્ણાયનમઃ કરી આરંભવાની ખાસ જરૂર એ કારણથી છે કે:-શ્રીપ્રભુતું નામ શ્રીકૃષ્ણ છે એવા રસો વૈ સઃ, આનંદમાત્રકર પાદ મુખોદરાદિઃ, રસરૂપ પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણને સર્વવિધ વરેલાં એવાં શ્રીયમુનાજીતું નામ કૃષ્ણાં છે. તે કૃષ્ણાં નામથી આરંભીને શ્રીયમુનાજીનાં સર્વ સામર્થ્યવાળાં નામો જપી શ્રીયમુનાજીની શરણાગતિ યાચુ છું.

કૃષ્ણામ્ ૧

હે શ્રીયમુનાજી ! આપ શ્રીકૃષ્ણમય હોવાથી કૃષ્ણા નામ ધારણ કરો છો. કૃષ્ણ કૃષ્ણમય હોય તેને જ કૃષ્ણાં કહેવાય. હે કૃષ્ણે ! હું આપને શરણ છું. ૧

કૃષ્ણસમામ્ ૨

હે શ્રીયમુનાજી ! આપ શ્રીકૃષ્ણ સમાન છો. જેવા શ્રીકૃષ્ણ શ્રી, એશ્વર્ય, યશ, વીર્ય, જ્ઞાન વૈરાગ્યાદિ ષટ્ગુણ સંયુક્ત છે, તેવાં આપ સર્વગુણોપેત છો, વળી રસમય ધર્મસ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણ જેવા કર્તુ અકર્તુ અન્યથા કરતું છે. પોતાના રસરૂપ શ્રીઅંગમાં અનેક રાસાદિલીલા સામગ્રી રહેલી છે, તેમાંથી જેવી જેવી લીલા કરવા વિચારે છે તેવાં તેવાં લીલાવિષ્ટ સ્વરૂપો એક નિમિષમાં પ્રકટ કરે છે, અને જેમ કોઈ બાળક પોતાના બોળા સામે રમે, તેમ આપશ્રી આપની સાથે રમે છે; તેમજ હે શ્રીયમુનાજી !

આપ પણ આપના શ્રીઅંગમાંથી અનેક યુથ પ્રકટ કરો છો અને અનેક યુથ સંયુત શ્રીકૃષ્ણકેલીરસ વિસ્તારો છો. એવાં પરમ અલૌકિક સામર્થ્યવાળાં લીલામધ્યપાતિ હે શ્રીયમુનાજી ! આપ શ્રીકૃષ્ણ સમાન છો. “શ્રીકૃષ્ણસમાનાયૈ નમઃ” કરી હું આપને શરણુ થાઉં છું. ૨

કૃષ્ણરૂપામ્ ૩

શ્રીકૃષ્ણે શ્યામ સ્વરૂપ ધારણુ કરી પોતાનો સર્વ રસ છુપાવ્યો છે. તેમજ હે શ્રીયમુનાજી ! આપે પણ શ્યામ સ્વરૂપ ધારણુ કરી, લીલા નિકુંજદિક સર્વ રસ આપના શ્રીઅંગમાં છુપાવ્યો છે. એટલે કોઈને સાધારણુ ભાવથી દર્શન થાય તેમ નથી, પરંતુ આપના અનન્ય ભક્તોને પુનિત કરી ન દેવાય તેવાં સર્વવિધ સામર્થ્ય આપી. હે શ્રીયમુનાજી ! આપનું આધિ દૈવિક પરમ કમનીય સ્વરૂપ, જે શ્રીકૃષ્ણ લાવણ્યામૃત સમાન છે તેનું દર્શન આપી ભક્ત જીવનના સર્વ મનોરથ પૂર્ણ કરો છો.

હે શ્રીયમુનાજી ! તમારું રૂપતો સુંદરતાનો સાગર છે. તમને જોઈને નગને ધારણુ કરનાર અનેકશઃ નાગરીયોનો નાગર, રસિકપુરન્દર આપના રૂપ મહોદધિમાં કુદી પડી તક્ષીન થઈ આધીનવર્તી બનેલ છે. તમારા વિના એક પણ લીલા કરવામાં જેમને ચેન પડતું નથી. હે રૂપના ખજાનારૂપ શ્રીયમુનાજી ! તમારા રસમયરૂપની સીમા એક મુખે વર્ણવી શકાય તેમ નથી. કારણુ તમારું બીજ સ્વરૂપ કોઈ વિલક્ષણુ અવનવું છે. આપશ્રી ઉપર સકલ પ્રજાંડની શોભા વારી નાખીએ, તો પણ હીસાબમાં નથી. આપ તો મહનાધિક સુંદર, યુગલ સ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણના શ્રમ સ્વેદ રૂપ પ્રાદુર્ભવેલાં છો.

વળી વિશેષ સ્પષ્ટ કરીએ તો નિરંતર રસિકભક્તજનના તાપ હરનારા રાસરસસાગરપ્રભુ ભક્તવૃન્દ સંગે વિવિધ રંગે વિલાસ કરતાં શ્રી૦ગો૦કૃ૦(રસિમર જમનલોકોદિત—વળી શ્રી૦વ૦કૃ૦ સ્મર-જમનલાણુભિઃ સકલગાત્રજૈઃ સંગમઃ) શ્રી અને કૃષ્ણના રૂપરસ શ્રી અંગમાંથી શ્રમજલખિન્દુઓનાં ઝરણાં વહેવા લાગ્યાં એજ ખીજરૂપ જેમનું છે; એવા કેટિકન્દર્પલાવણ્ય સર્વરસધર શ્રીકૃષ્ણના સ્મરશ્રમજલખીજમાંથી શ્રીકૃષ્ણલાવણ્યામૃત સિન્ધુરૂપ, શ્રીયમુનાજી હોય તેમાં આશ્ચર્ય નથી. હે શ્રીયમુનાજી ! આપના શ્રીઅંગમાં સર્વત્ર શ્રીકૃષ્ણલાલિત્ય રૂપતા છે એવાં આપને વિષે મારો—અનન્ય ભક્તિથી અખંડ મોહ થાવ, કે જેના પરિણામે મને મુખ્ય શરણાગતિ મળે અને જન્મમરણાદિ આપદા ટળી જાય. હે શ્રીયમુનાજી આપના મધુરાતિમધુર રૂપસૌંદર્યને નમનકરું છું શ્રીકૃષ્ણરૂપા-ચૈતન્યઃ હે શ્રીકૃષ્ણરૂપધર શ્રીયમુનાજી ! મને વિના લાલચે આપના શરણમાં નમેલો રાખજો. ૩

કૃષ્ણરસાભિલાષ ૪

રસાત્મક સદાનંદ સર્વગુણવિશિષ્ટ ગુણાતીત સ્વયં સર્વ રસપૂર્ણપ્રદ સર્વાકાર સ્વરૂપની સર્વ ક્રિયા આધિદૈવિક છે. સર્વ ક્રિયાના આધારરૂપ, સર્વભવનસમર્થ મહનાધિકસુંદરના જ શ્રીમુખમાંથી વેદનિશ્વાસરૂપે પ્રકટ્યા છે તે વેદ જ ભગવાનનું આનંદમાત્ર કર, પાદ, મુખ, રસિક રસાત્માનો પરિચય કરાવે છે એટલે જીવમાં રહેલો શુષ્ક કામ મૃત્યુ પામી, રસેશમાં સર્વાત્મભાવ પામી જઈ, તેમનું પ્રેમ રસામૃત પીતો, અખંડ કૃષ્ણરસત્તર ખની જાય છે. તેમ હે શ્રીયમુનાજી ? આપ સ્વયં સર્વ આનંદરૂપ સર્વભવનસમર્થ સર્વ રસાવિષ્ટ રસાત્મક છો. અને આપના રસ પ્રેમને ઝીલનારા ભક્તોને રસાત્મકલીલા પ્રવિષ્ટ

પણ આપ કરો છો. એવાં કૃષ્ણભક્તો : હે શ્રીયમુનાજી !
આપના રસિક રસની યાચના કરતો શરણુ છું. ૪

કૃષ્ણલીલામૃતજલા ૫

શ્રીકૃષ્ણ અનેકશઃ વ્રજભક્તો સહિત રાસાદિક લીલા કરે
છે, તે સમયે સર્વાંગમાંથી શ્રમજલ શ્રવે છે એ શ્રમજલથી
ભરભાર હે શ્રીયમુનાજી ! આપ છો. તેવો ભાવ વિચારી આપના
પરમ સુખદ જલનું ભક્તિભાવથી પાન થાય તો જરૂર ભક્તનું
ફલરૂપ નવીન શરીર થયા શિવાય રહે નહિ. ભગવદ્દરસ ભોગ-
વવા લાયક (તનુનવત્ત્વમેતાવતા) નવીન તનુ આપનારાં
હે શ્રીયમુનાજી ! આપ કૃષ્ણલીલામૃતજલાયૈનમઃ નામ વાળાં છો
એવાં હે શ્રીયમુનાજી ! યુગલસ્વરૂપના શ્રમરસને ઝીલવા એક
વખત આપ જલરૂપે થયાં છો અને જલરૂપથી શ્રીઅંગમાં અનેક
ભક્તવૃન્દ વેદિત યુગલ સ્વરૂપનો શ્રમસ્વેદ પચાવી દીધો છે
અને પ્રાણેશની શ્રમનિવારક સેવા કરી છે. હે શ્રીયમુનાજી !
આપના ભક્તની આપ સ્વતઃ વિચારશે તો શ્રીકૃષ્ણલીલામૃત
મહોદધિમાં મહાભવા વખત નજીક લાવી દેશે તેમાં જરા પણ
સંશય નથી. હે માતા ! શરણુ છું.

કૃષ્ણસંબંધકારિણીમ્ ૬

હે શ્રીયમુનાજી ! આપનામાં તથા આપનાથી આવૃત
થયેલા જે જે પદાર્થ છે તે સૌ શ્રીકૃષ્ણ સંબંધવાળા છે
હે શ્રીયમુનાજી ! આપ આપના ભક્તને કૃષ્ણરસ સંયુત આપનું
જલપાન કરાવી કેવળ ભગવદ્ ભાવાવિષ્ટ કરો છો. તેથી ભક્તના
તમામ હૃદય તરંગ શ્રીકૃષ્ણ સંબંધવાલા થઈ જાય છે.
હે શ્રીયમુનાજી ! આપના સંબંધવાળું વનસ્થળ, વૃક્ષ, અને વિવિધ ગુહ્ય
લતા પતા અને વેલડીઓ પર મુક્ત કંઠે કલ્લોલ કરી રહેલા સારસ

હુંસ મોર, ચકોર, કીર, કોકીલાના ટોકા એ પણ પ્રાણેશના લીલા
ચાતુર્યના પરમાનંદ સુખમાં અભિવૃદ્ધિ કરનારા છે; અર્થાત્ હે
શ્રીકૃષ્ણપ્રિયે ! જે જે જડ ચૈતન્ય આપના સંબંધવાળું થાય છે
તે તે ઉપર શ્રીકૃષ્ણ સ્વતઃ સ્વતંત્ર હુક કરે છે અને સહુર્ષ
અંગીકૃત કરે છે તેથીજ પુષ્ટિપથાનુવર્તી શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યજીએ
સર્વ વસ્તુ શ્રીયમુનોદકથી ખાસ કરી શ્રીપ્રભુને સમર્પવાની
પૌઢી રાખી છે. હે લીલામધ્યયાતી શ્રીયમુનાજી ! આપ સર્વ
કુંજ નિકુંજાદિક લીલામાં નિજલક્ષ્ય મનોરથ પૂરક હોવાથી
સ્થાયિભાવ બિરાજમાન છો એવાં હે મનોરથપૂર્ણમાતા ! આપ
શરણ પડેલાને શ્રીકૃષ્ણ સંબંધ કરાવશો. આપનું વિશાલ નામજ

‘શ્રીકૃષ્ણસંબંધકારિણ્યૈનમઃ છે.

મૂં કૃષ્ણપ્રિયાં કૃષ્ણમુખ્યરસસંગમદાયિનીમ્ ।

કૃષ્ણક્રીડાશ્રયાં કૃષ્ણપદવીપ્રાપ્તિકામપિ ॥૨॥

‘શ્રીકૃષ્ણપ્રિયામ્’ ૭

હે શ્રીયમુનાજી ! આપ શ્રીકૃષ્ણનાં ચતુર્થ પ્રિયા છો.
જેવાં શ્રીસ્વામિનીજી કૃપા કરી અદેય દાન લક્ષ્મીને કરી શકે
છે. તેવું દાન આપ કરનારાં છો. એમ જાણી હું આપને શરણ
હું. શ્રીયમુનાજીનું ચતુર્થ પ્રિયાપણું દ્વારકાંલીલાથી જાણવું યોગ્ય
નથી. ત્યાં તો શ્રીપ્રભુએ કાલિંદીનો અંગીકાર કર્યો છે. તે
(કાલિંદીતિસમારુચાતાવસામિયમુનાજલે,) કાલિંદીયેતો શ્રીય-
મુનાજીમાં આવીને વાસ કરેલો છે. એમ શ્રીભાગવતમાં
કાલિંદીજી પોતે કહે છે. માટે શ્રીયમુનાજીથી કાલિંદી જુદાંજ
છે. પરંતુ કાલિંદીજીને પોતાના જલમાં નિવાસ કરવાનો આશ્રય
આપ્યો છે. શ્રીયમુનાજીને નિર્ગુણ પણાથી તુર્યપ્રિયા કહેલાં

છે. તેથી તે પટરાણીઓમાં ગણવા યોગ્ય નથી. (ભગવાનને પણ આપના માહાત્મ્યમાં કહ્યું છે કે, હે શ્રીયમુનાજી તું સર્વ પાપ હારિણી છે. હું તારું સાનિધ્ય કદાપિ તજીશ નહિ. એ પ્રમાણે સાનિધ્ય પાણના દાનથી પ્રિયાપાણું ગણવા યોગ્ય છે તેમાં સંશય નથી.

રસાત્માક લીલામાં શ્રીસ્વામિનીજી શ્રુતિરૂપા-કુમારિકા-અને જલવિહારાદિક લીલા મિષથી શ્રીકૃષ્ણનો સર્વાંગ સંબંધ નિત્ય સિદ્ધ છે. એટલે ઉપરનો ભાવ ગૌણમાની હે શ્રીયમુનાજી! રસાત્માક નિત્ય લીલા સંબંધાશ્રયથી ચોથાં પ્રિયા સમજી આપને શરણુ છું. આપ ઈચ્છામાં આવે તેમ મારી વિચારજો. 'કૃષ્ણપ્રિયાયૈ નમઃ' ૭

કૃષ્ણમુખ્યરસસંગમદાયિનીમ્ ૮

શ્રી કૃષ્ણનો મુખ્ય રસ શ્રીસ્વામિનીજીનું અધરામૃત સંગમ છે. શ્રીરાધાઅધરસુધાંપાતુંકિમન્યન્મધુરાયતે.) હે શ્રીયમુનાજી એ મુખ્ય રસામૃત, જ્યારે યુગલ સ્વરૂપ વિવિધ ભકતો સાથે આપના જલમાં કીડા કરે છે ત્યારે તે અધરામૃત રસ શ્રવે છે. તેને આપે આપના જલમાં ધારણુ કરી રાખેલું છે. તેનો સ્વાદ આપના કૃપા વિલાસી ભકતોને નિરંતર આપો છો. તેથીજ પરમ ઉત્કૃષ્ટોત્કૃષ્ટ, વિરહાનલમાં સંતપ્ત થએલા, સર્વાત્મ ભાવી ભકતોના પ્રાણ, ટકી રહેલા છે. જો આપ એવા અમૃતરસથી છેલ્લી દશાવાળા ભકતોનું પોપણુ ના કરો તો જરૂર તેમના પ્રાણુ ટકે નહિ. હેકૃષ્ણમુખ્યરસસંગમદાયિન્યે નમઃ મને આપ શરણુંગતિજ બસ છે કારણુ આપ પોતાપણુનો દાવો હું દીન પર કરશે ત્યારે શું સુખ નહિ આપો ?

કૃષ્ણકાંડાશ્રય ૯

શ્રીકૃષ્ણ જ્યારે રસાત્મક ક્ષીડા કરે છે ત્યારે હે યમુનાજી !
 આપનોજ આશ્રય કરે છે રાસ પંચાધ્યાયીમાં ભગવાન યોગમાયા
 સુપાચિતે કરી કહે છે અને જે યોગ માયાનો આશ્રય કરે છે
 તે હે શ્રીયમુનાજી ! આપ પળેપળ પ્રાણનાથના સુખના હેતુને
 જાણનારાં પરમ ચતુર હોવાથી સ્વામીના સુખાર્થ અનેક ભક્ત
 વૃન્દ સહ કુંજ નિકુંજદિક સામગ્રી અગાઉ અગાઉ પ્રકટ કરનારાં
 છો. એટલે પ્રાણેશને આજ્ઞા કરવાનો પણ પરિશ્રમ આપો તેમ નથી.
 મોટા આજ્ઞા કરે તે કામ તો સૌ કોઈ કરે છે. પરંતુ આપ
 તેથી વિલક્ષણ ગતિવાળાં છો. હે સકલસિદ્ધિદા ! સર્વકામ !
 કલ્પલતા ! ચિન્તામણિ ! રસરસિકમણિનૃત્યપરાયણુઠકરાણી ! આપ
 આપના ભક્તવૃન્દ દ્વાને સંયોગરસમાં રસમત્ત પરમકાષ્ટાપન્નરૂપ
 કરીને રસીલા સમૂહાદિકને અનિર્વચનીય રાસાબ્ધિમાં પરમાનંદ
 નિમગ્ન કરનારાં છો, અને એક ક્ષણમાં વિપ્રયોગ ભાવાત્મક
 રસાનંદ રૂપ પણ બનાવો છો. આપ સચોટ 'યો ચલંચઃ સ
 તંમજેત્' એ ન્યાયે ભક્તની ભગવત્પ્રાપ્ત્યર્થ પ્રવૃત્તિ કરાવી જે
 યોગે જેવું ઘટે ત્યાં તેવું કરનારાં છો. એટલે રસપ્રચુરતર
 શ્રીકૃષ્ણલીલામાં સર્વભક્તવૃન્દનું આત્મસ્વરૂપ પણ હે યોગમાયા !
 આપ જ થાવ છો. આપ રસાત્મક લીલાના સર્વ યોગ પ્રયોગો
 સાધ્ય સિદ્ધ કરવામાં ચતુર જ્ઞાતા હોવાથી રસલીલાનાં યોગમાયા
 કહેવાં ઘટે છે. એવાં આપતે શ્રીકૃષ્ણ ક્ષીડાના આશ્રયરૂપ હો તેમાં
 આશ્ચર્ય શું ? હે રસિકચુડામણિ ! તમારો સર્વ લીલામાં સુસ્થિર
 ભાવ છે—હે કૃષ્ણકાંડાશ્રયઃ મને આપના આશ્રય વિના
 બીજો આશ્રય થતાં હેહાન્ત થજો. હું આપ શરણુ છું. ૯

છગ્ગપદ્મનો માસિકા અપિ ૧૦

શ્રીકૃષ્ણના પાદારવિંદની પ્રાપ્તિ ભક્તને કરાવી આપવામાં કુશળ હે શ્રીયમુનાજી જીવને કૃષ્ણ પ્રાપ્તિ કરાવવી એજ ! એજ કામ આપે વધાવી લીધું છે વળી તેથી આગળ વધી આપ ભક્તવૃન્દને પ્રેમ રસાવિષ્ટ બનાવી દેા છે. તેથી પ્રેમભક્તિનો પરિચય જોતાંજ સ્પષ્ટ માલુમ પડે છે કે પ્રેમભક્તિ પોતે સ્વતઃ સંયોગ વિપ્રયોગાત્મક જ છે. સંયોગમાં પણ વિરૂદ્ધ ધર્મ વિપ્રયોગ રસ પ્રકટ થાય છે અને ભાવથી દગ્ગ શ્રવે છે. અર્થાત્ અશ્રુપાત પ્રાલાપ વિગેરે બ્યભિચારી ભાવ પ્રકટ થાય છે એટલે જ્યાં ભગવાન વરણ-કૃપા-કરે; વરેણ્ય વરે, અને તેમના સંયોગમાં પ્રીતિનું સ્વરૂપ સુસ્પષ્ટ ખડુ થાય તેમાં નવાઈ નથી. જરૂર પ્રભુપ્રેમ સંયોગમાં પણ દગ્ગભંગ મનઃસંગ, સંકલ્પ, જાગરણ, કૃશતા, રતિ, સર્વત્યાગ, ઉન્માદ, મૂર્છા, એવી પ્રેમ રસાવસ્થા તરીને, ભક્ત, આપની કૃપાથી, હે શ્રીયમુનાજી પ્રાણેશનું પ્રેમામૃત પીએ છે. જરૂર તે સમયે હુ કૃષ્ણ કે આ કૃષ્ણ, તેવું ભાન હોતું નથી. સર્વ બદ્ધાભ્યાન્તર ઇન્દ્રિય જગત્ વિસ્મૃતિ પૂર્વક ભગવદ્દાસકત પરમ નિરોધવાન ભક્તચિત્ત કરી મુકેા છે.

જીવની યોગ્યતા મહારસપાન કરવાની હોય નહિ જ તથાપિ આપ અદેયદાની હોવાથી ન દેવાય તેવું ક્ષત દેનારાં છો એટલે એક વખત ભક્તને શ્રીકૃષ્ણની પદવી પણ આપીદો છો, એ અદ્ભુત ચારિત્ર્યની હદ કોણ લઈ શકે ? કર્તુ અકર્તુ અન્યથા કર્તુ સર્વગુણવિશિષ્ટ પરમકાષ્ટાપન્ન વસ્તુ આપછો. હે ક્રમધુક ! સર્વ વિકૃતિ દોષ રહિત, હે સર્વરસદા ! જ્ઞાનમાસેકાયે નમઃ હું આપના શરણની જ કામનાવાળો છું તે બીજું શું કરું ?

સર્વ સાધનની શ્રદ્ધતામાં આપને સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કરું છું. ૧૦

મૂલમ્ ૦ કૃષ્ણસ્થિતાં કૃષ્ણવાસહૃદયાં, કૃષ્ણકામુકામ્ ।
કૃષ્ણપ્રિયાપ્રિયં, કૃષ્ણસ્થાયિભાવસઃ દ્રવામ્ ॥૩॥

કૃષ્ણસ્થિતામ્ ૧૧

હે શ્રીયમુનાજી ! આપના સર્વ શ્રીઅંગમાં શ્રીકૃષ્ણની સ્થિતિ છે. સાતે સમુદ્રને ભેદી સર્વસંગ રહિત શ્રીકૃષ્ણ પરાત્પર પૂર્ણબ્રહ્મના નખશિખાભરણરૂપ આલિંગનાદિ રસ વિલાસ કરનારાં છે. તમારા કૃપાપ્રસાદની ઇચ્છા વધી પડી છે એજ હે કૃષ્ણસ્થિતાયૈ નમઃ શ્રીયમુનાજી મને પરમ ફલ છે. આપ વગર માગ્યે મારા અન્તઃપુરની સર્વ ઇચ્છા જાણીને જ સર્વ સુગમતા કરનારાં છે એટલે પ્રાર્થના કરવી કેમ થટે ? પ્રણામ કરું છું. ૧૧

કૃષ્ણવાસહૃદયામ્ ૧૨

શ્રીકૃષ્ણરૂપ પરમદૈવતને હૃદયમાં નિવાસ કરાવનાર હે કૃષ્ણપ્રિયે ! આપના હૃદયમંદિરના સર્વ વિભાગો પરમ રમણિય છે. સર્વ લીલા સામગ્રીના અમુલ્ય રત્નના ખજાના ચિકાર સજાયલા છે. એવા સમગ્ર બ્રહ્માંડની સોહામણી સ્મૃત્તિરૂપ અને નિર્મલાતિ નિર્મળ હૃદયમાં લલીત ધિરોદ્ધત નિકુંજનાયક શ્રીકૃષ્ણ બિરાજે તેમાં આશ્ચર્ય શું ?

પરંતુ હે શ્રીયમુનાજી ! આપનામાં અધિકતા એક એવી છે કે:-આપના હૃદય સુપ્રદેશમાં ઉજવળ કૃષ્ણપ્રેમ ભરેલાં છે. અને એ કૃષ્ણ પ્રેમખીજ, જે ભક્તની સુકોમળ રસદાર હૃદય ભૂમિકામાં વાવે છે તે ખીજ રસાત્મક કૃષ્ણરસ પીને કોઈ નવિન અંકુરવાળું થઈ જોતજોતામાં વિશાળ રૂપ ધારણ કરી ફલ ફલિત થાય છે.

અર્થાત્ કલ કલિતનો ભાવ એવો છે કે, જે ભક્તના હૃદયમાં શ્રીકૃષ્ણ પ્રેમભક્તિનું ઢાન કરે છે તે ભક્તની દેહ પ્રાણેન્દ્રિયાન્તઃકરણાદિ સર્વ પ્રતિક્ષણ નવિન રમણિકતા ધારણ કરે છે અને ભજનાનંદ રસથી ભરભાર બને છે.

એટલે હે શ્રીયમુનાજી ! જે મહનાતિમનોહર શ્રીકૃષ્ણ મૂર્તી, નિગમાતીત. કે જેનો નિગમપાર લઈ શકે તેમ નથી એવી પરાત્પર વસ્તુના વિષયને વાણી પહોચી શકતી નથી. એવા 'યતો વાચો નિવર્તન્તે અપ્રાપ્યમનસાસહ'—પરબ્રહ્મ રસેશ રસિકચૂડામણિએ આપના હૃદયમાં અખંડ નિવાસ કર્યો છે.—હે જીવનધન, ગોપીજનપ્રાણ, શ્રીયમુને ! અવિચ્છિન્ન આદ્ય વૃન્દાવનવિહારીને, આપ આપના ભક્તના હૃદયમાં અખંડ નિવાસ કરાવો છો. એવી અધિકતા આપમાં રહેલી છે.

વળી જે ભક્ત ઉપર પરમ કૃપાની વર્ષા કરે છે. તેનું દેહ, ઘર, ગામ, પતિ, પુત્ર, પરિવાર, વૈભવ, યશ, લોકમર્યાદ, વેદમર્યાદ વિગેરે પ્રપંચવાળો વિપરીત મોહ, આપના અતુલ પ્રતાપબળથી તે ભક્ત હૃદયમાં શ્રીકૃષ્ણ વિયોગાગ્નિ પ્રકટ કરી ભસ્મભૂત કરે છે. એવા ત્યાગને જ ભક્તિમાર્ગીય સંન્યાસ કહેવાય છે.

હે ભક્તિમાર્ગીયસંન્યાસદાતા ! હે સ્વભાવવિજયિ ! ભક્તિમાર્ગીય સંન્યાસ જે ભક્તને સિદ્ધ કરી આપે છે. તેના જ હૃદયમાં અખંડ લાડિલીવર વશવર્તી થઈ વસે છે. અને તેનાથી રમે છે. એવા ભક્તનો સુખાનંદ એક મુખે વર્ણવાય તેમ નથી.

હે કૃષ્ણવાસ હૃદયાયૈનમઃ શ્રીકૃષ્ણમાં આપ ને આપમાં શ્રીકૃષ્ણ એમ પરસ્પર હૃદયમાં ખિરાજમાન એવાં હે શ્રીમહારાણીજી ! આપના રસમય હૃદયનું સંસ્મરણ કરી શરણાંગત છું.

કૃષ્ણકામ ૧૩

શ્રીકૃષ્ણની સેવા એજ હે શ્રીયમુનાજી ! આપને કામ છે. એ શિવાય બીજી કામના આપના તેજસ્વિ સ્વરૂપ સાનિધ્ય આવવા પામે તેમ નથી. હેપુનિતકર ! આપના આશ્રય વડે ભક્તની સર્વ લૌકિક વૈદિક વાસના છુટી એક રસધન શ્રીકૃષ્ણ ભવે સર્વ વિધ કામના બંધાય છે. હે અલૌકિક સામર્થ્યદાતા ! આપના કૃપા પ્રસાદથી આપના ભક્તનું ચિત્ત અનન્ય ભાવવાળું એક શ્રીકૃષ્ણશ્રયિ શ્રીકૃષ્ણ સેવામાં કામભાવાવિષ્ટ થઈ રહે છે.

વળી કેઈ યોગે ભક્તની એવી પણ દશા થાય છે કે જેમ કેઈ વિરહિણી, પોતાના પ્રિયતમના વિરહે વિગાઠ કષ્ટ પામે તેમ આપના ભક્તને પણ રાસમંડલમંડનનટવરવપુ શ્રીકૃષ્ણના શ્રીઅંગ સેવન વિના અતિવ સંકટ થાય છે.

શ્રીકૃષ્ણ વિયોગજનિતતાપક્લેશાનન્દ શ્રીકૃષ્ણરસના આશકીને થાય છે હે કૃષ્ણકામુકા ! આપના કૃપા પાત્ર ભક્તને કદાપિ વિપશ્ચિત બ્રહ્મની વિરહજનિત પીડાનો તિરોભાવ થતોજ નથી. અવિચળ આનંદપરિપૂર્ણ શ્રીકૃષ્ણ કામાસક્તપણુ આપ અનુગૃહીત ભક્ત ને રહે છે.

કૃષ્ણપ્રિયાંપ્રિયામ્ ૧૪

શ્રીકૃષ્ણની પ્રિયા શ્રીસ્વામિનીજી, તેમને અત્યંત વહાલાં, હે શ્રીયમુનાજી ! આપ છો, ત્યારે હવે શ્રીસ્વામિનીજીનો પ્રિય સમુદાય શ્રુતિરૂપા, કુમારિકા, અને સમગ્ર વ્રજભક્ત તેમને અતિ પ્રિય હો, તેમાં બે મત હોઈ શકે જ નહિ.

હે પ્રાણસૂતા ! પ્રાણપતિ કૃષ્ણના પ્રાણ શ્રીસ્વામિનીજી છે. અને આપ, યુગલ સ્વરૂપનાં શ્રમજલસૂતા છો; આપ નિજ ભક્તવૃન્દને સકલ સુખધામમાં લઈ જવાની શ્રેણી છો, આપ

આપ વિના કેવળ નિઃસાધનનું કોણ બેઠી થાય ? હે કૃષ્ણકેલી લાલસાતુર અંચળનયની ! આપ વિના પ્રાણુપતિ એક ક્ષણ પણ રહી શકતા નથી. તેમના નયનમાં વાણીમાં અને સર્વાંગમાં આપનો જ રસિલો રસ છવાયલો અખંડ રહે છે તેથી આધિનવર્તી છે.

જેનો સ્વામી હે મિત્રજ્ઞ ! તમારે આધિનવર્તી છે. તો પછી તે શ્રીસ્વામિજીની સર્વસુખદાયિની હો કે સર્વમાધુર્યતાનું મહનાધિક સુંદર રૂપ હો, પરંતુ જેનો સ્વામી જેને આધીન પ્રેમવિવશ તેની પ્રિયા, તેના પ્રેમરંગવાળી થયા શિવાય રહે જ નહિ.

જે સ્વામિને પ્રિયા અનુકુળ નથી તે સ્વામિ બીજના રસમાં ભીંજતો નથી, અને ભીંજાય તો પરમાનન્દમાં ડોલી શકતો નથી. પરંતુ આપમાં તો હે રવિસુતે ! એવો અકથનીય રસ છે કે યુગલસ્વરૂપ આપનો મહાન્ પ્રેમરસ પીને પુલ્યાં ફરે છે. આપ પણ જેમ રવિને જોઈ કમલ પુલે તેમ શ્રીકૃષ્ણ રવિ જોઈને જ પુલ્યાં ફરે છે એવાં હે કૃષ્ણ પ્રિયાપ્રિયે હું આપને શરણુ છું. ૧૪

કૃષ્ણસ્થાયિભાવસઃ દ્રવામ્ ૧૫

હે શ્રીયમુનાજી ! આપમાં એવો કોઈ અદ્ભુત રસ છે કે સકલ વ્રજમંડલમંડન મુખ્ય શ્રીસ્વામિનીજીથી લઈ શ્રીચંદ્રાવલી લીલિતા, વિશાખા, શ્રુતિરૂપા-કુમારિકાદિ તમામ યૂથ ને અનેક લીલા માનાદિક કરી, સંયોગ વિપ્રયોગાનન્દ નિમગ્નતા થાય છે.—અને તેથી વિશેષ નિકુંજોમાં કુંજકુટીર મધ્ય ગલ-ખાંડીસહ-ખિરાજતા, રતિરસઘેલા, પ્રાણુધાર, રસાધિપતિ, નિકુંજનાયક, મુરલીમનોહરને પણ સંયોગવિપ્રયોગાનન્દનું સુખ દુઃખ સહેવું પડે છે.

પરંતુ હે સ્થાયિભાવ ! હે આનન્દકન્દની ! ! આપતો નિરંતર એક રસરૂપ સંયોગીના મુખમાં અભિવૃદ્ધિ કરનારાં

અને વિપ્રયોગીને વિરહાનલથી પ્રાણાન્ત થતાં બચાવી દેવામાં ઉદાર કષ્ટવિભાવી છો. હે અખંડવ્રજપતિકેલીપરાયણ પ્રકટ કલ્પલતિકે ! આપના સ્થાયિભાવ સ્વરૂપને કોણ જાણવા

।મર્થ્ય ધરે તેમ છે ? એક શ્રીવદ્દલ પ્રભુની પૂર્ણ કૃપારસનું દાન જેને થયું હોય, અને શ્રીવદ્દલ અંતરમાં ખરાજ હે રતિ વર્ધિની ! તમારા સ્વરૂપનો લેહ લિપ્ત છિન્ન કરી બતાવે તોજ આપનો ગુણ મહિમા અને પરમાનન્દરૂપતા જાણી શકે છે. હે અપારગુણ ! નિકુંજ નિધિદા !! આપ અમીદૃષ્ટિ વડે જ આપનો સ્થાયિભાવ અમારા હૃદયમાં ઉતરનારાં છો. જેથી હે અદ્ભુતવૈભવીવિશ્વ વિખ્યાતિની ! હું આપ શરણ છું. ૧૫

મૂલમ્ ૦ કૃષ્ણૈકમિલનસ્થાનભૂતાં કૃષ્ણસુરવાથેનીમ્ ।

કૃષ્ણગોપસહચરીં કૃષ્ણસન્માનવર્ધિનીમ્ ॥૪॥

કૃષ્ણૈકમિલનસ્થાનભૂતામ્ ૧૬

જે જીવને શ્રીકૃષ્ણ મેળવવા હોય, તેનું સાધનસ્થાન શ્રીયમુનાજી ! આપ છો.

આપ કોઈ દેશમાં છો કોઈ દેશમાં નથી એવો સંદેહ જીવને કર્તવ્ય નથી ભાવાત્મક સ્વરૂપે સર્વત્ર વ્યાપ્ત છો. છતાં આપે ત્રણ સ્થાનતો સ્વિકારેલાંજ છે.

વિશુદ્ધમથુરાતટે ૧ સ. લગોપગાપી તર કૃપાજલધિ સંચિતે ૩ એમ ત્રણ વિશેષણથી ત્રિવિધભાવ ખિરાજે છે.

હે શ્રીયમુનાજી ! વિશ્રાન્ત ઘાટે આપનું પૂનિતકર માહાત્મ્ય વિચારી જે જન સ્નાનપાન કરે છે. તે પવિત્ર થઈ પ્રભુ ભક્તિની સ્ફૂર્તિવાળો થાય છે. એવા માહાત્મ્યજ્ઞાનીને જ્ઞાનની પરા દશાએ પહેલાંથી વિવિધ અમણા ભાગો છે. ૧

વળી શ્રી ઠાકોરજીનાં ઠકુરાણીજીનો જે ઘાટ, ત્યાં હે શ્રી ચમુનાજી ! આપજ સકલ ભક્તવૃન્દને લીલા રસભાવ વિકસાવી, પરમ પ્રેમાસ્પદ કરી પ્રાણેશના પૂર્ણાનન્દ સુધાખિનનો અનર્વચનીય સંયોગરસાસ્વાદ આપો છો. એવાં આપ કૃપા વિલાસી, રસ રસિકમણિ ભગવાનના રસપાત્ર, વ્રજાંગનાવૃન્દસહુનો વિવિધ રસરમણુશ્રમ, અત્ર એકત્રિત થઈ આપના શિતલ જલમાં પ્રવેશવાથી દૂર થયો છે.

થાકેલાંના શ્રમનું નિવારણ કરવું એ જલનો સહજ સ્વભાવ છે. તેમ જલતે પ્રેમ ભક્તિનું પ્રત્યક્ષ મૂર્તિમાન સ્વરૂપ છે. તો પછી ભક્તિભાવવાળા તો આપના સ્વરૂપરસમાં સ્નાન કરતાં જ તેમના લોકવેદના ચુસ્તખંધ છુટી જાય છે. જેમના લોકવેદ ખંધ છુટવાની તૈયારી છે તેજ આપના રૂપરસ વિષે ભાવાવધિ થઈ પરમ શાન્તિ મેળવે છે.

વળી સર્વ વિકૃતિ રહિત બ્રહ્મ કે જેમાંથી જીવ, જગત, અન્તર્યામીઓ ઉદય થઈ અસ્ત થાય છે. છતાં ન્યૂન્યાધિક રહિત રસો વૈ સઃ સર્વરસધરને રમવાની ઇચ્છા થતાં, નિજરસ ઝીલક અનેક ભક્તવૃન્દ પ્રકટ કરી, વિરૂદ્ધધર્માશ્રયિ આદ્યવૃન્દાવનવેણુધરે, આ સ્થળે વિવિધ વિહાર કર્યો છે. આ વખતે જેમની સુન્દરતાનો પાર નથી એવી વ્રજલલનાઓનો દેહામોદ, કુચકુંકુમામોદ, હે શ્રીચમુને ! આપ જલસ્વરૂપે બિરાજી આપના શ્રીઅંગમાં પચાવી, સર્વ સ્વરૂપોનો શ્રમ નિવાર્યો છે. એવું આપનું શ્રીગોકુલના ગાંદરે શ્રીઠકુરાણીજીના અધિકારવાળું શ્રીકૃષ્ણમીલન સ્થાન છે, તે આપ કૃપાબલથી પ્રાપ્ત થનાર છે એમ ચિન્તવન કરતાં આપ શરણુ છું. ૧૬

શુભ્ર સમવેનીમ્ ૧૭

હે શ્રીયમુનાજી ! ખીજ દેવોના પૂજન વંદનથી તો દૈવિક વૈદિક ફલ પ્રાપ્તિ છે. પ્રભુ પ્રાપ્તિ તો નથી જ પરંતુ હે કૃપાળુ ! આપ શરણાગતિથી તો કેવળ મુખ્ય અર્થફલ શ્રીકૃષ્ણ પ્રાપ્તિ જ છે; પરમાનન્દરસ સુખ આપજઆપો છો. એટલે આપ શરણથી અધિક કોઈ પદાર્થ જ નથી. આપના પ્રેમસિન્ધુમાં સાક્ષાત્ મન્મથ મન્મથ શ્રીગોવર્ધનધરણ અત્યાનન્દથી ઝુલી રહ્યા છે; હે વાણીના વિષયમાં આપના ગુણો આવી શકતા નથી એવાં શ્રીયમુને ! હું સર્વસાધનારમ્ભ તણ આપને ભજુ છું. આપ કૃપાથી જીવનમાં રમણીયતાભર્યું રસિકરસહારજીવનફલ મેળવી, જીવનની મઝા અને મીઠાશ માણીશ. હે પ્રેમપુંજનિ ! પ્રીતની રીત તો તમે જ જાણો છો.

જેમ કમલ મકરન્દને વશ છે. તેમ હે જગતવિખ્યાતિની ! તમારા પ્રેમની સુગંધને વશવર્તી પ્રેમરસકમણિ શ્રીકૃષ્ણ છે. પ્રેમ રસમય સર્વ મધુરિમા, રસિકતા અને રમણીયતાનાં મધુરાતિમધુર સુખદ ઝરણાં આપના શ્રીઅંગમાંથી અખંડ ઝરે છે. તે રસસિન્ધુમાં સુખનિધિ નિત્યલીલાવિલાસી શ્રીકૃષ્ણ વિહરે છે. તેથી 'શ્રી કૃષ્ણ સુખાર્થિનીમ્' અથવા તો 'કૃષ્ણમુખ્યાર્થિનીમ્' કહેવાયો છો. એવા મુખ્યરસને પ્રાપ્ત કરી આપનાર હેમહારસ ! હું શરણ છું. ૧૭

જ્ઞાપીસહચરીમ્ ૧૮

હે શ્રીયમુનાજી ! આપ શ્રીકૃષ્ણની સખી છો. તેમજ વ્રજસીમંતનીઓ પણ સખી છે. તમે એવાં તો શુગલ સ્વરૂપની સેવામાં તત્પર છો કે, આપ શરણાગતનો તમામ વિપરીત કામમદ છોડાવી દો છો.

શ્રીસ્વામિનિજીરૂપ આપ છે તથાપિ અનેક ભક્તહિતાર્થે સખી ભાવમાં નિમગ્ન થઈ સખીત્વ સ્વીકારે છે, તેથી સકલ પ્રજાલલનાપ્રિય છે. હે શ્રીયમુનાજી ! ગોપીવૃન્દસહુ આપ, શ્યામસુંદરરમણપ્રેમવસંતવિહારીની શક્તિયો છે. અને શક્તિયો કદી મૂળરૂપથી જુદી રહેતી નથી.

(જગમાં એવો ન્યાય છે કે જેને શક્તિયો હોય છે. તેને જ કામ લાગે છે.) વસ્તુતઃ આપ સ્વતંત્ર સર્વલીલાધાર મુખ્ય શક્તિ છે. એટલે કંઈ સાધારણ નથી.

હે શ્રીયમુને ! કેટલિકન્દર્પની શોભાને લન્જિત કરી નાંખે એવાં મહનાધિક સુંદર આપ તથા ગોપીજનો, નિર્ગુણ ભક્તિને વશવર્તી થઈ જેમ કલધૌતમણિયોની મધ્યમાં નિલમણિ શોભે તેમ આપ સર્વ સ્વરૂપ વૃન્દ મધ્ય અખંડ શોભાયમાન છે. એવાં શ્રીકૃષ્ણ ગોપીવૃન્દમાં સહચરનાર આપ શરણથી જ મારો આપ વૃન્દમાં સહચાર થશે એમ ભાવના કરતાં શરણ છું.

શ્રીકૃષ્ણના સન્માનને વધારનારાં હે શ્રીયમુનાજી ! જે ભક્તના મનમાં એક પ્રમુ પર જ ભાવ વિરોધ હોય તેને તત્કાલ નિવૃત્ત કરી ભાવ ભક્તિની વૃદ્ધિ કરનારાં છે અને આપનાજ અનુગ્રહ બળે ભક્તનું શ્રીકૃષ્ણ સન્માન કરે છે. જ્યાં જ્યાં આપનો અનુગ્રહ ઉતરેલો છે. તેતે ભક્તો પર શ્રીકૃષ્ણ કૃપાથી ઢળેલા છે એવાં હે શ્રીકૃષ્ણ પ્રિયે ! હું આપ શરણ છું. ૨૦

શ્રીકૃષ્ણ કાર્યપરામ્ ૨૧

નિરંતર ભક્ત સંતોષ પામી ભક્તવત્સલતા સચવાય, એજ શ્રીકૃષ્ણનું મુખ્ય કાર્ય છે. હે શ્રીકૃષ્ણ ! નિઃસાધન જીવોને આપ શરણ લઈ, પ્રજાભક્તોનો સમાગમ કરી આપો છે એટલે પ્રજા-ભક્તોના સંગથી (ભક્તજનપદરજપ્રતાપે, સકલ સરીયાં કાજ)

એ ન્યાયે તમારા ભક્તોને કૃપાથી જીવન મુક્ત (વિષમ સંસાર સાગરથી તારી પોતાના) કરી, વ્રજમંડળસહુ આપનું સ્વરૂપજ્ઞાન કરાવે છે તેણે કરી શ્રીકૃષ્ણ ને પ્રસન્ન થવાનાં દૈન્યાદિ સર્વ સાધનો પ્રાપ્ત થાય છે. અને આપ કૃપાળુ શ્રીકૃષ્ણ પરાયણતા અને છે એવાં હેનિઃસાધનના સાધનરૂપ શ્રી યમુનાજી ! અમારું સર્વસ્વ આપ છે. એવા અન્તઃકરણ પૂર્વક આપને શરણુ છું. ૨૧

કૃષ્ણલીલાસ્થલવિશોધિકામ્ । ૨૨

શ્રીકૃષ્ણનું લીલા સ્થળ શ્રીગોકુળ, શ્રી ગિરિરાજ, વૃન્દાવન ચિરધાટ, દાન, માનાદિ સર્વ સ્થળે, સર્વ વિધલીલા સામુગ્રી સિદ્ધ કરનારાં હે શ્રીયમુને ! આપ છે. જ્યાં જ્યાં શ્રીકૃષ્ણનાં લીલા સ્થળ છે. ત્યાં ત્યાં કુંડ, કુપ, વૃક્ષાદિ સર્વ છે, અને તે સર્વમાં આપ રસરૂપ બિરાજમાન છે. એવાં સર્વ સ્થળે શ્રીકૃષ્ણ કેલીરસ નિમજ્જ બિરાજીત હે માતા ! આપના. ભક્તને આપ શ્રીકૃષ્ણ કેલીરસનું દાન કરે છે. એમ ચિન્તન કરતો. હે પરમ-કૃપાલ ! શરણાંગતને મુખ્ય સ્થલનું સર્વવિધ મુખ આપશો.

શ્રીકૃષ્ણક્રીડા કુકુમાદિયુતામ્ । ૨૩

શ્રીકૃષ્ણ જ્યારે વ્રજભક્તોની સાથે રાસાદિક ક્રીડા કરે છે; તે પછી શ્રમ નિવારણાર્થ હે શ્રીયમુને ! આપના જલ સ્વરૂપમાં ક્રીડા કરે છે. એટલે વ્રજભક્તો અને શ્રીહાકુરજીનો અંગરાગ કેશર કુંકુમ પુષ્પમાલાનો પરાગ તે સર્વ દિવ્યરસ સુગંધ આપના સર્વાંગમાં પથે છે. અર્થાત્ આપ રસસર્વસ્વના રસિક રસથી તર છે, આપના ભક્તોને પણ તે મહારસ દેનારાં છે. એવાં હે શ્રીયમુનાજી ! હું અંગીકૃત આપ શરણાંગત છું.

શ્રીકૃષ્ણવ્રતવિધિ ૨૪

હે રસદાયિની શ્રીયમુને ! શ્રીકૃષ્ણનો સર્વરસ આપે આપના હૃદયમાં અન્તર્ધાન કર્યો છે, સમાવી દીધો છે. રોકી લીધો છે. (ઇત રોક્યો યમુના ઉત ગોપીન, કછુ એક ફેલ પર્યો ત્રીભુવનમે હરિરસ વૃન્દાવનતે આયો.) હે રસદા ! આપના ઉભય કરાડાની મધ્યમાં, સર્વ દુઃખ હરતા હરિ, આદિ અવિચ્છિન્ન વૃન્દાવનવિહારી શ્રીકૃષ્ણનોજ રસ વહે છે. તેનું પાન અધિકારી ભક્તો કરી રહ્યાં છે. કેવળ લીલા સ્થળ જે આદિ અચળ વૃન્દાવન તેમાંથી અખંડ લીલાનાં શ્રમજલ ઝરણાં કહો કે કૃષ્ણરસ કહો તે ઉમંગી વહી આવે છે એવા રસથી ભરભાર હે મહોદ્ધાર શ્રીયમને ! હું શ્રીકૃષ્ણરસ લાલચુ શરણાંગતને એ આપશો એમ વિશ્વાસ છે.

કૃષ્ણગોપી પૂજ્યદેવીમ્ ૨૫

હે શ્રીયમુનાજી ! આપનો આશ્રય લઈ શ્રીકૃષ્ણને મળવા કાલ્યાણની દેવીનું પુજન ગોપી જનોએ કર્યું હતું. હે કૃષ્ણ રૂપિણી ! આપનેજ શ્રીકૃષ્ણરૂપ જાણી દેવીનું મીષ-ખાનું વચમાં રાખી, કેટલીક ગોપીજનોએ પુજન કર્યું હતું. અને કેટલાંકે તો કેવળ આપનુંજ પુજન કર્યું છે. આપ શ્રીકૃષ્ણમાં છો અને શ્રીકૃષ્ણ આપમાં છે, એવાં યુગલ સ્વરૂપ જાણીને દેવીની પેઠે આપનું પુજન કર્યું હતું તેમનામનોરથપૂર્ણકરનારાં હે ભક્ત વત્સલ ! હું શરણુ છું. ૨૫.

શ્રીકૃષ્ણવ્રતફલપ્રદામ્ । ૨૬

હે શ્રીકૃષ્ણકેલીપરાયણ શ્રીયમુને ! કુમારીકાઓના વ્રતનું ફલ શ્રીકૃષ્ણ છે. તેને આપનારાં છો. આપના આશ્રયથી, આપની કૃપા કટાક્ષ જેનાપર થાય છે તેને સમગ્ર વ્રતનું ફલ સર્વોપરિ શ્રીકૃષ્ણ તેજ આપો છો, બીજા કોઈપણ સાધનથી શ્રીકૃષ્ણ પ્રાપ્ત નથી. કુમારિકાઓ કાલ્યાણિનું વ્રત વચમાં રાખી

આપની પાસે એ માગ્યું હતું કે મંદગાપ ત દેવી પતિમે કુરુ
તે પ્રમાણે હે કૃપાળુ ! સર્વ મનોરથપૂરક હું આપશરણુ છું.

જ્ઞાનલાલપ્રાણતામ્ ૨૭

હે શ્રીયમુનાજી ! આપ જલ સ્વરૂપે ભૂતલ પુનિત કરતાં
ખિરાળે છો તેથી કેઈ માયા મુઠ, આપના સ્વરૂપ વિષે આ
શંકા કરી પ્રાકૃત નદીના પ્રવાહ સમ જાણે છે.

પરંતુ આપના રસમયરૂપનું નિરૂપણ મહાનુભાવ આપ
કૃપાવિલાસીયોએ કર્યું છે. તેનું દર્શન કરી દૃઢ વિશ્વાસ બંધાયો
છે કે આપ કેવળ શ્રીકૃષ્ણ લીલાર્થ જ પ્રાકૃત જલરૂપ-માયાસ્વરૂપ
ધારણુ કર્યું છે. છતાં તે જલમાં આપના પુલિનપર ભક્તજનો
ભગવાન સહજલ વિહાર કરતાં કરતાં ગહેરા જલમાં જઈ
પડે તે વખતે, ભક્ત નિઃસાધન થઈ જાય છે. કે તરત,
ભક્તવત્સલ ભગવાન સાવધાનીથી કાઢી, હાસ્યાદિક રસ પ્રકટ
કરી, નાવખેલાદિ લીલા કરે છે. ભક્તોને ગોદમાં લે છે. કવચિત્
કંઠ પર ચઢાવી પાર ઉતારે છે. એ પ્રમાણે શ્રીપ્રભુને લોકવત્
લીલા કરવાની ઈચ્છા થવાથી, વિવિધરસભોગ ચતુરની અન્તરેચ્છાને
જાણી હે શ્રીયમુનાજી ! આપ જલસ્વરૂપે થયેલાં છો. હું આપનો
સર્વ શ્રીકૃષ્ણલીલા સુખનો યાચક છું. શરણુ છું. ૨૭

જ્ઞાનિરાંધસંગતમ્ । ૨૮

હે મિત્રજા ! બીજી નદીયો તો સમુદ્રને પતિ કરી વરી છે.
પરંતુ આપ તો (સાત સમુદ્ર ભેદ ચમલગિની હરિ નખ શિખ
લપટાની.) સાતે સમુદ્ર અને સકલ બ્રહ્માંડને ભેદી રસિકપુરન્દર,
લલિત ધીર ઉદાર ગોપીપતિના સર્વાંગ સુખે સુખાળાં થયેલાં છો.
શ્રીકૃષ્ણના સર્વાંગમાં આપ ખિરાળે છો, અને આપમાં શ્રીકૃષ્ણ ખીરાળે
છે. એવાં અનન્ય ભાવદાની હે વિશ્વવિખ્યાતિની ! હું આપનો છું.

કૃષ્ણપા સ્પશ્ચકામામ । ૨૯

હે હંસસુતા ! જ્યારે વસુદેવજી શ્રીકૃષ્ણને લઈને શ્રીગોકુલ પધાર્યા ત્યારે આપે આપનું જલસ્વરૂપ પુલકિતપણે વધારી, શ્રીઠાકુરજીનો સ્પર્શ કરી વહેતા નિરે માર્ગ આપી, શ્રીકૃષ્ણ સુખદાયિની થયાં, અને ભક્તોપર શિક્ષા સુધમ ફાળવ્યો. ભક્ત-જનોએ અવશ્ય શ્રીપ્રભુના ચર્ણસ્પર્શ કર્તવ્ય છે. એજ સર્વોપરિ કાર્ય—ફલ છે. એવી શિક્ષાનાં આપનારાં હે મંગલ વિધાયિની ! હું કૃષ્ણ ભક્તારસનો યાચક શરણ છું.

કૃષ્ણમાનસસંશ્રિતામ્ ૩૦

હે કલિન્દજ ! આપે મનથી શ્રીકૃષ્ણનો જ આશ્રય કરેલો છે, અને શ્રીકૃષ્ણ કેવળ આપનો આશ્રય કર્યો છે. એવાં શ્રીકૃષ્ણાશ્રયિ હે માતા ! જે જન આપનો આશ્રય કરે છે. તેને જરૂર આપના સ્વરૂપનું દાન કરી શ્રીકૃષ્ણાશ્રયિ કરે છે. એવાં હે શ્રીયમુનાજી ! આપનો અખંડ આશ્રય મને બની રહે એજ લાલસાપૂર્વક શરણ છું.

કૃષ્ણસક્તામ્ । ૩૧

હે વિરજા ! આપ કેવળ શ્રીકૃષ્ણમાંજ આશક્ત છો, અને શ્રીકૃષ્ણ આપના અગાધ ગુણાસક્ત છે. વશવર્તી બનેલા છે. એવાં અગાધ ગુણીયલ આપમાં મારો પ્રેમ વધી પડો અને આપ પ્રેમથી સ્વિકારો જેથી સ્વતઃ શ્રીકૃષ્ણ પોતાનો કરી જાણશે.

કૃષ્ણમક્ત કૃષ્ણાદિતિ પ્રસાધિનીમ્ । ૩૨

હે બહાલાં ! શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિમાં કેવળ તત્પર છો તેથીજ શ્રીકૃષ્ણ આપની ભક્તિ વિવશ છે. મને આપમાં ભક્તિ વિવશતા થાવ; એટલેથીજ હું કૃતાર્થ થઈશ.

શ્રીકૃષ્ણની પ્રીતિને નિરંતર સાધનારાં હે મહારાણીજી ! હું અંગીકૃતના હૃદયમાં અખંડ શ્રીકૃષ્ણ પ્રીતિ કરશેજ તેમ વિશ્વાસ છે

કૃષ્ણાંઘ્રિરેણુવ લામ્ ૩૩

હે પતિત પાવની ! બ્રહ્માદિકને દુર્લભ એવી શ્રીકૃષ્ણના પાદાભિદની સમગ્રરેણુ આપમાં બિરાજે છે. તે રેણુ પરમ કૃપાળ-પણે મને ઘર ગુલામ બાણી દેશે. હું આપની કૃપાનો ભીખારી છું. આપ સર્વોપરિ દિવ્યાનન્દ આપશેજ તેવું ધર્ય અખાધિત છે.

શ્રી કૃષ્ણસવકસન્સ્વામ્ ૩૪

હે શ્રીયમુને ! આપની ભક્તિ કરનારને અલૌકિક દેહ સામર્થ્ય અર્પી કેવળ શ્રીકૃષ્ણના સન્મુખ વર્તા અનન્ય ભક્ત બનાવો છો. હે અનન્ય ભાવ રસદાયિની ! આપ અમે દાસલડાંની અન્તરગતિનાં બાણુ છો જેથી આપનાં બાણી સ્વિકારી રાખશે. એટલેથીજ શ્રીકૃષ્ણ સન્મુખતા થશે.

કૃષ્ણભાવવિરોધસ્વદાસપ્રકૃતિનારિદ્વીમ્ ૩૫

હે સ્વભાવવિજયિ ! શ્રીકૃષ્ણનો ભાવ ફક્ત જીવને મુક્તિદાન દેવાનો છે. તેમાં આપ વિરોધ કરીને આપના આશ્રયમાં વશેલાને કૃષ્ણ ભક્તિ રસનુંદાન કરાવો છો.

ભક્તજનની પ્રકૃતિમાં લૌકિક આસક્તિનો અંકુર હોય છે. તેવી પ્રકૃતિનો તદ્દન વિજય કરી ભક્તને ભગવદાસક્તિ સુદ્ધાવો છો તેમજ મારો સ્વભાવ વિજય કરી, દેવા સરખુ સુખ દેશે.

કૃષ્ણર્યાગેણાલ્લામ્ ૩૬

આ સંબંધનો ભાવ પૂર્વે વર્ણવઈ ગયો છે છતાં જરા ધ્યાન ખેંચવાનું કે રાસલીલામાં પ્રથમ રૂક્ષમણીજી દ્વિતીય બાંધુવન્તિજી ૨ તૃતીય સત્યભામાજી ૩ અને ચતુર્થ શ્રીકાલિન્દીજી એમ આપ ચોથાં પ્રિયા છો. અને વ્રજલીલામાં શ્રીસ્વામિનીજી ૧ શ્રુતિરૂપા ૨ કુમારિકા ૩ અને આપ શ્રીયમુનાજી

છો એટલુંજ નહિ પણ શ્રીકૃષ્ણ, સ્વામિનીજી, શ્રુતિરૂપા કુમારિકા
એ ચારેને પ્રિય હે શ્રીયમુનાજી ! આપ છો.

નિજ દ્વાય પદામ્બાજદાદાદાં પ્રયજ્ઞ ॥ ૩૭

એ પ્રકાર શ્રી હરિચાંદ્ર અષ્ટક કરી, શ્રીઆચાર્યજીના ચરણકમલનું સદા દાસત્વ માગે છે. હે શ્રીચમુનાજી ! તે સર્વ સિદ્ધિયો આપજ દેવાવાળાં છો. ગંગાજીને પણ આપેજ દાન દીધું તેમ પદ્મ પુરાણમાં વર્ણવ્યું છે ત્રયિરસમયિ સૌરિ બ્રહ્મ વિષ્ણુ સુધા વદા. એવાં શ્રીચમુનાને આપ શરણ છું.

શ્રીચમુનાષ્ટકમ્

(ગઝલ.)

સકલસિદ્ધિ તણી દાતા, તમેને હું નમું માણ;
મુસારી ચરણ સ્પર્શ થકી, ઝઘે રેણું અતિ માણ;
નુતન વન તુવ તટે રાજે, પુષ્પયુત મોહ કરનારે;
સ્વતઃ સુર આસુરો પુજે, સ્વરૂપ સ્મરપિતુ સમતારે. ૧
કલિંદ ગિરિ મૈસ્તકે પડતો; વિમલ પ્રવાહ ગલિર તે;
અહા ! રમતાં પધારેના ! ગિરિપરથી ભૂમિ પર રે !
મધુર ગાતાં પધારે છો, સમધિરૂઢ દોડમાં જીલતાં;
કમલ ખંધું તણી તનયા, મુકુટ પ્રીતિ થકી પુલતાં. ૨
કરો પાવન ભુવન તલ મા, કર્યા પાવન અનેકોને;
મધુર શુક હંસ પણ તમને, ભજે ભક્તિ વિવેકોએ;
તરંગ રૂપી ભુજે કંકણ, લસે રેણું મુક્તાસમ;
નિનમ્મ સરખા તટો જોતાં નમું શ્રોતૃષ્ણ તુર્ય પ્રિયાં. ૩
સ્તુતિ શિવ બ્રહ્માદિ કરતા, ઘણા ગુણથી ભુષિત માતા;
પરાશર ધ્રુવ આદિને; અભય પદ આપીયું દાતા;
સકલ ગોવાલ ગોપીને, વિશુદ્ધ મથુરાં તુ તટ રાજે;
કૃપાસિન્ધુ તુ આશ્રયમાં, મને રેવું સદા છાજે. ૪

હુરિને જેમ પ્રિય કમલ, મુસરીને તમે ત્યમ છે;
 સકલ સિદ્ધિ તણી દાતા, હૃદય મારે વસો એ ઘો. ૫
 ચરિત્ર અદ્ભુત કથાયેના, નમુંધું માણ હું નિત્યે;
 યમ ભય ના રહે કદીયે, કરે તમ પાન ને પ્રીતે;
 હુંદતા હોયને તદપિ, તમારા જ્ઞાત યમ રાજ;
 ન મારે બેનનાં બાલક, તમારી રાખીને માઝા. ૬
 તમારી સેવના કરવા, વપુ માફ નવીન થાઓ;
 પછી પ્રજનાથથી મારે; વિનાશ્રમથી થશે દાઓ.
 તમારા સંગમે કીર્તિ, જગત ગંગા તણી રાજે;
 અહો માતા તમારાથી, પ્રથક યશ ના જગત ગાજે. ૭
 કમલજથી અધિક પ્રિય છે, પ્રભુને હે શ્રીયમુનાજ;
 શકે વંદી તમેને કે, તમારા ભક્ત વિષુ માજ;
 પ્રભુ સહ લક્ષ્મીનું સેવન; બનેતો મોક્ષને આપે;
 પ્રજાધિપના ચરણ શરણે, તમે વિષુ કેણુ જૈ સ્થાપે.
 રવિ તનયા હરણ સાથે, તમારાં અષ્ટકો ગાશે;
 બળી જૈ પાપ સૌ તેનાં, મુકુંદ ચરણે રતિ થાશે;
 વળી સૌ સિદ્ધિયો પામી, વિજય સ્વભાવનો પણ છે;
 વહે વલ્લભપ્રભુ પોતે, હૃદયમાં ધારી લેને તે ?
 તમારા પાનથી મારી, મતિ નિર્મલ થઈ માજ;
 શરણુ ભઈલાલ થાવાને, ગજલમાં ગાય છે ગાજ. ૮

દયાળુ હેશ્રીયમુનાજ !

ગજલ.

જીતાડી દુઃસ્વભાવેથી, કુમતિને કાપને માજ;
 નિરંતર એજ કહું ગાજ, દયાળુ હે શ્રીયમુનાજ ! ૧
 કલીમલ તારિણી ભક્તિ, અને ગુરુ ચર્ચુ આશક્તિ;
 દિયો શરણાંગતિ શક્તિ, દયાળુ હે શ્રીયમુનાજ ! ૨

બધી ચિન્તા શમાવીને, જઠર ભય ટાળજો માણ ;
 નરક નિવારણી કૃષ્ણા, દયાળુ હે શ્રીયમુનાળ ! ૩
 યુગલ શ્રીકૃષ્ણમમ દહયે, વસાવો મિત્રજા માણ;
 પતિત પાણુ છું સદા ત્હારો, દયાળુ હે શ્રીયમુનાળ ! ૪
 રસિક રમણિક વનવૃંદા, વિષે આનંદ જે વરસે;
 વસાવો ત્યાં મને હર્ષે, દયાળુ હે શ્રીયમુનાળ ! ૫
 ભવો ભવના પ્રખર પાપો, સકલ નિજ વ્યાસના કાપો;
 પછી વ્રજ નાથને સાંપો, દયાળુ હે શ્રીયમુનાળ ! ૬

કૃષ્ણકિરતારને ભજયે !

ગઝલ.

તરી ભવ સિંધુની પારે, જવા ભાતું હવે સજયે;
 નિરંતર ઓ મુસાફર ! ઓ ! કપટની વાસના તજયે;
 બધી વાતે પડો ધીમા, કુડા કંકાસ ને કજયે;
 હવે તો એક દહે લઈને, કૃષ્ણ કિરતારને ભજયે; ૧
 ધરી દ્યો ભેખ ભક્તિનો, પછીથી ના જરા લજયે;
 અધમનો સંગ ત્યાગીને, ગુરૂ ગોવિંદને ગજયે;
 સુખે પી પ્રેમરસ પ્યાલો, પરમ આનંદમાં જજયે;
 રસિક નિજ વ્યાસનો સ્વામિ, કૃષ્ણ કિરતાર તે ભજયે ! ૨

શ્રીયમુના સ્તુતિ !

ગઝલ.

નમું યમને મહારાણી, તમારું દર્શ લાવે છે !
 સદા મથુરાં તટે ત્હારી, મનોહર લહેર આવે છે. ૧
 તમારા નિર નરનારી, પ્રભાતે નિત્ય ન્હાવે છે;
 અપરિમિત દુઃખથી છુટી, સુખદ સ્મૃદ્ધિ મિલાવે છે. ૨

રસીક શ્રીકૃષ્ણ ખ્યારાની, પ્રિયા પટરાણી કહાવે છે;
 મુખે તુવ નામ જપનારા, કલહ ચિન્તા વહાવે છે. ૩
 કનૈયો તુવ તટે ઉભો, મધુર ખંસી બળવે છે;
 ભરી પુંકે મહા મંત્રો, નિગમ વાણી સુણાવે છે. ૪
 અધરઆલીંધીને પીતાં, કૃષ્ણરસ જે મહુલાવે છે;
 સનક શિવ શેષને રસિકો, વિમલ ગુણ નિત્ય ગાવે છે. ૫
 પુનિત શુભ નામ જે ત્હાં, દુર્મતિને નસાવે છે;
 રસિકગિરિરાજધરધરનું, ધ્યાન રૂડુ ધરાવે છે. ૬
 વિષમ સંસારને તરવા, વ્યાસ ઉરમાં વસાવે છે;
 રાવ તનયા રસિક વિરજા, કલિંદજા તું કહાવે છે. ૭

જીવ હંસને આપેલી ભાળ !

અરે જીવ હંસ ! તું પોતે, પરાધિન પાંજરે પેઠો;
 રસિક સરદાર ત્હારો તે, રસિકના મંડળે બેઠો ! ૧
 તને કેમ ધીર રે' છે રે ! લટક જોયા વિના એની;
 મહેરમ મોજ ત્યાં મારે, રસિકના મંડળે બેઠો ! ૨
 ઘણી નિરાંત છે એને, નથી તુજ યાદ એ કરતો;
 ચિકનિયો છેલ એ સ્થાણો, રસિકના મંડળે બેઠો ! ૩
 હવે આ પાંજરું તોડી, ઉડી જલ્દિ પહોંચી જા;
 વિલાસી વ્યાસ મનમોહન, રસિકના મંડળે બેઠો ! ૪

(શ્રી યમુના સ્તુતિ.)

રાગ-સારંગ-તાલ ત્ર્યંબક-ચાને કુલણા છંદ.

તરણિ તનયા તુંછે, પુનિત જગ પાવની,
 સંત મન ભાવની, કૃષ્ણ શ્યામા;
 લહર વર અનુપતુજ, રૂપ જલધિ દીસે,
 રાધિકા રમણ રતિકરણ રામાં તરણિ ૧

સનક શિવ શેષ, વ્યાસાદિ નારદમુનિ,
 ધરત તુવ ધ્યાન, જેમ જ ચક્રોરી;
 લજનમાં ભંગ, કરનાર ને ત્રાડતી,
 રસિક વ્રજરાજની, પ્રિય કીશોરી. તરણિ ૨
 અધમ ઉદ્ધારિણી, નામ ચિન્તામણિ,
 યમુને યમુને, વિરલ ભક્ત ભણુશે;
 વિકટ ભવ દુઃખતરી, કૃષ્ણવરને વરી,
 કવત કવિવ્યાસ, શુભ લાભ લણુશે. તરણિ. ૩

શાહુલ વિકિડિત છંદ.

દે જો દર્શન દેવ ગિરિવર ધરણુ,
 મસ્તકના ખીજે નમે;
 શ્રીકાં સાધન સર્વ શ્રમિત કરતાં,
 તે હરિ મુજને ના ગમે. ૧
 સાચો સાધુ ગોકુલચંદ્ર ત્હારો નથી છતાં,
 ખાનાની પત રાખજે;
 મનહર મુખ નિરખતાં પલક પજવે,
 તેને શિક્ષા આપજે ? ૨

વિરહે વ્યાકુળ થઈ ચળાચળ નમુ, હે કૃષ્ણ ચિન્તામણિ!
 રસિકાનંદ રસ મસ્ત રતિ કરવા, જોજે તવવ્યાસજ ભણી. ૩

॥શ્રીવલ્લભઃ॥

અમારાં હે શ્રી યમુનાજી !

ચિત્ત મન બુદ્ધિથી ગાવું, સકલ સુખદાયિની દાતા;
 મદન કેટિ રૂપે વારૂ, અમારાં હે શ્રીયમુનાજી !
 નમાવું શિશ તુવ ચરણે, અખુટ ઉર ભાવ ભરનારાં;

ઠાડધેલો લડાવવાને, અમારાં હે શ્રીયમુનાજી !
 કલિત મળરાજનાં બહાલાં, કુપથ સધળા તબવો છો;
 હરો દુઃખ દ્વંદ્વ નિજ જનનાં, અમારાં હે શ્રીયમુનાજી !
 રિઝી શ્રીકૃષ્ણ વર સોંપો, તમારૂં રૂપ કેા માણે;
 જાંભુ અજ સુરના જાણે, અમારાં હે શ્રીયમુનાજી !
 કરો રસનાથથી કેલી, સકલ મર્યાદને મેલી;
 રવિજા તુર્યપ્રિય કૃષ્ણાં, અમારાં હે શ્રીયમુનાજી !
 જ્ઞામ શ્રીયુગલીલાવિષ્ટા, શર્ણુ શ્રીકૃષ્ણશ્રમજાણું;
 જીયો વા શુદ્ર સૌ તારો, અમારાં હે શ્રીયમુનાજી !
 જીવ પોતા તણો જાણી, રસિકરસ વ્યાસ ને દેવા;
 હેક અન્તઃપુરે વશીયાં, અમારાં હે શ્રીયમુનાજી !

સારંગ

ચિરકાળથી વિયોગવટો દહ, પ્રાણનાથ ના યાદ કરો;
 મન મોહન રસભાવ રસાખિ, ઘણી થઈ હે કરુણ ! વરો. ૧
 નથી નમ્ર બુદ્ધિ ચતુરાઈ, નથી ધર્મબળ પતિત સદા;
 ઠાડિલેશ તવ પદરજ પામું, એ બળથી હું તરીશ કદા.
 કલિત ધીર સર્વાન્તરયામી, સ્વભાવ નિયંતા છો નિર્ધાર;
 હરિ વિઠ્ઠલ શ્રીવલ્લભ શ્રીગુરૂ, વિયોગ વારક પ્રાણાધાર. ૩
 રિઝી અનેક અનુગ્રહિ તાર્યાં હે અનન્ત ! હે ચરિત્ર અપાર !
 જાંભુ અજતવ ભેદ ન જાણે, સર્વ શાસ્ત્રનો તું છે સાર. ૪
 જમલ નયન ગોપીજન વલ્લભ, સમર્થ સુખ દેશો ક્યારે
 તિ આપ પ્રિયા દાસી પદમાં, વ્યાસતણી કરશે ક્યારે ? ૫
 જ્ઞામ સુજન મહનાધિક સુન્દર, મુરલી મનોહર મારા નાથ;
 તે પુરુષ પશુ પક્ષો ઉદ્ધારક, અંગીકૃત ને રાખો સાથ. ૬

શ્રીમદ્ભક્તપ્રભુપ્રકટિત પોડશ ગ્રંથાવલી.

ગજલમાં

ગજલમાં ગુંથીને ગ્રન્થો, મને ગુલતાન થાવા દે;
 મછી વહાલ તણી વાણી, અહા દીલજાન ગાવા દે.
 અક્ષમ દિનકસુતા સમીપે, દીન થઈ દર્પ દલવા દે;
 પછી રખાલખોધથી અરે, પુરુષાર્થો નિરૂપવા દે.

ધરી સિદ્ધાન્તની માલા, કૃષ્ણ કન્દર્પ ભજવા દે;
 ૪ પુષ્ટિ પ્રવાહ મર્યાદા, વડે ફલસિદ્ધિ ફલવા દે.
 ગુપ્ત ૫ સિદ્ધાન્તને ગાતાં, બ્રહ્મ સંબંધ કરવા દે;
 પુરો ૬ નવરત્નમાં ન્હાતાં, હૃદયચિન્તા વહાવા દે.
 બોધી અન્તઃકરણ ૭ માં, વિવેકે વધૈય દૃઢવા દે;
 હવે કલિયુગમાં પૂરો, કૃષ્ણ ૮ આશ્રય કરવા દે.
 ૧૦ ચતુઃશ્લોકી વિષે રમતાં, ચાર પુરુષાર્થ સરવા દે.
 પછીથી ૧૧ ભક્તિવૃદ્ધિના, ઔષધે પેટ ભરવા દે.
 જરૂર વક્તાપણું જોવા, મને ૧૨ જલભેદ જોવા દે;
 ખરા ૧૩ સંન્યાસને લેતાં, પ્રભુમાં ચિત્ત પ્રોવા દે.
 નિરોધનાં ૧૪ લક્ષણો લાવી, હરિ શરણે સુહાવા દે;
 જરૂર સેવા ૧૫ ફલજ ખાતાં, પ્રતિબંધો નસાવા દે.
 મનસ ૧૬ મધુરાદૃકે દેતાં, સકલ અંગો હસાવા દે;
 શિક્ષાશ્લોકની ચાખુક, હૃદય મારે લગાવા દે.
 રસીલા ગ્રન્થના રસમાં, મને મનસા રસાવા દે;
 ખરે સુરભોગ હુંટાયે, ભરી ખ્યાલો ચડાવા દે.
 પીને અમૃત તણા નીશે, વપુ માંડે જુલાવા દે;
 કવે ભાઈલાલ કિંકર રે ! ગજલમાં ગ્રન્થ ગાવા દે.
 ગુરુ ગોવિન્દ સુત ચરણે, સદાયે શરણુ થાવા દે;
 ગજલમાં ગુંથીને ગ્રન્થો, મને ગુલતાન થાવા દે.

ચતુઃ શ્લોક.

ગજલ

સર્વદા સર્વ ભાવોથી, ભજો પ્રજરાજ વહાલાને;
 નિજોનો ધર્મ નહિ ખીજો, જપોજી એજ માલાને ૧
 કહ્યું મેં તેજ કર્તવ્ય, સદા નિજ જો સ્વતઃ કરશે;

સકલ સામર્થ્ય ધરનારો, પ્રભુ નિશ્ચય પણે વરશે. ૨
 વસે સર્વાત્મ ભાવે જો, હૃદય ગોકુલપતિ જ્યારે;
 કહે લૌકિક વૈદિકની, હવે પરવા શું રહિ તહારે! ૩
 ચરણ ગોકુલપતિ કેરા, સરવ ભાવે ધરી હૃદયે;
 ભજન ને સ્મરણ નિત કરજો, તજોના ખાસ મમ મતિએ. ૪
 તદન આ ચાર સૂત્રોથી, વહે વદ્ધલ પ્રભુજી જે;
 પળી દ્યો વ્યાસજી તેવું, કૃપાળુ શર્ણુમાં જૈને. ૫

શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્ય વિરચિત સિદ્ધાન્તરહસ્યમ્

ગઝલ હરિગીત

શ્રાવણ શુકલ એકાદશી, મધરાતમાં કહિ જે કથા;
 સાક્ષાત શ્રીપ્રભુ પ્રકટ થૈ, તે અક્ષરો કહું છું યથા. ૧
 બ્રહ્મનો સંબંધ કરતાં, દોષ સૌ દૂર થાય છે;
 જરૂર જાણો પંચવિધના, દોષ જે સંભળાય છે. ૨
 ૧સહજ, ૨દેશ, ૩કાલથી, ૪સંયોગ, ૫સ્પર્શ, થકી થતા;
 યદિ હોય કોય પ્રકારના, તતકાલ તેઓ સૌ જતા. ૩
 નિવેદન વિણ સર્વ દોષો, ના થતા નિવૃત્ત કદા;
 તે કારણે વિણ સમર્પિત, વસ્તુ બધી ત્યાગો સદા. ૪
 નિવેદનીયો એ પ્રભુને, અર્પિ કાર્ય કર્યાં જવું;
 ના અર્ધ ભુક્ત સમર્પિને, નિજ દેવ અપરાધી થવું. ૫
 તે કારણે સૌ કાર્યમાં, સૌ વસ્તુનું સ્વાર્પણ કરો;
 સમાપત લેવું સદાએ, શ્રુતિ વાક્ય સદા વરો. ૬
 પ્રભુને સમર્પિ લેવું ના, એ ભિન્ન માર્ગ તણા મતો;
 કરવો સતત વ્યવહાર, જેવો સેવકોમાંહિ થતો. ૭
 પ્રભુને નિવેદી કાર્ય કરતાં, દોષ નિર્દોષિત બને;
 ગંગા મળેલાં ગદરજળ, ગંગાસમાં સરવે ગણે. ૮

ગંગા તથા દૃષ્ટાંત સમ, પ્રભુનો નિવેદી ભક્ત તે;
જરૂર નિર્દોષિત બની, દૃઢ બ્રહ્મતા પામે જ તે. ૯
સિદ્ધાન્ત રહસ્ય વિષે સકલ, શ્રુતિ વેદશાસ્ત્ર સમાય છે;
ગોવિંદસુત ગુરુ કૃપાથી, દીન વ્યાસ ગઝલો ગાય છે. ૧૦

“શ્રીવલ્લભઃ”

॥ શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્ય વિરચિત નિરોધ લક્ષણમ્ ॥

ગઝલ

વિરહનું દાન કરવાને, કૃપા વલ્લભ પ્રભુ કીધી;
નિરોધનાં લક્ષણો માટે, તદ્વિધને આગના દીધી.
થયું દુઃખ જે યશોદાને, વળી નંદાદિ જનને જે;
અને દુઃખ ગોપિકાઓને, કવચિત થાઓ મને પણ તે. ૧
થયું સુખ ગોપીગોકુલને, સુખી ખગ ગાય પણ ભારે;
દયાળુ નાથ એ સુખ તે, હવે દેશે મને ક્યારે? ૨
ઉધવ વૃન્દાવને ગોકુળ, પઠાવી આપિયો આનંદ;
મને એ આપશે ક્યારે? રસિક સરદાર પરમાનંદ. ૩
મહાદેવોની કૃપા થાતાં, પ્રભુ જ્યારે દયા કરશે;
અલૌકિક સુખડાં લેતાં, બધી લૌકિકતા ટળશે. ૪
વિના ધ્રુતનું કદી ભોજન, નથી સુખકાર નિવડતું;
ખરે તેમજ અભક્તોના, કીર્તને સુખ ના પડતું. ૫
પ્રભુ ગુણગાન કરવાથી, નિરોધી ભક્તને સુખ તે;
નથી શુક આત્માનંદિને, કહો અભક્તને ક્યાં તે? ૬
જીવે નિજ ભક્તને દુઃખમાં, તદા શ્રીજી કૃપા કરતા;
હૃદયમાંથી પ્રકટ થૈ ને, નિજોનાં દુઃખને હરતા. ૭
સરવ આનંદમય પ્રભુનો, કૃપાનંદ પામવો દુર્લભ,
તથાપિ શ્રીપ્રભુજનને, સદાનંદ છે સદા સુર્લભ. ૮

કહે વદ્ધલ પ્રભુ પોતે, ગતિ નિરોધની જ જે;
 પુરણ વિશ્વાસ રાખીને, અનુભવ માણુને તે તે. ૯
 અહંતા સર્વ ત્યાગીને, સદાનંદ કૃષ્ણના થાઓ !
 ગુણો ભકતો સહિત ગાતાં, રસિક આનંદમાં જાઓ. ૧૦
 પ્રભુએ જમને છોડ્યા, મગન સંસારમાં તે છે;
 ગયા શ્રીકૃષ્ણને શરણે, પરમ આનંદમાં છે એ. ૧૧
 જરૂર આ દુષ્ટ ઈન્દ્રિયાદિ, અહંતાને મમંતા જે;
 પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણમાં જોડે, નિરંતર શુદ્ધિ પામે તે. ૧૨
 મુરારીના ગુણોમાંહી, થયું આવિષ્ટ મન જેનું;
 કલહ સંસારનો છુટી, બને આનંદ મન તેનું. ૧૩
 દયાળુનું દયાપણ એ, રહે ગુણગાન મય મન જે;
 કહો ! સંસારથી તર્યો, ગુણી ગોવિંદ ગિરિધરઓ ! ૧૪
 ભગવદ્ધર્મ સામથ્યે, વિષય વૈરાગ્યતા આવે;
 ગુણો ગોવિન્દના ગાતાં, ન દુઃખનું ભાન પણ થાયે. ૧૫
 અવર સૌ જ્ઞાન માર્ગ કરતાં, ગુણાનુવાદ છે મોટો;
 ગુણાનુવાદથી મત્સર, અને નહિ લોભ રહે ખોટો. ૧૬
 હરિ મૂર્તિ તાણું ધ્યાનજ, વિવિધ મનોર્થથી કરતા;
 દરશને સ્પર્શનાદિથી, પ્રભુના સંગમે ઠરતા. ૧૭
 શ્રવણ કીર્તન કરો એવું, તનુજ સમ કૃષ્ણ રતિ થાયે;
 મળેન્દ્રિય પણ તણ મળને, વિરહ વેઠી સમીપ જાયે. ૧૮
 ન દીસે ઈન્દ્રિયો જે જે, પ્રભુ સેવા વિષે તેને;
 જખર ઝકડી કરી કમજે, પ્રભુમાં જોડવી એને. ૧૯
 નથી શ્રીકૃષ્ણ વિણ મંત્રો, અને સ્તવનો પ્રખર ક્યાંઈ;
 શરણ શ્રીકૃષ્ણ વણ વિદ્યા, વળીના તીર્થ વર કોઈ. ૨૦
 આધિદૈવિક પ્રતિબંધો, સકલ ટળવા મહાપ્રભુએ;
 વિચારી વ્યાસ જીવ માટે ! શરણ વત્સલ દયાળુએ. ૨૧

શ્રીમદાચાર્ય વિરચિત વિવેકધૈર્યાશ્રયમ્

ગઝલ

ત વિવેક ધિરજને, તદાશ્રય ના જરા તજશે;
 વેકાદિ કરી લેતા, વિપશ્ચિત બ્રહ્મ ને ભજશે. ૧
 ને ઇચ્છા વિષે શંકા, કરી વિનવે થવાનું શું !
 વ સ્થાને પ્રભુ સત્તા, વિચારો તો જવાનું શું ! ૨
 ને ઇચ્છાતણે આધિન, થઈ અભિમાનને તજશે;
 ધિક અંતરાત્મની આજ્ઞા, થતાં એ ભાવના ભજશે. ૩
 ર સંબંધ મુકાવા, વિચારો નાથ જ્યાં કરતા;
 આપત્તિ કાર્યોમાં, કહો હઠ કેમ જૈ ધરતા. ૪
 હઠ ને પ્રભુ કાર્યે કારણતો કાં ખીજે કરવી;
 સેદ્ધ વિવેક છે આવો, હવે ધૈર્યે મતિ ધરવી. ૫
 ણુ પર્યંત હુમ્મેશાં, ત્રિદુઃખસહવાં જ એ ધિર જ;
 મતા ના છાશમાં જેમજ, શરીર મમત તન્ને તેમજ. ૬
 ણી આવે દરદસામા, ઉપાયો ત્યાં ન હઠ કરવી;
 સત જનના અતિક્રમને, સહીમતિ નાથમાં ધરવી. ૭
 ર સ્થુલ દેહના કાજે, ઇન્દ્રિયાં કાર્યને તજવાં,
 શૂર પણ છોડવાબલના, તહાં લગ નાથશ્રી ભજવા. ૮
 શક્તિ જ્યાં સુધી મનની, વિવેક ધિરજ વિષે જેને;
 રિ દુઃખ હારતાપણુની, ભાવના રાખવી તેને. ૯
 ર આલોકકે પરમાં, હરિ આશ્રય વિના માંડ;
 હ કે હાનિ અથ ભયથી, મુકાવા કોણુ થાનાંડ. ૧૦
 ક્તાનો ફોહ ભક્ત્યભાવે, ભક્ત અતિક્રમ થતો તેમાં;
 ને શક્તિ અશક્તિમાં, પ્રભુ આશ્રય કરો કેમાં. ૧૧
 હંકારી કૃતિ મધ્યે, કદા સૌ પોષ્ય વર્ગો ને !
 ર અપમાન પણુ તોયે, પ્રભુશરણું ગતિ કરજો. ૧૨

અલૌકિક મનતાણી સિદ્ધિ, અને પૂર્વોક્ત ખાખતમાં;
 શરણુ મજનાથનું લજતાં, ગિરા ખાંધો જ એ લતમાં. ૧૩
 હુરિ વિણુનું લજન ખીણું^૧, અવર સ્થાને ગમન કરવું^૨;
 અને કો-કાર્ય એ ત્રેમાં, ^૩અવર લજતા પ્રથમ મરણું. ૧૪
 નથી વિસ્વાસ તુંમાં તે, પ્રતિખંધક સરવમાં છે;
 પ્રહસ ને ચાતકા ભાવે, જતાં મદ શ્યામ સેવજ છે. ૧૫
 નિચાં ને ઉચ્ચ જે કામો, વિના મમતા થકી કરવાં;
 વધુ કહેવા વડે ફલશું ! હુરિ ભાવો બધે ધરવા. ૧૬
 નિરંતર સર્વને હિતકર, વચન આશ્રય વિષે કીધાં;
 કલૌ ભક્ત્યાદિ જે માર્ગો, થવા સુખ સાધ્ય તે દીધાં. ૧૭
 વિવેક ધૈર્યાશ્રયે રહિને, શરણુ વલ્લભતાણું કરશે;
 વહે છે વ્યાસ વિશ્વાસુ રૂડા મજરાજને વરશે. ૧૮

શ્રીમદાચાર્ય વિરચિત્ત બાલબોધમ્

ગઝલ

સદા આનંદના દાતા, દુરિતહર કૃષ્ણ પ્રણુમીને;
 કહું સિદ્ધાન્તનો સંગ્રહ, તનુજેને પ્રબોધિને. ૧
 પ્રથમ ધિમંતને માટે, ચતુઃ પુરૂષાર્થ જે જે છે;
 તથાપિ જીવને ઇશ્વર, વિચારિત ભેદ ત્યાં બે છે. ૨
 અલૌકિક વેદ વર્ણુ તે, વિભુકૃત ચાર પુરૂષાર્થો;
 ઋષિ કૃત જે પ્રભુ પ્રેર્યાં, સ્મૃતિમાં તે લસે અર્થો. ૩
 વિચારેલાં વિભુએ જે, નિગમથી તે જણાયે છે;
 ધર્મને કામશાસ્ત્રાદિ, સકલ સાનુક્રમાયે છે. ૪
 ધર્માદિ સિદ્ધિદા શાસ્ત્રો, તણુ નિર્ણય નથી કહેતા;
 જીવકૃત મોક્ષ સ્વતઃ પરતઃ, સિદ્ધિકર શાસ્ત્ર તુર્ય લેહેતા. ૫

રાગ-હરિગીત ગઝલનો

શાસ્ત્ર બે બે ને વિષે, સિધ થતા મોક્ષો ને રહ્યા;
 ત્યાગીને અત્યાગ એ બે, ભેદ સાંખ્ય વિષે કહ્યા. ૬
 સંસારી પણ સર્વાંશ જાતાં, અહંકૃતિ ઉપજે નહિં;
 નિજ રૂપમાં સ્થિરતા થતાં, કૃતાર્થ જીવ થતા સહિ. ૭
 તે સાંખ્યમાં માનેલ મોક્ષ, પુરાણ કોઈ બતાવતું;
 પણ બાહ્ય સાંખ્ય તજી દઈ, ફક્ત એક સૌનું આવતું. ૮
 ત્યાગના કરવા વિષે, અતિ યોગ્ય યોગનો માર્ગ છે;
 પણ ત્યાગ કરવો મનવડે, સિદ્ધયોગ થયે કૃતાર્થ છે. ૯
 અન્ય દેવાશ્રય થકી તો, ઉભય મોક્ષ નિરૂપતા;
 બ્રાહ્મણપણને પ્રાપ્ત બ્રહ્મા, તદ્દરૂપે સૌ સેવતા. ૧૦
 ના મોક્ષદે બ્રહ્મા કદી, નિજ શાસ્ત્રમાં પોતે કહે;
 એ કારણે જગ હિત કરા, શિવ વિષ્ણુને સર્વે લહે. ૧૧
 પાલન અને સંહાર કર્તા, સકલ શાસ્ત્ર પ્રવર્તકા;
 બ્રહ્મ સર્વ સ્વરૂપથી, ઉદે થતા નિર્દોષકા. ૧૨
 નામોક્ષદે શિવાજી કદા, સ્વશાસ્ત્રની મધ્યે કહે;
 એ કારણે જગ હિતકરા, શિવવિષ્ણુને જગમાં લહે. ૧૩
 સમર્થો ને ભોગવે તે, દીયે નહિં કેા જનને;
 છતાં અતિ પ્રિય હોય તેને, કવચિત્ત દે એ ધનને. ૧૪
 નિયમિત કરેલ અર્થદાને, તદ્દીયપણ થઈ જાય છે;
 જે ભક્ત હૃદ ટપી માગતા, તે દેવને શ્રમ થાય છે. ૧૫
 સ્વભાવ જીવનો દુષ્ટપણ, તે દોષ દૂર કરવા અરે;
 શ્રવણાદિ કર ખૂબ પ્રીતથી, તુજ કાર્ય સૌ સરશે ખરે. ૧૬
 મોક્ષ છે વિષ્ણુ સુલભને, શિવથી ભોગ અપાય છે;
 નિજ દેવને સ્વાર્પણ કર્યે, તદ્દીયત્વ સુદૃઢ થાય છે. ૧૭

તેનાપણા વિષુ ભલે આશ્રય, કર્યો તેથી શું થયું !
 તદ્દીયપણુના મોક્ષ જેવો, ના મોક્ષ દે સાચુ કહ્યું. ૧૮
 નિજ ધર્મનું પાલન કર્યે, છે ભાર બમણો પ્રભુ પરે;
 વર્તન નથી ત્યાં ફલ નથી, આ જ્ઞાનમાં ભ્રમના ખરે; ૧૯
 આ બાલબોધ ભણે શીખે, ને સાંભળે ઉર ધ્યાન દે;
 નીત કરે અમૃતપાન સુખથી, વહે કૃતકૃત વ્યાસ થે.

અન્તકરણપ્રબોધ.

ગઝલ.

હૃદય તું વાક્ય મારાંને, થઈ સાવધાન સાંભળજે !
 નથી પર કૃષ્ણથી કોઈ પુર્ણ નિર્દોષ પુર્ણ ગુણ તે. ૧
 થતાં ઈચ્છા નૃપત કેરી, કરી ચાંડાલની પત્ની;
 કદા અપમાનમાં આવી, છતાં એ રાજ માનિતી ૨
 ખરે સર્વાપણ પહેલાં, હતો નહિ શ્રેષ્ઠ અધિકારી;
 અધમતા શું કહું મારી, વિમાસણ થાય છે ભારી. ૩
 કદાપિ હું કૃતિ સામું, ન જોશો પાર નહિ આવે;
 સત્ય સંકલ્પ છો સ્વામિ, અન્ય કરશેજ નહિ હાવે; ૪
 ધર્મ છે એજ સેવકનો, સ્વામિની સંમતિ રે'વું;
 પ્રભુને લોક સમ લેખી, નહિ અપરાધ પણ સહેવું. ૫
 ભયું જોખન જતાં પુત્રી, વળાવે ના પતિ પાસે;
 રિઝેના એહનો સ્વામિ, નિરંતર રે'જ ઉદાસે. ૬
 શરણમાં રાખજો મુજને, ગતિ લૌકિક નવ થાયે;
 સમખ્યું હે પ્રભુ મનડું, તથાપિ મોહમાં જાયે. ૭
 થવા નિશ્ચિન્ત આ માર્ગ, વચન વલ્લભતાણું જાણે;
 કરણમાં જે જને ધાર્યાં, થયાં કૃતાર્થ તે માને. ૮

કદાના લિજ્જતા લેખો, વલ્લભ કૃષ્ણ એક સ્વરૂપ;
જીવોને કાજ દેખાડયા, ધર્મ આ દાસના તદ્દરૂપ. ૯
ગજલમાં ગુંથીને ગતાં, મઝેનો હર્ષ આવે છે;
હુવે આ અન્થની પાખે, અવરના એક ભાવે છે. ૧૦

શ્રીગુરુમજરત્નલાલશ્રીની સ્તુતિ !

સૌંદર્ય

ધર્મ નીતી લય થાય છવાય કુકર્મનુ, વાદળ વિશ્વમાં જ્યારે;
દીન નાથ દયાલ દયા ધરીને, સુચી સંતને ભક્ત તણી ચઢે બહારે,
ત્રય યુગ વિષે ધરી દેહ ધરાપર, સાચવીયાં નિજ ભક્ત કૃપાળે
આજ કલી કૃત કાલની આળથી શ્રીમજરત્ન બચાવે અત્યારે. ૧
શ્રીગુણવંત ઘણા રૂપથી ભયહારી બની નિજ ભક્તને તારે;
ધર્મ તણો મચીયો ઝઘડો, તવ વલ્લભરૂપ શ્રીકૃષ્ણ પધારે;
કૃષ્ણદેવ નૃપતિ દરબાર, કરી વરવાદ ધરી વિજય વરમાળે;
શાન્ત કીધા સૌ પંથ સમસ્ત, શુદ્ધ અદ્વૈત પ્રમાણ સૂધારે. ૨
અન્ય ગુરુ અમથા પજવે, નિજ પંથનું મૂળ મળે ન લગારે;
અન્થ વિષે ગુંથવાઈ મરે, અભિમાનથી ડીંગળ હાંકે વધારે;
સિદ્ધાન્ત પ્રસન વદને ધરીને, વર પુષ્ટી સુધર્મના પંથને તારે;
આજ કલીકૃત કાલની આળથી, શ્રીમજરત્ન બચાવે અત્યારે. ૩
ભારતના માર્તંડ રસિકરસ ચુર લલિત વર પૂર્ણ કૃપાલે;
વેદ વિજય ગુરુ જક્ત તણા ગુણી ભક્ત સહુ જયકાર ઉચારે;
ગાન નભે સૂરવૃન્દ કરે, સ્તુતિ આરતી નારદ શારદ સારે;
દિવ્યપદે દીન વ્યાસ નમે, જયકાર વિજય ધ્વનિ સર્વ ઉચારે. ૪

ગોા૦ શ્રી ૧૦૮ શ્રીવજરત્નલાલજી મહારાજની સ્તુતિ.

હરિગીત

અવીચ્છિન્ન સહસ્ર કલારવી, રાજે સુઅભ સૂવર્ણનો;
 શુભ જયેષ્ઠ કૃષ્ણ ત્રયોદશી, બુધવાર ધારણ ધરણનો;
 દશ દિશ વિજય ધ્વનિ થાય, મંગલગાય કલરવ સુંદરી;
 સજી સોલે શુભ શણગાર, યશ વજનારી શોભા માધુરી. ૧

મળી સજન પુષ્ટી ભક્ત જનના વૃંદ નરનારી બહુ,
 વજચંદ શ્રીવજરત્નજી મહારાજ ને નિરખે સઉ;
 છખી લલીત શોભા ધામ પૂરણકામ શ્રીવજરત્નજી;
 વારી લીયે સૌ વારણાં વજરત્નનાં બહુ ચત્નથી. ૨

સૂચી માતૃ પ્રત્ન નગરીમાં, એ ગિરિધરણ પધરાવીયા;
 દ્વજ વિજય મંગલદ્વાર, મૌક્ટિક તોરણો સુધરાવીયાં;
 મંગલ ભવન મંગલ સજન મંગલ સુભટ દર્શીત ખરે;
 મંગલ મનોહર મંચપર, વજભૂપને ચમ્મર ઢળે. ૩

જય જય શ્રીવલ્લભદેવ, શ્રીવિઠ્ઠલેશ દિવ્ય સૂધામયં;
 વર પ્રકટ પ્રહ્લ સ્વરૂપ વજપતિ કેટી અર્ક પ્રભાસ્વયં;
 જગદાત્મ સ્વામિ સકલ વ્યાપક, આદિઅંત અવિચલા.
 વજચંદ શ્રીવજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૪

અખીલેશ પ્રભુવજનાથ વ્યાપકપ્રહ્લ પ્રકટયા વજપુરી;
 ગોલોક યમુને તીર સ્વચ્છ સુનિર શોભા માધુરી;
 ચદુવંશ વિમલ પ્રતાપ ભાનુ વિશદ યશ ગુણ નાગરા;
 વજચંદ શ્રીવજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૫

વર વેદ શંકર શેષ નારદ, શારદે સ્તુતિ આદરી;
 પરીપૂર્ણ પુરૂષોત્તમ પ્રકટ શ્રીકૃષ્ણચંદ કૃપા કરી;
 ગીરિવર ધરી લીલા કરી, સૌ ગોપીજન સુખીયાં કર્યા;
 વજચંદ શ્રીવજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા; ૬

વર મજ ભૂમી સુરત તણી દેવી કૃતિ કીર્તી રવે;
 તીકેટ છઠ્ઠી ગાદીના, સૌ દેશ યશ ધ્વજ ફરફરે;
 ગીરિવરધરણુ શ્રીનાથજી પ્રકટી હસાવી સૌ ધરા;
 મજચંદ શ્રીમજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૭
 શ્રુતી વેદ શાસ્ત્ર પ્રમાણુ સૂચી સિદ્ધાન્તના ગ્રન્થો ભરી;
 વર પુષ્ટિ ધર્મ દઢાવીયો, અદ્વૈત વાણી ઉચરી;
 અખીલ ભૂમંડળ તણા, આચાર્ય શ્રીવલ્લભ વરા;
 મજચંદ શ્રીમજરત્નજી મહારાજ અનંદ સાગરા. ૮
 ભટ્ટ શ્રીલક્ષ્મણ ગૃહે, આ કૃત યુગે કરૂણા કરી;
 સૂચી વિપ્ર વલ્લભ દેવ પ્રકટ્યા દેવી જીવ તારણ હરી;
 શ્રી પ્રકટ પુરૂષોત્તમ સ્વરૂપ વિદુલેશજી સોલે કલા;
 મજચંદ શ્રીમજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૯
 કૂળ દીપક વલ્લભ દેવના વિદુલેશ કુંવર સુ સમજ;
 ભૂવિ દેવી અંશથી પ્રકટીયા વરવંશ કુંવર અનંતજી.
 સેવા વિવિધ નિપજાવી ગાદી સખ્ત ધરી કૃતકૃત કર્યા;
 મજચંદ શ્રીમજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૧૦
 આજેશ તીલક શ્રીમાન શ્રીપતિ મજપતિ મજરત્નજી;
 ગાદી પતિ કૂલવંશવાદક વેદ યશ ગુણી રત્નજી;
 દ્વયલાલ મદનાતિસુન્દર સકલ ગુણ ગણ નાગરા;
 જયજય જયતિ જયજય જયતિ જયજય કરા. ૧૧
 મજચંદ શ્રીમજરત્નજી શ્રીપુજ્ય પદવર કમલશ્રી;
 અભિષેક આદ્ય સિંહાસને, સ્વાતંત્ર શ્રીપદ અમલશ્રી;
 ‘બલ કૃષ્ણરૂપ દ્વેલાલ નેનવિશલ,’ રસિક સૂધા ભર્યા.
 જયજયજય શ્રીમજરત્નજી મહારાજ આનંદસાગરા. ૧૨

રળીયામણાવર સૂરપુરે, કીર્તીધ્વજ ધન ફરફરે;
 આનંદે બાળશ્રીકૃષ્ણનાં, દૈવી જીવે દર્શન કરે;
 મંગળભૂવન મણિ ખચિત કંચન, મહુલ ઉત્તમ કૃતિધર્યા;
 જયજયજય શ્રીવ્રજરત્નજી, મહારાજ આનંદસાગરા. ૧૩

વર પુષ્ટિપથ માર્તંડના, પ્રતિપાલ શ્રીગુરુ ઈશ્વરા;
 દીગ્વિજય ધરી દેશાન્તરે, લઘુ અધમપથ સૌ દૂર કર્યા;
 અદ્વૈત શુદ્ધ પ્રમાણીને, સર્વોપરી ગુરુપદ વર્યા;
 જયજય જય શ્રીવ્રજરત્નજી, મહારાજ આનંદસાગરા. ૧૪

શ્રીઆદ્યપુરુષસ્વરૂપ અધિકઅનુપ શ્રીગુરુવર તમે;
 ધન વિષ્ણુ ધર્મ ધુરંધરા, તવપદે વ્યાસ સદા નમે;
 આચાર્ય પદ સૌ શ્રેષ્ઠનું કરીને બતાવ્યું :ગુરુવરા;
 જયજયજય શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદસાગરા. ૧૫

વર પુષ્ટિ પથ વિશાલ માનનું છત્ર ધરી ભૂવ વિચર્યા;
 સિદ્ધાન્ત સત્ય પ્રસન્ન વદનથી, સર્વના સંશય હર્યા;
 સૌ અન્યપથ આચાર્યના ક્ષેપક મતોને દૂર કર્યા;
 જય જય જય શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૧૬

વર પરમ પુન્ય પ્રતાપ શ્રીવ્રજરત્ન રૂપ શુભાકૃતિ;
 વર વિજય વેદ વિશાલ માન શ્રીમાન ધર દૃઢ શ્રીમતિ;
 વર બ્રહ્મ તનયા સરસ્વતી, તમ શરણુ માનુ સુખકરા;
 જય જય જય શ્રીવ્રજરત્નજી, મહારાજ આનંદ સાગરા; ૧૭

ચંદ્રના દરશન થકી જ્યમ ચક્રોર આનંદિત બને;
 ખીલતી વસંતે ઉપવનો, જ્યમ :વૃક્ષ નવ પલ્લવ બને;
 સૂર્યના દરશન થકી જ્યમ કમલ સરોવરમાં ખીલે;
 વ્રજરત્ન ગુરુવર દર્શને દીન વ્યાસનું દીલડું ઠરે. ૧૮

વર પુષ્ટિ પંથનો વિજય તે, તમ દરશને દરશાય છે;
 આચાર્ય પદનું કાર્ય તે તમ કર કમલથી થાય છે;
 અદ્વૈત શુદ્ધ પ્રમાણના કીર્તી ધ્વજો અભે ધર્યા;
 જય જય જય શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૧૯
 દૈવી જીવ ઉદ્ધારનું સૂચી કાર્ય પૂર્ણ પ્રીતે કરો;
 તે દેખી હરખે અમાપથી ગુણગાન કર વિદ્યાધરો;
 ગાંધર્વ પ્રબલ પ્રમાણમય આલાપે રાગો રસ ભર્યા;
 જય જય જય શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૨૦
 સતયુગ આ કૃતયુગમાં તવ દર્શને દર્શાવીયો;
 ઉપકારી દૈવીજીવના શીક્ષા સુધર્મ દઢાવીયો;
 પૂર્ણ પુરૂષ તવ દર્શને દેવો સકલ અન્ને ભર્યા;
 વ્રજરત્નજી મહારાજ મમ શિરતાજ આનંદસાગર. ૨૧
 વ્રજચંદ્ર શ્રીવ્રજરત્નને શિરછત્ર ચંદ્ર ધરી રહ્યો;
 સૂર્ય કોટી કલા કરી નભ કીર્તી રૂપ કીલકી રહ્યો;
 દેવ હુંદુભી ગરગટે કરે ગાન સૂર સળ ચાચરા;
 જય જય જયશ્રી વ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદસાગરા. ૨૨
 વર પુષ્ટી પથ માર્તંડનો સૂચી કીર્તી ધ્વજ ધન ફરફરો;
 સ્વસ્થાન સૂર્યપુરીધિશા, દીન વ્યાસપર કરૂણા કરો;
 વ્રજભૂષણ વર ધનશ્યામ સ્વરૂપ સુધા ભર્યા;
 જય જય જયશ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદસાગરા. ૨૩
 આનંદથી સૂચી છંદ આ-જન ગાય પ્રીત પ્રમાણીને;
 નિજ ગુરૂ કૃપાદર્શાય ભક્તિ સધાય સર્વે પ્રાણીને;
 દૈવી કૃતારથ થાય નિતનિત ગાય ઉલટ આણીને;
 ગોવિંદ મુત ગુરૂ સહાય વ્યાસ વદાય ધન્ય એ વાણીને. ૨૪

સારંગ

(ગાય શ્રુતિ ગુણરૂપ અહ્નિશ ધરી ધ્યાન વિચાર) એ રાગ.
 ગોપીપ્રિય ગોવિન્દ ગિરિધર, ગુરૂ રૂપે ભૂવ ઉતર્યા; ૧
 સ્વાર્તજન સંતોષી સધળા, અધમ પથ અળગા કર્યા. ૧
 મિથ્યાવાદી જીત દશ દિશ, વિજય દ્વજ ફરકાવીયો;
 શ્રીખાલકૃષ્ણ કૃપાલ દર્શે, મોદ જગ વરતાવીયો. ૨
 પ્રજરાજ હે પ્રજરત્ન ! ભાગવત ભાવરસ અખિતમો,
 જનાર્તિહર જગદાત્મ અધહર, શરણુ યાચું જીવ અમો. ૩
 રસિકેષ હે વરદેશ ! અતિ ગંભીર અનુપમ સુખ નિધિ;
 તવ ચરણુ કંજ પરાગ લંપટ લાલતા અઢકળ સિદ્ધિ. ૪
 નયનાગ્રેકરૂણાદૃષ્ટિથી, રસ વશ કરો વિકૃલ હરિ;
 લાડિલી પ્રાણેશ પદ રજ, દાન દો જીવ નિજ કરી. ૫
 લલિત ધિર ઉદાર કૃષ્ણાધર રસત્તર અદ્ય;
 જીવિતેશ હે હૃદયેશ ! દર્ઢ ઉપદેશ કરતા શુચિ હૃદય. ૬
 મદસુદન મદનાધિક સુન્દર મુરલી મનહર છો સદા;
 હા નાથ ! કૃષ્ણુ વિરહાનલા, ફલદાન એ કરજો કદા. ૭
 રાજ અવર ન યાચુ તમથી, તવ પાદપદ્મની રજ વિના;
 જાણી વ્યાસ પોતા તણો, કરજો જીવન કૃષ્ણાધિના. ૮

સંવત ૧૯૮૨-૮૩ના જ્યેષ્ઠ ચતુર્થી

રાગ નરસઈ નો-છપદેષૈકાદશી

ઉપદેશક એવા જોઈએ !

કોહિનુરના સરખા સાચા, નિજ માર્થિકના કરનારા;
 રહી સંસારે મનવશ રાખે, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૧
 નરસાં કર્મ ન નજરે આણે, સૌપર સમતા રે સરખી;
 ઇશ આધિન થઈ મારે મમતા, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૨

પારસમાણુ પથ્થર સમ ગણુતા, લોભ મોહ નવ 'હું' મા
 ભગનિ માત સમ લવનીભામા, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૩
 સમાન ભાવે સૌને નિરખે, જ્ઞાનજ્ઞ આસુરી દૈવી;
 પ્રાણુનાથ પર પ્રાણુના દાતા, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૪
 ખટરસ ઇચ્છા અળગી કરીને, હુરિરસ ખ્યાલી 'પીનારા;
 દ્રઢમન ઇન્દ્રિવશ કરનારા, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૫
 નિઃસ્વારથ અમૃત વાણીનાં, અવિચળ ઝરણાં જે મુખમાં;
 વિભુના વિરહે અખંડ ઝુરતા, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૬
 ઉન્મત પરમાનન્દે ક્ષણમાં, પૂર્ણપ્રદાયી કેલી કરે;
 અનન્ય ભક્તિ સ્વામિ સેવકપણુ, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૭
 સ્વર્ગમુક્તિનો સ્વાદ ન ઇચ્છે, શ્રીકૃષ્ણ વ્યસન સુદૃઢ જેને;
 પ્રેમલક્ષણા પરમાસક્તિ, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૮
 સૂત્રવેદશ્રીભાગવતગીતા, તુર્યતત્ત્વ, ખંતે જાણે;
 જાણી તત્ત્વને માણે પોતે, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૯
 કૃષ્ણ વિરહુ તન ઘિકે ધગધગ, રોમાંચ થઈ અશ્રુ ઝરતાં.
 શુભ ધર્મી ને સાચા કરમી, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૧૦
 ત્રયગુણુ તણુ ભક્ત થઈને, ભક્તિ કરાવે કૃષ્ણ તણી;
 વ્યાસવદે ભાઈલાલજ પોતે, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૧૧

॥ શ્રીચલ્લભઃ ॥

શ્રીવિદ્યલેશપ્રભુનો વિપયોગરસ કહેાકે વિજ્ઞસિયો

વ્યાસચિરચિત્ત

કાવ્યરસિકાવલિ ટિકાસહિતાઃ

પ્રથમરસ—૧ વિજ્ઞપ્તિ.

હે નાથ તવ પદાબ્જ બદલે, જીવ સાધન જે ઈચ્છો આપ;
 રાજ તોષ લાયક વર કૃતિવણ, આણુ જીવ પીડાશે અમાપ;
 વિચારી નિજ મહાત્મ્ય અનુપમ. સ્વમુખાબ્જ રસ દર્શાવો;
 અહો પ્રાણ મમ નયન ઉભય, તવ દર્શનથી સુખીયાં થાવો. ૧
 હું જાણું મુજ કેટિ દોષ તે કેટિ સાધનથી નવ જાય;
 અતિ અભાગ્યે દીલથી ન છોડું સમરથ નાથ બળે છોડાય;

દોહું હિન પણ ગોપી પદ રજે, મમ શિર અંકિત છે તેથી;
 હે પ્રજાપતિ ! નિર્વેદ તદન થૈ, ઉર આનંદ વધે એથી. ૨
 જે પ્રભુ અર્થે દેહ ધર્યો છે, તેની ઇચ્છાં સમ છો થાય;
 હે કૃપાલ કરો રૂચે તે, કદા કિંચિત વિનવું ના ત્યાંય; ૩
 જે પ્રભુ વિણ ક્ષણના રહેતી, તે પ્રભુવિણ દિવસો વહી જાય;
 એથી અધિક કપટ શું બીજું ! મહા કપટ મુજમાં કહેવાય. ૪
 અતી વૃષ્ટિ પીતાતા પ્રજની, ગિરિ કર ધરી રક્ષા કીધી;
 ભક્તાર્થી ભય નાથ સહો નહી, તેથી દાવાગ્નિ પીધી
 ગોપીજન વિરહાનલ શમયન, દિનાન્તે ગોળે આવે;
 એવા દયાલ ગોકુલેશ તજીતે, અતિ કરુણા કરવા કહાવે. ૫
 મંદ ભાગી જાણું હું તેથી, દયાલ પણ ગોકુલેશ તજ્યુ;
 નિજ જનનું દુઃખ સહતા નહિ તે, સ્વભાવપણ ઉલટ સજ્યું. ૬
 હે નાથ ! આપ વિયોગાખિધમાં, આશા તૃણ અવલંબી રહી;
 એક આપ અનુગૃહ બલથી, તરતી છું ને તરીશ સહી. ૭
 મેઘ તણો સ્વભાવ સહજ છે, નિજ સમયે જલ વર્ષાવે;
 છતાં તૃષાની આતક પીડા, નિઃસંશય મુખ દર્શાવે. ૮
 હું અપરાધી નાથ ખરો પણ, આપ ચરણનો દાસ સદા;
 ચરણ સેવકનો ત્યાગ કરો તે, ઉચિત ન ગણાશે આપ કદા. ૯
 આપ તણો અંગીકૃત તેને, કાલ કર્મ વશ કેમ કરો !
 હે સુંદર ! ના ઘટે તમોને, અંગીકૃતને ખાસ વરો. ૧૦
 આપ સ્વતંત્ર અનુગ્રહ કરતા, તેથી દીન વિનવું તમને;
 હે ગોકુલેશ ! મર્યાદા મંડન, ઘટે તેમ કરજો અમને. ૧૧
 આપ પ્રસન્નતાનાં સૌ સાધન, હે ગોકુલેશ ! ના મુજ પાસે;
 ના તજશે હે સકલ શક્તિધર ! શરણ સતત છું તવ આશે. ૧૨
 આપ ઇચ્છાર્થી નાથ કરો ત્યાં, હું શું વારંવાર કહું;
 હે ગોપી પ્રિય ! પ્રાણનાથ મમ, જે કરશે તે સર્વ સહુ. ૧૩

હે વ્રજભૂષણ ! આપ પદ પદ્મની, એકરોણું સૌ પુનિત કરે;
 સર્વ રોણુંથી હું મારના, નાથ આપ ત્યાં ભય શું કરે. ૧૪
 હે વ્રજપતિ ! કાષ્ટ કીટ તે, કાષ્ટ સત્વ ખૈ કાળે રહે;
 પ્રાણી પ્રાણાંતર પ્રેમતેમરહિ, પ્રેમીને ખાય પણ સુખ ન કહે. ૧૫
 લૌકિક જીલે નામ આપનું, જીવ જપવા નહિ યોગ્ય પ્રભુ;
 ક્યાં અલૌકિક નામ તમારું, લૌકિક વાણીનું શું ગણુ. ૧૬
 એમ સત્ય હું જાણું પોતે, આપ નામનો સર્વ પ્રભાવ;
 જે ક્ષણ નામ જપુ છું ત્યારે, દિવ્ય યોગ્યતા દિસે હાવ. ૧૭
 અંગીકાર કર્યાની યોગ્યતા, ફક્ત જીવમાં આવી વશી,
 જીવાધિકારનો તર્ક કરો તે, કૃપાનિધિ કંઈ યોગ્ય નથી. ૧૮
 વેદાધિકાર મળ્યો છે તદ્દપિ, ભલે નહ થૈ બાધક થાવ;
 શ્રીરાધાપદપદ્મની દાસી, એજ પ્રસન્નતા મારી હાવ ૧૯
 મારો જીવ છે એમ જાણીને, કોના પર ના દયા કરો;
 ગમે તેવો પણ આપ તણો હું, તે ઉપર ક્યમ ઢીલ કરો. ૨૦
 આપ પ્રસન્નતાનું એક સાધન, શ્રીઆચાર્યજી દૈન્ય કહે;
 પ્રસન્ન થજો હુંમાં સ્વદ્વાધિક, દૈન્યભાવ જે બની રહે. ૨૧
 આપ કરો તે છે સૌ ઉત્તમ, આપ નાથ મારે છો એક;
 મન ધીરજ ના રાખી શકતું, હવે અધિરું બનતું છેક. ૨૨
 અપ્રસન્ન કે પ્રસન્ન હો પણ, હું છું આપ તણો હે નાથ !
 પ્રથમ કરેલા અનુગૃહ્યનું, સ્મરણ કરી દ્યો આપો આપ. ૨૩
 મુજ કૃતિક્ષલ ભોગ ક્યાં સુધી, કરવો પડશે હે મમ નાથ !
 આપ પ્રભુ છો અંતર્યામી, ઘટતું કરજો વિનવે દાસ. ૨૪
 અપરાધી અજ્ઞાન છું તદ્દપિ, રક્ષણ કરવા યોગ્ય છઉં;
 હે નાથ શું ત્યાગ કરો છો ! ઘટે ન તમને એજ સહુ. ૨૫
 શ્રીવિકૃલનો વિપ્રયોગરસ, તેનાથી જે પાત્ર ભરાય;
 વ્યાસ વહે ભઈલાલ છગન, વણુ સાધન જન્મ મૃત્યુ જીતાય. ૨૬

દ્વિતિય રસ—૨ વિશ્વસિ.

રૂઢ થાવ કે તુષ્ઠ થાવ, અપિ નાથ તમારે શરણે છું;
 આપ મારો કે વારો તોપણ, રસિકરાજ તવ ચરણે છું. ૧
 આપ વિયોગ થયો તે સમયે, પ્રાણ ગયોના આ મારો;
 પ્રાણનાથ લાચાર બન્યો જીવ, હવે કહે શું ! બિચારો. ૨
 અતિ લાચાર નિર્લજ હું તેની, વળી નિર્લજતા કેમ કથું;
 આપ સંગમની આશા ઉત્કૃષ્ટ, લાગી રહિ તે સહજ કથું. ૩
 એમ છતાં હું આપ તણો છું, આપજ શરણ સદા મારું;
 ત્યાગ ન કરશો ગોકુલેશ, ના અવર ન જોઈએ કે સાડું. ૪
 હે વ્રજેશ્વર ! એમજ ઇચ્છું, આપ વિયોગે પ્રાણ જાળે;
 જે ક્ષણ આપ વિનાની થાયે, તે ક્ષણ જીવજગમાં ન હાળે. ૫
 નાથ સંતોષક સાધન દીનતા, તદન નથી પણ કલેશ નથી;
 એશ્વર્ય સ્વભાવિક જોઈ આપનું, શોકરહિત છું નાથ નકી. ૬
 નથી કૃપાને યોગ્ય તથાપિ, મુજ પિતા પર દૃષ્ટિ કરી;
 પુત્ર તેમનો જાણી મુજ પર, યોગ્ય કૃપા કરજો સઘળી. ૭
 મહત આણુ અર્થોને માટે, અન્યાશ્રય અપરાધ્યો હોય;
 નથી આપવિણ સમરથ ખીજો, દોષ તજવા જગમાં કોય. ૮
 આપ સર્વજ સામે અજાની, હું શું બોલું ! કરજો ખ્યાલ;
 છતાં કુટુંબ પરિગૃહ વૈભવયૂત, આપતણો છું હે વ્રજપાલ. ૯
 આપ તણો જાણી જે કરતા, હે રાધાપ્રિય મુજને જેહ;
 માનું છું તે સર્વે સુખકર, નિશ્ચયપૂર્વક બહાલા તેહ. ૧૦
 વ્રજધિશ વિયોગાબ્ધિમાં, મુજ વિણ કુખી ના દેખાય;
 મમ દુઃખની દુઃખણીવિણ કો'ને, હે સખી ! વાતો જૈ કહેવાય. ૧૧
 તદન સાધન સંપત્તિવિણ, પ્રસન્ન થાવ છો દૈન્ય થકી;
 એ ઉપદેશ કર્યો મુજ તાતે, મન સ્થીર છે તે સાધનથી. ૧૨
 આપ દર્શવિણ આપતણાના, જાય વ્યર્થ દિન હૃદયપતિ;
 હવે સમિપ લઈ દર્શન આપો, સાથે નિજ સેવાની ગતિ. ૧૩

નથી સાધન સંતોષક હુંમાં, છત અંગીકૃત જાણીને;
 ઘટે કૃપા કરવીજ આપને, રાંક હૃદય પરમાણીને. ૧૪
 આપ વિરહાનલ પ્રાણ બળે મમ, છતાં ટકયા છે તેજ વિચિત્ર;
 મુદિત મુખ અર્વિંદ દર્શવિણ, દિવસ જાય વિચિત્ર ખચિત. ૧૫
 મનહર કંજ મુખ દર્શલાલસા, અતિ ઉત્કટ પીડે છે નાથ;
 આપ ચરણ સાનિધ્યે લઇને, ટાળી દો સરવે સંતાપ. ૧૬
 એવો શું ? અપરાધ પડ્યો તે, નથી સમજાતું હૃદય પતિ;
 શ્રીમુખ દર્શાવાને માટે, અંતરાયની બની ગતિ. ૧૭
 અતિ દુર્લભે આપ મળો છો, એવું સમજું હે ઈશ્વર !
 સંયોગ આશાનો ભ્રમ પ્રકટયો, કેમ કંઈ ? નવ પડે ખબર. ૧૮
 શ્રુતિ વદે છે જીવ સાધનથી, કદી મળે ના ગોપી ઈશ;
 વણ સાધન પણ ખેદ ન પામું, આપ વશ્યા ઉરમાં હરનિશ. ૧૯
 આપ તણો હું આપ તણો હું, એજ રટણ મારે ફલ રૂપ;
 શાસ્ત્ર સાર પણ શરણાંગતિનો, અનુમાને દર્શાય અનુપ. ૨૦
 સુદૃઢ શરણ ફલ મુજને તદપિ, સર્વાંગ નેત્રો હે પ્રજરાજ;
 પ્રત્યક્ષ ભોગ કરવાને માટે, વ્યાકુળ છે બહાલા શિરતાજ. ૨૧
 નિજજન પદરજ દાસ્યપણું, આપ તણાને એ ફલ નાથ;
 એથી ઉત્તમ ફલના બીજું, જે ભોગવતાં થાય સનાથ. ૨૨
 તાત ચરણ મુજ ઉપદેશી કહે, શરણ એક શ્રીકૃષ્ણ તણું;
 તેથી નિશ્ચિંત પામ્યું છે મુજ, આ પરલોકે ચિત્ત ધણું. ૨૩
 મન મનોરથ રાખે મોટો, નાથ મુદિત નયનાં નિરખું;
 એ વિણ અવર કામના કેરું, મારે અંતર ના લેખું. ૨૪
 અવર કામના ખાસ નથી ઉર, છતાં વિનતિ એક રહિ;
 હું નિજની તિતરીત દેહ ગતિ જોવી ઘટે ના આપ સહિ. ૨૫
 નાથ વિરહની વેદના ઘાડી, શ્રીવિદ્લ થી જીવ જાણી;
 પૂર્વે ગોપીજન પરમાણી, વ્યાસ વહી છે નિજ વાણી. ૨૬

તૃતીયરસ—૩ વિઘ્નહિત

આપ કૃપા સંપાદન કરવા, દૈન્ય નથી રચક મુજમાં; ૧
 તે દીનતા દેવાનું કૃપાબળ, શ્રીરાધેશ રહ્યું તુજમાં. ૧
 આ લોકે સર્વેનું જીવન, વિવિધ અર્થવાળું દેખું;
 હે સ્વામિ ! ત્યાં મારું જીવન, વિપરિત ફલ દે ત્યમ દેખું; ૨
 હે સમથ ! કર્તુ અકર્તુ, કર્યું ફેરવવા આપ સ્વતંત્ર;
 એવું બળ નિરખ્યું તે ધડીનો, સંશયનો તુટ્યો છે તંત. ૩
 મનની વાતો કહેવા સરખું, આપ સમું કે ના નિરખું;
 વાતોત્તર પામી હું કેથી, ક્ષણભર દીલથી ના હરખું. ૪
 નિચ પ્રાણ મુજ, મુઠને નિર્લજ, તેથી ટક્યા છે દેહ વિષે;
 નાથ વિયોગી વિપરિત કાળે, યોગ્ય પ્રાણ ના ક્ષણિક વસે. ૫
 અનુગ્રહ પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી, વિહિત કર્મ નિયમિત રહે;
 નાથ કૃપા જ્યાં પૂર્ણ થઈ કે, વેદ ધર્મ મર્યાદા ટળે. ૬
 નિજ પિયનું સૌભાગી વર સુખ, અનુભવે સૌભાગ્યવતી;
 પતિ સુખાનુભવથી જેને, કથે માત્ર સૌભાગ્ય ગતિ. ૭
 સ્વામિ શ્રીગોવર્ધનધારી, વણ સંગમ ઇચ્છા સૌ વ્યર્થ;
 હે સખી ! હવે જીવું તે, જાણી લે ! નિર્લજતા અર્થ. ૮
 મલ્યો નથી એવો કે મુજને, જેને મનની સર્વ કહી;
 મમાત્માને શાન્તિ આપી, ક્ષણ વિરામ પમાડું સહી. ૯
 આજ કાલકે કોઈ દિન પણ, કરશે સ્વામિ કૃપા હું પર;
 એ આશથી જન્મારો સખી ! ગયો સવ શું કરું અવર. ૧૦
 જન્મ ગયો છતાં નિર્લજ મન, શું હેતુ નિશ્ચય કરીને;
 ના જાણું નાથ અનુગૃહ ઇચ્છા, કેમ કરે બહાલી ! વળીને. ૧૧
 સ્વભાવ થકી જળ મેઘ દે સૌને, એવો સહજ સ્વભાવે શીલ
 કરે ત્યાગ કે જનનો ત્યાં, દુર્ભાગ્ય જાણવા કરો ન ઢીલ. ૧૨
 જાણું આપ તણા હું હે પ્રભુ ! છતાં કાળ નિજબળ દાખે;
 નથી કૃપા તવ તે પરિણામે, કાલ હાથ હું પર રાખે. ૧૩

અનધિકારી રાજ્ય ઇચ્છતાં, હંડ મળે છે તેને જેમ;
 અયોગ્ય છતાં સેવા આકાંક્ષુ, કેમ હંડ ના પામું તેમ. ૧૪
 આપનો થૈ અપરાધ કરે કે, ફર કરો જો તેને આપ;
 એથી મહત્ હંડ નથી ખીજો, જાણો છો સૌ મારા નાથ. ૧૫
 વસો દ્વય મુજ નાથ ત્યાંસુખી, આપ વિરહપીડા પજવે;
 અન્તઃ ખહાર પધારો તે ઘડી, કેઈ અદભૂત સુખડાં જગવે. ૧૬
 નિકળે ભોજપત્રથી પત્રો, તેમ હું અંગ વિષે દોષો;
 અભય અનન્ય હું આપક્ષમાથી, મારા સામું ના જોશો. ૧૭
 અતિ ખલિષ્ટ દોષો સૌ મારા, તુવસન્મુખ દુર્ખલ છે નાથ;
 ઇશ્વર ધર્મ સમિપે જીવમાં, કેમજ દોષો કરે નિવાસ. ૧૮
 હેનાથ ! નિર્લજ જીવ મારો, પરજનથી ન જરા લાજે;
 દુઃખી છે આપરલોકે તદપિ, પ્રાણ રહે તે ના છાજે. ૧૯
 નાથ નિજશ્રયને દર્શનહિન, વિધવા સમ તેનું જીવન;
 નવયોવન વિધવાનું વ્યર્થજ, તદવત જાણું મારું તન. ૨૦
 અતિદુર્લભ જે કૃપા હતી તે, મારો વખત વિત્યો હે નાથ !
 હવે વખત દર્શન વિણુ વિતે, તે સૌ જાણો મમ સંતાપ. ૨૧
 નથી લોકવત્ દુઃખ નિજ જનને, પ્રભુ સેવા સુખ પૂર્ણ ગણે;
 સ્વામિ સેવા વિણુ સર્વાંગે, દુઃખડાં દારૂણ આવી બને. ૨૨
 નિજનો જાણી નાથ મારોકે, અતિલડાવો મુજને લાડ;
 જાણું ઉભય વિષે વરસે છે, પરમાનંદ મમ ઉપર ઘાડ. ૨૩
 આપ વિયોગી જીવનું જીવન, જરા ન ટકશે આ જગમાંય;
 એજ વિનંતિ દાસીકેરી, દયા ધરી ધરજો દીલમાંય. ૨૪
 તૃતીય વિરહના તિવ્રતાપથી, જેનું ઘિકી ઉઠે તન;
 વ્યાસ વદે ભઈલાલ છગન, પામે અવિચળ પરમાનંદ ૨૫

॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

॥ શ્રીવિલસવિયોગ ॥

રસ ચતુર્થ—૪ વિજ્ઞપ્તિ.

પૂર્વ ભાગ્યને દુર્લભ અનુગ્રહ,—તણી મહત્તા જાણું નાથ !
 મહત ભાગ્ય મમ હોત જો પુરણુ, સન્મુખ રહતિ હું દિન રાત. ૧
 આપ તણો જીવ હોય નાથ તે, આપ સેવાથી દૂર ન પળાય;
 દૂર થતાં જીવ જન્મે એમ વિનવું, છતાં નાથ માનો ત્યમ થાય. ૨
 આ દેહે વસવું ઘટે નહિ, માને જીવ એવું હે નાથ !
 છતાં વસે છે તેથી જાણું, નિર્લજ્જતાએ કીધો સાથ. ૩
 આપ કૃપાથી કાલાદનો, આદર ના કીધો તે આજ;
 નાથ કૃપાવિણુ તે ઉલટો થૈ, પીડે છે હે મુજ શિરતાજ. ૪
 અભાગ્યની અવધિ મહા મોટી, માનું છું મારા સ્વામિ;
 આપ તણો હું તેને આજે, સેવા અધિકારે થૈ ખામી. ૫
 નાથ પદ પદ્મના ક્ષણુ વિયોગે, જીવન શિઘ્ર છુટો મારું;
 એજ ભાવના આપ સ્વિકારો, છું શરણાંગત છો તારું. ૬
 લલિત ત્રિભંગાકૃત સંગમવિન, જાય દિવસ કંઈ ગયા જશે;
 ભાગ્યોદય ક્ષણુ ત્યારે બહાલી, મુજ દગ નાથ વશી ન ખસે. ૭
 ગોકુલેશ નિજ જનના અર્થે, કદા વિલંબ ના કર્યો સખી;
 આજ તજે છે કેમ હે બહાલી ! તે પીડા મુજ ઉર વશી. ૮
 સ્વક્રિય તજેના તેમ હું જાણી, વિધ વિધ દોષો કીધા નાથ;
 તદપિ ચિન્તા થાય ન જરીએ, જોતાં કદા દિવસ કે રાત. ૯
 હૃદયવિરહેચ્છુ નયનદર્શોચ્છુ, ઉભય પરસ્પર પડ્યો વિરોધ;
 સ્વાર્થ તજી નમતું ના દે કે, કેમ કરું ? શું કરું પ્રયોગ. ૧૦
 હે જીવતાધિશ ! કંજદલ લોચન, હેનાથ ! રૂચે તે કરો;
 તદન તમારો તેની વિનતી, હૃદય ધરીને રાજ વરો. ૧૧
 નિશ પ્રકટી તમ વ્યાસ સદ્રિચી ! ચતુર્દિશ નિર્જન ચતુરવતી;
 ચિર સંગમની હોંશ ફળીના, તે સુ વિચાર્યું, વિધિ અકળ ગતિ. ૧૨

વિયોગ વ્યથા વારક શ્રીરાધા, આપ વિના હેખુંના અન્ય;
 કરો શિઘ્ર મમ પ્રેષ મિલન, હે અદ્યદા ! તું છે ધન્ય. ૧૩
 મધુર વેણુ હે બહાલી ! તારાં, વળી પ્રજ્ઞેશસંગમની આશ,
 મદન શરે મમ પ્રાણુ પીડાતો, અતિ દુઃખે ઉભો છે ખાસ. ૧૪
 હજી થશે ને પ્રિય અંગ સંગમ, તદા વિયોગ દશાણુ જેહ;
 શરમિંદુ જીવન આ ટકશે, જાણુ વયસ્યા વણુસદેહ. ૧૫
 કરે કૃપા રાધેશ હે આલી ! તેવો નિશ્ચય કરતું એક;
 કે મન્મનોરથ કરી જન્મારો, મારે વહેવાનો છે છેક. ૧૬
 વિયોગવન્હિ દહે અતિ, પ્રજ્ઞદશિ મને અપ્રિય લાગે;
 આપ વિયોગે આગ બળે તે, સંયોગે ન જરા જાગે. ૧૭
 હે સહચરી ! પ્રાણેશ વિરહમાં, જીવવા આશ પ્રબળ રહે;
 આર્ત દુઃખી હું તુવ શરણે છું, સાંપ્રતે દીલ એજ ચહે. ૧૮
 હે નાથ ! તવ પ્રતિના ભાવો, સૌને મુક્તિ ફલ દે છે;
 એજ ભાવ મુજને વિરહાધિ, ફલ આપીને પીડે છે. ૧૯
 અહો નાથ ! તવ પ્રિયાપાદરજ, મુજ હૃદયે સંચિત ના હોત;
 આપ વિયોગ દાવાશિ મુજને જોતજોતામાં બાળી દેત. ૨૦
 પ્રાણુ ટક્યા છે નાથ વિયોગે, ઉચિત નથી પણ જો નાહોત;
 દુઃખ વિયોગી થાત કોણુ ! પર, વળી અનુભવ ક્યાંથી હોત. ૨૧
 લેખ તમારાં દર્શન કરતાં, સંતોષી સૌ થાયે નાથ;
 ફક્ત કષ્ટ એક મુજને પડતું, શું કારણુ ! દીલ જોલો સાફ. ૨૨
 આપ રૂપનું જ્ઞાન રત્ન, મમ હૃદય વસ્તુ હે કમલનયન !
 તે ચિન્તામ્બુ નાંખી હુસ્તે, ક્યાં, પધાર્યા હૃદય ચમન. ૨૩
 આપ વિયોગશિ આલાતે, પ્રાણુ રહ્યા અતિ બળી છતાં;
 નથી નાથ નવાઈ જોતાં, નિર્લજ બની છું નક્કટ થતાં. ૨૪
 વિરહકલેશથી પ્રાણુ હે પ્રાણેશ ! અતિદુઃખે ટકી જતા નહી;
 વિયોગ વિદગ્ધિ જીવ મારાને, યમ પણ સ્પર્શ ન કરે સહી. ૨૫

ચતુર્થ વિરહની આરૂ અગ્નિ, જેના ઉરમાં ઉદય થતી,
વ્યાસ વહે ભઈલાલ છગન, વિપરિત વ્યાધિ સૌ ખળી જતી. ૨૬

॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

॥ શ્રીવિદુલેશવિયોગ ॥

॥ રસ પંચમ ॥—૫ વિશ્વમિ

કામ જ્વરે જર્જરી દેહ, ઉપર વિરહાનલ જ્વાળા પીડે;
પ્રજ્વેશ પ્રેમ ભુજંગ ડસયલી, કોણુ ! શરણુ લે હૃદય ભીડે. ૧
રમાતિ દુર્લભ આપ મુખામૃત, ક્ષણિક મલ્યું છે તેથી મરું;
પ્રજલલ્લના નિત પાન કર્યું તું, શું ન થયું હશે ! તે સમ . ૨
હે સુભાશય ! તવામૃતપાને, પ્રકટી પ્રચુર મદનશર વેદ;
મંજુ કુસુમ કદંબ નવ કુંજમધ્ય, આલિંગામૃતે કરો નિર્વેદ. ૩
હે ઉદાર ! પૂર્વે મુજ સંગે, કીડયાતા ત્યમ કીડોફરી;
અમલકંજ ગંધ ફેલાવા, મારખંધુ મારૂત વહે હરિ. ૪
પરિરંભણુ ચુંબનાદિભાવો, તમે વિમોહિત પણે કર્યા;
સ્મરાતિ સુન્દર હે પ્રિય મુજમાં, ફક્ત મોહ રહિ, ભાવ ગયા. ૫
રવિજા પુલિન પુનિત પ્રદેશે, મદગજ લીલા કરી પ્રજ્વેશ;
તેં અધુના મુજ મારણુ કારણુ, પ્રકટાવીતી શું મમ ઈશ ! ૬
હે સ્વામિ ! તવ અધરસુધાસવ, કિમર્થ પાયું તું મુજને;
વેણુનાદ શ્રુત્યાનન્દકારી, કેમ સુણાવ્યો તો મુજને ! ૭
હે ગોપીપતિ ! તવ મુખદર્શ, અન્યરૂચિ સૌ દૂર થૈ મુજ;
હવે મોહકારી મુખદર્શન, કઠિણ થયું શી પેર કહુંજ. ૮
નાથવિયોગી રોગ વિષમ, રોગજ સંગમે વધિયું વિષ;
મુજ રોગના આપ વૈદ્ય છો, આપ વિના મૃત્યુ છે દર્શ. ૯
શું કહું ! ક્યાં જાઉં ! હે પ્રજપતિ ! ક્યાં મનસ્થિર મુજ થશે કહો !
નવ ધન શ્યામ તમાલ તવાનન-દર્શવિના સૌ શુન્ય લહો. ૧૦

સ્વભાવ શિલ સ્નિગ્ધ અલકાવૃત, ખ્યારા તવ મુજ હૃદય વસે;
 વિરહાનલ દહ સ્મર કળે કૃશ-થયલો મારો પ્રાણુ જશે. ૧૧
 મિષ્ટાલાપ ગતિ નયન કટાક્ષો, વિવિધ પરિરંભ ને મધુરું હાસ્ય;
 નાથ મધુરતા સર્વ સ્મરી, ના મરી, આપની જીવું દાસ. ૧૨
 તુવ સંબંધી સ્મર્યુ થતામાં, ભિતર અંગો ચુર્યુ કરે;
 વિવેક લજ્જા ધીરને મારે, દગ દેખું તો શું ન કરે ! ૧૩
 વિયોગ દુઃખાશ્રુ રોકી શકુના, દુઃખજ સમિયે પ્રકટ તે થાય;
 એ લજ્જાની વાત કરું શું ! નાથ, મુખે તે વદી ન જાય. ૧૪
 મંદસ્મિત મુખ પદ્મ વિહારે, પ્રાણુ અને મુજ હૃદય હર્યું;
 આપ વિના વિરહાખિધ ડુખી, કેમ જીવીશ, હે ! કેમ કરું ? ૧૫
 પ્રેમી સુદર્શ રમતી જૂ સ્મિતને, નયન વિલક્ષણ મોહિલસે;
 એવું શ્રીમુખ જોતાં હે પ્રિય ! ગતિ હરઈ શું હવે થશે ! ૧૭
 હે વ્રજઈશ ! આપ સંગમવિણુ, વિરહ પીડાવાળી હું એક;
 જન્મ નિર્વાહ કરીશ કેવી રીત, કોણ પ્રકારે નભશે ટેક. ૧૮
 આપ તણી છું આપ છતાં હું, આપ વિના અહો ક્ષણ પીડાઉં;
 ઘટે ન તમને નાથ હે મારા ! મુજદીલની જાણો છો સૌ. ૧૯
 નિજ રમણે મોહિત ગોપીગણુ, શ્રીમુખામૃત નિધિ એવો;
 એકવાર દર્શાવો દીનને, નાથ રાંક પર હઠ કેવો ! ૨૦
 વૃન્દાવનમાં શિશ્ર મિલનની, અંતર આશ રહી અરિંદમ !
 યદ્યપિ વ્રજઈશ ન મળીયા, શું નથી મળવા તમને મન. ૨૧
 આપ મિલાપ વિલંબ પ્રહારે, મુજ ઈચ્છા મૃત્યુ પામી;
 પ્રતિક્ષણ પ્રખર મોહમગ્નિતને, કોણ જીવાડે હે સ્વામિ ! ૨૨
 અવધ ગઈ મળવાની ખ્યારા, તદ્દપિ હૃદય સો ટુક ન થાય;
 જાણું ના હું પ્રાણુનાથ કંઈ, તુજલીલાના ભેદ કશાય. ૨૩
 હર પ્રદક્ષા તવ હાર્દન જાણે, હું આભિરશી મૂઠ શું જાત;
 સવ લીલાને સ્મિતે વિમોહિ, શું કરું ! મન બંધાયું નાથ. ૨૪

હે આત્મા ! મુજ પ્રેમ આપથી, જેવો છે તેવી મતિ ખાસ;
 અંગ સંગ વણુ વૃથા પ્રેમ મતિ, જીવું વ્યર્થ ના થાય વિનાશ. ૨૫
 ક્યાં એ દેશ ! વિલાસ હાસ-મહાભાગ્યશિલ ગણથી થાતો;
 ક્યાં એ સમય ! વેણુનાદથી ખોલાવી જોડયો નાતો. ૨૬
 શ્રીવિદુલ પંચમ રસ પચવી, તે પાવકમાં જે પાકે;
 વ્યાસ વદે ભઈલાલ છગન, પરમાનંદ પીતાં ના થાકે. ૨૭
 ॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

શ્રીવિદુલેશ વિપ્રયોગી

॥ ષષ્ઠમ રસ ॥—૬ વિજ્ઞાપિ.

હે સહચરી ! મુજ ઉરનો નિશ્ચય, નાથ વિયોગે ક્ષણ ના ફરે;
 વિધાતાએ તે સૌ ઉલટાવ્યું, થૈ હું દુઃખણી કેમ કરે. ૧
 મેં બહુ રીતે પ્રાણુ જીવણને, વિનતી ચરણે પડી કરી;
 ના માની મળવાની વાતો, અરે ! હાય ! હે જાણી અરી. ૨
 હે વયસ્યા ! તહે મુજ માટે, અતિ પ્રયાસ કર્યા તદપિ;
 નાથ મલ્યાના, દોષ નથી તુજ, ભાગ્ય મંદ મુજ હશે નકી ૩
 ક્યે દિવસ, કઈ રતુ, ઘડી ક્ષણ, યજ્ઞપતિ પરિરંભણ પામું;
 મહાભાગ્યવતિ કહે સત્વર, વિયોગ તણાં દુઃખડાં વામું. ૪
 હું નવ જાણું પ્રાણુનાથ મમ, અંગ સંગના કેમ કરે ?
 શું અપરાધ ગણ્યો નિજ ઉરમાં, મને વિસારી કેમ અરે ! ૫
 ચિરકાળથી ગાણું વિરહ દિન, પ્રેમ ભુજંગ ડશી દશા ફરી;
 વયસ્ય વિનવ જઈ તું બહાલાને, અધરામૃત વિણ જશેમરી. ૬
 નાથ નયન કટાક્ષો પર જય, કરવા ઇચ્છા ચિરકાલી;
 પ્રિય ખ્યારાને કહેવા શક્તિ, અવર નથી મુજમાં આલી ! ૭
 પ્રેમાર્તીભરી તેને ગોપીશ, જો ગોપીપરિવદે સ્મરે;
 વિરહ તપ્ત દગ પ્રિયમુખપદનાં, શિશ્ન દર્શ સખી કરે ખરે. ૮

હુંસ અલી આવૃત્ત નિર્મલ અસ, ભર્યાં સરોવર મિષ્ટ જળે;
 તે તજ હે ચાતક તુજ મન, અંબુદ પીવા કેમ વળે ? ૯
 ક્યાંય ન દેખું હે સખી ! એવું, શ્યામ સુંદર ને દેખાડે;
 હૈયાનો હરનાર કૃષ્ણ, તેને મુજ વાતો પહોંચાડે. ૧૦
 તુજ વચનામૃત ધારે શિતલ-અંતર આતુર થયું સખી;
 દર્શાતુર દીલ ક્ષણના ઠરતું, વધી અધિરતા વયસ્ય નકી. ૧૧
 પ્રાણેશ સંગ વિષ્ણુ વ્યાકુળ હૃદયિ, હારિ, કેટી સ્મર મદહર મુખે;
 ધન્યા ! ખાસ કરાવ તું મુજને, પ્રાણનાથનું દર્શ સુખે. ૧૨
 નવિન મેઘ આશા નથી જેમાં, એવી રૂતુ અતિ શ્રીષ્ઠ તપે;
 તદપિ જીવતો ચાતક જળને, નિજ પ્રિય જાણી ક્ષણે જપે. ૧૩
 જલાસ્વાદની વાત તજ હે ! જો જીવે ચાતક જલ આશ;
 મેઘાક્ષ દર્શના થાય તથાપિ, કઠણ પ્રેમ ઉર કરે પ્રકાશ. ૧૪
 નથી ચાતક વિહંગ સખી હું, છતાં એટલું મન લ
 મુજ કંથનું નામ કંઠમાં, વારંવાર સરી આવે. ૧૫
 પતિ અનાદર સહી સુપ્રમદા, સૌભગ્ય મહે પતિથી દૂર જાય;
 તદપિ અનન્ય પ્રિયા તજવાની, અંતર મતિ ન પતિને થાય ૧૬
 અંગીકૃત કેા વિધે કરે છે, પતિ પ્રિયાનો હે શાણી !
 અનન્ય પ્રિયા તજવાની વાતો, જગમાં ક્યાંય નથી જાણી. ૧૭
 મહાનિલ વેગે નગથી ચાતકી, મરૂશા નિર્જલ દેશ પળાય;
 મેઘ તણો શું દેષ છે તેમાં ? ત્યાં પણ જલ આશે જીવાય; ૧૮
 હે જાની ! હે વિરક્ત ! નિરોધી ! પ્રજાબોધી ! હે મુક્ત ! હરિભક્ત
 કહો સર્વ ગિરિધરણ શરણ વિષ્ણુ, શું ખીજું છે ઉત્તમ જક્ત ? ૧૯
 મુજ રાધાના હૃદય કુંકુમે રંગીત રંગે નાથ નગેશ;
 મમ શિરને ઉર કમળે રાજે, હે સખી ભય ત્યાં લગી ન લેશ. ૨૦
 કૃતધ્નતાને કૃપાળુતા, મુજ નાથ વિષે જે ગુણ વસે;
 તે પ્રિયની પ્રાપ્તિને અર્થે, તેની કૃપા વિષુ કંઈના દિસે. ૨૧

મન વચ કૃતિ મમ નાથ અવજ્ઞા, છતાં અભાગ્યે દૂર ગઈ;
 હવે કષ્ટમાં આશ્ચર્ય કેવું ? નાથ દરશ દો ઘણી થઈ. ૨૨
 લોક પરલોક આશા સખી જાઓ, હું સદા ગોકુલેશ તણી;
 અનન્ય જાણી તે નહિ તજશે, મુજ સ્વામિ છે ભક્ત મણિ. ૨૩
 જેવી તેવી આપ પદ પદ્મની, દાસી છું તેને હે નાથ !
 કેમ કરી શ્રીમુખ સરોજનું, શિઘ્ર દર્શ દઈ રાખો સાથ. ૨૪
 મંદ ભાગી હમણાં છું તેને, ન જાણું શું કરશે નાથ !
 મંગળ કાલ હતો તવ દર્શન, યાદ થાય તે સરવે વાત. ૨૫
 શ્રીવિઠ્ઠલના છઠ્ઠા રસથી, છઠી ગયું તે જીવન ધન્ય;
 વહે વ્યાસ શ્રીવલ્લભ વિઠ્ઠલ, ગિરિધારીનો ખન્યો અનન્ય. ૨૬
 અનન્ય ભાવી નાથ શરણુ સુખ, તેનું વર્ણવ કરે ન કોઈ;
 વ્યાસ વહે ભઈલાલ છગન, એક રૂપ માધુરી રહે છે જોઈ. ૨૭
 પ્રિય સંગમના સુખની વાતો, કોણુ પ્રિયા કોને કહે છે,
 નિજ મનમાં આનંદ વધારી, વ્યાસ વહે સમજી રહે છે. ૨૮
 ॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

શ્રીવિઠ્ઠલેશ વિપયોગી

સપ્તમ રસ—૭ વિજાપ્તિ

રાગ સૈંદર્ય-સવૈયા

પ્રતિક્ષણુ નવનવું પ્રિયમુખ અમૃત, તું સખી ! અહોક્ષણુ પાન કરે;
 હે ધન્યા ! કૃપાનિધિ સુંદર સ્મિત, મને ભુલ્યા કે યાદ કરે. ૧
 પ્રિય મુખ પદ્મ દર્શ ઇચ્છાળી, છતાં વ્યાકુળ છું હે બહાલી !
 જાણે પ્રાણદાતા શું કરશે ? હું નવ જાણું તે આલી. ૨
 નાથ વિયોગે ઘટે વિરહ દુઃખ, છો રાધાના હૃદયમણિ;
 તવ મુખચંદ્રનું શિઘ્ર દર્શ દો, નિજ વિયોગિણી દાસી ગણી. ૩
 આ દુઃખમાં વધુ કહું શું આલી ! પંથ જતો પણ પીડે છે;
 હે નાથ શરણુ છું, આપ વિયોગણુ, દુઃખ દરિયામાં કીડે છે. ૪

નાથ નિકટ કેા કૃપા કરીને, મને સંભાળે હે વયસ્યા !
 તત્ક્ષણુ સર્વ મનોરથ પૂરણુ, સત્ય થયા માનિશ તદ્દા.
 અરિથી હાસ્ય વા દ્રેષે દુઃખી દીલ, તે પ્રિય વિષય ન તને સખી !
 તેથી તે દીલ યોગ્ય છે કે:-અયોગ્ય તેની જાણુ નથી.
 હે સહચરી ! તુંથી જે થાયે, તે સઘળું તહે સર્વ કર્યું;
 મુજ ભાગ્યોદય કાલ આવતાં, આપ સુખ દેશે કૃપા ભર્યું.
 નથી સૌહર્ય ચતુરાર્ધ હુંમાં, કામકળા કૌશલ્ય નથી;
 વાફ મધુર કે વપુ મધુર નથી, પ્રિય સંગમ ક્યમ કરે સખી !
 હે બહાલી ! જગ જે અવલંબન, તે છુટયું ને શુધ બુધ ગઈ;
 હવે શિઘ્ર સંગ પ્રિય ન કરે તો, મરણુવિના ગત અવર ન રઈ.
 સ્મરના મંગલ કલશ સમ કુચઘટ, મદનરસે ભરભાર છતાં;
 પદ્મા પતિના કર સ્પર્શ વણુ, રસપૂર્ણતા થાય વૃથા.
 અવર દર્શ નવ રૂચે જરા, નયન બદ્ધ થાયે તો ઠીક;
 અરૂચિ અન્ય મિલાપ વિષેતો, અઘોર વને વસવું તે ઠીક.
 પ્રભુપદ પદ્મની રજ પ્રિય જેને, તે અન્યાશ્રય પ્રથમ મરે;
 ગજસ્વારી કરનાર કદી, ગર્ધવ પીઠે નવ પાય ધરે.
 અનન્યભાવ ગોકુળને કર્તા, કેવળ હે ગોકુળ સ્વામિ !
 તવ પદકમલ રજમાં રાખી દ્યો, દયા સિન્ધુ કહું શિર નામી.
 મુજ કિશોર વય કૃપા કરી પ્રભુ, એજ વધી આશા વેલી;
 સમર્થ ! ફલરૂપ ક્યારે કરશે ! રૂચતુ કરો ખરદ બેલી.
 જેવી તેવી હું દાસી તમારી, તજશે ના તેને દયાનિધિ;
 અહોરાત અંતરમાં રમતી, એજ વિનતી સ્પષ્ટ કીધી.
 નિજ જનના નાના કે મોટા, હે પ્રજેશ ! અપરાધ થકી;
 કરી ઉપેક્ષા ત્યાગ કરો ત્યાં, શું કહિએ અમ આપ કથી.
 અમે તહારા તું ભર્તા મારો, સ્વભાવ નિયંતા તું નિર્ધાર;
 કદા અપરાધ પડયે દુઃખ દો પણુ, ઘટે ન તમને પ્રાણુધાર.

નાથ ઉપેક્ષા કરો છો તેથી, કાલ ભક્ષ મુજને કરતો;
 ને વિમુખ બાણી દુઃખ દો તો, જીવ સ્વભાવ તે ના કરતો. ૧૮
 આપ કૃપાવિષ્ણુ અવર રીતથી, સ્વભાવ વિજયતા છેજ નહિં;
 તો મમ દોષ ક્ષય તણી અપેક્ષા, ઘટે ન કરવી આપ સહિ. ૧૯
 તમો કરો સૌ પ્રભુતા ધર્મે, ત્યાં નથી નેતા અધિકારી;
 સર્વેશ્વર સર્વાંતર્યામી, નિજ વિરહીના દુઃખહારી. ૨૦
 હે નાથ ! વિરહ પરિકષ્ણના યોગે, લોક વેદ શંખલ તુટી;
 તદપિ તુજ ઇશ્વરતા સામે, સૌ અપરાધ પડે છુટી. ૨૧
 હવે દોષની ક્ષમા આપવા, વિલંબ કરો તે યોગ્ય નથી;
 સહુજ ઐશ્વર્ય સ્વભાવ આપનો, તે નિંદાશે કહું કથો. ૨૨
 સ્વકીય બાણી સ્વેચ્છાપૂર્વક, દંડ ઘટે તે સૌ કરજો;
 તવ ઇચ્છા સમ વર્તાવા, મુજ હૃદય મહિપળ ક્ષણ કરજો. ૨૩
 સાંપ્રત આપ કરી તે વ્રજેશ્વર, અમને જન્મ જન્મ થાવો;
 વિનતી એજ સ્વિકારી, અંગીકાર કરી કરજો દાવો. ૨૪
 દુઃખ સહિ નવ શકું તમારો, તેથી વિનવું હે સ્વામિ !
 હું અપરાધ કરું ના તેમજ, કરજો મમ અંતર્યામી. ૨૫
 શ્રીનિર્દુલ પ્રભુનો સત્તમ રસ, પીવા જે ઇચ્છા કરશે;
 આસ વહે બર્હલાલ છગન, વ્રજનાથ રસિકને તે વરશે. ૨૬

॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

॥ શ્રીવિદુલેશ વિપ્રયોગ ॥

અષ્ટમરસ—૮ વિગતિ

હે વ્રજરાજ અપરાધ અમારા, તમને ગણવા ઘટે નહિં;
 ઐશ્વર્ય ધર્મી સ્વભાવ આપનો, જીવ ક્ષુદ્રતા મટે ન સહિ. ૧
 અતુલ ભાગ્ય હું આપ તણો છું, છતાં દર્શન વિષુ દુઃખ પડતું;
 સર્વેશ્વર હે ગોવિન્દ ! શું કહિએ, બાણો પશુ કરતા ગમતું. ૨

અમે સર્વનો ગોકુલપતિએ, અંગીકાર કર્યો તેથી;
 અન્યાયિ જીવ તદ્દપિ ન તજશે, દયા સિન્ધુ કહે જગ એથી. ૩
 મમકૃત્યોનો ભય લાગે પણ, કરવું શું ! ઉપાય નથી;
 ગતિ એક શ્રીગિરિવરધર છે, ભય ટળીયો મારો એથી. ૪
 જેમ હું તેનો છું તેમજ, નાથ છે મારો સ્વભાવ થકી;
 નથી લોક પર લોકની ચિન્તા, દૃઢ નિશ્ચય મુજ જાણુ નકી. ૫
 જેટલું કાર્ય કરાવા માગે, તેટલું કરાવી સમિપ થશે;
 તેથી ચિન્તા કરી ઘટે ના, સર્વભાવ પ્રભુ હૃદય વસે. ૬
 હે મનહર ! અજ્ઞાની અમોને, સૌ વાતે તું જાણે છે;
 સ્વતઃકર્તા સર્વસ્વ અમારું, મુજ અંતર પરમાણે છે. ૭
 અપરાધ થયા જે અંગીકૃતથી, ક્ષમવાનાથ તને છે રમત;
 હુમેશ અંગીકૃતકર્તાની, સમાન અન્ય કરે કેા ગત. ૮
 નથી વેદ તપ યજ્ઞ જનિત બલ, વિહિત ભક્તિ બલજ્ઞાન નથી;
 કૃપાદૃષ્ટિ કરશેજ એ દૃઢતા, જીવન જીતીશ એ બલથી. ૯
 તુવ કૃપા બલ હતુ તે વખતે, કાલકર્મને તુછકાર્યા;
 કૃપા અભાવે સાંપ્રત તે સૌ, ડસથી નવ જપે વાર્યા. ૧૦
 સખીપણની વાત શું કહિયે, અધરામૃતનું દાન કરે;
 સર્વસ્વ દાનદા છતાં સાંપ્રતે, પાત્ર વિચારો કેમ કરે ! ૧૧

યસ્ય કહે જઈયાદવ વિરને, કામ વન્હિતપી, કહ્યું તે સુણો;
 એમ કહિને પછીથી કહેજે, મુજ અવસ્થા તાણા ગુણો. ૧૨
 આપ અમિ દૃષ્ટિ હતી ત્યારે, ચંદ્ર કિરણ શીતલ જોતી;
 કેમ પ્રઘાઠ તપે તે હાવે, ગતિ નવ કાઢું હું જોતી. ૧૩
 મુખ ચંદ્રામૃત પીધુ પ્રથમ તવ, મુખથી ઉડુ મહે તુચ્છ ગણ્યો;
 તે તુચ્છતાનું જોર વાળવા, તપ્ત કિરણથી તે ઉદ્યો. ૧૪
 પુષ્ટિમર્યાદ તણી ન અપેક્ષા, પ્રિય જે લાડિલી કૃપા કરે;
 કંતુલી વિકાસી જોવાવે મનેતો, મુક્તિ શવણુ રહ કરું ખરે. ૧૫

દ્વિતીય સ્વરૂપની હાસ્ય પ્રભા, તવ અંગે પડતાં હે વ્રજનાથ !
 સતયુગ રૂપ દર્શાવો તેમજ, અનુક્રમ યુગરૂપ દીસો આપ. ૧૬
 શું ગુણવાદ કરું હું તહારો, તું ઈશ્વર હું જીવ ખરે;
 જેવો નાથ તું છે તેવાને, નમન કરું તવ કૃપા બળે. ૧૭
 નંદ ઉત્સંગ લાડિલો હે સખી ! શોભાનો સાગર તે કોણ !
 મદન બાણશ્રી સર્વ દિશાઓ, વિંધી નાંખે છે તે જાણ. ૧૮
 અધર રાગને અંજન રંગે, અતિ શોભાળુ છે તવ મુખ;
 નાશા મોતી વક્ષે ગુંજાઈલ, મુક્તિ સમ દે છે અતિ સુખ. ૧૯
 ચપળ મદહર રૂપ અતિ સુંદર, હે વ્રજ ભૂષિણી ! તું છો ખરે;
 વ્રજપતિ તુવ સરખા મણિ કરવા, પટ પીળુ નિજ કટી ધરે. ૨૦
 વર્ષારૂતુમાં વિરહ વિદાગ્ધ, પ્રથમ નવ પગલું ભરતી હું;
 હવે મેઘને કૃપાશક્તિ છે, માટે નિજ ગૃહ લઈ જા તું ! ૨૧
 નાથ કૃપા તો સર્વ અનુકુળ, એ પ્રતિકુળ તો સર્વ વિરુદ્ધ;
 કૃષ્ણ કૃપા વિણ નિજ લીલામાં, જીવની જરા નવ ચાલે બુધ. ૨૨
 જો પ્રિય આલી અમી કરે તો, શત વિરોધિની શું પરવા !
 કામ લતાશ્રય, વ્રજાંગનાવૃત, તવદાસી તુવ શરણુ સદા. ૨૩
 સાંખ્યત શ્યામા એવી છે કો, જેના પ્રાણુ વ્રજનાથ સખી !
 નંદસુનુ મુરલીથી ખેડેકી, તેને તે સ્થિર કરે નકી. ૨૪
 અનુભવાનું રાગીઆ કે ! નગનો નવીન અંકુર છે !
 નિશ્ચય બની શકે ના તેનો, ઉત્કૃષ્ટપદ ભક્તિ ભર છે; ૨૫
 શ્રીવિઠ્ઠલ અષ્ટમ રસ અમૃત, પીને જે મદમાં મહાલે;
 વ્યાસ વહે માતરનો વાશી, તેને છોડ્યો કલી કાળે. ૨૬

વિપ્રયોગરસ—૯ વજ્રાપ્ત.

હે સખી ! મુજ દુઃખની વાતો, કોની પાસે જઈ કરું;
 વ્રજધીશ વિયોગબ્ધિમાં, ડુબેલો કોઈ દગળા લહું. ૧

સ્વપ્ને સ્વામિ મલ્યા વળી ગયા, તે સાથે મુજ નિદ્રા ગઈ;
 વ્રજપતિ વિરહે કેમ જીવ જડ, જીવે છે ! તે જોઈ રહી. ૨
 સ્વપ્ન સંયોગી સુખની વાતો, વિયોગ દુઃખાળી કેમ વડું;
 મારા પ્રિય વિણ રસિક નથી કે, એ વિણ ફિકું અંડ બધું. ૩
 ગોપીનાથતું ને સુખ તે, રસિકજનો એક જાણે છે;
 મુજ વિરહની વાત સાંભળી, અવર અધિર પણ આણે છે. ૪
 ઓ અલી ! હું દુઃખી અભાગી, એથી અધિક શું અન્ય કહું;
 કૃપા કટાક્ષ ગોપીશતું જોતાં, મમ દુઃખ સ્મરજે સ્પષ્ટ સઉ. ૫
 અતિતુચ્છ પતિત હું તેનો, દુઃખ સમુદ નહિ કે કાપે;
 દયાળુ શ્રીગિરિરાજ ધરણ વિણ, મમ દીનપર કે દીલ આપે. ૬
 દયાચાર્યથી પ્રકટ દૈન્ય તે, સાધન સ્વામિ તોષ તાણું;
 તે કારણબલ સ્થિર મુજ મન છે, અવર ન ઈચ્છું એજ ઘાણું. ૭
 ચિરકાલથી વિરહાનલમાં, અહોનિશ અંગોઅંગ બળે;
 હે ગોપેશ્વર ! લીલા મેહજલ, વચન સુધાથી સિંચો કળે. ૮
 વ્રજેશ્વરાંગ વિરહમાં જીવું, તે લજ્જાથી હે બહાલી !;
 કહી ન શકું દુઃખ વિરહે થાતું, સૌ તું જાણે છે આલી. ૯
 વ્રજધીપના ક્ષણ વિયોગે, રહિ નથી શક્તી જો હું હવે;
 હે સખી ! મારું આશ્રય સ્થલતું, કંઈ હવે શું ! કહે મને. ૧૦
 ગોકુલેશપદપદ્મ વિયોગી, અશાન્ત દુર્ભાગી હું નિત્ય;
 હે સુભગા ! જીવિતેશ કૃપા કરી, કેમ મળે કંઈ કેવી રીત. ૧૧
 નાથ વિરહથી પ્રાણ ગયા નહિ, હું નિર્લજ તે દુઃખ સહું;
 બ્યાસ પીયે વિઠ્ઠલેશ કૃપારસ, વળી બહાલાંને પીવા કહું. ૧૨

(શાસ્ત્ર સારાવલી)

॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

॥ શ્રીગોકુલેન્દ્રો વિજયતતરમ્ ॥

॥ શ્રીગીતીજનવલ્લભાય નમઃ ॥

અથ શાસ્ત્ર સારાવલી

શાસ્ત્ર એટલે ભગવદ્ આજ્ઞા, ભગવદ્ આજ્ઞાનુસાર વર્તવું તે ભગવદ્ અંશ-જીવનો ધર્મ છે.

પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને, માનવધર્મથી ભગવદ્ધર્મ સુધી વર્ણવી નિજ સૃષ્ટિને સુગમતા કરી આપી છે.

સમગ્ર વેદ વેદાંત ઉપનિષદનો સમાવેશ ગીતાશાસ્ત્રમાં છે. એ ગીતાશાસ્ત્રનો નિષ્કર્ષ નિચોવી વર્ણવતાં પ્રથમ ભારત શ્રેષ્ઠ અર્જુનનો આજ્ઞાપાલક ધર્મ વિચારીશું.

પરંતપ અર્જુને શ્રીકૃષ્ણભગવાનને વિનંતી કરી કે હું યુદ્ધ કરું ? મારો યુદ્ધમાં જય છે ?

પ્રત્યુત્તરમાં પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને ફક્ત બે વાત કહી. એક સાંખ્ય યોગની અને બીજી કર્મયોગની; તેમાં પ્રથમ સાંખ્યયોગની વાત કરતાં એમ જણાવ્યું છે કે આત્મજ્ઞાન યથા પછી અનાત્મ કર્મો કરવાની ઇચ્છા કરવી નહિ. એમ સાંખ્યમતવાળા અનાત્મવસ્તુ માત્રનું સંગ્રહકર્મ કરવા ના પાડે છે. એવા ત્યાગને તેમના સિદ્ધાન્તમાં સંન્યાસ કહેલો છે. આ સાંખ્યમતને ગીતાશાસ્ત્રે ખંડી કાઢ્યો નથી. પરંતુ તેને એકદમ ક્ષિપ્ત અને હિન માન્યો છે. તેનું કારણ આગળ સમજાશે.

સાંખ્ય કરતાં કર્મમાગ ઉત્તમ જણાય છે. પરંતુ તેમાં એક મહાન ખોડ એ છે કે સાંકે કર્મ કરે તો સોનાની બેડીથી જીવ ખંધાય છે. અને નકારે કર્મ લોહની બેડીથી ખંધાય છે.

૧. સોનાની બેડી એ છે કે સારાં કર્મનું ફલ સ્વર્ગ સુખ તે મળે છે પૂણ્ય ક્ષય થયે જન્મ મરાણાદિ દુઃખ કાયમ આપન રહે. તે ક્ષણિક સુખ છે.

૨. લોહની બેડી એટલે નકારે કર્મ કરવાથી નર્કાદિ સંકટ ભોગ છે તે.

કર્મ સાથી બંધન કરે છે તે જાણવું જોઈએ.

૧-કર્મ, એવાકર્મકારને બાંધેછેકે જેને કર્મફલની ઇચ્છા છે.

૨-કર્મ એવાકર્મકારને બાંધેછેકેજેઓકર્મમાંજ આસક્ત છે.

૩-કર્મ એવા કર્મકારને બાંધે છેકે-હું પોતે કરુંછું તે થાય છે.

એમ ત્રણ પ્રકારે કર્મકારને કર્મબંધન થાય છે.

દેહધારી જીવને કર્મ જન્મસિદ્ધ છે. કોઈપણ દેહેન્દ્રિયવાળા પ્રાણીને કર્મ છોડતું નથી કારણ સૌ પ્રાણીને દેહના પોષણ માટે અને આત્માના આનંદ માટે કંઈને કંઈ કર્મ કરવુંજ પડે છે.

તો પાછળ સાંખ્યમતવાળાએ કર્મતજીદેવાનીવાત કહી, કે આત્મજ્ઞાન થયા પછી અનાત્મકર્મ જરાપણ કરવુંનહિં તો શું એવાત હીકછે? ભયદાયક નથી? જરૂર પરિણામે પાળંડકરાવે તેવી વાત છે.

કર્મ કેને બંધન કરતું નથી !

૧-કર્મ એવા કર્મકારને બાંધતું નથી કે જેને, કર્મફલશાનથી.

૨-કર્મ એવા કર્મકારને બાંધતું નથી કે જે કર્મમાં આસક્ત પામતો નથી. અને વિહિત કર્મ સ્વધર્મ જાણી કરે છે.

૩-કર્મ એવા કર્મકારને બાંધતુંનથી કે:-જેની ભાવના માત્ર પ્રાણહાતાધિન છે.

એમ ત્રણ પ્રકાર ભાવ વર્તિને કર્મ બાંધી શકતું નથી.

એમ ત્રણ પ્રકારે બંધનનાં કારણો જેનામાંથી નાશ થાય છે. તે ભગવદ્ધર્મવાળો કહેવાય છે. તેને કર્મબંધ થતો નથી.

ભગવદ્ધર્મ કેને કહેવો ?

૧-ફલેચ્છા ત્યાગીપણું-તે ક્યારે થયું મનાય કે શ્રીપ્રભુ સર્વકરણ સમર્થ છે. તેમણે જે ફલ આપવું વિચાર્યું હશે તેજ આપશે. માટે મારે કોઈવાતની હઠ કરવી હીક નથી એમ ભગવદ્ધર્મચિન થવું તેવું નામ ભગવદ્ધર્મ છે.

૨-કર્માસક્તિ રહિત-થયે ક્યારે કહેવાય કે દરેક કર્મ કરતાં જે જે વસ્તુની જરૂર પડે તે વસ્તુ ઉપર પ્રભુની સત્તા છે, તેવું જ્ઞાન થાય, તે ભગવદ્ધર્મ કહેવાય છે.

૩-હું જીવ કંઈજ કરી શકું તેમ નથી અન્તરાત્મા સ્વેચ્છાથી મારા અધિકારનું સાર ઘટે તેવુંજ કરાવે છે. એ પ્રમાણે પ્રાણનાથના શરણમાં મનચિત્તબુદ્ધિ મુકી દેનાર, તે ભગવદ્ધર્મ છે.

ભગવદ્ધર્મ કેમ કરી થવાય તે ભાવના

હું જીવ ભગવાનનો અંશ છું. અંશનો ધર્મ અંશીની સેવા કરવાનો છે, દરેક વસ્તુ પ્રભુની છે માટે જે જે વસ્તુનો ઉપયોગ કરવો હોય તે તે વસ્તુ પ્રથમ પ્રભુને નિવેદન કરી ઉપયોગ કરવો. માનવ દેહને પ્રચલિત અનાત્મ અને આત્મિક ઘણી વસ્તુઓની નિત્ય જરૂર પડે છે. તેમ વસ્તુમાત્ર પર વિશ્વંભરની સત્તા છે તેવું માની તે અનંત, સર્વત્ર બિરાજમાનને નિવેદન કરી વસ્તુ ભોગ કરતાં કરતાં, ભગવાનમાં દિનપરદિન સ્નેહ વધતો ચાલે છે. અને ભગવાનમાં સ્નેહવાળો થયે, ભગવાનનું સ્વરૂપ જાણનાર એમ માને છે કે આ સર્વ કંઈ દેખાય છે તે ભગવાનથી થયું છે, અને થવાનું છે તે સૌનો કર્તા એક શ્રીપ્રભુ છે.

હું જીવ મારી; કૃતિથી જગત્માંનો કયો પદાર્થ એકદમ નાવન નિપજવી શકું તેમ છું. શું આપ, તેજ, આકાશ, પૃથ્વી, વાયુ જલ આમાંનું કંઈ મારાથી બને તેમ છે ? ના હું જીવ શું કરી શકું એ પાંચે તત્વો તો સર્વભવનસમર્થ શ્રીપ્રભુથીજ નિપજે છે. હું તો પામર છું, કોઈ કાળમાં વ્યાપક બનું તેમ નથી. મારે માથે સર્વ સત્તાધિશ બિરાજે છે તે પાલક છે. કર્તા છે. અને રક્ષક છે. હું તો તે સર્વેશ્વર દયાસિન્ધુનું દયાનું પાત્ર છું. સાધનની જાણતામાં હંડવત કરવા યોગ્ય હું જીવ છું. એમ ઉપર પ્રમાણેની ભાવના જ્ઞાન સંયુક્ત દરેક કર્મ પ્રેમ ભક્તિનું જોડણું કરી કરે તો જરૂર અભિમાન ભરેલું હું કર્તાપણું નાશ પામે છે.

મિથ્યા અભિમાન નાશ થયા પછી, ભગવદ્ધર્મવાન થયેલો માનવ કોઈ પણ કાર્યનો આરંભ કરે છે તે પ્રથમજ તેને વિચાર થાય છે કે હું કોણ છું ? મારો ધર્મ શું ? ને મેં અત્યાર સુધી શું કર્યું ? મારો ધર્મ તો પ્રભુએ જન્મ આપ્યો ત્યારથીજ સકલ બ્રહ્માંડના કર્તા ને મારો સર્વ કામભોગ અપણુ કરી, તેમનો દાસ થઈ નિર્વાહ કરવાનો હતો. પણ હું ભુલ્યો, મેં બહુ ખોટું કર્યું છે. છતાં હજી પરમ દયાળુ પ્રભુએ મારા અન્તઃકરણમાં તેમના સ્વરૂપજ્ઞાનની ઉચ્ચભાવના ઉદય કરી છે કે જે પ્રતાપથી હું ચાલુ અલૌકિક ભાવ વિચારું છું. ખેર ! ભુલ્યો તે ભુલ્યો. પરંતુ કરૂણા સાગરે કૃપા વિચારી મારા અન્તઃકરણમાં ઉતરી માંડે ખરું કર્તવ્ય કરાવા તૈયાર થયા છે તેમ હવે નિર્ધાર થયું. શું કૃપાળુ શ્રીકૃષ્ણની કૃપા છે ?

હું જીવ મિથ્યા જ્ઞાન આસક્તિ અને ક્રિયા કરી રહ્યો હતો. તેને પોતાનો દાસ બનાવ્યો. તેથીજ હૃદયમાં ભગવદ્દીયત્વ આવ્યું છે.

હવે કુટુંબાદિક પોષણ ભક્તિમાર્ગનો વિવેક જાળવી, મન ચિત બુદ્ધિ પ્રભુમાં પ્રવણ થઈ રહે. અને ભગવત્કાર્યમાં ખલેલ ન પહોંચે તેમ શ્રીકૃષ્ણને સમર્પણ કરી ને સૌ કાર્ય કરીશ. આ સૃષ્ટિના પ્રાણી પદાર્થ સૌ પ્રભુના છે એટલે સૌ કોઈ સાથે મારે ભગવદ્સંબંધ છે તેમ માનીશ.

યોનિ સંબંધવાળા દોષનિધાન જીવ કે જે વિકાળ કલિકાળરૂપી ભુજંગે ડસાય અને તેથી બીજા પાપ કર્મો વડે ભક્તિના શિખરથી ગરી પડી દુઃખદ સંસારના ચરખે ચડેલા જીવો પર પ્રભુએ દયા વિચારી, તેમનું હૃદય પવિત્ર બનાવવા અને ભક્તિરસથી તરખોળ કરવા મહારસધર ગીતા શાસ્ત્ર ભૂવિભક્ત ભૂપણ ભૂતલ પર બિરાજમાન કર્યું છે તે ગીતામાં દૈવી જીવોને ઉદ્ધારી લેવા વેદ વેદાંગનાં તત્વોનો વિચાર રસ, વિવિધ દૃષ્ટાન્તથી રેડી મુક્યો છે.

ભજનાનંદ રસવાળો નિરૂપાધિક પ્રેમ, એજ પરમતત્વ છે
ગીતાજ્ઞાનની પરિપાક દશા

પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણ, સર્વ ધર્માન્ પરિત્યજ્ય કહી શરણાંગતિવાળો
પરમાનંદ રસ ખતાવે છે.

સર્વ પ્રપંચ જાળ છોડી એક શ્રીપ્રભુના શરણ શિવાય અન્ય
ધર્મ જીવને યોગ્ય નથી. જીવ સર્વ સાધનોની જાણતામાં દંડવત
કરવા યોગ્ય છે તો પ્રથમથીજ પ્રભુનો દાસ થઈ દંડવત પ્રણામ
કરે તેની તો ખલિહારી કોઈ ચોરજ છે. જેમના દૃષ્ટાન્ત ને
હૃદયમાં ધારણ કરી ઘણા પવિત્ર થઈ પ્રભુલોકને પામ્યા છે.

જેને પરમતત્વ લાગુ પડે છે, એવો સેવવા યોગ્ય દેવ
પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણ એકજ છે. તે સગુણતા ધારણ કરે છે. નિર્ગુણતા
ધારણ કરે છે. અને તેજ :સર્વ ગુણાનિત અલૌકિક સર્વગુણ
વિશિષ્ટ છે. આનંદમયોભ્યાસાત્ વિગેરે સૂત્રોથી આનંદમય
આકારવાલા છે આનંદમાત્રકરપાદમુક્ષોદરાદિ છે એ પ્રમાણે
પૂર્ણાનંદમય અક્ષરાતિત, આધિદૈવક, રાસરસૈકલ્યુપ્ધ રસમય
પુરૂષોત્તમ પરબ્રહ્મ એજ પ્રમેય, પુષ્ટિમાર્ગ-અનુગ્રહમાર્ગ વિલાસી
ગોપીજનવલ્લભ છે. એજ યશોદાસંગલાલિત કહોકે વૃન્દાવન
વિહારી કહો એજ પ્રભુ, વિવિધરસ ભોગ ચતુરના યશોગાન
રસમાં ડુબડુબાં થયેલી સૃષ્ટિ તે નિજ વિયોગાગ્નિથી પરિપકવ
કરેલી વિવિધ મનોરથરૂપ સામગ્રી સિદ્ધ કરી પ્રભુને આરોગાવે છે.
એવા પ્રેમાતુર ભક્ત તેનું પત્ર પુષ્પ, ફલ, ધન, ધાન્યાદિક સર્વસ્વ
પ્રેમવશવતવાત પ્રભુ અન્તઃકરણ ગામી હોવાથી સામા આવી
અંગીકાર કરે છે.

એજ આપણો દીલાશક, દીલચમન, છેલચિકનીયો, લાડરસ-
ઘેલો, લલિત ધિરોદ્ધત રાસરસિકમણિ નૃત્ય પરાયણ, અલખેલો
ગિરિગોવર્ધનાથ, તે સ્વેચ્છાથી અર્જુનના સામા યોગેશ્વર સ્વરૂપે

ખિસલ તેનું લીલામધ્યપાતિત્વપાત્રું કેઈ યોગથી મર્ત્ય માનવ રૂપમાં થવાથી અને તેવાં અનેક ભક્તની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા પૂર્ણકામ શ્રીગોકુળ મથુરાં અને દ્વારકાં લીલા કરી છે.

આવાં અનેકાનેક કાર્યકર્તા સર્વ અવસ્થાધર અવિકૃતબ્રહ્મ, વેદાતિત, વેદપ્રતિપાદિત, રસૌવૈસઃ પરમકષ્ટાપન્ન વસ્તુ શ્રીકૃષ્ણ છે. એજ પૂર્ણ શુદ્ધાદૈત સિદ્ધાન્ત છે.

તાત્પર્ય

ભક્તિજ્ઞાન રહિત કેવળ કર્મમાર્ગ પરબ્રહ્મની પ્રાપ્તિ કરાવતો નથી. કર્મમાર્ગ વિભૂતિસ્વરૂપોની પ્રાપ્તિ કરે છે. તેથી ત્રૈગુણ્ય દેવોથી લઈ, યજ્ઞમાં યજ્ઞપ્રબંધાનુકુલ પધારે છે. તમને પરબ્રહ્મની વિભૂતિરૂપ જાણી પુજવા જેથી કરી નિજ ભક્તિ અવ્યભિચારિણી આખાદ રહેશે.

જેઓ જે દેવને ભજે છે તેઓ તેમને પામે છે. જેઓ નિરંતર આપ વિષે ચિત્ત રાખી આપને ઉપાસે છે તે અને જે આપના અવ્યક્ત અક્ષરબ્રહ્મને ઉપાસે છે, તેમાં ઉત્તમ કેણુ ? એ પ્રશ્ન થયો ત્યાં ભગવાન. ગી. ૧૨-૨માં મયાલેશ્ય કરી આજ્ઞા કરે છેકે જે મારામાં મન રાખી નિત્યયુક્ત મને ભજે છે, તને હું ઉત્તમ યોગ જાણુનાર માનું છું.

જ્ઞાનમાર્ગની હિનતા

જેઓ સર્વમાં સમખુદ્ધિ કરી, ઇન્દ્રિયોના નિગ્રહપૂર્વક, પ્રાણી માત્રના હિતકારી થઈ, અનિદેશ્ય અવ્યક્ત, અચિન્ત્ય, કુટસ્થ, અચળ, ધ્રુવ, સર્વત્ર ખિરાજીત અક્ષર બ્રહ્મને ઉપાસે છે તે જીવો ભગવાનને જ મળે છે. પરંતુ ક્લેશોઽધિક તરસ્તેષાં ગી. ૧૨-૫ અવ્યક્તાસક્તને કલેશ અધિકાધિક થાય છે. દેહેન્દ્રિયવાળાને અવ્યક્તગતિ પરમ કલેશથી પમાય છે.

અને તેવા અસહ્ય કષ્ટના પરિણામે ગતિ પામે એવું અવ્યક્ત અક્ષરબ્રહ્મ તે પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણનું ધામ છે. અને ધામી

શ્રીકૃષ્ણ તેથી પર છે. એવા અક્ષરબ્રહ્મ ધામને પહોંચે તેથી કંઈ ધામીને મલ્યા કહેવાય નહિ—અક્ષરથી ઉત્તમ પુરુષ જુદા છે ઉત્તમઃ પુરુષસ્તનન્ય તેને અક્ષર ઉપાસી પહોંચી શકતો નથી તેથી તે હિન કહેવાય છે.

ભક્તિમાર્ગમાં પ્રેમ પ્રાધાન્યપદે છે

મદ્ભક્તિ લભતેપરામ પરાભક્તિ

ભગવાનના મહાત્મ્ય જ્ઞાનપૂર્વક સુદૃઢ પ્રેમ એજ પરાભક્તિ છે. પ્રેમભક્તિની ઉત્પત્તિ પ્રાણુનિયંતાના અનુગ્રહથી છે. જગતમાં સહજ એવો ન્યાય છે કે સર્વને મોટામાં મોટો હોય તેનાથી પ્રીતિ કરવાનું મન થાય છે તો આ સૃષ્ટિમાં એવી કંઈ વસ્તુ છે કે સાક્ષાત્ મદનાધિક સુંદર પ્રાણુદાતા પરમાત્માથી શ્રેષ્ઠ હોય ? તાત્પર્ય એ છે કે સૌને પ્રભુથી પ્રીતિ કરવાનું મન થાય છે પરંતુ પ્રભુ પોતેજ જીવપર કૃપાદૃષ્ટિ કરી, પરાભક્તિના ફલ રૂપ આપનો રસમય પ્રેમ, આપે છે ત્યારેજ તે દૈવી સંપત્તિવાળો કહેવાય છે. એવા દૈવી સંપત્તિવાળાને પોતાના રમણપ્રેમને રીઝાવાનાં અને તે પૂણ્ય પ્રેમીના પરમાનંદ સાગરમાં જીલવાનાં શરણાંગતિવાળા સર્વ સાધનો આપજ અંતરિક્ષ પ્રેરણાથી કોઈ દ્વારા મેળવી આપે છે. એટલે દૈવીજીવને પોતાના પ્રેમી પુરન્દર પ્રાણેશ વિના અન્ય કોઈના પ્રત્યુપકારની અપેક્ષા હોતી નથી. ભક્તને પ્રેમ એજ પ્રભુને પ્રસન્ન કરવાનું સળળ સાધન^૧ છે. અને પ્રેમાળ પ્રભુ પોતાના પ્રેમરસમાં રગદોળી રાખે એજ ફલ^૨ છે.

પ્રેમ રસિકમણિ પ્રાણુનાથના પ્રેમદાનના બદલામાં પ્રેમી ભક્ત શું આપે ? શું એવી પ્રેમ ચિજ છે.

ફક્ત પ્રેમીના પ્રેમ રસમાં તરખોળ થઈ રહેલો પ્રેમભાવ જ પ્રત્યુપકારમાં બસ છે.—તેશિવાય જગતમાં તમામ પદાર્થ લાયકાત વગરના છે.

પ્રેમ

ઉપરના પ્રેમ વર્ણનથી એમ ન માની બેસવું નહિ કે પ્રભુ પ્રતિ પ્રેમનો ઉમળકો કાઢી શું એટલેજ તર્યા. પ્રેમ એ હૃદયનો ધર્મ છે. તે શિવાય ઇન્દ્રિયોનો જે ધર્મ છે તે બળવવા ઇન્દ્રિયોને પ્રેરવી. દેહેન્દ્રિયોનો ધર્મ પ્રભુ સેવા કરવાનો છે.

પ્રભુ:સેવા કેને કહેવી ?

જેનું ચિત્ત પ્રભુમાં પરોવાઈ જાય તેનું નામ પ્રભુ સેવા છે. તેવી સેવા સાધ્ય કરવા માટે પ્રથમ તનથી અને ધનથી પ્રભુ સેવા કરવી જોઈએ. એ પ્રમાણે તન ધન વડે હુમેશાં પ્રભુસેવા કરતાં કરતાં પ્રભુમાં ચિત્ત પરોવાઈ જાય છે. પ્રભુની મોટાઈ જણાય છે. પ્રભુનું ભક્તવત્સલપણુ સમજાય છે. તે વડે દેહેન્દ્રિયોનો મિથ્યા અધ્યાસ છુટી સંસારદુઃખ નિવૃત્ત થાય છે. શ્રીકૃષ્ણ એજ પરબ્રહ્મ પૂર્ણાનંદ છે. તે શિવાય સર્વ મનુષ્ય ચક્ષુ ગાંધર્વ કિન્નર સ્વર્ગીય અને ત્રિગુણાત્મ દેવોથી લઈ અક્ષરબ્રહ્મ સુધીનો આનંદ તેની હૃદ લઈ શકાય તેમ છે. પૂર્ણાનંદની કૃપાના આનંદની હૃદ લઈ શકાય તેમ નથી.

આ ત્રિગુણાત્મક વિશ્વ, અક્ષરબ્રહ્મમાંથી આવું મોટું વિશાલ પ્રકટયું છે છતાં તે અક્ષરસ્વરૂપમાં વિકૃતિ થઈ નથી. જેમકે ચિન્તામણિ કદપવૃક્ષ ઇન્દ્રિયત ફલ આપે છતાં તેની તવંગરાઈ ઘટતી નથી તેમ આવિશ્વ સંપત્તિવાળું અક્ષરસ્વરૂપ છે.

આવિશ્વ સંપત્તિ પ્રલયકાળે અક્ષરબ્રહ્મમાં સમાઈ જાય છે. જેમ સમુદ્રરસ લઈ પ્રકટ થતી નદીઓ સમુદ્રમાં પરિણમે છે તેમ આવિશ્વ અક્ષરમાં પરિણામ પામે છે.

કોઈ કાલમાં અક્ષરબ્રહ્મનો નાશ નથી. અક્ષરબ્રહ્મ એ ભગવાનને રહેવાનું આધિદૈવિકધામ છે. અને તે ધામના ધામી પરબ્રહ્મ, અક્ષરથી જુદા છે. તે સર્વવાત સર્વાત્મભાવથી પ્રભુસેવા કરવા વડે સંપૂર્ણ સમજાય છે.

પરબ્રહ્મશ્રીકૃષ્ણનીસેવા

શ્રીકૃષ્ણની સેવા ખરા સ્વરૂપમાં કરી શ્રીકૃષ્ણાધરામૃતાન્દ સુધી પહોંચવું હોય તેણે ગુરૂજ્ઞાન મેળવવાની જરૂર છે.

શ્રીગુરુ એવા જોઈએ કે:—

શ્રીકૃષ્ણમાં અનુરક્ત શ્રીગુરુની કૃપા લેના શ્રીકૃષ્ણ સેવા થઈ શકતી નથી. શ્રીકૃષ્ણને પ્રસન્ન કરવાનો પ્રબંધ જેમણે જાણ્યો છે; અને તે પ્રમાણે વર્તી જેમણે શ્રીકૃષ્ણ કૃપાનન્દ લીધો છે; અને શ્રીકૃષ્ણાનન્દમાં તદલીન છે;^૩ શ્રીકૃષ્ણ ઉપર જેમણે વિપરિત મોહવારી નાંખ્યો છે;^૪ શ્રીકૃષ્ણાસક્ત થઈ જેમણે મમતાને મારી સૌપર સમાનભાવ કર્યો છે.^૫ શ્રીકૃષ્ણ ચિન્તામણિ કલ્પ વૃક્ષનો આશ્રય કરી જેમણે કોહિનુરને કાંકરા સમાન ગણ્યો.^૬ શ્રીકૃષ્ણરસને લેતાં જેમણે ખટરસને વિષમ બુદ્ધિ તણ છે;^૭ શ્રીકૃષ્ણ લીલામૃતનાં અખંડ ઝરણાં જેમના મુખમાંથી નિર્પેક્ષ ઝરી રહ્યાં છે.^૮ શ્રીકૃષ્ણના ઉપર પોતાનું સર્વસ્વ નોછાવર કરી જેમણે સ્વર્ગ મુકિતનો સ્વાદ તણ લીધો છે;^૯ શ્રીકૃષ્ણ વિયોગે જેઓ વિરહાકુળ થઈ અહોરાત્ર ઝુરતા છે;^{૧૦} શ્રીકૃષ્ણમાં અનન્ય ભક્તિ સ્વામિ સેવક પણ અને શ્રીકૃષ્ણવ્યસન સુદૃઢ થઈ જેમાં પણ ભક્તિ છે.^{૧૧} શ્રીકૃષ્ણના સ્વરૂપ જ્ઞાનવાળું પ્રમાણ ચતુષ્ટય કે જે વ્યાસસૂત્ર, વેદ, શ્રીભાવત, ગીતાશાસ્ત્ર એ ચારેને જેઓ ખારિકીથી સમજે છે;^{૧૨} શ્રીકૃષ્ણના ભરહો જેનું સર્વાંગ ધગ્ ધગ્ ધિક્કી, રોમાંચ થઈ અશ્રુ ખરી પડે છે.^{૧૩} એવી એવી નિર્મમ નિર્લેપ કૃતિવાળા શ્રીગુરુના પ્રત્યક્ષ વા. તેમના અન્યદ્વાર પરોક્ષ જ્ઞાન મેળવવા વડે શ્રીકૃષ્ણનો સેવારસક્રમ, રસભાવ, સેવારસનો રસ્તો ખરાખરા સમજાય તો શ્રીકૃષ્ણ સેવા બહુ સુગમ-તાથી થઈ શકે અને જલ્દિ ફલરૂપ માનસી સેવા સિદ્ધ થાય. માનસી સેવા એજ અનુગૃહ વા. કૃપામાર્ગમાં પરમ ફલ છે. તે સેવાનુ સુખ ગોપીજનોના પ્રેમ રંગીલા ભાવનું સંસ્મરણ છે.

કૃષ્ણાસ્પરંજાસ્તિ ચં

શ્રીકૃષ્ણસ્વરૂપ અને દૈવી આસુરીની દૃઢતા આ વિષ-
યમાં જેમ જેમ પાખંડ પ્રવૃત્તિનું પ્રમાણ વધતું ગયું તેમ તેમ
શાસ્ત્રીયજ્ઞાન કર્મી થતું ચાલ્યું એટલે વિહિત ક્રિયાઓ પણ,
મહાત્મ્યજ્ઞાન વિના, આડંબરવાળી થતી ચાલી, આડંબરપ્રિયને
આડંબરમાં પ્રેમ વધતો ગયો. આન્તરધર્મતિરોધાનથયો. પરિ-
ણામ એ આવ્યું કે આધિદૈવિક શ્રીકૃષ્ણલીલા તેને કેવળ
પ્રાકૃત માનવચારિત્ર્યવત્ લેખવા લાગ્યા. શ્રીકૃષ્ણની આધિદૈવિક
લીલાનું મૂળ તત્ત્વ ભુલી ગયા, ને વિપરીત ભાવના ઉદય થઈ;
તે પરિણામે કોઈ તો શ્રીકૃષ્ણલીલાને કેમ કહેવા લાગ્યા અને
કોઈ લીલા કથાને બનાવટ છે તેમ પણ કહી શ્રીકૃષ્ણલીલામૃતના
અગાધ અંબુને એક સુકટા અરણ્ય જેવું કરવા પ્રયત્નશીલ
થયા તે નિરશ્વરવાદીના યુક્તિપ્રયુક્તિવાળા પ્રયોગ સાંપ્રત પણ
ધમધોકાર ચાલી રહ્યા છે પણ તેઓ રાંકડા જીવ મહાન્ ઈશ્વરની
અગાધ શક્તિ આગળ હુડકાયા શ્વાનની પેઠે આંદ્રી ગયેલા જ ફરે
છે. પરંતુ મીયાં પડ્યા પણ તંગડી ઉંચા જેવા ન્યાય અધુના છે.

સર્વના હૃદયમાં બિરાજમાન પ્રભુ અને પ્રભુકૃપાથી દૈવી
જીવોને પ્રકટ થતો પ્રભુભાવ તેને તોડવાને દુષ્ટ બુદ્ધિ જરા પણ
ફાળ્યા નથી પરંતુ એક એવી સરસ ચોખવટ થતી ચાલે છે
કે ભગવાનના દૈવી અને આસુરી બે પ્રકારના જીવો છે.
તેમાંના કપૂયચરણ છે તે સાંપ્રતે પોત પોતાના ટોળામાં પડતા
ચાલે છે તેથી ચોક્કસ સમજાય છે કે આ જીવ દૈવી છે, ને
આજીવ આસુરી છે એમ સમજવાથી એક બીજા સાથે બેસવા
ઉઠવાની સુગમતા સારી થવા માંડી છે.

જે જીવો આસુરી ભાવવાળા છે તે જન્મોજન્મ ભગવાનની
મોહમાયામાં મોહિત છે. તેઓ કદાપિ ભગવાનને પામતા નથી

તે જીવને પરિણામે અધોગતિજ છે. જેઓ પાપી મુઠ નિચ કર્મી છે તથા જેઓનું જ્ઞાન માયાને લીધે હરાઈ ગયું છે તેવા આસુરી સ્વભાવવાળા દુષ્ટ કદાપિ ભગવાનને ભજતા નથી. જગતને સ્ત્રીપુરૂષના યોગથી થયેલું માને છે. એવા વિષને વલોવનારને કલ પણ વિષ જ મળે છે.

શ્રીકૃષ્ણપરમતત્ત્વનું વર્ણન અનેક પ્રકારે ઉપનિષદ્ ભાગવત વિગેરેમાં કરેલું છે. તેમાં કોઈ ઠેકાણે પરબ્રહ્મને રસરૂપ કહે છે તો કોઈ ઠેકાણે સર્વધર્મ વિશિષ્ટ કહે છે એમ અનેક રીતે પ્રસિદ્ધપુરૂષોત્તમ સત્યજ્ઞાનઅનંતાનંદ પરબ્રહ્મશ્રીકૃષ્ણ છે. તે સર્વ મનોરથ પૂર્ણ છે. તે સૌ શ્રીમદ્ભાગવતકારે અનેક નિરોધી ભક્તનાં દૃષ્ટાંતોથી સમજાવ્યું છે, અને તેથી સર્વોપરિ સમજ શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યજીએ ષોડશગ્રંથ તત્ત્વટીપનિબંધ સુબોધિનીજી આદી ગ્રંથોમાં વિવિધ પ્રકારે વિસ્તૃત કરી સ સિદ્ધાન્ત સમજાવ્યું છે પરમ ભાગ્યવાન હોય તે તેવા ગ્રંથોનું સેવન કરે, અને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણનો કૃપા પ્રસાદ મેળવી, પ્રભુમાં સર્વ વિધ નિરોધ પામે. કોઈ પ્રકારે મન ચિત્ત બુદ્ધિ પ્રભુમાં રોકાય છે અને બીજી તમામ વિટંબણથી વિરક્ત થાય છે તે નિરોધ ને નિરોધલક્ષણ નામના ગ્રંથમાં શ્રીઆચાર્યજીએ બહુ રૂઢી રીતે વર્ણવ્યો છે તે નિરોધ જ પરમ ફલરૂપ છે.

બ્રહ્મવામન પુરાણમાં આજ્ઞા કરી છે કે:—

સ્ત્રિયો વા પુરુષો વાપિ ભર્તૃભાવેન કેશવમ્

હૃદિ કૃત્વા ગતિયાન્તિ શ્રુતિનાંનાત્ર સંશયઃ

સ્ત્રી વા પુરૂષ મને જે પતિભાવે હૃદયમાં ધારણ કરે તો જરૂર તેઓને શ્રુતિઓની ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે તેમાં જરા પણ સંશય નથી.

(શ્રુતિઓની શું ગતિ થઈ ?)

પૂર્વે અક્ષરબ્રહ્મ ધામમાં વિચરનાર વેદની શ્રુતિઓને એવો મનોરથ થયો કે આપણે જેને પરબ્રહ્મ કહીએ છીએ તે પરબ્રહ્મના ધામીનાં દર્શન હજી થયાં નહિ. તેમ કરતાં કરતાં અક્ષરબ્રહ્મ ધામી પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણના દર્શનની લાલસા વધી પડી, અને પરમ ઉત્કૃષ્ટોત્કૃષ્ટ વિરહ વેદના થવા લાગો. તેવો ને તેવો વિરહ પરિકાષ્ટવાળો ગણો કાળ વ્યતિત કર્યો, છેવટે પરમતત્ત્વરૂપ પરબ્રહ્મરૂપ થયેલાં શ્રુતિભક્તની સ્તુતિથી પ્રસન્ન થયેલા ભક્તવત્સલ ભગવાને આકાશવાણી દ્વારા આજ્ઞા કરી કે—

હે શ્રુતિઓ ! હું તમારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું માટે તમે તમારા મન ઇચ્છિત વર માગો ? તે વખતે શ્રુતિઓ વિનય કરવા લાગી કે હે ભગવન્ !

ચિરં શૃત્વા તતસ્તુષ્ટ પરોક્ષં પ્રાહતત ગિરા ।

તુષ્ટોઽસ્મિ વ્રાતમોઃપ્રાજ્ઞ વરં યન્મદભિસ્પિતઃ ॥

નાલિકમલોદ્ભૂત નારાયણાદિ સ્વરૂપોનાં તો અમે પારંગત થયેલાં છીએ—જાણીએ છીએ—તેઓ સત, રજ, તમ, વિગેરે ગુણોમય છે અને તેઓ સર્વે પ્રલયાન્તે તિરોભાવ થવાવાળાં રૂપો છે. માટે અમારી તે સ્વરૂપો મધ્યે પૂર્ણ બુદ્ધિ નથી. અને જેને અમે પૂર્ણબ્રહ્મ કહીએ છીએ, તે રૂપ નિર્ગુણ અને અક્ષર બ્રહ્મથી પર છે. તેમાં અમારી મન વાણી પહોંચી શકતી નથી. તેજ આપ પર પુરૂષ છો માટે હવે આપના સ્વરૂપનું દર્શન કરાવો.

તે વખતે કેટિકન્દર્પ લાવણ્ય પ્રભુએ પોતાના સ્વરૂપનું દર્શન કરાવ્યું. શ્રુતિઓએ એવા મહનાધિક સુંદર મનોહર શ્રીકૃષ્ણનું દર્શન કરતાંજ પરમાનંદ પામી વિનવવા લાગ્યાં કે હે ભગવાન ?

કોટિ કન્દર્પ લાવણ્યે ત્વયિ દમનનાંસિનઃ ।

કામનિ ભાવ માસાદ્ય સ્મરબ્ધુન્ય સંશયઃ ॥

હે અંતરાત્મા ! કેટી કામદેવોની શોભા એકત્ર કરીએ તોપણ આપના મનોહર લાવણ્ય સ્વરૂપ આગળ રહ છે. એવું રૂપ માધુર્ય જોઈ અમોને પ્રકામનો જન્મ થયો છે માટે આપ અમારા સ્વામિ થઈ ચુક્યા છો; અને હવે અમારા સ્ત્રી લાવથી આપ સાથે રમણ કરીએ, તેવો અમારો મનોરથ આપ લકતેચ્છા પૂરક હોવાથી સિદ્ધ કરો. હે અદ્યદાની ! જો આપ વરદાન આપવા ઇચ્છા કરો છો તો. અમને આપની સાથે રમણ શિવાય અવર ચાહનાજ નથી.

એવાં શ્રુતિઓનાં રસભર્યાં વચન સાંભળી લગવાને આજ્ઞા કરી કે હે શ્રુતિઓ !

દુર્લભો દુર્ઘટ શ્રૈવ યુસ્માકંતુ મનોરથઃ ।

મયાનુ મોદિતઃ સમ્યક્ સત્યં ભવિતુ મર્હતિ ॥

તમો જે મનોરથ કરો છો તે ઘણો દુર્લભ છે; અને સિદ્ધ થવો ટકણ છે. છતાં મેં સરાહના કરી છે તેથી તમારો મનોરથ સત્ય થશે. તથાપિ ક્યારે ?

કલ્પે સારસ્વતે પ્રાપ્તે વ્રજે ગોપ્યો ભવિષ્યથિ ।

વૃન્દાવને ભવિષ્યામિ, પ્રપન્ને રાસ મંડલે ॥

જાર ભાવે ન સુસ્નેહં સુદૃઢઃસર્વતોઽધિકઃ ।

મયિ સંપ્રાપ્ય સર્વમાહ, કૃતકૃત્યા ભવિષ્યથિ

હે પરમ પ્રેમ તપની કરનાર શ્રુતિઓ ! તમારો મનોરથ; જ્યારે સારસ્વત કલ્પ આવશે ત્યારે સિદ્ધ થશે તે વખતે તમો વ્રજમાં ગોપીઓ નામથી પ્રકટ થશો, અને ત્યાં રાસ મંડળની રસભરી સ્થનામાં તમારો મનોરથ પૂર્ણ રસિક વિહારી સ્વરૂપે

થશે, અને જાનવાની તમારી માસ પ્રત્યે પરમ ઉત્કૃષ્ટ પ્રીતિસર્વથી અધિક પ્રકટ થશે તે વડે તમે મને પામીને કૃતાર્થ થશો.

પ્રભુને મનોરથપૂર્ણ કરવો છે ત્યાં વિલાંબ શું ? સારસ્વત-કલ્પ પ્રદાનો ખારમો દિવસ થતાં આવીને ઉભો અને શ્રુતિઓ વ્રજમાં ગોપીઓ સ્વરૂપે જન્મ્યાં અને પરમદૈવત્વ-પરમતત્વ પરપ્રદા શ્રુતિ વરદાયિ પૂર્ણપુરૂષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપે ભૂવ નિજધામ વ્રજમાં પ્રકટ થયા. તત્કાલ જ પોતાની સુખદ પ્રભા વડે દૈવી જીવોને રસપૂર્ણ નિત્યલીલાનું પરમસુખદ અદ્યદાન કૃપા દૃષ્ટિથી કરવા લાગ્યા. પરિણામમાં ગોપીજનોને સર્વાત્મભાવ પ્રકટ થયો અને હુમેશાં વ્રજધિપ શ્રીકૃષ્ણની સર્વાત્મભાવે નિત્ય-લીલામાં સેવા કરવા લાગ્યાં ચિત્ત શ્રીકૃષ્ણમાં પરોવાઈ ગયું, યોગનેક્ષેમ ભગવાન પોતે વહેવા લાગ્યા. અર્થસિદ્ધ થયો. શ્રીગોકુલાધિશ હૃદયમાં ધરી લીધા. એથી બીજી મોટી વકામના શું છે ? અને અહો રાત્ર રોમેરોમ શ્રીકૃષ્ણ સ્મરવા લાગ્યાં. એથી બીજો મોક્ષ શું છે ?

આ મોક્ષ કોઈ અદ્ભુત છે સૌથી વિલક્ષણ છે. પરમપ્રેમ તપનું પરિણામ તે આ મોક્ષ છે, તે આ ગોપીજનોને મળ્યો. જીવનમુક્ત દશાનો ભોગ તત્કાલ કરવા લાગ્યાં. છેવટે પરમાનંદ સમુદ્રમાં અખંડ ડુબ્યાં.

જ્યાં પ્રભુ વિચારે ત્યાં સૌ સહેલું છે. (કેવી રીતે કોઈ રાજાને ગરીબનો મીલાપ કરવો સહેલો છે. પણ ગરીબને રાજાનો મિલાપ કરવો હોય તો દુર્ઘટ છે.)

આદ્યવૃન્દાવન વિહારી વ્રજનન્દકન્દે એ પ્રમાણે શ્રુતિઓનો મનોરથ સિદ્ધ કર્યો. કે જેના પરિણામમાં પોતાનું રમણસ્થાન આદિ અવિચ્છિન્ન વૃન્દાવન પ્રાપ્ત થયું.

કે જે લીલૈકસ્થાન વૃન્દાવનમાં નિત્ય વસંતાદિ ખટ રતુ સિદ્ધ છે પૂર્ણચન્દ્ર પોતાનાં સુખદ કિરણો નિરંતર અખંડ ફેલાવી રહ્યો છે. દુઃખનું સ્વપ્ન કે સુખનો વિયોગ નથી. જન્મ, જરા, મૃત્યુ, ક્રોધ, માત્સર્ય, ભેદ, અહંકાર કંઈજ નથી કેવળ પરમાનંદ અમૃતરસ, સુખદ પ્રેમ, સહજ ભક્તાધિનત્વ, નિષ્કામતા, વિશુદ્ધતા સહજ પ્રભુ સેવા ભાવ પૂર્ણતા એ કૃષ્ણોદ્યાનમાં છે. અને અનેક શોભા સંપત્તિવાળા એ આદિ વૃન્દાવનમાં આપ રસિક રસમય અખંડ ખિરાજે છે.

પોતાના પરમાનંદને ઝીલી શકે તેવાંજ ભકતો ત્યાં છે તેમનાથી વિવિધાનંદ કરે છે તે સૌ વાતો શ્રીમદ્ભાગવત દશમ સ્કંધમાં વર્ણવેલી છે. અને તેથી વિશેષ શ્રીસુખોદિનીજીકાર શ્રીવદ્ભાચાર્યજીએ જ્યાં જેવું સ્થાન, જેવો લીલા ભેદ તે યથાર્થ શ્રીકૃષ્ણ રસના રસિક સેવકોના જન્મ સાક્ષ્યાર્થ વિસ્તાર્યો છે. પરમભાગ્ય હોય તેનેજ ઉચ્ચ ભાવનાનો ભોગ કરવા વખત આવે છે. જેનું ભાગ્ય ખુલી ગયું હશે અને ચોરાશી લક્ષ કોટિ યોનિના દુઃખગુણ ભોગનો અન્તિમ જન્મ : હશે તેજ વેદ પ્રતિપાદિત શુદ્ધાદૈત સિદ્ધાન્ત પ્રકટ કરતા કલ્યાણકારી ભાવ રસનો ભોગ કરશે.

પ્રેમની પરાકાષ્ઠા

જીવને શ્રીપ્રભુમાં પ્રેમની પરાકાષ્ઠા થતાં આ સર્વ વિસ્તારવાળું વિશ્વ પ્રેમમૂર્તિ શ્રીકૃષ્ણમય દેખાય છે. પ્રેમની છેલ્લી અવસ્થા એવીજ રસમય છે.

શુદ્ધપુષ્ટ ભકતો પર પ્રભુ જ્યારે કૃપા કરે છે, ત્યારે પરમ કમનિય મદનાધિક સુન્દર પ્રભુ. તેમને પ્રહ્લાનંદમાંથી ઉદ્ધારે છે. માત્સ્યે માત્સ્યોત્તિ પરમ્ તે પછી ભક્તને લીલોપયોગી અલૌકિક દેહ મળે છે. તનુમયસ્વ મેતાવતા ત્યાર પછી અપ્રાકૃત લીલા

યોગ્ય આનંદમય શ્રીકૃષ્ણમય થયેલાં ભગવદ્દીયોનાં દ્વાદશ અંગો સાથે પ્રભુલીલા કરે છે.

ભક્તોને અલૌકિક અંગની પ્રાપ્તિ થતાં પ્રભુ સાથે સંભાષણ, આશ્લેષ, કીડા, વિગેરે અનેક મનોરથ રસ ભોગવવાની ઇચ્છા થાય છે. અને તે ઇચ્છા થતાં તરત જ મન વાણી એકત્ર થઈ ભગવદ્ રસમય થઈ જાય છે. અને સર્વત્ર ઇન્દ્રિયો પ્રભુથી રતિ કરી રહે છે, તે વખતે પરમ રસિક ભક્તોને બાહ્યાભ્યંતર પ્રેમ પ્રેમ તે પ્રેમનીજ એળાડલાવમય જ્યોતિ જલહલી રહે છે; વળી રસિકપુરન્દર પ્રાણેશને મળવા માટે ત્રુવિયુંગાયતે ત્વામ પશ્યતામ એમ પ્રભુના દર્શન શિવાય એક પણ તે યુગ સમાન જાય છે પ્રાણુ ખ્યારા વિના જરા પણ ચેન પડતું નથી. ભગવદ્ રસ એજ ભક્તનું જીવન, અંગ, ને સંપત્તિ છે વિયોગરસના અનુભવી ભક્તને દગ, ભંગ, મનઃસંગ, સંકલ્પ, જાગરણ, કૃશતા, રતિ, લજ્જા, ત્યાગ, ઉન્માદ, મુર્છા, અને પુણ્ય પ્રેમાશક્તિ ભર્યું વ્યસન, એ સિવાય અનેક વિપ્રયોગ રસના અનુભવો ભક્તમાં પ્રકટ થઈ રહે છે. વળી વિરહ કલેશ સહન ન થવાથી હે પ્રભો ! હે રમણ ! કવાસી ! કવાસી ! હે મહાભુજ ! એ પ્રમાણે ઉપરા ઉપરી પ્રાલાપ થયા કરે છે.

પ્રેમ રસિકડા શ્રીકૃષ્ણના વિરહથી થતી વિકલતા ને અસ્વાસ્થ્યતા તે સ્વાભાવિક અને અલૌકિક છે.

विकलत्वं तथाऽस्वास्थ्यं प्रकृतिः प्राकृतं न हि. सं.-नि.

उधृतौ परमकेशौ विरहानल संभवः

यदादेहादिनाशाय समर्थो जाय ते तदा । शु. मा.

શ્રીપ્રભુમાં મન ચિત્ત બુદ્ધિના નિરોધ પૂર્વક ભગવદ્વિયોગ સ્પુર્તિનો માગ જેને જડે છે તેઓ એકદમ પ્રસંશાપાત્ર છે. પરમ ભાગ્યવાનનેજ ભગવાનના વિયોગનો રોગ થાય છે.

શ્રીગુરુસ્તુત્યાષ્ટકમ્.

સારંગ.

મન નિર્વેદ કરી હે પ્રજામણિ ! જીવાન્ત જે નિજનો કીધો;
 નિઃશ્વાસન ભાવાર્તી હર ગુરુદેવ સતત ચરણે લીધો. ૧
 જ્ઞાન સર્વ વિધ રાખી મારી, મહોદ્ધાર ગુરુવર્ય તમે;
 જ્ઞાતિ ધિર ઉદાર અહયદા, તવ ચરણે મમ શિશ નમે. ૨
 દુરખ વધારી હંસ સૂતા તટ, હવે માહ કરી સુખ દેને;
 રેખી ખીખી ફરી ઉપરથી, કૃપા વૃષ્ટિ કરતા રે'ને. ૩
 જ્ઞાતસંઘેલું જે કંઈ બોલું, તેમાં ઉલટા અર્થો થાય;
 જ્ઞાપશે ના હૃદયેશ હૃદયમાં, જાણી અંગીકૃત સહાય. ૪
 પેખ્યુ પરમાનન્દ રૂપ તવ, હે ચંદ્રાનન ! હે પ્રાણેશ !
 ખી સર્વ સંતાપ નાથ એક વધ્યો તવ વિરહાવેશ. ૫
 જ્ઞાવણ કોટિ કન્ઠર્પ હર્પ હર, મધુરાકૃત દેખે નહિ ચેન;
 કીનેષ વિરહ વન્દિ ઉર ધિકે, હર્ષ તૃયાળાં દુઃખીયાં નેન. ૬
 જ્ઞાય કરુણાળુ દગાથ દેખ્યું, ઉભય દિશ દુર્ઘટ થઈ છેક;
 જ્ઞાણદા હે અન્તરાત્મ ! સૌ વિધ અવલંબન આપ છો એક. ૭
 જ્ઞાગર નગધર વજ્રલ વિદુલ, ગુરુરાજ સરખા લેખ્યા;
 મનમોહન રસભાવ રસાન્ધિ, વ્યાસ હૃદય રસદા દેખ્યા. ૮

॥ શ્રીવલ્લભ. ॥

માલકોપ-રાગેણ.

જી તાપ સંતાપ નાથ જ્યાં આપ વિચારી ચિત ચોર્યું;
 જાગ લવોભવ તણો પ્રભાળી, મહારસમાં જે ઉર બોલ્યું. ૧

તમે કરો ઇશ્વરના ધર્મે, ત્યાં નથી જોતાં અધિકારી;
 મમ કામલતાશ્રય પ્રજાંગના વૃત્ત, હે મહાહર ! હે મોરારી ! ૨
 દાસી ભાવે પાવ અચળ રસ, એ રસમાં રાખો ભીજી;
 સતત્ આપ પ્રિયા પદરજ પામે, તેને શું પરવા બીજી. ૩
 ગોપીજન જે વિરહ વિદગ્ધિ, તેને નિજ અમૃત પાચું;
 વિયોગિણી હે નાથ દર્શાતુર, અન્તર્યામી ઘટે આચુ. ૪
 દયાનિધાન ચિરકાલ સહિં દુઃખ, આપ વિયોગે હે સ્વામિ !
 જીવ અપરાધ ક્ષમા કરી બહાણા, દર્શન દો અન્તર્યામી. ૫
 દેખ્યું દૈવત એક આપમાં, જગત નિચોવી સૌ જોયું;
 લલિત ધીર ઉદાર રસિકવર, તવ ચરણે મહે' ચિત પ્રોયું. ૬
 વારિજ વદન કાન્તિ કદ્દુષ્કામય, ભક્તાર્તીહર હે ભગવંત !
 કાળી દોષ દીનેશ દયાળુ, કરો નિકટ લૈ નિત નિશ્ચિંત. ૭
 વાક્યપતિ શ્રીવલ્લભ વિદુલ, શ્રીગિરિધર શ્રીયમુનાજી;
 લાહિલેશ રસદાની વ્યાજને, રસ આપી કરશે રાજી. ૮

માલકોષ.

અંદ્રાનનને ચિતમાં રાખી, સખત કટાક્ષે જેહ લખે;
 દુતિકાર્ય વચમાં પડી કરવું, છોડી તું થઈ તેહ પખે. ૧
 લાહિલી તું તેની થઈને, નિજ ગૃહમાં પુરે તેથી;
 લલિત ધીર ઉદાર નિકટણી, તું મુજને કહે છે એથી. ૨
 ચુકેલી અતિ ચુક કરીને, વિપ્રયોગ શિતલ કહે છે;
 નિજ કાર્ય સાધી લૈ સધળું, અપર તણું અંતર દહે છે. ૩
 લાભી અધર સુધાસવ પોતે, વિવિધ હાસ્ય પરિરંભ મલ્યું;
 લલના અત્યુદારની સંગે, ઉદારપણના ઉરે ઢળ્યું. ૪

ચક્રીત કરે છે સ્વભાવ તારો, એકલપેટી અહો વચસ્ય !
 કુમળાપતિ પ્રિયા પદરજ લલતિ, કર્ણહૃદયિ તું થજે અવશ્ય. ૫
 લાલ લટક પગ પટક લાસ્યગતિ, અખો દર્શના અધિર બન્યાં;
 શિલ સદ્રિચી ધન્યા ધિરદા, પાસે અંકિત રૂપ ગયાં. ૬
 વા'લી તું પણ સહાયક બનજે, લાયકાત મુજ ના જોતી;
 લાડસઘેલો વ્યાસનો રસદા, લાગ મળે દેજે ગોતી. ૭

કાનરો.

રતિ રસધીર નાયક મનમોહન, ભજતાં દુષ્કૃત સર્વે જાય;
 તિરોભાવ તૃષ્ણા સર્વે થઈ, મહા ભવસિન્ધુ સહજ તરાય. ૧
 લાગી પ્રેમ રસિકડી ચટકી, કૃષ્ણ કથા જે હૃદય સુહાય;
 લટકા ચટકા વિવિધ વિષયના, જ્યાંથી ઉઠ્યા ત્યાંજ સમાય. ૨
 મધુરોત્તમ મહસુદન મદાનાધિક, સર્વ ભાવથી સદા વરાય;
 નટવર નાગર નન્દલાલનો, પુરણ પરમાનંદ પમાય. ૩
 સુન્દર પરમાનંદને પામી, અવિચળ ઉરસાગર છલકાય;
 ખલક વિષેની મોહક ખુબીયો, તે સૌ નટવરરૂપ જણાય. ૪
 લાવણ્યકોટી કન્દર્પ કંબનન, જેની છાતી માંય છપાય;
 લલિત કૃપાલ ઉદાર અહયદા, વ્યાસ વહે તેનો થઈ જાય. ૫
 યોધ રોધની પરવા રસિકરસ લેતા જનને જરા નથી;
 રસામૃતાબ્ધિ પાન મલ્યું કે, ગર્ત નિર પિપાસ જતી. ૬
 સદા ગયંદ અસવાર કદી, ગર્ધવ પીઠે નવ પાય ધરે;
 હયાનિધિ વસુદેવ મળે પછી, કોણ સુઠ જઈ અવર વરે. ૭
 વા'લો વૃન્દાવિપિન વિહારી, જેની નજરે નૃત્ય કરે;
 લાલ કોણ એથી વર ખીજો, વ્યાસ વહે ત્યાં ચિત્ત ઠરે. ૮

સારંગ.

રતિ રસઘેલો નન્દ લાડિલો, ભૂવના ભક્ત કરી ટોળે;
 નટરૂપ સૂર સુતાતટ રમતાં, યાદ કરી નિજ રસ યોળે. ૧
 છોડી કુંજ મંદાર કુંદની, રસિક ભક્તરસ લોગ કરે;
 હરે અહયદા કહો કેણુથી ? જેને નિજરૂપ બળે વરે. ૨
 હાસી નિજ પ્રિયા પહરજની, અખંડ અતિ કરુણાથી કરે;
 સમર્થ સ્વતાંત્ર મહનાધિક સુન્દર, ભરે ઠોળે પુન અખુટ ભરે. ૩
 વહન ચંદ્ર કરુણામય કિરણે. કઈ કુમુદિની નથી ખીલી ?
 રસિક રમણિ રમણેશ કૃપાવિણુ, ખરે જીવન કળી થઈ ઢીલી. ૪
 જીવન સફળ સદ્રિચી કરી જો, તુવ રસ દેવા મનથી મુઝાય;
 વર વિનોદી વનમાલ સુકુટધર, તેને કહેજે મુજ કથાય. ૫
 નગધર તુવ વિરહાગ્નિ મધ્યે, ધિકે ધગ ધગ મુજ ંહાલી;
 હાની પણ દેખાડી દર્શ દઈ, કરો અચળ ભર્તા વાળી. ૬
 સર્વેશ્વર સર્વાન્તર્યામી, પાસે યાદ જરા કરતાં;
 જીવન સફળ વ્યાસનું થાશે, વ્રજપતિ નિજ બળથી વરતાં. ૭

સારંગ.

છોડી ના દો નાથ, મને નિજ બળથી તારો;
 ટાળી દેતાં ધર્મ ઐશ્વર્ય, નિંદાય તમારો. ૧
 લાજ શરણુની રાખી શાસ્ત્ર પુરાણ પુકારે;
 લલિત ધીર ઉદાર કૃપણના થશે મમવારે. ૨
 કામણુગારા કૃષ્ણ મને શું કામણુ કીધું;
 લીલા અગમ અપાર સુણી તે ક્ષણુ દીલ દીધું. ૩

દાસી જાણી હવે પ્રાણ પંકજ મુખ દરસો;
 સદા રાખી લઈ પાસ, અધર અમૃતરસ વરસો. ૪
 યુષ્મિ ગુણ કે રૂપ કળા કૌશલ્ય ન મુજમાં;
 ટાળો સૌ સંતાપ બની ગઈ રસધર તુજમાં. ૫
 લાડિલેશ રસરાજ મઝા હું લુંટીશ તારી;
 મહન મોહન મહસુદન રહીશ નવ તમથી વારી. ૬
 નેહ કર્યો શું કાજ હૃદયમાં આપ પ્રવેશી;
 ભુજ ભર ભેટી હવે કરું મુજ રસ આવેશી. ૭
 લીધુ તન મન જેમ તેમ હું લઈશ તમારું;
 ગરવીલા ગોવિંદ તમે સર્વસ્વ અમારું. ૮
 થાદ કરીને ખાસ વ્યાસની દાદ ધરો દીલ;
 કેલી કળા રસજ્ઞ ! વિચારી કરશે ના ઢોલ. ૯

ધોળ ૩.

(રાગ ઉપરનો)

ગોવિંદ હરે ! મહીનું દાન ન હોયે, જાવાદો મને ?
 પાતળીયા પ્રીતમ ! વાર થઈને રાતભડી પડશે વને. ટેક.
 લટકાળા ઝાઝું શું કહિયે, અંતરમાં પ્રેમ ભરી રહિયે;
 દાસલડાંનું તન નવ કહિયે,.....ગોવિંદ હરે ! ૧
 સરખી સાહેલી ગઈ આગે, કહેશે સાસુને અણમાગે;
 મહારો એ નિત્ય જીવે લાગે,.....ગોવિંદ હરે ! ૨
 નિતનો ઝગડો આ નહિ સારો, કાલાપણ કંઈક હવે તારો;
 શંકર્ષણ વિરા વિચારો,.....ગોવિંદ હરે ! ૩

ક્રમળાપતિ તમને કેા કહેશે, આવાં અળવિતરા ને રહેશે;
 રતિની ગતિ ત ઉલટી વહેશે,.....ગોવિંદ હરે ! ૪
 વ્યાળે આવી ગઈ છું પુરી, મુકેા લત ને પકડી મધુરી;
 સમને નહિ તો થાશે બુરી,.....ગોવિંદ હરે ! ૫
 જીવણુ તમે તો ઝાઝુ કીધું, પણ ના મહીડું મેં તો હીધું;
 ઝડપી નેરઘ કરીને પીધું,.....ગોવિંદ હરે ! ૬

હવે ક્યારે દીખાવે છે ?

ગઝલ.

તને ઘટમાં ગમે રહેવું, અહો ગોવિંદ શ્રીકૃષ્ણા ?
 છતાં મમ નેત્ર ને ખ્યાસાં, પુરે ના તે તણી તૃષ્ણા. ૧
 ભિતર પેશી કલેજમાં, કીધું પોલાણ તહેં મોહું;
 વળી ત્યાં વિહું અંગારા, ધિકાવે તે ઘણું ખોટું. ૨
 કટાક્ષો કારી ઘા વાળી, છતાં એ છેક ભાવે છે;
 કહોની વ્યાસના સ્વામી, હવે ક્યારે દિખાવે છે. ૩

ધોળ ૧.

(રાગ ધન્ય શ્રી યમુના એ)

મોહન નંદલાલ ! મારગડે જાતાં ના ગાલો ચિરને;
 તીકમજી અમતો, વાતલડો જઈ કરશું હલધર વિરને. ટેક
 લાળે ના લજબ્યા કેા વાતે, પરધર પેસો દિનને રાતે;
 લટકે લુંટો નેળન જાતે.....મોહન. ૧

મધરૂખી કા'ઠીશ કંસ કહી, ઢંગે રહે ને વિવેક લહી;
 હાવે ના હાંખુ બળીને રહી,.....મોહન નંદલાલ ! ૨
 શંકર સતબ્યા ત્રયરૂપ ધરી, મારી પુતનાસ્તન પાન કરી;
 કરશે શું સતવી અમને હરિ,.....મોહન નંદલાલ ! ૩
 રતિની રસના પરના કરાસો, મમ હૃદય!હાર રૂડા દીસો;
 નિજજન તવ નામતણા નિશો,.....મોહન નંદલાલ ! ૪
 મારાં ભાગ્ય પુરણુ તેથી મળીયા, વ્યાસતણા વિભુ છો બળીયા.
 અંતરના તાપ બધા ટળીયા.....મોહન નંદલાલ ! ૫

ધોળ ૨.

(રાગ ઉપરનો.)

રઠીયાળા લાલ ! રાતલહી ક્યાં રમીયા કહિ દો સાચુ ?
 તિલકો અંગે કોણુ ત્રિયાનાં લાવ્યા, અવર ન ચાચુ. ટેકો
 લાખેલી લાલના કો કીધી, જેની અંગ સુધા સરવે લીધી;
 લલના પરણી છોડી દીધી,.....રઠીયાળાલાલ ! ૧
 શા કારણુને શું દોષ પડયા, જેથી ઉલટેરા પંથ ચડયા;
 મણિ મહારા ચૈ શું મુજથી વઢયા,.....રઠીયાળાલાલ ! ૨
 લટકાળી કોણુ દીઠી રૂડો, જેના રૂપે હું ચૈ ભુંડી; ૩
 દાગુ છું દાગ ઉઠી કુંડી,.....રઠીયાળાલાલ !
 સમજુ છું સઘળું શામળીયા, પરભાતે હું ભવને વળીયા;
 છો વ્યાસતણા સ્વામિ બળીયા.....રઠીયાળાલાલ ! ૪

સારંગ.

- છોગાળા છો છેલ છખીલા રસે છકેલા;
ટાળી ટળે ના ટેવ, હોરી ચોરીમાં ધસેલા. ૧
- લાડસ ઘેલા લાલ, યશોદા પ્રાણુ નવેલા;
લલિત ધીર ઉદાર, સધન વન વાસ વસેલા. ૨
- પ્રાણુનાથ પરબ્રહ્મ, સનાતન અન્તર્યામી;
નટવર નાગર નિત્ય ગાઉ ચરણે શિરનામી. ૩
- જીવ સાધન નવ જીવો, સદા નિજખળથી તારો;
વસી હૃદયમાં વાસ, ભક્તદુઃખ સર્વ નિવારો. ૪
- નગધર હે નન્દ નન્દ ! છે તુવ દર્શન નિકાં;
વ્યાસ વર્યો છે ખાસ, ગણી સૌ સાધન ક્રિકાં. ૫
- ગણુદેવીના ગુણી, તમે પણુ ગણુને તેવું;
પ્રેમભક્તિમાં પડી, અવર દીલ દેવું ન લેવું. ૬
- વહે વ્યાસ ભઈલાલ રાધિકા વર મુખ રાખો;
અનન્ય ભાવ શ્રીકૃષ્ણ ઉપર જગ વારી નાખો. ૭

તંબકલાલ જમનાદાસ.

પદ.

- તંબે કરીનેરે, તત્ત તપાસી લીધાં;
ખડુ નથી ખકવુંરે, તન મન સોંપી દીધાં. ૧
- કહેતી પહેલાંરે, કયા દેવને પરણું;
લાયક મળીયોરે, એક મુખે શું વરણું. ૨

લગની લાગીરે, વાંકી ચિતવન સાલે;
 જરાક જીજુરે, કાજળ ટપકું ગાલે. ૩
 મનમથ પ્રકટયોરે, નખ શીખ કાયા કંપે;
 ના હા કહેતાંરે, અલખેલો લે અંકે. ૪
 દારણ દુઃખડુંરે, મેહ તણું ત્યાં વામી;
 સરવે સમજેરે, પરમ પદારથ પામી. ૫
 જાત કઠોરજરે, પ્રેમ મરમ શું જાણે;
 ત્રાતા જગનેરે, નિરલા રસીયા માણે. ૬
 કલેશ કાપીરે, સકલ અવિદ્યા ટાળે;
 રીઝે નવ રસીયોરે, પ્રેમ વિના કેા કાળે ૭
 આ નવ કરવુરે, આ કરવું જીવ કહે છે;
 વ્યાધિ મુકીરે, કયાં હરિમાં ચિત દે છે ૮
 કેવળ વાતોરે, કરીને વડા થવું છે;
 જાણે જોઈનેરે, વિણ તત્ત્વે કરવું છે. ૯
 આખર વેળારે, બહુ પસ્તાવો પડશે;
 વ્યાસ પતિનુંરે, અવિચળ સુખ નવ જડશે. ૧૦

સિતઋતુ વર્ણન.

ગઝલ-હરિગીત-સારંગ.

આવી અલિ આ સિતઋતુ, ના નાથશ્રી આબ્યા હજુ;
 શો વાંક બહાલીડી હશે ! ના સમજવા માડું ગજુ. ૧
 વિરહ જ્વાળા હૃદયમાં, આતપ ઉપર ખીજી બળે;
 સીજ જઉં સૌ અંગથી, ના આશ ઉગરવા મળે. ૨

કેટિ વિંજણે કે પુંહારે, તાપ નવ નનનો ટળે;
 તમ તેણે જળ પડી જ્યમ, તર્તે ભડકે થે બળે. ૩
 મોઝરો મલિયાગિરિ, ચંદન ચિતલતા નવ કરે;
 નિજ નાથનું સુખ સાંભળી, ઉલટી અતિ અગ્નિ ઝરે. ૪
 જાળી અટારી કે તીળારી, કયાંય ના ચિતડું કરે;
 શીતલ કિરણ જે ચંદ્રનાં, તે આંચ શાં અંગે વરે. ૫
 રાય કુરબક જાય માલા, ક્ષિપિધર સમી લાગે મને;
 રહેવાય ના શાણી સખી, આ ત્રાસની શું કહું તને. ૬
 કેઈ કહે લૂ વાય છે, પણ મર્મ નવ જાણે કશે;
 વિરહિણી વનિતા તણે, નિશ્વાસ ચારે ગમ વર્યે. ૭
 રનાનાશ્રમો સુકી ગયાં, મુજ તાપના બળથી બધાં;
 જળ સિન્ધુમાં શેણે વધ્યાં, મમ આંસુડાં તેમાં જતાં. ૮
 સૌ વેલડીને વૃક્ષ તે, જોતાં મને કૃશ થઈ ગયાં;
 અતિ પ્રેમના ઉદગારથી, શ્રીકૃષ્ણમય રાધા થયાં. ૯
 વિહર કાતર કૃષ્ણવરની, પ્રેમીલી ઝાંખી થઈ;
 મરમી વિના શું મર્મ જાણે, વાત કહેવે કયાં જઈ. ૧૦
 વિરલા વિભુ વિરહે ઝરે, તે મર્મ વિરહીનો લહે;
 વિષયાંધ મોહી અઘોરી કર્મઠ, શુષ્ક જાની શું કહે. ૧૧
 ભક્ત કેટિ જન્મથી છે, જુજવી જોતાં ખરે;
 જેમજ સુનારી સાંણસી, ક્ષણ ગરમ થે ક્ષણમાં ઠરે. ૧૨
 આ સિતઋતુની ભાવના, શુભ વ્યાસ ભઈલાલે ભણી;
 ગોવિંદ સુત શુર કૃપાથી, જે અંતરે રહિતી બની. ૧૩

ઓ પ્રેમ તહારી છત છે !

ગઝલ સોરઠી મનહર પ્રેમાટક.

સૌથી વડો તું ચકવર્તી, ના, ઇન્દ્ર તુવ સમસર કરે;
ભૂવ સ્વર્ગ આદિ લોકમાં, ઓ પ્રેમ તહારી છત છે ! ૧

પ્રેમને વશ થઈ વડા, વિદ્વાન કંઈ વંદી ગયા;
કંઈક જોગીને જતિ, સન્યાસથી છુટા થયા;
પંડિતમાં પણ પોણ તે, જોનારને જોતાં જડે;
સમજી અનિતી આચરે, ઓ પ્રેમ તહારી છત છે ! ૨

પત્નિતણા શુભ પ્રેમથી, લટુ બની સ્વામિ રહે;
શુચિ પ્રેમને વશ જનકી, વનવાસની વ્યાધિ સહે;
રોળઈ ગયો રાવણ અને, કીર્તી જગત કીલકી રહી;
જયરામ સીતા પ્રેમકી, ઓ પ્રેમ તહારી છત છે ! ૩

હમયંતિ તારા દ્રૌપદી, શુભ પ્રેમનાં વેચાણ છે;
વનવાસ પાંડવ વેઠીયું તે પ્રેમનું પરિમાણ છે;
ગોવિન્દવિષ્ણુ ગોપી જુરે, ધિકે વિરહ સંતાપથી;
સૌ દેવના દીસો જુરે, ઓ પ્રેમ તહારી છત છે ! ૪

નિર્ગુણ કે સગુણ હું કેવારૂપે શોધુ તને;
હારી ગયો હૈયાથકી, ના કામ કારજ કંઈ ગમે;
ઢાંક્યું ધિકે અંતર અને, ભડકે બળયાની વેદના,
કહેવાયના કેા સાંભળે, ઓ પ્રેમ તહારી છત છે ! ૫

સ્વતંત્ર તું સર્વાત્મ છે, હું છવ શરણાંગત સહા;
નિઃસાધનીનો નાથ તું, ઓ પ્રેમ તહારી છત છે ! ૬

તારી કૃપાથી માધુરી, તુવ મૂર્તિને પામીય હું;
 ના સાધનો ફીકાં ગમે, નિજ દાસનો છે ઇશ તું;
 પ્રેમ લક્ષણ ભક્તિને, તુજરૂપમાં આસક્તિ એ;
 માગુ અવિચળ એટલું, ઓ પ્રેમ તહારી જીત છે ! ૭
 હાથ ઉચેરો કરી કે, આંખનો અણસાર દઈ;
 બોલાવી લે ? બોલાવી લે ?? બહુ બહુ થઈ બહુ બહુ થઈ;
 બાનું જશે ને જગ હસે, એ ન્યાયના કર તું હવે;
 ગોવિન્દ સુત ગુરૂની કૃપાવિષ્ણુ, વ્યાસ લઈલો શું કવે. ૮

વૃન્દાવન વિહારિણી શ્રીરાધિકાજીનો રસવિલાસ.

(રાગ શ્રીનાથજી તે છેલ બિરાજતારે—એ.)

ઓરા આવેની સલુણા રમે સાથમાંરે;
 જીતો આપતો અમોને લેજો બાથમાંરે. ઓરા ૧ .
 ઓલી તીર ઉભા શું તમાસો દેખાતારે;
 પાણી હોય તો રમતની કરો એકતારે. ઓરા ૨
 રંગ જામશે રસિક રસ વાધશેરે;
 સખી સખાને તે જોતાં મઝા લાધશેરે. ઓરા ૩
 જીવેને પુષ્પથી ભરેલ વિશેક વાટિકારે;
 ગુલબાસને ગુલાબ પારિજાતિકારે. ઓરા ૪
 કન્હેર કકંટિ કદંબ પાહર કેતકીરે;
 ખીલી કુંદ કળી કેવી મધુર મહેકતીરે. ઓરા ૫

કુમુદ કમલ મધુ માલતી વેલડીઆ !
 કુલી મંદ વાયુ સંગ કરે કેલડીરે. ઓરા ૬
 જોની મધ્યમાં અસોક મ્હાલે મોદમાંરે;
 લીધા છે મયૂર હંસ મેના ગોદમાંરે. ઓરા ૭

કુસુમ કુંડમાં કમલ કેલ બહુ કરેરે;
 નંદનો કુમાર નિરખવા પુલ્યાં કરેરે. ઓરા ૮
 નિકટ આવીઆ કુમાર રતિ ચાહથીરે;
 ગતિ ગુઢ આપ જાણી છે ઉત્સાહથીરે. ઓરા ૯

રમત સરવ મતે પુલ ગેદની ઠરીરે;
 વિંણે પુષ્પ કેમળાંગ સરખી સુંદરીરે. ઓરા ૧૦
 પુષ્પ વિણતાં પીડાય એક પદ્મણિરે;
 કટી પાતળી સ્તનભારથી લયે ધણીરે. ઓરા ૧૧

નિતંબ ઘાઢથી નિતંબિની એક તેમછેરે;
 લટકદાર ધીમી ગતિ કરે એમ છેરે. ઓરા ૧૨
 એક રયામા મધ્ય દશા રૂપની મણિરે;
 વિણે કંજ કુમુદ મધ્યની જાણી કણિરે. ઓરા ૧૩

લલિત કામ પ્રિયતાની કથા શું કહુંરે;
 ઉઠર ઉપર ઉંડી નાભિ ગુહા શી લહુંરે. ઓરા ૧૪

નિલા હિરા ચંદ્ર લગાને ચંદ્રાવલીરે;
 રામા ભામા હામા રૂપાને રસિકા મળીરે. ઓરા ૧૫
 પુષ્પ વિણતાં સલુણી શ્રમિત સૌ થતીરે;
 વયુરવાય નિજ અંચલે કર ના વતીરે; ઓરા ૧૬

- તેમાં રાધિકાની ગતિ મંદ થઈ ઘણીરે;
કનૈયા કૃષ્ણની દૃષ્ટિ ગઈ તેના બાણીરે. ઓરા ૧૭
- શ્રમ બિંદુ સુભગ મુખ પરે આવીયાંરે;
વિધુ વહન બાણે મોતીડાં સોહાવીયાંરે. ઓરા ૧૮
- હંસ ગમની હેમ વરણિ હરિણ દોચનીરે;
સહજ છે શ્રીંગાર પિય રતિ રોચનીરે. ઓરા ૧૯
- શિરથી સચિકણુ ગોફણો વિથરી પડયોરે;
બાણે ચંદ્રવદન ઠાંકવા અહિ ચડયોરે. ઓરા ૨૦
- સુભટ શું કવચ ઉરજ ઉપર તાણીયુંરે;
મહન રાજ છૂતવાએ ક્યાંથી આણીયુંરે. ઓરા ૨૧
- ગુહાશી ગંભિર નાભિ કટી પાતળીરે;
હરિ દેખતાં આ કોષથી જાતો બળીરે. ઓરા ૨૨
- ગજવર ગતિથી ચરણ ચાંપતી દીસેરે;
મંદ હસન હશન હાડમ કલીશા લસેરે. ઓરા ૨૩
- કારી અપકારી બુદ્ધિમાં કામણુ વશ્યુંરે;
ચાંપને ચઢાવા બાણે ધનુષ ના કર્યુંરે. ઓરા ૨૪
- કાજરવારી કટાક્ષમાં કંઈ કંઈ ભર્યુંરે;
અપલ મિન અલિ સુતજ પોઠણુ કર્યુંરે. ઓરા ૨૫
- શુકના સરીખી નાસિકા સોહામણિરે;
વેશર મોતીની લટક જાય ના બાણીરે. ઓરા ૨૬
- અધર અમૃત કાજ લટે ઉંધા મસ્તકેરે;
તપસી સમુ તથ તે કરે એકી ટકેરે. ઓરા ૨૭

અગાધરૂપ છખી કહેતાં પાર ના લહુરે;
 પુષ્પ વિણતાં શ્રમિત થઈ તે કહુરે. ઓરા ૨૮
 વિવિધ પુલ વિણ્યાં તે સરવ ટેળે કર્યારે;
 અભિરામ ગુથે ગેંદ જોતાં મન ઠર્યારે. ઓરા ૨૯
 રમત ગેંદ ખેલવા તણી શરૂ કરીરે;
 રસ જામતાં રસિકની મનસા ઠરીરે. ઓરા ૩૦
 તડાતડી ઝડાઝડી ગેંદ જાય છેરે;
 મહન મહિપતિની હાર તહા થાય છેરે. ઓરા ૩૧
 તાળી પાડતી મનાવે હાર સહ મળીરે;
 ભેટી પૂર્ણકામ કૃષ્ણને ચરણે લળીરે. ઓરા ૩૨
 લીલા લલિત ગોકુલ ચંદ્રની હ્રદયે લખીરે;
 ગોવિંદસુત ગુરૂકૃપાથી વ્યાસે કથીરે. ઓરા ૩૩

પ્રેમ-ભક્તિ.

રાગ-પરદેશી સૈયા નેહા લગાય-એ.

પ્રેમભક્તિ મને ભાવીરે, સૈા તત્વો શોધી.
 ગોવિન્દ ગુણે મન ઘેરીયું, તન ઘેર્યું હરિસેવ;
 મોહન મૂર્તિ મન વશી, પડી નિરખવા ટેવરે ! સૈા. ૧
 ગોવર્ધન ધર લાડીલો, સંગ રાધિકા રાણી;
 જોતાં યુગલ સ્વરૂપને, ચઢે પ્રેમનું પાણીરે, સા. ૨
 રંગીલી જોડી વિના, ઠરે ન મનડું છેક;
 અવર અવતાર ભલાભલી, વ્યાસપતિ છે એકરે. સૈા. ૩
 છેલા ચિકનીયા પ્રેમીને, દેખ્યા વિણ નહિ ચેન,
 ધરમાં ખાહેર જહિં તહિં, ઉભાં બળે મેનરે. સૈા. ૪

જ્ઞાન અને વૈરાગ્યનું, ફલ છે હૃદયર પ્રેમ;
 વ્યાપે જો રગ રગ વિષે, છુટે સધજો નેમરે. સૌ. ૫
 પ્રભુપર રૂડી પ્રતડી, કરતા પ્રેમીજન;
 ઠાંકયું અંતર ધિકતું, વિરહે જુરે હરહનરે. સૌ. ૬
 નિર્ગુણ પ્રદા તે ધામ છે, પ્રેમી પ્રભુનું ખાસ;
 સમજણવાળા સમજશે, વચનવદે જે વ્યાસરે. સૌ. ૭
 લટકાણાની લગનથી, મળતો મોટો ભોગ;
 વ્યાધિ સૌ બવનીટળી, ટળ્યો વિષમ સંભોગરે. સૌ. ૮
 જોયું જગત તપાસીને, જડે ન જોતાં સાર;
 દીકું અવિચળ એક સુખ, સેવન નંદકુમારે, સૌ. ૯
 પ્રેમ ભક્તિની પરિસીમા, આંકી નવ અંકાય;
 પ્રેમ પરિભળ આગળે, ઉપમા કંઈ ન બાયરે. સૌ. ૧૦
 અવળાનું સવળું કરે, સુંદર શ્યામ સુબન;
 પ્રેમથકી સમરણ કર્યે, પામે પદ નિર્વાણરે. સૌ. ૧૧
 જોબન સુરખી જોઈને, ન્યાલ થયો બકનાર;
 પ્રેમ ભક્તિમાં નવ પડે, માયિક ગંડુ ગમારે. સૌ. ૧૨
 હુંયે હેત વધી પડ્યે, ધીરો અંચળ થાય;
 પ્રેમ ભક્તિની પરિસીમા, વ્યાસ વહી નવ બાયરે. સૌ. ૧૩
 પ્રેમ ચિજ કોઈ અજબ છે, બાણે ચંદ્ર ચક્રાર;
 મેઘ ઘટાની વાહળી, પરખે પ્રેમી મોરરે. સૌ. ૧૪
 પ્રેમી સારસ જોડલાં, રનેહ સાથ વસનાર;
 મીન જળ જુદાં પડે, પ્રાણ તરત તજનારે. સૌ. ૧૫
 કૃષ્ણ કૃપા થાતાં ઘણી, જો જન છકી બહુ બાય;
 કયા દીનતા દુર થતાં, પળમાં ગોથું ખાયરે. સૌ. ૧૬

જન મતિ છે હરિ હાથમાં, ગમતું કરે ગોવિંદ;
 રાખે હરિ તેની રહે, માન મુકાબ્યું ઇન્દ્ર. સૌ. ૧૭
 નિઃસાધન પ્રેમી તણા, અંતર દુઃખના જાણુ;
 આરત હર સર્વાત્મ સ્વતંત્ર, અવગુણ ઉર નવ આણુ. સૌ. ૧૮
 શરણાંગત વલ્લભવર વિઠલ, ગોવિંદ સુત ગુરુદેવ;
 પૂર્ણ કૃપા થાતાં પડી, પ્રેમ ભક્તિની ટેવ. સૌ. ૧૯
 વિદાસને વૈભવ મહી, જીવન જોણે ગાજ્યું;
 સૃષ્ટિ સૌ પરદોઢનું, હાથે કરીને ટાંજ્યું. સૌ. ૨૦
 અચળ જીવન અવનિમાં, માનવની નવ હોય;
 ખીલ્યાં પુષ્પ જીવો સૌ, કરમઠ પડતાં ભોંય. સૌ. ૨૧
 પ્રેમ લક્ષણ ભક્તિને, કૃષ્ણ વ્યસન આસક્તિ;
 વ્યાસ ચડાવે છે અચળ, પરમાનંદની મસ્તિ. સૌ. ૨૨
 સ્વર્ગ મુક્તિનો સ્વાદકે, યજ્ઞ સમાધિ ત્યાગ;
 જરા ગમે ના જ્યાં મળ્યો, પ્રેમ ભક્તિનો લાગ. સૌ. ૨૩
 વ્યાપક બ્રહ્મ અનુપમાં, ચિત ચોટે નહિ લેશ;
 રાસ રસિક વેણુ ધરે, મનડું માન્યું બેશ. સૌ. ૨૪
 વૃંદાવનની કુંજમાં, રાજે યુગલ કીશોર;
 પ્રેમી યુગલના શરણનું, વ્યાસ હૃદયમાં જોર. સૌ. ૨૫
 કોટિ જન્મ વૈરાગ્યને, ધ્યાન સમાધિ સાધે;
 ત્યારે ક્ષણ પાપો થઈ, ભક્તિ પગથીયું લાઘે. સૌ. ૨૬
 પ્રેમ સમાધિ પલકમાં, પ્રજાળાવે પ્રાયશ્ચિત;
 ભક્ત કૃપા થાતાં શીખે, પ્રેમ ભક્તિની રીત. સૌ. ૨૭
 જાન પ્રીત જગદીશથી, કરતા વિરલા જન;
 સુતાં જાગતાં વ્યાસજી, લાગી રહે લગન. સૌ. ૨૮

॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

॥ શ્રીકૃષ્ણાયનમઃ ॥

લેખક:-ભાઈલાલ છગનલાલ વ્યાસ માતરવાલા.

॥ શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા-નવમોધ્યાયઃ ॥

કાવ્ય રસિકાવલી ટીકા સંયૂતા.

- રાગ નરસંધનો -

શુદ્ધ અતિ વિજ્ઞાન ભરેલું, ગુપ્ત તને જે આપ્યું જ્ઞાન;
તે જાણું તો અશુભ સર્વે, નાશ પામી થાશે કહ્યાણુ. ૧
આ વર વિદ્યા અતિ ગુપ્ત શુચિ, ધર્મ પ્રમાણુ પ્રત્યક્ષ તું દેખ;
સુંદર સુખ કરી આપે તુજને, તે અવ્યયપદ પામી પેખ. ૨

અસજ્જન ને ધર્મહિન જન, તે મુજને માને નહિ જાણુ;
 મૃત્યુ સંસારે પડતા અનુહિન, પામે નહિ મુજપદ નિર્વાણુ. ૩
 હું અવ્યક્તથકી આ સર્વે, વિશ્વતણે જાણે વિસ્તાર;
 સર્વ ભૂત મારાથી અજગા, નિશ્ચય માનો નહિ લગાર. ૪
 નથી ભૂત મુજમાં આ સર્વે, જો મુજ ઐશ્વરી યોગ થકી;
 ધર્તાને પાલક પણ હું છું, નથી જીવમાં મુજ જોમ ગતિ. ૫
 રહે ગગનમાં જ્યમ નિત વાયુ, તેમ અખિલ જડ જીવ સહાય;
 સર્વ ભૂત મારામાં પારથ, જોતાં તુજને સ્પષ્ટ જણાય. ૬
 લોક ચતુર્દશ પ્રલયકાલમાં, મુજ પ્રકૃતિને પામે છેક;
 પુનઃકલ્પ આરંભે સર્જી, જાણુ પ્રાર્થ તે હું છું એક. ૭
 આદર આપી મુજ પ્રકૃતિને, સરજી છું ફરી ફરી પ્રહ્લાંડ;
 પૂરવ કર્મથી પાછા પરવશ, સરવે પડતા પાંડુ નંદ. ૮
 ઉદાસીવત્ રહુ પણ મુજને, ફલાસક્તિની ગંધ નથી;
 કેઈ કર્મો જંધન નથી કરતાં, હે ધનંજય ! કહુ કથી. ૯
 મારા પ્રમુખપણે જગરચતી, મુજ પ્રકૃતિ અર્જુન જાણું;
 એ હેતુથી આ સચરાચર, ફરી ફરી જન્મે તે માન. ૧૦
 મુજ પ્રભાવ નહિ જાણે જે જન, જગમાં મનુષા દેહ ધરી;
 તે મુરખ મુજને નિંદે છે, અતિ અજ્ઞાને ભરી કરી. ૧૧
 અર્થ જ્ઞાનથી ફેકટ આશા, બાંધી કર્મો તે કરનાર;
 મહા મોહિ હિંસક આસુરી, દુષ્ટ સ્વભાવાધિન થનાર. ૧૨
 દેવી પ્રકૃતિવાન મહાત્મા, અનન્ય ભાવથી ભજે મને;
 વિશ્વ ભૂતાદિ મારું જાણે, એ પણ સાથે કહુ તને. ૧૩
 દૃઢ વ્રત ધારી પૂર્ણ પ્રેમથી, કેઈ કરે કીર્તન હમેશ;
 કેઈ નમ્ર થૈ ભજતા મુજને, અચળ ભાવ ભક્તિ આવેશ. ૧૪

ભજે જ્ઞાન યજ્ઞે કેા ઐક્યે, તેથી પ્રથક ભજનાર અનેક;
 વિશ્વરૂપે કેાઈ ભજતા મુજને, સૌનો જુદો ભક્તિ વિવેક. ૧૫
 હું જ કંતુ, હું યજ્ઞ, હું ઈન્દ્રા, અન્ન ઔષધી, હું છું જાણુ;
 હું જ મંત્રને હું જ ઘટાકિ, હોમ હવન હું પાર્થ પ્રમાણુ. ૧૬
 વિશ્વ માતા હું પિતા પિતામહ, પોષણ પણ હું છું કરનાર;
 પવીત્ર જ્ઞેય હાંકાર હું આપે, તુર્યવેદ હું છું નિરધાર ૧૭
 હું જ ગતિ ભર્તાને હું પ્રભુ, હુંજ સાક્ષી હું શરણુ સુદૃઢ;
 પ્રભવ પ્રલય આધાર ખજનો, બીજ હું, અવિનાશી; અવિગત. ૧૮
 તાપ અને વૃષ્ટિનો કર્તા, કદી અવૃષ્ટિ હું જ કરું;
 હું જીવન હું મૃત્યુને સ્થુલ, હું જ સુક્ષ્મ અદર્શ કરું. ૧૯
 વિઘ્ન વેદત્રય સોમ પીનારો, હું જ શુદ્ધ છું યજ્ઞ પતિ;
 પુણ્ય કરાવી સુરેન્દ્ર લોકે, દિવ્ય ભોગની હઉં ગતિ. ૨૦
 સ્વર્ગપુરીનું સુખ ભોગતાં, પુણ્ય ખુટે સકામી તણું;
 તરત મૃત્યુ લોકે હું પાડુ, કર્મ જડે ફલ એજ લણું. ૨૧
 અનન્ય ભક્તો મને એકને, ભજે સેવે ઉભરાતે દીલ;
 સૌ વ્યવહાર ચલાવું તેનો, જરા કરું નહિ તેમાં ઢીલ. ૨૨
 ભજે અન્ય દેવોને જે જન, શક્તિ પ્રેમ પ્રમાણુ સદા;
 તે સૌ મુજને ભજે ખરાપણુ, વિધિથી તે ઉલટાજ જતા. ૨૩
 સર્વ યજ્ઞનો હું છું ભોક્તા, સર્વેશ્વર હું છું દૃઢ ધાર;
 મુજને તત્ત્વથી તેમ ન ધારે, તે જન ફરી આવે સંસાર. ૨૪
 પિતૃ ભક્ત પિત્રુને પામે, દેવચણુ દેવોના થાય;
 ભૂતોને ભજનારા ભૂતને, મારા ભક્તો મને પમાય. ૨૫
 પુલક ફળ પાણી કે પાંદડાં, મુજને અર્પે પ્રેમ થકી;
 શુદ્ધ ભાવનું સર્વ સમર્થુ, ગૃહણુ કરું છું પાર્થ નકી. ૨૬

કરું ખાઉ કે હોમું તે સૌ, આપી દે મુજને અર્જુન;
 મન ચિત્તનું તપ મને અર્પતાં, શ્રદ્ધા ભક્તિના કર નુન. ૨૭
 શુભ અશુભ ક્ષેત્રી છુટી, પૂર્વ ઉપાય મળીશ મને;
 સર્વયોગથી થઈ વ્યવસ્થિત, મુક્ત થઈશ તે કહુ તને. ૨૮
 સર્વ પ્રાણી પદાર્થે હું છું, નથી મુજને કે પ્રિય અપ્રિય;
 ભજતા પ્રેમથી હું તેમાં, તે મુજમાં સુણ અર્જુન હિય. ૨૯
 હોય દુરાચરણી પણ કેવળ, ભક્ત થઈ મુજને ભજનાર;
 સાધુ તે જાણે સુ રીતે, યોગ્યપણે નિશ્ચય કરનાર. ૩૦
 સદા શાન્તિને પામે તે જન, ધર્મ પ્રીત પણ તરત થતી;
 હે કુન્તાસૂત ! નિશ્ચય જાણુ તું, મારા ભક્તનો નાશ નથી. ૩૧
 મ્હેન્ટ, શુદ્ધ, કે, વૈશ્ય, સ્ત્રીયો પણ, જે મારો આશ્રય કરનાર;
 પરમ લોકને પામે નિશ્ચય, મારા છે મુજને ભજનાર. ૩૨
 તો પછી દ્વિજ ક્ષત્રિય તે પરગતિ, પામે તેમાં શું અચરજ;
 અનિત્ય અને સુખ રહિત લોક, પામેલો તું મુજને ભજ. ૩૩
 મારાંમાં મન રાખી નિશદ્દીન, મારો છે તું મુજને નમ;
 મારાથી પર નથી તત્ત્વ કંઈ, તેમ થતાં દૃઢ, પડશે ગમ. ૩૪
 કૃષ્ણાર્જુન સંવાદ સાંભળી, કેણુ તર્યો નહિ આ જગમાંય;
 ગોવિન્દસુત ગુરૂ પૂર્ણ કૃપાથી, વ્યાસ વહે નહિ જડશે કયાંય. ૩૫

ઈતિ શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા સુપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ
 શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણાર્જુન સંવાદે રાજવિદ્યા-રાજગુહ્ય યોગો નામ
 નવમોઽધ્યાયઃ કાવ્ય રસિકાવલી ટીકા સંયુત સમ્પૂર્ણમ્.

॥ શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા—દ્વાદશોધ્યાયઃ ॥

કાવ્ય રસિકાવલી ટીકા સંયૂતા.

— રાગ નરસધની —

(અર્જુનનો પ્રશ્ન.)

જે ભક્ત નિત એકરૂપ થૈ, આપ વ્યક્તને ભજનારા;
કે' અવ્યક્ત અક્ષર ભજે તેમાં, શ્રેષ્ઠ ભક્તિ કે'કરનારા? ૧

શ્રીકૃષ્ણ ઉવાચ.

પરમ શ્રદ્ધાથી નિત્યયુક્ત જે, દૃઢમનથી હું વ્યક્તભજે;
સર્વ યોગમાં શ્રેષ્ઠ યોગીએ, ભજતાં ઉત્તમ પદને સજે. ૨
અવિકારી રૂપાદિ વિનાનું, ચિત્તમાં ન આવે પણ છે નીત;
અક્ષર અવ્યક્ત સર્વત્ર રહું જે, કેાઈ ભજે એ નાશ રહિત. ૩
તે પણ સૌ ઇન્દ્રિ જીતીને, સમ ભુષિ સૌમાં રાખે;
સૌના હિતમાં રાજી થાતા, તે પણ આવે મુજ પાસે. ૪
છતાં અવ્યક્ત આસક્તજનોને, કલેશ ધુરંધર થાય છે;
હેહધારી જીવેને દુઃખથી, ગતિ અવ્યક્ત પમાય છે. ૫
જેઓ કર્મ સૌ અર્પી મુજને, માફ ચિન્તન કરતા છે;
મને સેવીને માફ ધ્યાન, જે પૂર્ણ પ્રીતિથી ધરતા છે. ૬
હેપાર્થ! એવો જે મારો, તેજ ભક્તને તારૂ છું;
મૃત્યુ સંસાર સાગરમાં પડતાં, તત્ક્ષણ હું સંભાળુ છું. ૭
માટે મન અર્પણ કર મુજમાં, બુદ્ધિ પણ તું મુજમાં સ્થાપ;
એ પછી તું મુજમાં રહેશે, સંશય જાશે આપો આપ. ૮
મારામાં દૃઢ મન કરવાને, હે ધનંજય ! શક્તિ ન હોય;
મને પામવા ઇચ્છા રાખી, યોગાભ્યાસ કર કહુ છું તોય. ૯

અભ્યાસે અસમર્થ હોઉતો, સૌ કર્મો મુજ માટે કર ?
 મુજર્થ સૌ કર્મો કરવાથી, મુજને પામી જઈશ નિહર.૧૦
 એ પણ કરવા બલ નથી તો, થઈજા મારામાં તદલીન;
 સર્વ કર્મ ફલ ઇચ્છા ત્યાગી, મન નિયમિત કરીદે નિશ્ચિન.૧૧
 અભ્યાસ થકી છે જ્ઞાનજ મોહું, જ્ઞાન થકી વર ધ્યાન રહે;
 કર્મ ફલ ત્યાગી તેથી ઉત્તમ, પ્રભુને અર્પી શાન્ત રહે.૧૨
 પ્રાણી માત્રપર દ્વેષ વિના થઈ સૌ પર સૌહાર્દતા દાખે;
 સમાવાન સુખ દુઃખસમ નિર્મમ, અહંકાર ઉર નવ દાખે.૧૩
 નિત્ય સંતોષી યોગી મન વશ દઢ, મયર્પિત બુદ્ધિવાળો છે;
 એવો ભક્ત આ જગમાં બાણો, સૌથી મુજને બહાલો છે.૧૪
 જેનાથી કેા કલેશ કરે નહિ કેાનો કલેશ ના આપ કરે;
 હર્ષ ઝેર ભય કલેશ મુક્ત છે, તે જન મુજને પ્રિય ખરે.૧૫
 નિર્લેપ શૂચિ કર્તવ્ય કર્મકર, મુજવિષ્ણુ સર્વાંભ તજે;
 એવો ભક્ત મુજને છે પ્યારો. જે સર્વાંગે મને સજે.૧૬
 નથી હર્ષ કે શોક દ્વેષ કંઈ, શુભા શુભ ઇચ્છા ત્યાગી;
 ભક્તિવાળો મુજને પ્રિય થઈ, મારા ચરણે રહે લાગી.૧૭
 સમંબુદ્ધિ શત્રુ મિત્રોમાં, માનાપમાન ગણે ન કદા;
 સિતોષ્ણુ સુખ દુઃખમાં સમવર્તી, સંગ વિવશ્ન ત રહે સદા.૧૮
 સ્તુતિ નિન્દા માને પણ સમતા, સહજ સંતોષ વસે જેમાં;
 અચલિત મુજ ભક્તિ કરનારો, હું જઈને વસતો તેમાં.૧૯
 આ શિખવેલા જ્ઞાનામૃતનું, શ્રદ્ધાથી જન પાન કરે;
 કલ્યાણકારી મુજને ગણતાં, મુજ પ્રિય થઈ એ મને સ્મરે.૨૦
 કૃષ્ણાર્જુન સંવાદ થકી શુભ, ભક્તિ યોગને વિસ્તાર્યો;
 દ્વાદશમે અધ્યાય વ્યાસ તહે, ગુરુ કૃપાથી વિચાર્યો.૨૧

॥ इति श्रीकृष्णार्जुनसंवादे अष्टाध्याय सम्पूर्णम् ॥

॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

॥ શ્રીગોપીજનવલ્લભાયનમઃ ॥

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા.

ગુર્જર કાવ્યરસ વદિત અષ્ટાદશોધ્યાય.

—: રાગ નરસિંહની લાવણીનો તથા—સારંગ. :—

શ્લોક.

અર્જુન ઉવાચ

સન્યાસસ્ય મહાબાહો
સંન્યાસમિદમિદં વેદિતુમ—
ત્યાગસ્ય ચ હૃષીકેશ
પ્રથમેકેશિ નિષૂદન ॥૧॥

શ્રી ભગવાનુવાચ

કામ્યાનાં કર્મણાંન્યાસં
સન્યાસં કવયો વિદુઃ ।
સર્વં કર્મ ફલ ત્યાગં
પ્રાહુસ્ત્યાગં વિચક્ષ્ણઃ ॥૨॥
તાજ્યં દોષ વદત્યેકે
કર્મ પ્રાપ્તમનોષિણઃ
યજ્ઞ દાન તપઃ કર્મ
ન તાજ્ય મિતિ ચાપરે ॥૩॥
નિશ્ચયં શ્રુણુ મે તત્ર
ત્યાગે ધરત સત્તમ ।

ભાષાન્તર.

અર્જુન ઉવાચ

હે રૂપિકેશ, કેશવ, મહાબાહો !
ત્યાગ અને સંન્યાસનું તત્ત્વ;
જુદું કરીને આપ જણાવો,
કરું શ્રવણ હું પૂર્ણાસક્ત. ૧

શ્રીભગવાન ઉવાચ

હાહ્યા જન સકામ કર્મને,
ત્યાગ અને સંન્યાસ કહે;
કરે કર્મફલ ત્યાગ તે ત્યાગી,
એમ હરિના ભક્ત લહે. ૨
દોષિત સર્વે કર્મો જાણી,
તજવા ધિમંતો કહે છે;
યજ્ઞ દાન તપ આદિ કાર્યો,
ના તજવાં બીજ લહે છે. ૩
હે ભરતોત્તમ! ત્યાગ વિષેનો,
આશ નિશ્ચય તે સાંભળ;

ત્યાગોહિ પુરુષ વ્યાઘ્ર
ત્રિવિધઃ સંમકીર્તિતઃ ॥૪॥

યજ્ઞ દાન તપઃ કર્મ
ન ત્યાજ્યં કાર્યં મેવતત્ ।
યજ્ઞોદાનં તપશ્ચૈવ
પાવનાનિ મનીષિણામ્ ॥૫॥

एतान्यपि तु कर्माणि
संगत्यत्तत्रा फलानि च
कर्तव्यानीति मे पार्थ
निश्चितं मतमुत्तमम् ॥६॥

नियतस्य तु सन्यासः
कर्मणो नोपपद्यते ।
मोहात्तस्य परित्याग-
स्तामसः परिकीर्तितः ॥७॥

दुःख मित्येव यत्કર્મ
કાયક્લેશભયાત્યજેત્ ।
સ કૃત્વા રાજસં ત્યાગં
નૈવ ત્યાગફલં લભેત્ ॥૮॥

कार्यं मित्येव यत्कर्म
नियतं क्रियतेऽर्जुन ।
संगं त्यक्त्वा फलं चैव
स त्यागः स त्विदममृतम् ॥९॥

અહોવિર ! એ ત્યાગ વિષયના,
કહેવાયા છે ત્રયવિધ વળ. ૪

યજ્ઞ દાન તપ એ કર્મેનો,
ત્યાગ કદી કરવો જ નહિ;
એ ત્રણ છે પાવન કરનારાં,
વિદ્વાનો તે કરે સહિ. ૫

સકામપણુને વિષયા સકિત,
તણ એ ત્રય કર્મે કરવાં;
એ મારો ઉત્તમ મત પારથ,
દૃઢ કરતો કારજ સરવાં ૬

વિહિત કર્મ કર્તવ્ય સદા છે,
તેનો ત્યાગ કદી ન કરાય;
છતાં મોહવશ થઈ તજે તે,
તામસ, ત્યાગી તે કહેવાય. ૭

દુઃખ દેહને થાય તે ભયથી,
વિહિત કર્મેનો ત્યાગ કરે;
કર્મ તણું ફળ ના મેળવતાં,
રાજસ, ત્યાગી થાય ખરે. ૮

શાસ્ત્રિય કર્મ તે યોગ્ય જાણીને,
ફલાસકિત ત્યાગી કરતા;
અહો પાર્થ ! એના ત્યાગીને,
ધિમંતો સાત્વિક ગણતા. ૯

ન દ્રેષ્ય કુશલં કર્મ
કુશલે નાનુષજ્જતે ।
ત્યાગી સત્ત્વ સમવિષ્ટો
મેઘાવી છિન્ન સંશયઃ ॥૧૦॥

નહિ દેહમૃતા શક્યં
ત્યક્તું કર્માણ્ય શેષતઃ ।
યસ્તુ કર્મ ફલત્યાગી
સ ત્યાગીત્યભિધીયતે ॥૧૧॥

અનિષ્ટ મિષ્ટં મિશ્રં ચ
ત્રિવિધં કર્મણઃ ફલમ્ ।
ભવત્ય ત્યાગિનાં પ્રેત્ય
ન તુ સન્યાસિનાં ક્વચિત્ ॥૧૨॥

પંચતાનિ મહાબાહો
કારણાનિ નિબોધ મે ।
સાંખ્યે કૃતાન્તે પ્રોક્તાનિ
સિદ્ધયે સર્વકર્મણામ્ ॥૧૩॥

અધિષ્ઠાનં તથા કર્તા
કરણં ચ પ્રથગ્વિધમ્
વિવિધાશ્ચ પ્રથક્ચેષ્ટા
દૈવં ચૈવાત્ર પંચમમ્ ॥૧૪॥

શરીર વાચ્સ્પનાનિર્યત્
કર્મ પ્રારમ્ભતે નરઃ ।

સુખદ કાર્યમાં હર્ષ નથીને,
દુઃખરૂપ કર્મે દ્રેષ નથી;
બુધ્ધિમાનને સંશય ત્યાગી,
તે પણ 'સાત્ત્વિક' કહું કથી. ૧૦

દેહધારીથી સર્વ કર્મનો,
ત્યાગ થવો તે શક્ય નથી;
કર્મફલ તજનારો તેથી,
ત્યાગી છે એમ કહું કથી. ૧૧

સારું ખોટું મિશ્ર કર્મ ફળ,
અત્યાગીને સુવે મળે;
કર્મફળ તજનારની સન્મુખ,
ફળ કદા નવ સામું વળે. ૧૨

સર્વ કર્મ સિદ્ધ્યર્થ મહાબાહો !
સાંખ્યે સાર કહ્યો છે જેહ;
તેમાં કારણ પાંચ કથ્યાં છે,
મારી પાસે સાંભળ તેહ. ૧૩

પ્રાણ, દેહ, હું કર્તા, ને વળી
વિવિધ ચેષ્ટાળી ઇન્દ્રિય જેહ;
પ્રેરક સૌનો દૈવ પાંચમો,
બાણી લેતું પારથ તેહ. ૧૪

મન વાણીને દેહ થકી,
સારું વા નબળું કાર્ય કરે;

ન્યાય્યં વા વિપરિતં વા
પંચૈ તે તસ્ય હેતવઃ ॥૧૫॥

તત્રૈવં સતિ કર્તાર-
માત્માનં કેવલં તુ યઃ ।
પશ્યત્ય કૃત બુદ્ધિત્વાન્
ન સ પશ્યતિ દુર્મતિઃ ॥૧૬॥

યસ્ય નાહંકૃતો ભાવો
બુદ્ધિર્યસ્ય ન લિપ્યતે
હત્વાપિ સ ઇમાંલ્લોકાન્
ન હંતિ ન નિબદ્ધયતે ॥૧૭॥

જ્ઞાનં જ્ઞેયં પરિજ્ઞાતા
ત્રિવિધા કર્મ ચોદના ।
કરણં કર્મ કર્તેતિ
ત્રિવિધઃ કર્મસંગ્રહઃ ॥૧૮॥

જ્ઞાનં કર્મ ચ કર્તા ચ
ત્રિધૈવ ગુણ ભેદતઃ ।
પ્રોચ્યતે ગુણ સાંખ્યાને
યથાવચ્છૃણુ તાન્યપિ ॥૧૯॥

સર્વભૂતેષુ યે નૈર્ક
ભાવમવ્યયમીક્ષતે ।
અવિભક્તં વિભક્તેષુ
તજ્જ્ઞાનંનિદ્ધિ સાત્ત્વિકમ્ ॥૨૦

અહો પાર્થ, તેનાં કારણો,
સ્પષ્ટ જાણુજે પાંચ ખરે. ૧૫

વસ્તુ પાંચ કારણુ રૂપે છતાં,
મુઠ, આત્માને ના જાણે;
કર્તા શુદ્ધાત્માને માની,
દુર્મતીને આગળ જાણે. ૧૬

નથી વિચાર હું કર્તા જેને,
વળી જેનું મન નવ લેપાય;
એવો નર આવોક હણે પણ.
હણાય કે ના તે બંધાય. ૧૭

જ્ઞાતા જ્ઞાનને જ્ઞેય એ ત્રણે,
કર્મ તણા પ્રેરક છે એહ;
ઇન્દ્રિય કાર્યના કર્તા એ ત્રણ,
કર્મ તણો સંગ્રહ છે તેહ. ૧૮

ગુણના ભેદે સાંખ્ય શાસ્ત્રમાં,
જ્ઞાન કર્મ કર્તા લે છે;
તે પણ સાંખ્ય મારી પાસે,
જે કંઈ વાત બરાબર તે. ૧૯

એક અવિનાશી સર્વ ભૂતમાં,
જે જન જેવે જ્ઞાન થકી;
પ્રથક પ્રાણીમાં પ્રથક ભાવ નહિ,
સાત્ત્વિક ભાવી તેજ નકી. ૨૦

પ્રયત્નસત્ત્વેન તુ યજ્ઞાનં
નાના ભાવાન્પૃથગ્વિધાન્ ।
વેત્તિ સર્વેષુ ભૂતેષુ
તજ્ઞાનં વિદ્ધિ ॥૨૧॥

યત્તુકૃત્સ-લક્ષ્મી સ્મન્
કાર્યં સત્કર્મહૈતુકમ્
અતત્ત્વાર્થં વદત્ત્વં ચ
ત ત્તામસ મુદાહૃતમ્ ॥૨૨॥

નિયતં સંગ રહિત-
મરાગદ્વેષતઃ કૃતમ્ ।
અફલ પ્રેક્ષુના કર્મ
યત્તત્સાત્ત્વિક મુચ્યતે ॥૨૩॥

યત્તુ કામેષ્વના કર્મ
સાહંકારેણ વા પુનઃ ।
ક્રિયતે બહુલાયા સં
તદ્રાજસ મુદાહૃતમ્ ॥૨૪॥

અનુ બંધં ક્ષયં હિંસા
મન પેક્ષ્ય ચ યોગ્યમ્ ।
મોહાદારભ્યતે કર્મ
યત્ત ત્તામસ મુચ્યતે ॥૨૫॥

યુક્ત સંગોઽનહં વાદી
ધૃત્ત્વાહ સમન્વિતઃ ।

જે જ્ઞાનથી સર્વ પ્રાણીમાં.
આત્મા જુદા રૂપ જણાય;
જુદા રૂપે આત્મા જાણે,
તે રાજસ જ્ઞાની વખણાય. ૨૧

એક કાર્યમાં માની સર્વસ્વ,
વશ્ય હેતુ આસક્ત ધણા;
તત્ત્વ શુન્યને અલ્પ માત્ર છે,
એ શુણ્ય તામસ જ્ઞાન તણા. ૨૨

ફલ ઇચ્છાવશ્ય વિહિત કર્મને,
રાગ દ્વેષ તણ જે કરતા;
અનાસક્તિથી કર્મો કરતા,
તે સાત્ત્વિકતા ને ધરતા. ૨૩

વિષયેચ્છુ, અહંકારી, હાથે,
બહુ શ્રમથી જે કર્મ કરાય;
હે પાર્થ ! તું સત્ય માનીલે,
તેને રાજસ કર્મ ગણાય. ૨૪

હિંસા, જય, નિજબળ નહિ જોતાં,
મોહથી કર્મારંભ કરે;
તામસ કર્મ તેવણું કહિએ;
ભવિષ્ય વિચાર ન થાય ખરે. ૨૫

અનાસક્ત, નિર્ભય, ઉત્સાહે,
ધૈર્ય, બળે જે કરતો કર્મ;

સિદ્ધ્ય સિદ્ધ્યોર્નિર્વિકારઃ
કર્તા સાત્વિક મુચ્યતે ॥૨૬॥

રાગી કર્મફલ પ્રેપ્સુ-
લુંબો હિંસાત્મકોઽશુચિઃ ।
હર્ષ લોકાન્વિતઃ કર્તા
રાજસઃ પરિકીર્તિતઃ ॥૨૭॥

અયુક્તઃ પ્રાકૃતઃ સ્તબ્ધઃ
શઠો નૈષ્કૃતિકોઽલસઃ ।
વિશાદી દીર્ઘસૂત્રી ચ
કર્તા તામસ ઉચ્યતે ॥૨૮॥

બુદ્ધેર્ભેદં ધૃતેશ્ચૈવ
ગુણતઃ સ્ત્રિવિધ ષ્ટણુ ।
પ્રોચ્યામાન મનોષેણ
યક્ત્વેન ધનંજયઃ ॥૨૯॥

પ્રવૃત્તિં ચ નિવૃત્તિં ચ
કાર્યાકાર્યે ભયાભયે ।
બંધં મોક્ષં ચ યા વેત્તિ
બુદ્ધિઃસા પાર્થ સાત્વિકી ॥૩૦॥

યયા ધર્મમધર્મં ચ
કાર્યં ચાકાર્યમેવ ચ ।
અયથાવત્પ્રજાનાતિ
બુદ્ધિઃ સા પાર્થ રાજસી ॥૩૧॥

સિદ્ધિ અસિદ્ધિમાં સમતા છે,
તે કહેવાયે સાત્વિક પર્મ. ૨૬

કર્મ ક્ષેપ્યુ, લેખી, ઘાતકી,
અશુચિ, ને આસક્તિવાન;
હર્ષ શોકમાં સુખ દુઃખ માને,
રાજસ, કર્મ કર્તા તે જાણ. ૨૭

અસ્થિર, અશિક્ષિત, શઠ, ધમંડી,
શેકી, ને આળસ, કરનાર;
વિચારવમળ પડી કાર્યને ઠેલક,
તે જન છે તામસ, નિરધાર. ૨૮

ગુણથી, મતિ, ધૈર્ય, ના લેહો,
ત્રિવિધ પ્રકાર કીધા છે તેહ;
અશેષ પ્રથક કરી કહું પારથ,
હૃદય ધરીને સાંભળ એહ. ૨૯

શું પ્રવૃત્તિ, નિવૃત્તિ, ભયાભય,
યોગ્ય કર્મને અયોગ્ય શું ?
બંધ મોક્ષ યથાવિધ જાણે;
તે બુદ્ધિ સાત્વિક કથું. ૩૦

ધર્મ અધર્મ આ કરવું ન કરવું,
જે બુદ્ધિથી નહિ જાણે;
એવા જન તેની હે અર્જુન !
બુદ્ધિ રાજસ, પરમાણે. ૩૧

અધર્મ ધર્મ મિતિ યા
મન્યતે તમસા વૃતા ।
સર્વાર્થાન્વિ પરિતાંશ્ચ
બુદ્ધિઃસા પાર્થ તામસી ॥૩૨॥

ધૃત્યા યયા ધારયતે
મનઃ પ્રાણેન્દ્રિય ક્રિયાઃ
યોગે ના વ્યભિચારિણ્યા
ધૃતિ સા પાર્થ સાત્વિકી ॥૩૩

યવાતુ ધર્મ કામર્થાન્
ધૃત્યા ધારયતેઽર્જુન ।
પ્રસંગે ન ફલાકાંક્ષી
ધૃતિઃ સા પાર્થ રાજસી ॥૩૪॥

યયા સ્વપ્નં ભયં શોકં
વિષાદં મદમેવ ચ ।
ન વિમુંચતિ દુર્મેધા
ધૃતિઃ સા પાર્થ તામસી ॥૩૫॥

સુખં ત્રિવદાનોં ત્રિવિધં
શૃણુ મે ભતર્ષભ ।
અભ્યાસાદ્રમતે યત્ર
દુઃસ્વાં તં ચ નિગચ્છતિ ॥૩૬॥

યત્તદગ્રેવિષમિવ
પરિણામેઽમૃતોપમમ્ ।

અજ્ઞાને ઠંકાયેલ બુદ્ધિ,
ગણે અધર્મ ને ધર્મ કરી;
સકલ અર્થ ઉલટા કરી જાણે,
તામસ બુદ્ધિ તેજ ખરી. ૩૨

જે ધારણા નિજ પ્રાણેન્દ્રિયથી,
અન્યલિચારી યોગાનુકુળ;
તે ધીરજ હે પાર્થ માનવી,
સદૈવ સાત્વિકી સમૂળ. ૩૩

ધર્મ અર્થ ને કામ પ્રસંગે,
જે ફલ ઇચ્છામાં આસક્ત;
રાજસ ધારણુ તે છે નિશ્ચય,
જાણીલે મમ અર્જુન ભક્ત. ૩૪

દુર્બુદ્ધિ, ભય, શોક, ખેદ, મદ,
જે ધારણાથી તજે નહિ;
હે પાર્થ ! તે ધૈર્ય તામસી,
જાણી લે જે આપ સહિ. ૩૫

ભરત શ્રેષ્ઠ સુણુ ? સુખત્રયવિધિ છે,
ખરા અધ્યાસે જો તું માણુ;
જરૂર તું સાચા અધ્યાસે,
સકલ દુઃખની કરશે હાણુ. ૩૬

પ્રથમ વિષ સમું જે લાગે;
તે અંતે અમૃત થાયે;

તત્સુખં સાત્ત્વિકં પ્રોક્ત-
માત્મ બુદ્ધિ પ્રસાદજમ્ ॥૩૭॥

વિષયેન્દ્રિય સંયોગા-
ચત્તદગ્રેઽમૃતોપમમ્ ।
પરિણામે વિષમિવ
તત્સુખં રાજસં સ્મૃતમ્ ॥૩૮॥

યદગ્રે ચાનુબંધે ચ
સુખં મોહનમાત્મનઃ ।
નિદ્રાલસ્ય પ્રમાદાત્થં
તત્તામસ મુદાહૃતમ્ ॥૩૯॥

ન તદસ્તિ પૃથિવ્યાં વા
દિવિ દેવેષુ વા પુનઃ ।
સત્ત્વં પ્રકૃતિર્જૈર્મુક્તમ્
યદેભિઃ સ્યાત્ ત્રિભિર્ગુણૈઃ ॥૪૦॥

બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય વિશાં
શુદ્રાણાં ચ પરં તપ ।
કમાણિ પ્રવિભક્તાનિ
સ્વભાવ પ્રભવૈર્ગુણૈઃ ॥૪૧॥

શમો દમસ્તયઃ શૌચં
શાંતિ રાર્જવ મેવ ચ ।
જ્ઞાનં વિજ્ઞાનમાસ્તિક્યં
બ્રહ્મ કર્મ સ્વભાવજમ્ ॥૪૨॥

આત્મજ્ઞાનથી પ્રાપ્ત થયેલું,
સાત્ત્વિક સુખ તે કહેવાયે. ૩૭

પ્રથમ અમૃત સમુજે સુખ તે,
ઇન્દ્રિય સંયોગી વિષયતાણું;
પરિણામે વિષ સરખું લાગે,
તેને રાજસ સુખ ગણું. ૩૮

જે સુખ આરંભેને અંતે,
મનને મોહિત કરી રહું;
પ્રમાદ, આળસ, નિંદથી પ્રકટાયું,
તે સુખને તામસ કહું. ૩૯

જે જે પ્રકટ થયા પ્રકૃતિથી,
તે ત્રણ ગુણથી મુક્ત ન કોય;
દેવલોક, આકાશકે પૃથ્વી,
કયાંથી જડે જ્યાં મૂળનવ હોય ૪૦

હો પરંતપ ! બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય,
વૈશ્ય, શુદ્રનાં જુગવાં કર્મ;
સૌ સૌના સ્વભાવ ગુણોના,
લિપ્ત લિપ્ત પડતા છે ધર્મ. ૪૧

મનનિશ્ચલ, ઇન્દ્રિય દમન, તપ,
શુદ્ધ, ક્ષમા, ને સરલપણું;
જ્ઞાન, વિજ્ઞાન, આસ્તિકતા, એસૈ,
બ્રાહ્મણ કર્મ, સ્વભાવ ગણું. ૪૨

શૌર્ય તેજો યદિદાસ્યં
યુદ્ધે ચાપ્ય પલાયનમ્ ।
દાનમીશ્વર ભાવશ્ચ
ક્ષાત્રકર્મ સ્વભાવજઃ ॥૪૩॥

કૃષિ ગોરક્ષ વાણિજ્ય
વૈશ્ય કર્મ સ્વભાવજઃ ।
પરિચર્યાત્મિકં કર્મ
શૂદ્રસ્યાપિ સ્વભાવજઃ ॥૪૪॥

સ્વે સ્વે કર્મણ્ય ભિરતઃ
સંસિદ્ધિ લભતે નરઃ ।
સ્વકર્મ નિરતઃ સિદ્ધિ
યગ્નાદિભિરતિ તચ્છ્રુણુ ॥૪૫॥

યતઃ પ્રવૃત્તિર્ભૂતાનાં
યેન સર્વમિદં તતમ્ ।
સ્વકર્મણા તમભ્યર્ચ્ય
સિદ્ધિ વિદતિ માનવઃ ॥૪૬॥

શ્રેયાન્ સ્વધર્મો વિગણઃ
પરધર્માત્સ્વનુષ્ટિતાત્ ।
સ્વભાવ નિયતં કર્મ
કુર્વન્નાપ્રોતિ કિલ્વિષમ્ ॥૪૭॥

સહજં કર્મ કૌંતેય
સદોષ મપિ ન ત્યજેત્ ।

શૌર્ય, તેજ, ઔદાર્ય, નિપુણ, ધૃતિ,
દાની પણ, ને ભગવદ્ ધર્મ;
સહજ સ્વભાવિકતાથી પ્રકટે,
ક્ષત્રિયોને એ સૌ કર્મ. ૪૩

ગોરક્ષા, વહેપાર, કૃષિપણ,
સહજ કર્મ એ વૈશ્યતાણું;
સેવા ધર્મ સ્વાભાવિક ઉતરે,
તેમાં જાણે શુદ્ર પણું. ૪૪

પોતપોતાના કર્મે પ્રવૃત્ત,
તે સૌને સિદ્ધિ મળતી;
કેમ કરી સુણ, સિદ્ધિ પામે,
સમજનિજ કર્મતાણું જળથી. ૪૫

જેમાંથી સૌ જીવે જન્મ્યા,
જેણે આ સૌ વ્યાપી રહ્યું;
તે પ્રભુની સેવાના કર્મે,
સૌ સિદ્ધિને પામી ગયું. ૪૬

અન્ય ધર્મની રહેલઈ છોડો,
થોડા ગુણ પણ શ્રેષ્ઠ સ્વધર્મ;
કહા પાપ નવ લાગે તેને,
સ્વભાવ નિયત આચરતાં કર્મ. ૪૭

સ્વભાવ જનિત હોયિત કર્મ હો,
કુંતા સુત તે તજવું નહિ;

સર્વારંભા હિ દોષેણ
ધુમેનાગ્નિ રેવાદ્યુત્તમઃ ॥૪૮॥

અસક્ત બુદ્ધિઃ સર્વત્ર
જિતાત્મા વિગતસ્પૃહઃ ।
નૈષ્કર્મ્ય સિદ્ધિ પરમાં
સંન્યાસેનાધિ ગચ્છતિ ॥૪૯॥

સિદ્ધિ પ્રાપ્તો યથા બ્રહ્મ
તથાપ્રોતિ નિબોધમે ।
સમાસે નૈવ કૌતૈય
નિષ્ઠા જ્ઞાનસ્ય યાપરા ॥૫૦॥

બુદ્ધ્યા વિશુદ્ધ્યા યુક્તો
ધૃત્યાત્માનં નિયમ્ય ચ ।
શબ્દાદીન્વિષયાં સ્ત્યક્ત્વા
રાગ દ્વેષૌ વ્યુદસ્ય ચ ॥૫૧॥

વિવિક્ત સેવો લઘ્વાશી
યતવાક્રાય માનસઃ ।
ધ્યાન યોગ પરોનિત્યં
વૈરાગ્યં સમુ પ્રાશ્રિતઃ ॥૫૨॥

અહંકારં બલં દર્પ
કામં ક્રોધં પરિગ્રહમ્ ।
વિમુચ્ય નિર્મમઃ શાંતો
બ્રહ્મ ભૂયાય કલ્પતે ॥૫૩॥

અગ્નિ જ્યમ ધુમથી વિદ્યુત્થો છે,
સદોષ તેમ સૌ કર્મ સહિ. ૪૮

અસંગ બુદ્ધિ આ સર્વેમાં,
નિસ્પૃહતા મન નિશ્ચલી જેહ;
તજે કર્મ ફલ તે સંન્યાસી,
નિઃકામ સિદ્ધિ ને પામેતેહ. ૪૯

સકલ સિદ્ધિ ને પામે તદવત્,
બ્રહ્મપદ પણ પામે છે;
સાંભળ જ્ઞાન પરાકાષ્ઠાને,
તેથી સૌ દુઃખ વામે છે. ૫૦

અનાસક્ત જ્ઞાતા મોક્ષેચ્છું,
દૈર્ઘ્યે ઉર વશ કરી પછી.
શબ્દાદિ સૌ વિષય તજી દર્ધ,
રાગદ્વેષ પણ તજે નકી. ૫૧

મિતાહારી, એકાન્ત નિવાસી,
મન, વાણી, કાયા, જીતનાર;
યોગ ધ્યાન પરાયણ થઈને,
ત્યાગ તણે આશ્રય કરનાર. ૫૨

હું મારું બળ દર્પ કેાધ મદ,
સૌ સંગ્રહ તજી નિર્મલ થાય;
ત્યારે બ્રહ્મથી ઐક્ય ભાવ થઈ,
પ્રભુ ભજવાને યોગ્ય ગણાય. ૫૩

બ્રહ્મભૂતઃ પ્રસન્નાત્મા
ન શોચતિ ન કાશ્ચતિ ।
સમઃ સર્વેષુ ભૂતેષુ
મજ્જતિ લભતે પરામ્ ॥૫૪॥

ભક્ત્યા મમભિજાનાતિ
યાનાન્ય શ્વાસ્મિ તત્વતઃ ।
તતો માં તત્વતો જ્ઞાત્વા
વિશેતે તદનંતરમ્ ॥૫૫॥

સર્વં ક્ષણંયપિ સદા
વાણો મત્ર્ય પાશ્રયઃ ।
મત્પ્રસાદા દવાપ્રોતિ
જ્ઞાન્વર્ત પદમન્યયમ્ ॥૫૬॥

ચેતસા સર્વં કર્મણી
મયિ સન્યસ્ય મત્પરઃ ।
હિયોગ મુપાશ્રિત્ય
મચ્ચિત્તઃ સતતં ભવઃ ॥૫૭॥

મચ્ચિત્ત સર્વદુર્ગાણિ
મત્પ્રસાદાત્તરિષ્યસિ ।
અથ ચેત્સ્વમહં કારાન
ન શ્રોષ્યતિ વિનંક્ષ્યસિ ॥૫૮॥

યદહંકાર માશ્રિત્ય
ન યોત્સ્ય્યેતિ મન્યસે ।

આત્મા ધ્યાને પ્રસન્ન રહિને,
તણ શોકેચ્છા બ્રહ્મતા થાય,
સમ દૃષ્ટિ સૌ લોકે પામતાં,
મારી ઉત્તમ ભક્તિ પમાય. ૫૪

ભક્તિ ભાવે, જેટલે હું જેવો;
તેવો તત્વથી તે બાણે;
બાણી મુજને મુજમાં પેશી,
મારા મુખને તે માણે. ૫૫

સર્વ કાર્ય હમેશાં કરતાં,
જેને મુજ ચરણ બની રહે છે;
મારી કૃપાથી હમેશ માટે,
અવિનાશી પદ તે લહે છે. ૫૬

મનથી સૌ કર્મ મહાર્પણ કરીને,
મુજ પરાયણ થઈ બા ખાસ;
બુદ્ધિ યોગનો આશ્રય લઈ,
મમ ચિન્તન કરથે મુજ હાસ. ૫૭

મારી કૃપાએ મમ ચિન્તનથી,
સકલ વિધને તું તરશે;
મેં કહ્યું ગવં કરી નહિ મુણશે,
તો તું નાશ થઈ ખરશે. ૫૮

ગર્વાશ્રય કરીને તું માને,
હું નહિ બુદ્ધ કરું પોતે;

મથ્યૈષ વ્યવસાય સ્તે
કૃતિસ્ત્વાં નિયોક્ષતિ ॥૫૯॥

અભાવજેન કૌંતેય
નવધઃ સ્વેન કર્મણા ।
તું નેચ્છમિ યન્માહાત્
રિષ્યસ્ય વશોઽપિતત્ ॥૬૦॥

ધરઃ સર્વ ભૂતાનાં
દેશેઽર્જુન તિષ્ઠતિ ।
ામ યન્સર્વ ભૂતાનિ
ત્રાલ્લભાનિ માયયા ॥૬૧॥

મેવ શરણં ગચ્છ
ર્વ ભાવેન ભારત ।
અસાત્પરાં શાંતિં
તાર્ન પ્રાપ્યસિ શાશ્વતમ્ ॥૬૨॥

તે તે જ્ઞાન માહ્યાર્ત
હોદ્ગુહ્યતરં મયા ।
મૃશૈ તદશેષેણ
વેચ્છસિ તથા કુરુ ॥૬૩॥

ર્વે ગુહ્યતમં ભૂયઃ
ણુ મે પરમં વચઃ ।
તેઽસિ મે દૃઢ મિતિ
તે વક્ષ્યામિ તે હિતમ્ ॥૬૪॥

તે નિશ્ચય મિથ્યા તુજ થાશે,
જઈશ યુદ્ધમા તું જો તે. ૫૯

સ્વભાવ જનિત કર્મે બાધેત્રી,
મોહથી કરવા ના ઇચ્છે;
જરૂર પ્રકૃતિને વશ થૈ તું,
હે કુન્તિસુત ! તું કરશે. ૬૦

સર્વ પ્રાણીના હૃદય પ્રદેશે,
હે અર્જુન ! રહે છે ઇશ્વર;
અમિત કરી સૌ ભૂત ન ચાવે,
નિજ માયાના ચરખા પર. ૬૧

હે ભારત ! તું સર્વ ભાવથી,
એવા પ્રભુને શરણે જા ?
એની કૃપ થી ઉત્તમ શાંતિ,
ને અક્ષય સ્થળ પામી જા. ૬૨

ગુપ્ત થકી પણ ગુપ્ત જ્ઞાન મેં,
ઉપર પ્રમાણે જે દીધું;
વિચાર કરી ઇચ્છામાં આવે,
તે કરજે માની શીધું. ૬૩

સર્વ ગુપ્તથી ગુપ્ત ફરીથી,
સાંભળ પરમ વચન મુજ સાર;
તું મુજને અતિપ્રિય છું તેથી,
સ્પષ્ટ કહું તુજને હિતકાર. ૬૪

મન્મના ભવ મદ્ભક્તો
મદ્યાજી માં નમસ્કુરુ ।
મામેવૈષ્યસિ સત્યં તે
પ્રતિજાને પ્રિયોઽસિમે ॥૬૬॥

સર્વ ધર્માન્પરિત્યજ્ય
મામેકં શરણં વ્રજ ।
અહંત્વાં સર્વ પાપેભ્યો
મોક્ષયિષ્યામિ માશુચઃ ॥૬૬॥

ઇદં તે ના તપસ્કાય
ના ભક્તાય કદાચન ।
ન ચાશુશ્રૂષવે વાચ્યં
ન ચ માં યોઽભ્ય સૂયતિ ॥૬૭॥

ય ઇદં પરમં ગુહ્યં
મદ્ભક્તેષ્વ મિધાસ્યતિ ।
ભક્તિં મયિ પરાં કૃત્વા
મામે વૈષ્યત્ય સંશય ॥૬૮॥

ન ચ તસ્માન્મનુષ્યેષુ
કશ્ચિન્મે પ્રિયકૃત્તમઃ ।
ભવિતા ન ચ મે તસ્મા-
દન્યઃ પિયતરો ભૂવિ ॥૬૯॥

અધ્યેષ્યતે ચ ય ઇમં
ધર્મ્યં સંવાદ માવયોઃ ।

મન મુજમાં કરી ભક્ત થા મારો,
પુજન નમન મુજને કર તું;
મારો પ્રિય તું મનેજ પામીશ,
સત્ય પ્રતિજ્ઞાથી કહુ હું. ૬૫

હવે સર્વ ધર્મોને ત્યાગી,
મને એકને શરણે થા;
સર્વ પાપથી છોડીશ તુજને,
શેઠ જરા તું કરતો ના. ૬૬

અતિ ગુહ્ય આ જ્ઞાન કદાપિ,
અધર્મી નિંદકને ના કહિશ;
મુજ સેવા તપહિણુ ઉદાસી,
આરત હિથુને જરા ન દઈશ. ૬૭

ગુપ્ત જ્ઞાન આ મુજ ભક્તને,
જો સમજાવી તું કહેશે;
નિઃસંશય મુજ પરાભક્તિ કરી,
મુજ સન્મુખ સુખ તે લેશે. ૬૮

સકલ નરોમાં તેના કરતાં,
અધિક સેવા પ્રિય મને ન કોઈ;
વળી ભૂમંડળમાં તેનાથી,
બહુ પ્રિયમુજને કોનહિહોય. ૬૯

હું ને તું નો ધર્મ્યવાદ આ,
જે જન સદ્ભાવે ભણશે;

જ્ઞાન યજ્ઞેન તેનાહ—
મિષ્ટઃસ્યામિતિ મે મતિઃ ॥૭૦॥

શ્રદ્ધાવાન ન સુયશ્વ
ન ચ તસ્માન્મનુષ્યેષુ
કશ્ચિન્મ ॥૭૧॥

કચ્ચિદેતચ્છ્રુતં પાર્થ
ત્વયૈ કાગ્રેણ ચેતસા ।
કશ્ચિદ જ્ઞાન સંમોહઃ
પ્રણષ્ટસ્તે ધનંજય ॥૭૨॥

— અર્જુનોવાચ —
નષ્ટો મોહઃ સ્મૃતિર્લંબ્યા
ત્વત્પ્રસાદાન્મયાચ્યુત ।
સ્થિતોઽસ્મિ ગતસંદેહઃ
કરિષ્યે વચનં તવ ॥૭૩॥

સંજય ઉવાચ
ઇત્યહં યાસુદેવસ્ય પાર્થસ્ય
ચ મહાત્મનઃ ।
સંવાદમિમમ શ્રૌષમદ્ધૃતં
રોમહર્ષણમ્ ॥૭૪॥

વ્યાસપ્રસાદાચ્છ્રુત્વાને
તદ્ગુહ્યમહં પરમ્ ।
યોગં યોગેશ્વરોત્કૃષ્ણા
ત્સ્સાક્ષાત્કથયતઃ સ્વયમ્ ॥૭૫॥

માનું તુષ્ટ કર્યો જ્ઞાન યજ્ઞકરી,
તે પણ મારા પ્રિય થશે. ૭૦
દ્વેષ રહિત ને શ્રદ્ધાળુ થઈ,
ગીતા શાસ્ત્ર શ્રવણ કરશે;
તે સૌ પાપોથી છુટી જઈ,
પુણ્ય લોકમાં પરવળશે. ૭૧
હૈ પાર્થ ! તહે એક ચિત્તથી,
સુણ્યો ઉપદેશ યથાર્થ સહિ;
અજ્ઞાન મોહ તુજ નાશ થયો કે,
તે તું સ્પષ્ટ ધનંજય કહિ ? ૭૨

અર્જુન વચન.

હૈ અચ્યુત ! તવ કૃપા પ્રસાદે,
જ્ઞાન મળ્યું ને મોહ ગયો;
હું દૃઢ છું તવ વચને વર્તીશ,
સંદેહ સર્વે દૂર થયો. ૭૩

સંજય કહે છે.

સંજય કહે છે હૈ ધૃતરાષ્ટ્ર !
અદ્ભૂત કૃષ્ણાર્જુન સંવાદ;
એવો રોમ હર્ષણ મેં સુણીયો,
ઉભય તણો જે ઉત્કટ સ્વાદ. ૭૪
યોગેશ્વર શ્રીકૃષ્ણ જ પોતે,
પરમ ગુહ્ય રસ કહેતા જેહ;
વ્યાસ મુનિ ભગવાન કૃપાથી,
એક ચિતે સાંભળીયો તેહ. ૭૫

રાજન્સંસ્મૃત્ય સંસ્મૃત્ય
સંવા મિમમઙ્ગતમ્ ।
કેશવાર્જુનયોઃ પુણ્યં
દ્રષ્યામિ ચ મુહુર્મુહઃ ॥૭૬॥

તત્ત્વસંસ્મૃત્યસંસ્મૃત્ય
રૂપમત્યઙ્ગતં હરેઃ ।
વિસમ્યેભિ મહાનરાજન
દ્રષ્યામિ ચ પુનઃ પુનઃ ॥૭૭॥

યત્રયોગેશ્વરઃ કૃષ્ણો
યત્ર પાર્થો ધનુર્ધરઃ ।
તત્ર શ્રીવિજયો ભૂતિ
ધ્રુવાનીતિર્મતિર્મમ ॥૭૮॥

(કનૈયા કૃષ્ણ વિષ્ણુ કેાઈ ?)
(ગઝલ)

અમારે એકથી લગની,
બીજેથી નાંખી છે ઘોઈ;
નથી દીલદાર મારોરે,
કનૈયા કૃષ્ણ વિષ્ણુ કેાઈ ?
અમે એ સ્વામિના સત્રે,
વિંધી સર્વાંગને પ્રાયુ;
અમારું ના હવે થાયે,
કનૈયા કૃષ્ણ વિષ્ણુ કેાઈ ?

કૃષ્ણાર્જુન સંવાદ પુણ્યદા,
હે ધૃતરાષ્ટ્ર ! આ અદ્ભૂત;
વારંવાર સંભાળી હરખું,
ધ્યાન કરું એ રૂપ અનુપ. ૭૬

અતિ અદ્ભૂત રૂપ સ્મરું તવ,
વિસ્મય મોટો મુજને થાય;
રહિ રહિને આનંદ હું પામું,
સઉ ઇચ્છા પુણ્ય થૈ જાય. ૭૭

જ્યાં યોગેશ્વર કૃષ્ણ બિરાજે,
ધનુર્ધારી જ્યાં અર્જુન છે;
ત્યાં ઐશ્વર્ય સંપત્તિને જય,
અચળ નીતી ત્યાં મુજ મત છે. ૭૮

સંવત એ ગણીસેં ત્યાશીનો,
અક્ષય તૃતીયાનો શુભયોગ;
વ્યાસ ભુખ્યો માતરનો વાંશી,
ભક્તિરસનો પામ્યો ભોગ. ૭૯

અગાધ રસ અમૃત ઉદધિમાં,
અધિકાર તેટલું સૌ પીતા;
વ્યાસ કવે ગુરૂકૃપા પ્રસાદે,
સંપુરણ ભગવદ્ગીતા. ૮૦

ઇશ્વરપર એકતાન થઈને,
ભુલી જાને સૌ નિજ જાન;

મનેહર વાંસળીવાળા,
બટાઉને જતાં રોક્યો;
ઘવાણું કેણુ રાખેરે,
કનૈયા કૃષ્ણ વિણુ કેાઈ ?

ખરે રસ છેક છલકેછે,
મઝા જોખન તણી જાયે;
નથી કેા' હુંટનારું રે,
કનૈયા કૃષ્ણ વિણુ કેાઈ ?

અમે મસ્તાન થઈ ફરીયે,
બધે બલવિરના બળથી;
નથી કેા' ટોકનારું રે,
કનૈયા કૃષ્ણ વિણુ કેાઈ ?

નથી કેા જ્ઞાનની પોથી,
અમારે જાણવી જોવી;
પ્રેમ ભક્તિ બતાવે ના,
કનૈયા કૃષ્ણ વિણુ કેાઈ ?

મને તો પ્રેમ વિણુ ભક્તિ,
હસેછે હુખીને હુલી;
કરે ના કામ પાકુરે,
કનૈયા કૃષ્ણ વિણુ કેાઈ ?

કરોડો કેાસનું અંતર,
યોગી સન્યાસી સાધુને;

શ્રીપ્રભુ પણ પ્રભુતાને ભુલી,
વ્યાસ ધરે નિજ જનનું ધ્યાન. ૮૧

શુદ્ધ પ્રેમનું સુખ સર્વોત્તમ,
અમર લોક પણ ના જાણે;
કૃષ્ણ કૃપા રસ હરિયે હુખ્યાં,
તે ગોપીજન સુખ માણે. ૮૨

કૃષ્ણ કૃપા આગળ સૌ વૈભવ,
લોક ચતુર્દશના ફિકા;
ગોવિંદ સુત ગુરુકૃપા દ્રષ્ટિથી,
વ્યાસ કવિ રસમય ટીકા. ૮૩

પ્રેમને ના ચુખે બીજા,
કનૈયા કૃષ્ણ વિણુ કેાઈ ?

રમીશું ને જમીશું રે !
ઓઢશું ખેરશું પ્રેમી;
જપુ ના જપમાં બીજો,
કનૈયા કૃષ્ણ વિણુ કેાઈ ?

વ્યાસના સ્વામિની શોભા,
સમિપે વિષ્ણુને વારૂ,
જડ્યું ના એ થકી સારૂં,
કનૈયા કૃષ્ણ વિણુ કેાઈ ?

શ્રીમદ્વિહસુતાયનમઃ

॥ શ્રીગોપીજનચલ્લમાયનમઃ ॥

॥ શ્રીગુરુચરણકમલેભ્યોનમઃ ॥

શ્રીસામવેદીય છાન્દોગ્યોપનિષત્ અષ્ટમ પ્રપાઠકસ્ય પ્રથમઃ

સ્વંદઃ વ્યાસવિરચિત કાવ્ય રસિકાવલી ટીકા સંયુતા.

પિતાવદે હુરિભક્ત જમેતો, વિષ્વ તૃપ્ત સૌ થાય ખરે;
સર્વ ભૂતમાં એકજ આત્મા, નિજ ગુણ શોભા સકલ ભરે. ૧

(રાગ સારંગ તથા નરસર્ગ મહેતાની લાવણીનો)

ૐ શ્વેતકેતુર્હાડરુણેય આસ
તદ્ હ પિતોવાચ શ્વેતકેતો વસ
બ્રહ્મચર્યં ન વૈ સૌમ્યાસ્મત્કુ-
લીનોડનનુચ્ય બ્રહ્મબન્ધુરિવ
ભવતીતિ ॥૧॥

સ હ દ્વાદશવર્ષ ઉપેત્ય ચતુર્વિ-
શતિવર્ષઃ સવાન્વેદઽધીત્ય
મહામના અનુચાનમાની સ્તબ્ધ
પ્રયાયતઃ હ પિતોવાચ શ્વેત-
કેતો યન્નુ સૌમ્યેદં મહામના
અનુચાનમાની સ્તબ્ધોડસ્યુત
તમાદેશમ પ્રાક્ષ્યઃ ॥૨॥

આરુણિ કહે સુણ સ્વેતકેતુ તું,
ભણજે દ્વિજ આચાર યથાર્થ;
વિદ્યાહિન થે હું કુળમાં કેા,
જન્મિ જનમ કર્યો નથી વ્યર્થ. ૧

સુણી વરયો પ્રહ્લચર્યાશ્રમમાં,
સ્વેતકેતુ દ્વાદશ વર્ષે;
ચોવીશ વર્ષે ચાર વેદ ભણી,
માની થે આવ્યો હુપે.
અનઅને અભિમાન ભરેલો,
માને અર્થ ભેદી હું એક;
સૌ જ્ઞાતા કરતાં છે હું માં,
પંડિતોના પૂર્ણ વિવેક.
પિતા કહે હે સૌમ્ય? તું તુજને,
વિદ્વનમાં વર ભણે છે;
તો શું ત્હે ? તુજ ગુરુદેવને,
ઉપદેશ પ્રુછ્યો ? તે માણે છે ? ૨

યેનાશ્રુતઃશ્રુતં ભવત્યમતં મત-
મવિજ્ઞાતં વિજ્ઞાત મિતિકથં
નુ ભગવઃ સ આદેશો ભવ-
તીતિ ॥૩॥

યથા સોમ્યૈકેન્ મૃતપિણ્ડેન
સર્વં મૃન્મયં વિજ્ઞાતઃ સ્યાદ્વા-
ચાઽઽરમ્ભણં વિકારો નામ
ધેયં મૃત્તિકેત્યેવ સત્યમ્ ॥૪॥

યથા સોમ્યૈકેન્ લોહમણિના
સર્વં લોહમયં વિજ્ઞાતઃ સ્યા-
દ્વાચાઽઽરમ્ભણં વિકારોનામ
ધેયં લો મિત્યેવ સત્યમ્ ॥૫॥

યથા સોમ્યૈકેન્ નરવનિકુન્ત-
નેન સર્વં કાષ્ઠાયિસં વિજ્ઞાતઃ

જે ઉપદેશથી નહિ સુણ્યું તે,
સુણ્યા બરેબર રૂપણ્યે;
નહિ તર્કેલું તર્કયું થઈને,
નિશ્ચયલું નહિ તે નિશ્ચાયે,

વેદતણે તે ભેદ ન જાણ્યો,
આત્મ તત્વથી રહ્યો અજાણ્ય;
કૃતાર્થ કેમ કરી તું થાશે,
એ ચિન્તા ઠપ્પે મુજ પ્રાણ.

હે ભગવન્ ! તે આપ જણાવો,
એક જાણ્યે સૌ દેશ જણાય;
એક જ્ઞાનથી સર્વ જ્ઞાન થે,
જન્મદાનીને જઈ મણાય. ૩

કહે ઉદાલક. હે પ્રિય દર્શન !
મટી પિંડો જ્ઞાત થતાં;
મૃતિકા સત્ય રહે જ્ઞાતાને,
મૃતિકા કારણ નામ જતાં. ૪

હે પ્રિય ! હેમપિંડ જાણેથી,
હિમ ઘાટ સૌ પરખાયે;
ઘાટ ગાળતાં ઘાટ નામ જૈ,
સત્ય સુવર્ણ લેખાયે. ૫

હે સુત ! લોહ શસ્ત્રે નખડેલા,
શસ્ત્ર લોહ કારણ લખાય;

સ્યાદ્વાચાઽઽરમ્ભણં વિકાને
નામધેયં કૃષ્ણાય સમિત્યેવ
સત્યમેવ૫ સોમ્ય સ આદેશો
ભવતીતિ ॥૬॥

ન વૈ નુનં ભગવન્તસ્ત હૃદત
વેદ્યધ્યે તદવેદ્યન્કર્યં
મે નાવક્ષન્નિતિ ભગવા૫ સ્ત્વે
વ મે તદ્ગીત્વિતિ યથાસો-
મ્યેતિ હોવાચ ॥૭॥

इति श्रीसामवेदीय छान्दोग्यपनिषत् अष्टम प्रपाठकस्य प्रथमः
खंडः व्यास विरचित काव्य रसिकावली टीका सम्पूर्णम्

॥ श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ॥

श्रीसामवेदीय छान्दोग्यपनिषत् अष्टम प्रपाठकस्य द्वितीयः
खंडः व्यासविरचित काव्यरसिकावली टीकासहिताः

સદેવ સોમ્યેદમગ્ર આસીદકે-
મેવાદિતીયમ્ । તદ્દૈક આહુર
સદેવ મગ્ર આસીદેક મેવા-
દિતીયં તસ્માદ્ સતઃ ॥૮॥
કુતસ્તુલુ સોમ્યૈવ૫ સ્યા-
દિતિ હોવાચ કથ સતઃ
સજ્જાતેતિ સત્ત્વેવ સોમ્યેદ-
મગ્ર આસીદકેમવાદિતીયમ્ ॥૨

શસ્ત્ર નષ્ટ થૈ જાતાં તત્કાલુ,
સ્પષ્ટ સત્ય તે હોહ ગવાય.
હે સૌમ્ય ! ઉપદેષ રીત આ,
તુજ ગુરુ નિશ્ચય ના જાણે;
જાણુ હોત તો મનેજ કહેતા,
એમ આરૂણિ મુખ આણે. ૬
હે ભગવન્ ! આપજ વસ્તુ કહેા,
સુત મુખથી જોલ્યો વાણી;
પિતા વહે સુત તેમ થવાદો,
અતિ ઉત્સાહ ઉરે આણી ૭.

હે પ્રિય દર્શન ! આ જગ પૂર્વે,
એક કહે છે સત્ય હતું;
કેાઈ વહે છે શુન્ય હતું તે,
વિદ્યમાન આ વિશ્વ થયું. ૬
અસત્ થકી સત્ વસ્તુ ન હોયે,
હેમુત ! નિશ્ચય વાત પ્રમાણુ;
પૂર્વે સત્ને દેખીતું સત્,
સત્ય બ્રહ્મ કારજ સત્ જાણુ. ૭.

તદૈક્ષત વૃક્ષ્યાં પ્રજાયેયૌતે
તત્તેજોઽસૃજત તસ્માદ્વત્રવ
શોચતિ સ્વેદતે વા રુષસ્ત-
જસ એવ તદધ્યાપો જાયન્તે ॥૩

તાઆપ એક્ષન્ત વદ્વ્યઃ સ્યામ
પ્રજાયેમહીતી તા અન્નમસૃજન્ત
તસ્માન્ન ક ચ વર્ષતિ તદેવ
ભૂયિષ્મન્નં ભવત્યદ્વ્ય એવ
તદધ્યન્નાદં જાયતે ॥૪॥

હું બહુરૂપ ધરું ત્યમ ઇન્દ્રિય,
આકાશ વાયુ તેજ રચ્યું;
તેજ થકી જલ એ વિધ જન્મ્યું
શ્રમિત જન પ્રસ્વેદ સમું. ૩

સત્યાંશી જલથી આ પૃથ્વી,
અને અન્ન તે ઉદય થયું;
જ્યાં વૃષ્ટિ છે ત્યાં અધિક અન્ન,
ભક્ષણ કરવા યોગ્ય કહ્યું. ૪

इति श्रीछांदोग्योपनिषत्प्रथमप्रपाठकस्य तृतीयः खंडः
व्यास विरचित काव्य रसिकावली टीका सम्पूर्णम्

॥ श्रीगोपीजनवल्लभायनमः ॥

શ્રીસામવેદીયછાન્દોગ્યપ્રથમપ્રપાઠકસ્ય તૃતીયઃ

સ્વંદઃ વ્યાસવિરચિત કાવ્ય સિકાવલી ટીકાસાંતાઃ

(કન્યુ' અચેતન કાર્ય પ્રકાશનું, એવ આવેશી હવે કવાય;

કાવ્ય રસિકાવલી ટીકાથી, સર્વે વાતો સ્પષ્ટ જણાય.)

તેષાં સ્વલ્પેષાં ભૂતાનાં ત્રીણ્યેવ એવાવેશી ભૂતોનાં ત્રણ ખીજ,

વાંજાનિ ભવન્ત્યાન્હજ જરાયુજ અંડજ ને ઉદભિજ;

જીવજાન્નિજ્જમિતિ ॥૧॥ પક્ષી પેટ ગતિ કર અંડજ;

વૃક્ષ ઉદભિજ, જરાયુજ જન. ૧

સેયં દેવતૈક્ષત હંતામેમા-

સ્તિતો દેવતા અનેન જીવે-

તે દેવે સંકલ્પ કર્યો હું,

આ ત્રય દેવોની મધ્યે;

નાડડત્મનાડનુપવિશ્ય નામ
રુપે વ્યાક વાણીતે ॥૨॥

તાસાં ત્રિવૃતં ત્રિવૃતમે કૈકાં
કરવાણીતિ સેયં દેવતેમા-
સ્તિસ્ત્રો દેવતા અનેનૈવ જીવે-
નાડડત્મનાડનુપવિશ્ય નામ
રુપે વ્યાકરોત્ ॥૩॥

તાસાં ત્રિવૃતંત્રિવૃતમેકૈકામ-
કરોઘથા તુ સ્વલુ સોમ્યેમા-
સ્તિસ્ત્રો દેવતાસ્ત્રિવૃત્રિવૃદેકૈકા
ભવતિ તન્મે વિજાનીહીતિ ॥૪

આપ બળે જીવ સાથે પેશી,
રૂપ નામ કંઈ રૂપડે. ૨

ત્રેવડા ત્રેવડી ત્રણે કંઈ કહિ,
ત્રણેમાં જીવ સાથે પેઠા;
રૂપ નામ વિસ્તાર કરીને,
સફળ કરી છે નિજ ઇચ્છા. ૩

તે દેવો ત્રિવૃતના ત્રિવૃત,
ત્રેવડીયા કેવી રીતે;
ઉઠાહરણ આપી સમજાવું,
હે સુત ? હું પૂરણ પ્રોતે. ૪

इति श्रीसामवेदीय छान्दोग्योपनिषत् अष्टम प्रपाठकस्य
तृतीयःखंडः व्यास विरचित काव्य रसिकावली टीका सम्पूर्णम्

શ્રીસામવેદીયછાન્દોગ્યપનિષત્અષ્ટમપ્રપાઠકસ્ય
ચતુર્થઃખંડઃપ્રારંભ્યતે.

ચતુર્થ ખંડ પ્રારંભ.

યદગ્ને રોહિતઃ રૂપં તેજસ્ત-
દ્રૂપં યચ્છુક્લં તદપાં યત્કૃષ્ણં
તદક્ષસ્યાપાગાદગ્નેરગ્નિત્વં
વાચાડડરમ્ભણં વિકારો
નામધેયં ત્રીણી રૂપાણીત્યેવ
સત્યમ્ ॥૧॥

અગ્નિમાં ત્રયરૂપ જે દીસે,
રક્ત, સ્વેત, ને શામ સદાય,
તે રૂપો જલ તેજ પૃથ્વીનાં,
ત્રણે મળી અગ્નિ કહેવાય;
તો હવે ગયું અગ્નિત્વ અગ્નિનું,
રહ્યું માત્ર વાણીમાં નામ,
અગ્નિ વસ્તુ ત્રણથી નથી જુદી,
ત્રણે રૂપ છે સત્ય પ્રમાણ. ૧

યદાદેત્યસ્ય રોહિતઃ રૂપં
સ્તેજસ્તદ્રૂપં યચ્છુક્લં તદપાં
યત્કુષ્ણં તદન્નસ્યાપાગાદા-
દિત્યા દાદિત્યત્વં વાચારમ્ભણં
વિકારોનામધેયં । ત્રીણિ
રૂપાણીત્યેવ સત્યમ્ ॥૨॥

યચ્ચન્દ્રમસો રોહિતઃ રૂપં તેજ-
સ્તદ્રૂપં યચ્છુક્લં તદપાં યત્કુષ્ણં
તદન્યસ્યાપાગાદાદિત્યા દા-
દિત્યત્વં વાચારમ્ભણં વિકા-
નામધેયં ત્રીણિરૂપાણીત્યેવં
સત્યમ્ ॥૩॥

યદ્વિદ્યુતો રોહિતઃ રૂપં તેજ
સ્તદ્રૂપં યચ્છુક્લં તદપાં યત્કુ-
ષ્ણં તદન્નસ્યાપાગાદ્વિદ્યુતો
વિદ્યુત્ત્વં વાચાઽઽમ્ભણં વિ-
કારોનામધેયં ત્રીણિરૂપાણી
ત્યેવ સત્યમ્ ॥૪॥

અરુણ, શ્વેતને કૃષ્ણરૂપ રવિ,
દીપ્ત છે પણ ત્રણ છે સત્ય;
રવિ ત્રણેથી ભિન્ન નથી તો,
રવિત્વ ગયું રહ્યું નામજ રૂક્ત. ૨

ચંદ્ર વિષે અરુણાદિ તેજની,
જલ શ્વેતદિ ને ભૂવ કાળાશ;
ગયું ચંદ્રથી ચંદ્ર પણ તેથી,
માત્ર રૂપ ત્રણ સત્ય પ્રકાશ. ૩

વિદ્યુતમાં રૂપ રૂક્ત શ્વેતસિત,
તેજ જલ ને ભૂવનાં સત્ય;
વિદ્યુતે વિદ્યુ પણ ના રહ્યું,
ત્રણેરૂપ મળી બની તે ગત્ય. ૪

સત્ય બ્રહ્મની સ્વેચ્છાનું આ સૌ કાર્ય હોવાથી સત્ય
છે, અને તે એકજ અદ્વિતીય છે. આ સૌ ભૂતો, ને ભૌતિક
પદાર્થો, સત્ય વસ્તુમાંથી પ્રકટ થયેલ છે. એ પ્રમાણે સત્ય
વસ્તુનું રૂક્ત જ્ઞાન થયે, સર્વ વસ્તુ વિજ્ઞાત થાય છે. તેમ
અમારા પૂર્વજો કહેતા.)

एतद् स्म वै तद्विद्वाꣳ स
आहुः पूर्वे महाशाला महा-
ओत्रिया न नोऽद्य कश्चना-
श्रुतममम विज्ञातमुदाहरि-
ष्यतीति ह्येभ्यो विदाश्चक्रुः॥५॥

यदुरોહિત મિવાભૂદિતિ તેજ-
સસ્તદ્રૂપમિતિ તદ્વિદ્વાશ્ચક્રુર્યદુ
શુક્લમિવામૂદિત્યપાꣳરૂપમિતિ
તાદ્વિદ્વાશ્ચક્રુર્યદુ કુળ્ળામિવા ભૂ-
દિત્યપાꣳરૂપમિતિ તદ્વિદ્વા
શ્ચક્રુઃ ॥૬॥

યદુરોહિત મિવાભૂદિત્યે તા
સામવેદેવતાનાꣳ રસાસહજે
તદ્વિદ્વાચશ્ચક્રુર્યથા તુ સ્વલુસોમ્યે
માસ્તિસ્તો દેવતાઃ પુરુષં પ્રાપ્ય
ત્રિવૃત્તિવૃત્તૈકા ભવતિ તન્મે
વિજાનો િતિ ॥૭॥

इति श्रीश्यामवेदीयछांदोग्योपनिषत्तमब्रह्मप्रपाठकस्य चतुर्थः
खंडः काव्य रसिकावली टीका समेताः सम्पूर्णम्

પૂર્વે કહ્યું ત્યમ નિશ્ચય કહેતા,
મહા શ્રીમંત ઓત્રિય પૂર્વજ;
નહિ તકરું નહિ સુણ્યું ના નિશ્ચું,
સત્ય જ્ઞાનથી કહે સર્વજ. ૫

રકત રૂપ તે તેજ તણું ને,
શ્વેત રૂપ જલનું બણે;
કૃષ્ણરૂપ અન્નનું બણીને,
પૂર્વજે સત્તને માણે. ૬

જે કંઈ પ્રતિત થાય છે તેમાં,
તેજ જલ પૃથ્વી ત્રણે સમાય;
બણ હુંથી નરદેહ પામી ત્રય,
ત્રિવૃત્ત ત્રિવૃત્ત તે એકેક થાય. ૭

શ્રીશામવેદી યજ્ઞોપનિષદ અષ્ટમપ્રપાઠકસ્ય પશ્ચમઃ સ્વંઢઃ
પ્રારભ્યતે.

— અન્નવિભાગ ત્રિવૃત્ત —

અન્ન મશિતં ત્રેધા વિધીયતે
તસ્ય યઃ સ્થવિષ્ઠો ધાતુસ્ત-
ત્પુરીષં ભવતિ યો મધ્યમસ્ત-
ન્માન્સં યોઽણિષ્ઠસ્તન્મયઃ ॥૧

ભક્ષેલા અન્નના ત્રણ ભાગો,
સ્થુલ, વિષ્ઠાને મધ્યમ, માંસ;
સુક્ષ્મૌંશ તેને મન બણે,
કે મન પુષ્ટિ કરતા ખાસ. ૧

આપઃ પીતા સ્ત્રેધા વિધીયન્તે
તાસાં યઃ સ્થવિષ્ઠો ધાતુસ્ત-
ન્મૂત્રં ભવતિ યો મધ્યમઃ સ્ત-
છોહિતં યોઽણિષ્ઠઃ સપ્રાણઃ ॥૨

જલ વિભાગ ત્રણ
પીધેલા જળના ત્રણ ભાગો,
અતિ સ્થુલ ને મુત્ર લહે;
મધ્યમૌંશ તે લોહિ બણી દ્યે,
સુક્ષ્મૌંશ તે પ્રાણ કહે. ૨

તજોઽસિતં ત્રેધા વિધીયતે
તસ્ય યઃ સ્થાવિષ્ઠો ધાતુસ્ત-
દસ્થિ ભવતિ યોમધ્યમઃ સ
મજ્જા યોઽણિષ્ઠઃ સા વાક્ ॥૩

— તેજના ત્રણ ભાગ —
ધી તૈલાદિ 'તેજ' ભક્ષ્યાને,
સ્થુલ ભાગ અસ્થિ થાયે;
મધ્ય ભાગને મજ્જા બણે,
સુક્ષ્મ તે વાણી કહેવાયે. ૩

અન્નમર્યદ્ધિ સોમ્ય મન આપો-
મયઃ પ્રાણ તેજોમયી વાગિ-
તિ ભૂય એવ મા ભગવાન્વિ-
ત્પાપયાત્વતિ તથા સોઽન્નેતિ
હોવાચ ॥૪॥

હેસુત ! મન તે અન્નમય છે,
જલમય પ્રાણ, તેજોમય વાક;
હે ભગવન ! વળી ઉપદેષી,
કરો કૃતારથ મુજને આપ. ૪

इति श्रीछांदोग्योपनिषत् अष्टम प्रपाठकस्य पञ्चमः खंडः काठ्य
रसिकावली टीका समेत सम्पूर्णम्

શ્રી સામવેદીયછાન્દોગ્યપનિષત્ત્વષ્ટમ પ્રપાઠકસ્ય

ષષ્ઠઃ સ્વંઢઃ પ્રારભ્યતે.

દગ્ધઃ સોમ્ય મધ્ય માન ચ
યોડણિમા સઙ્ઘર્વઃ સમુદી-
ષતિ તત્સર્પિર્ભવતિ ॥૧॥

एवमेव खलु सोम्यान्नस्या-
स्यमानस्य योऽणिमा स
ङ्घर्षः समुदीषति तन्मनो
भवति ॥२॥

अपाः सोम्य पीयमानानां
योऽणिमा स ङ्घर्षः समु-
दषिति स प्राणो भवति ॥३॥

तेजसः सोम्याश्च માનસ્ય
યોડણિમા સ ઙ્ઘર્વઃ સમુ-
ષતિ સા વાગ્ભવતિ ॥૪॥

अन्नमयः हि सोम्य मन
आपोमयः प्राणस्तेजोमयी
वागिति भूय एव मा भगवान्
विज्ञापयत्विति तथा सोम्येति
होवाच ॥५॥

હે સૌમ્ય ? મથેલા દહિ'નો,
સુક્ષ્મ લાગ ઉપર ફરતો;
તે નવનીત નામે કહેવાતો,
એ તેજસ્વિ ધી કરતો. ૧
એમજ હે સુત ! આધ્ય અન્નનો,
સુક્ષ્મ લાગ ઉચે ચઢીને;
તેનું મન, થઈ જાએ ધ્રુતવત,
રહે તે 'મન' અવયવ મળીને; ૨
સુક્ષ્મ અંશ પીધેલા જળનો,
એકત્ર થઈ ઉર્ધ્વ જાયે;
હે સૌમ્ય ! તે ઉર્ધ્વ ગયેલો,
અંશ તે 'પ્રાણ'જ થાયે. ૩
ભુક્ત તેજનો ખારિક લાગતે,
ચડી ઉચે લેળો થાયે;
'વાણી' રૂપક ભુક્ત તેજનું,
હે સુત ! જાણો બધાયે. ૪
હે પુત્ર ! અન્નનું કારણ 'મન'
જલનું કારણ પ્રાણ કહેા;
વાણી તેજમાં ડુબે તેથી,
તેજનું કારણ વાણી લહેા. ૫

इति श्रीछांदोग्योपनिषत् अष्टम प्रपाठकस्य षष्ठःस्वंढः व्यास
विरचित बाव्य रसिकावली टीका संयुताः समाप्तम्

શ્રીસામવેદાયછાન્દોગ્યપાનેષ. અષ્ટમપાઠકસ્યસાનર્ત્ત્વંઃ

(મન અનનું કાર્ય છે તેની સમજ !)

પાઠ ૧.૬: સોમ્ય પુરુષઃ પંચદશાહાનિ માડક્ષીઃ કામમઃ
પિવાડડપોમયઃ પ્રાણો ન પિવતો વિચ્છેત્યત્ત્વમ્મિતિ ॥૧॥

ભક્ષેલા અન્નના સુક્ષ્મ ભાગથી, ખાસ વધે મનની શક્તિ;
શક્તિ સોળ વિભાગે બહેંચઈ નરની સોળે કળા થતી.
હે પ્રિય ! સોળે કળા તું છે નર, પ્રત્યક્ષ ભેવા ભે ચ્હાયે;
ભોજન પક્ષના કરીશ ? પશુ તું, જલ પીજે છવ નહિ ભયે. ૧

સ હ પંચદશાહાનિ નાડડક્ષાથ હૈ ન મુપસસાદ કિં બ્રવીતિ
ઇત્યુચઃ સોમ્ય યજૂઃ પિ સામાનંતિ સ હોવાચ ન વૈ મા
પ્રતિશ્ચાન્તિ મો ઇતિ ॥૨॥

મનની અન્ન મથતા અનુભવવા, પક્ષ અન્ન છોડી આવ્યો;
કહે પિતા શું કહું ? ત્યાં પ્રશ્ન્યો, ત્રયવેદ કહે ? ત્યાં ના ક્ષાવ્યો. ૨

તં હોવાચ યથા સોમ્ય મહતોડમ્યાહિત સ્યૈકોડક્ષારઃ
વ્યાજ્ઞાન પારિશિઃ સ્યાત્તેન તતોડપિ ન વહુ દહેદવઃ
સોમ્યત ષોડશાનાં કલાનામેકા કલાડતિશિષ્ટા સ્યાત્તયૈ
તર્હિ વેદાન્નાનુભવસ્ય જ્ઞાનાથ મૈ વિજ્ઞાસ્ય સીતિ ॥૩॥

પિતા કહે સુષુ પ્રખર અગ્નિનો, અણુ કણુ જ્યમ ના બહુ દહે;
કળા ઘટયાથી વેદ ભુલ્યો તું, ભોજન કર પછી મને કહે. ૩

સ હાડડસાથ હૈ ન મુપસસાદ તઃ હ યત્કિચ્ચ પ્રપચ્છ સર્વઃ
હ પ્રતિપેદે ॥૪॥

ભોજન સ્વેતકેતુ કરી પોતે, પિતા સમિપે જ્યા આવ્યો;
પુછી ક્યા જનક જે જે તે, કહી પિતાને મન લાવ્યો. ૪

तः होवाच यथा सोम्य महतोऽभ्याहि जज्ञारं
खद्योतमानं परिशिष्टं तं तृणै रुपसमाधाय प्राज्वलयैसेन
ततोऽपि बहु दहेत् ॥५॥

મહાગિનો અંગારો જે અણુ, હે સુત ! પ્રજળે તૃણ થકી;
પૂર્વ થકી પણ અતિ ઠંડે છે, દૃષ્ટાન્તે તું જાણ નકી પ

एवं सोम्य ते षाडानां कलाऽतिशिष्टाऽ-
भूत्साऽन्नेनोपसमास्तेजोमयी वागिति तदास्य विजज्ञाविति
विजज्ञाविति ॥६॥

તેમજ સોળ કળામાં જે ઘટ, અન્નથી તહે' ઉતેજી છેક;
તેથી પૂર્ણતા પામી પ્રજવણી, સ્પુર્યો વેદનો સર્વ વિવેક;
'મન' અજ્ઞ મયતા, 'પ્રાણ' આપમય, સમજ્યો તેનો મય 'વાણી';
પિતા કહી જેને અજ્ઞ મયતા, શ્વેતકેતુ તે સૌ જાણી. ૬

इति श्रीसामवेदीयछांदोग्यापनिषद्, अष्टमप्रपाठकस्य सप्तमः खंडः
व्यास विरचित काव्य रसिकावली टीका संयुताः सप्तमः

श्रीसामवेदीयछान्दोग्यपनिषत् अष्टमप्रपाठकस्य अष्टमः खंडः

(ઘાઠ નિદ્રામાં જીવને સત્ પ્રાપ્તિ)

चालकः हाऽऽरुणिः श्वेतकेतुं पुत्रमुवाच स्वप्नानां मे सोम्य
विजानितीति यत्रैतत्पुरुषः स्वपिति नाम सता सोम्यतदा
सम्पत् भवति स्वमपितो भवति तस्मात् नऽस्वपितं त्या
चक्षते स्वऽस्वपीतो भवति ॥१॥

સ્વપ્નવૃતાન્ત નિજ સુતને કહેતા, ઉઠાલક, અરૂણી, પોતે,
નિદ્રા પુરૂષ કરે છે ત્યારે, પ્રહ્લભાવ પામે જો તે;

અવપાણુ તણ સદૃષ્ય પામે, તેથી સુતેલો લોક કહે,
કારણ તે નિદ્રાના સમયે, નિજને પામેલોજ રહે. ૧

સ યથા શકુનિઃ સૂત્રેણ પ્રવક્તો દિશં દિશં પતિત્વાડન્ય-
ત્રાડડયતનમલબ્ધવા બન્ધાદોપશ્રયત એવમેવ સ્વલુ સોમ્ય
તન્મનો દિશં દિશં પાતેત્વ ડન્યત્રાડડયતનમલબ્ધવા પ્રાણ-
મેવોપશ્રયતે પ્રાણબન્ધનઃ હિ સોમ્ય મન ઈતિ ॥૨॥

પક્ષી ધાતક સૂત્રે બંધાઈ, જેમ પ્રતિ દિશ ઉડતું તે,
અન્યાશ્રય પામે નહિ કદીયે, સૂત્રાશ્રય કરી રહેતું એ;
તેમજ સર્વ દિશાનુંભવ કરી, મન, પ્રાણાશ્રય કરતું છેક,
ના વિશ્રામ મળે મનને કંઈ, તવ પ્રાણાશ્રય કરતું એક. ૨

અ નાપપાસે મે સોમ્ય વિજાનિહિતિ યત્રૈત ર્ષાડન્નિન્નિ-
ષતિ નામાડડપ એવ દદશિતં નયન્તે તદયથા ગોનાયોડ
શ્વનાયઃ પુરુષનાય ઈત્યેયં તદપ આચક્ષતેડશ્વનાયેતિ તત્રગુરુ
મુત્પતિતઃ સોમ્ય વિજાનિહિ નેદમમૂલં ભાવ્યતીતિ ॥૩॥

(અન્નાદિ કાર્ય જગત્ ને, તેનું મૂળ સત છે. તે બધાવાને કોયડા.)

મુજ પાસેથી બુખ તરસને, સૌમ્ય બધુ સારી રીતે,
તે પછી ત્હારા અંતરમાં, ધરજે તું પૂરણ પ્રીતે;
જન જ્યારે ખાવાને ઇચ્છે, બુખ નામ વાળો તે થાય,
સદયા અન્નનો કઠણ ભાગ, પીધેલું પાણી જેથી બધું
ગાયહાંકી ગોનાય બાય ત્યમ, જલને પણ અશનાય કરી
અશન કરેલું અન્ન જેવવા, બાણે ત્યાં અશનાય
શરીર રસાદિથી ઉપન્યું તે, કાર્ય બાણવા જે
સત્તુનું કાર્ય તે છે સત્ સર્વે, કારણ રહિત ન

તસ્ય ક મૂલઃ સ્યાદન્યત્રાક્ષાદેવમેવ સ્વહ સોમ્યામેન
 યેનાપા : લમાન્વિચ્છાદ્ધિઃસોમ્ય શુક્તેન તેજો મૂલમન્વિચ્છ
 તેજસા સોમ્ય શુક્તેન સન્મૂલમાન્વિચ્છાદ્ધિઃસન્મૂલાઃ સોમ્યેમાઃ
 સર્વાઃ પ્રજાઃ સદાયતનાઃ સત્પ્રતિષ્ઠાઃ ॥૪॥

(શરીરનું મૂળ શું હશે ?)

અન્ન દેહનું મૂળ બાણી છે, નર ખાયે તે વિર્ય બને,
 શ્રોણિત, નારી જમે તે થાયે, (રજ-વિર્ય, સંયોગી દેહ બને.)

અન્ન શુંગથી આપ મૂળ બાણી, સૌમ્ય કરી છે પુરુષ જ્ઞાન. ૪

અથ યત્રતત્ત્વરુષઃ પિયાસતિનામ તેજ એવ તત્પીતં નયતૈ
 તદ્યથા ગોનાયોઽશ્વનાય પુરુષનાય इत्येवं तत्तेज आचष्ट
 હ ન્યોતે તત્રૈતદેવ શુક્ત ત્પાતતઃ સોમ્ય વિજાનિ નેદમ-
 મૂલં માવેત્યતીતિ ॥૫॥

(જલનું મૂળ.)

જન પિપાસિત થાય જહા તવ, તેજ પીધા જલને લઈ બય,

એ ઉદન્ય જલ મૂળ કહેવાયે, સૌમ્ય બાણુ તે અમૂળ ન થાય. ૫

તસ્યક મૂલઃ સ્યાદન્યત્રાદ્વયોઽદ્ધિઃ સોમ્ય શુક્તેન તેજોમૂલ-

મન્વિચ્છ તેજસા સોમ્ય શુક્તેન સન્મૂલમાન્વિચ્છ સન્મૂલા

સોમ્યેમાઃ સર્વાઃ પ્રજાઃ સદાયતનાઃ સત્પ્રતિષ્ઠા યથાનુસ્વહ

સોમ્યે માસ્તિસ્ત્રો દેવતાઃ પુરુષપ્રાપ્ય ત્રિવૃત્તિદેકૈકાભવતિ

દુક્તં પુરસ્તાદેવ ભવત્યસ્ય સોમ્ય પુરુષસ્ય પ્રયતોવાહમનસિ

જ્યતે મનઃ પ્રાણે પ્રાણજસિ તેજઃ પરસ્યાં દેવતાયામ ॥૬॥

- તેજનું મૂળ -

જલમૂળ તેજ જડેછ, તજ કાર્યથી સત્ શોધાય,

જે આ જગ સર્વે, સત્યાશ્રયિ સત્પ્રતિષ્ઠ સદાય;

જેમ અજ્ઞ. જલ, તેજ, દેવત્રય, વયુ પ્રવેશી ત્રય વિધ થાય,
કે જે અજ્ઞથી મન, જલથી પ્રાણને, તેજ થકી વાણી પ્રકટાય.
હે સૈમ્ય ! મરતાની વાણી, છેવટે મનમાં લીન થાય,
મન પ્રાણેલીન, પ્રાણ તેજમાં, તેજ સમાતું પરદેવ ત્રાય ૬

स य एषाऽणि मैतदात्म्य मिदं सर्वं तत्सत्यस आत्मा
तत्त्वमसि श्वेतकेतो इति भूय एवमा भगवान विज्ञापय-
त्विति तथा सोम्येति होवाच ॥७॥

જાણુ સુદર્શન પરદૈવનાં તું છે, જાણુ પરદૈવ તો તેનો થાઉ,
અલક્ષ્ત રહુ તો અન્તે પાછો, અન્ય શરીર ધરીને આઉ;
તે અણિમા અખંડ જગતભૂજ, સત્ય બ્રહ્મને જગદ્ગુપ સત્ય,
હે શ્વેતકેતુ ! તે તું છે, એજ અમારો સુંદર મન. ૭

इति श्रीसामवेदीय छान्दोग्योपनिषत् अष्टम प्रपाठकस्य
अष्टमःखंडः व्यास विरचित काव्य रसिकावली टीका सम्पूर्णम्

श्री सामवेद छान्दोग्योपनिषत् अष्टम प्रपाठकस्य अष्टमःखंडः

• व्यासविरचित काव्य सावाले टीकासंयुता.

यथा सोम्य मधु मधुकृतो निस्तान्ति नाना ययानां

वृक्षाणां रसान्समबहारमेकता रંગमयान्ति ॥१॥

વિવિધ કૃતિત વૃક્ષોનો રસ લઈ, જ્યમ મધમાખી મધ કરે;

સર્વ રસની કરી એકતા, મધામૃતથી પુડો ભરે. ૧

ते यथा तत्र न विवेकं लभन्तेऽमुष्याहं वृक्षस्य रसोऽस्मि

रैवमव खलु सोम्येमाः सर्वाः प्रजाः सति संपद्यामहे ति॥२॥

તે એકતા પામેલો મધરસ, ન જાણે હું અમુકનો રસ;

‘તેમજ’ સત્તને પ્રાપ્ત છીએ ‘કે’ હતા, તે નવ જાણે પ્રજા અવશ. ૨

ત રૂઢ વ્યાઘ્રો વા સિંહો વા વ્રકો વરાહો વા કોટો વા
પતંગો વા દંશો વા મશ્કો વા ચઘઙ્ગવન્તિ તદા ભવન્તિ ॥૩॥
પૂર્વે આલોકે તે પ્રાણી, વ્યાઘ્ર સિંહ વરાહ વૃક હોય;
કોટ, પતંગ, ડાંસ વા મશ્કર, સત્થી પુનઃ પ્રકટે તે જોય. ૩
સ ય ઇષોઽણિમૈતદામ્ય મિદં સર્વં તત્સત્યં સ આત્મા
તત્ત્વમસિ શ્વેતકેતો ઇતિ ભૂય એવ મા ભગવાન્વિજ્ઞાપ ત્વાત્તે
તથા સોમ્યેતિ હોવાચ ॥૪॥

સત્ની ઇચ્છાવાળુ સતજગ, આત્માવાળુ તે સત છે;
હે શ્વેતકેતુ ! સતનો તું, તે તુજ આત્મા અવિગત છે. ૪
ઈતિ શ્રીસામવેદીયછાંદોગ્યોપનિષત્ અષ્ટમપ્રપાઠકસ્ય નવમઃસ્કંદઃ
વ્યાસચિરચિત્ત કાઠ્યરસિકાવલી ટીકાસંયુતાઃ સમ્પૂર્ણમ્

શ્રીસામવેદીયછાંદોગ્યોપનિષત્ અષ્ટમપ્રપાઠકસ્ય દશમઃસ્કંદઃ
શ્વેતકેતુઃ સોમ્ય નયઃ પુરસ્તાત્પ્રાચ્યઃ સ્યન્દન્તે પશ્ચાત્પતીચ્યસ્તાઃ
સમુદ્રાત્સમુદ્રમેવાપિયન્તિ સ સમુદ્ર એવ ભવતિ તા યથા તત્ર
ન વિદુરિયમહમસ્મિન્મયમ મસ્માંતિ ॥૧॥

(સુતો ઉઠી અન્ય ગ્રામ જઈ, કહે છે હું ધરથી આળ્યો;
પણ હું સત્થી આળ્યો ત્યમ કહેવા, નિદ્રાદિ ઉઠ્યો કયમ ના ફાળ્યો?)

—ત્યાં કહે છે—

જેમ નદી પૂર્વેની પૂર્વે, પશ્ચિમની પશ્ચિમ વહે છે,
તે સૌ જલ અધિથી ખેંચઈ, અધિમાં આવી રહે છે;
તે સમયે તે નદી નવ જાણે, હું ગંગા આ સવ્યુ નિર,
તેમજ સૌ સત્થી આદે પણ, અહ કહેવાની ધરે ન ધીર. ૧

વ મેવ સ્વલુ સોમ્યેમાઃ સર્વાઃ પ્રજાઃ સત આગમ્ય ન
વેદુઃસત આગચ્છામ ઇતિ ત ઇહ વ્યાઘ્રો વા સિન્હો
|| વૃકો વા વરાહો વા કીટો વા પતંગો વા દક્ષો
|| મશ્કો વા વાનસ્પતિ તદાભવન્તિ || ૨ ||

વિ પ્રજા સત્થી આવી પણ, સત્થી આવ્યાં નવ જાણે;
વિ વ્યાઘ્ર સિંહાદી જે જીવ, તેજ પુનઃ યોનિ માણે. ૨
|| ય ઇષોઽણિ મૈત્રદાત્મ્ય મિદઃ સર્વે તત્સત્યસ આત્મા
|| શ્વેતકેતો ઇતિ ભૂય એવ મા ભગવાન્ વિજાપયત્વિતિ
|| યા સોમ્યેતિ હોવાચ || ૩ ||

|| ક્ષમ તત્ત્વ છે જે તેનું આ, આત્માવાળું સૌ જગ સુત;
|| પણ શ્વેતકેતુ તે સત્ છે, અને આ સર્વે સત્ સંયુત. ૩
|| તિ ઓસામવેદીયછાંદોગ્યોપનિષદ્ અષ્ટમપ્રપાઠકસ્યેકા શસ્વટઃ
|| ધ્યાસચિરચિત્ત કાવ્યરસિકાવલી ટીકા સમ્પૂર્ણમ્

પ્રીસામવેદીયછાંદોગ્યોપનિષ. અષ્ટમપ્રપાઠકસ્યેકા શસ્વટઃ

કાવ્યરસિકાવલિ ટીકાસંતા:

|| જીવે તનેહું આ સૌ મરે છે. જીવ મરતો નથી તેની સમજ—)
|| રે ધાવ કેા મહાતરૂ મૂળે, તહપિ નિર્જીવ થાય નહિ,
|| રૂ મધ્યકે ટોચે ધા કરે, સજીવ રહિ રસ દ્રવે સહિ;
|| જીવાત્માથી અનુબ્યાસ તરૂ, જૂ રસ જલ પી પુષ્ટ થયું,
|| એ ગૃહાથી હર્ષ પામતું, અત્યાનંદે સ્થિર રહું. ૧
|| રૂની શાખા તને રસ ભારે, વિષ્ણુ રસ પીતાં હાળાં સુકાય;
|| એ શ્રદ્ધા તરૂ નવપણવિત, તેમ જીવ છે અમર સહાય. ૨

એવે તજ્યું તે સર્વ મરે છે, એવ અમર અવિશ્લિષ્ટ સદા;
 તે જીવાત્માવાળું સૌ જમ, સૌમ્ય, અસત્ય ન થાય કદા. ૩
 इति श्रीसामवेदीयछान्दोग्योपनिषत् अष्टमप्रपाठकस्य द्वादशः खंडः
 व्यास विरचित काव्य रसिकावली टीका सम्पूर्णम्

શ્રીસામવેદીય છાન્દોગ્યોપનિષત્ અષ્ટમપ્રપાઠકસ્ય દ્વાદશઃ સ્વંઢઃ
 વ્યાસવિરચિત કાવ્યરસિકાવલી ટીકાસંયૂતાઃ

(એવેતકેતુ બહારના વિષયમાં આસક્ત હોવાથી ગુરુજ્ઞાનમાં
 શ્રદ્ધા કરવા પિતા ચરણ કહે છે શ્રદ્ધાવડેજ બ્રહ્મ વિષયનો
 નિશ્ચય થાય છે.)

પિતા કહે આ વટ વૃક્ષનું, એક ફલ મુજ પાસે લાવ,
 લાવ્યો ફલ સુત, તદા ભાંગ્ય કહ્યું; તત્કાલ ભાંગ્યું સૌમ્યે સાવ;
 શું દેખે છે ? સુત તું એમાં; જણા બીજને જોઈ પિતા,
 જણું એકજ બીજ લે ભાંગ્ય તું ? તવ ભાંગ્યું સુતેજ તદા,
 હવે શું દેખે છે જ્યાં કહે, ત્યાં સુત કહે કેં ના દેખું;
 પિતા વહેહે સૌમ્ય ! એ અણુથી, આ સર્વેનું છે લેખુ. ૧

જે સુદમના નજરે દેખું, તેમાંથી આ વડ મોટો;
 શ્રદ્ધા કરીને જો જણે તો, સંશય જશે સૌ ખોટો. ૨

તે અણુમાંથી આ વિશ્વાત્મા, છે સત્યાત્મા, હે સુત ! જણુ;
 તે સર્વાત્માનો તું પોતે, શ્રદ્ધાથી સર્વાત્મા માણુ. ૩

इति छान्दोग्योपनिषत् अष्टम प्रपाठकस्य द्वादशः खंडः काव्य
 रसिकावली टीका समेत सम्पूर्णम्

ત્રીસામવર્ણીયછાન્દોગ્યોપાનેષઃ અષ્ટમ પ્રપાઠકસ્ય ત્રયા ચક્ર

સ્વરૂપઃ વ્યાસવિરચિત કાવ્ય રસિકાવલી ટીકા સંયુતા.

લવણ મેત દુદકેડવાયાય મા માતરસાંદ્યા ઇતિ સ હ
તથા ચકારતઃ હોવાચ યદોષા લવણ મુદકેડવાયા અહ્ના
તદાહસતિ તદ્દાવમૃશ્ય ન વિવેદ ॥૧॥

વલણ કાંકરો જલ ઘટ નાંખી, નિશા વિતાવી આગ્ય ઉપઃ,
કહ્યું તેમ કરીને પ્રાતઃ આગ્યો, પિતા હૃદય પામ્યું તવ તુષ;
હે પુત્ર જે લુણ નિશાએ, નિરમાં નાંખ્યું તે તું લાવ ?
તહા શોધ્યું પણ ના લાધ્યું, મળી ગયેલું જલમાં સાવ. ૧

યથા વિલીન મેવાંગસ્યાન્તા દાચામેતિ કથમિતિ લવણ
મિત્યભિપ્રાસ્યૈ તદથ મોપસીદથા ઇતિ તદ્દ તથા ચકાર
તચ્છશ્વત્સંવર્તતે તઃપ્રહવાચાત્ર વાવકિલ મત્સોમ્ય ન નિભા-
લયસેડત્રૈવ કિરંતિ ॥૨॥

જલમાં વિલય થવાથી હે સુત ! લુણ સ્પર્શવા ના દેખાય,
કિન્તુ એક ચત્ત કર હે અંગ ! અચવન કર જીભે પેખાય;
ભર્યા ઘટેથી લઈ અંજીલી, આચમન કીધું સૌમ્ય જહા,
પુછ્યું પિતા કહે કેવું લાગે ? ખાડું છે સુત કહે તહા;
ઘટ મધ્યેથી ને નિચેથી, પિતા કહે છે પાન કરે ?
આજા પાણક પાન કરીને, સ્વાદ કહ્યો છે ખરે ખરે;
અથવેલા શેષ જલને ત્યાગી, હે સુત ! મારી પાસે આવ ?
આગ્યો સુત તવ કહે પિતાજી, જલે લુણ ત્યમ અંગ ! આણું ભાવ;
નજરે જળમાં લુણ ના દેખે, ત્યમતુજમાં ના દેખે સત,
જીભવડે જળમાં લુણ જાણ્યું, ત્યમ ચત્તે તું જાણીશ વ્યક્ત. ૨

સ ય ઈષોઽભિમેતદાત્મ્ય મિદ્ધસર્વં તત્સત્યમ આત્મા
તત્ત્વયસિ શ્વેતેતો ઇતિ ભૂય એવ મા ભગવાન્ વિજ્ઞાપય-
ત્વિતિ તથા સોમ્યેતિ હોવાચ ॥૩॥

તેજ અશ્વિમા વિષ્ણુ વ્યાસને, તે સત્ સર્વાત્મા નિત છે;
તું તે સત્નો છું ત્યમ રે'જે તેથી જગમાં તવ જીત છે. ૩
ઈતિ શ્રીશ્યામવેદીયછાંદોગ્યોપનિષત્અષ્ટમપ્રપાઠકસ્યત્રયોદશઃ
સ્કંદઃ કાવ્ય રસિકાવલી ટીકા સમેતાઃ સમ્પૂર્ણમ્

શ્રી સામવેદીયછાંદોગ્યોપનિષત્ અષ્ટમપ્રપાઠકસ્ય ચતુર્દશઃ
સ્કંદઃ વ્યાસવિરહિત કાવ્યરસિકાવલી ટીકાસંયુતાઃ

(હિ પિતા ? જગત્તું મૂળ સત જે રીતે પ્રતિત થાય તે બતાવે ?)
યથા સોમ્ય પુરુષ ગન્ધારેભ્યોઽભિનદ્દાક્ષ માનીયતં તતોઽ
તિજને વિસૃજેત્સ યથા તત્ર માતૃચ્છા દર્શાઽધરાદ્શા પ્રત્યર્દ્શા
પ્રધ્માયીતાભિનદ્દાક્ષો વિસૃષ્ટઃ ॥૧॥

નયન બાંધી ગંધાર દેશથી, કેા નરને લાવ્યા મહાવન,
વળી હાથ બાંધી કેાઈ તરફર, તે નરને મુકયો નિર્જન;
હિશા અમિત થયેલો તે નર, ચારે હિશા પોકાર કરે,
ગંધાર દેશથી કર ચખબાંધી, કેાણુ આ વનમાં લાવ્યું અરે? ૧

તસ્ય યથાભિનહતં પ્રશુચ્ય પ્રયાદતાં દિશં ગન્ધાનેવોપ-
સંષદ્યૈતૈવમેવેહાઽઽચાર્યવાન્ રુષો વેદ તસ્ય તાવદેવ ચિરં
યાવન્ન વિમોક્ષેઽથ સંપત્સ્ય ઇતિ ॥૨॥

કરુણાણુ કેાઈ છોડી નયનકર, ગંધાર હિશાને દેખાડી,
નિશ્ચય કરી પડપુછ કરતો, નિજ ગામે આવ્યો આવી;

તેમજ ગુરૂથી ગમ પામેલો, જગમૂળ સત્ને જાણે છે,
અવિદ્યાના બંધનથી છુટી, આત્મતત્ત્વ તે જાણે છે. ૨

સ ય एषोऽणिमैतदात्म्य मिदं सर्वं तत्सत्यं स आत्मा
तत्त्वमसि श्वेतकेतो इति भूय एव मा भगवान् विज्ञापय-
त्विति तथा सोम्येति होवाच ॥૩॥

એજ અણિમા આવિશ્વાત્મા, જાણી લે શુત ? સત્ય સદા;
તું તે સત્ને જાણે ત્યમ રે'જે, વિપરિત ગતિ નવ કરીશ કહા. ૩.
ઈતિ શ્રીસામવેદીયછાન્દોગ્યપનિષત્પ્રમુખપ્રપાઠકસ્ય ચતુર્દશઃ
સ્વંદઃ વ્યાસવિરચિત કાવ્યરસિકાવલી ટીકાસંપૂર્ણમ્

શ્રીસામવેદીયછાન્દોગ્યો નિષત્પ્રમુખપ્રપાઠકસ્યપંચદશઃસ્વંદઃ
વ્યાસવિરચિત કાવ્ય સિકાવલિ ટીકાસંપૂર્ણમ્

પુરુષસોમ્યોતો જ્ઞાનં જ્ઞાતયઃ પર્યુપાસતે જાનાસિ માં
જ નાસિ મા મિતિ તસ્ય યાવન્ વાઙ્મનસિ સંપદ્યતે મનઃ
પ્રાણે પ્રાણ તેજસિ તેજઃપરસ્યાં દેવતાયાં તાવજ્જાનાત ॥૧॥

હે સૌમ્ય ? માંહાને ઘેરી, પાસે બેસી સૌ પુછે,
જાણ મને તું જાણે છે કે:-તેમ કહી આંસુ હુ'છે;
મનમાં વાચા લય પામીને, મન પ્રાણે, તેજે લય પ્રાણ,
તેજ મળ્યું ના પર દેવતામાં, ત્યાંસુધી જોળખતો જન જાણ. ૧

અથ ચદાસ્ય વાઙ્મનસિ સંપદ્યતે મનઃ પ્રાણે પ્રાણતેજાસિ
તેજઃપરસ્યાં જ્ઞાતાયામથ ન જાનાતિ ॥૨॥

વાણી મનમાં, મન પ્રાણમાં, પ્રાણ તેજે, પરદેવે તેજ,
મળી ગયું કે મૃતક પુતળું, જોળખતું નવ આ-કે-એજ. ૨

સ ય ષ્ણોઽણમૈતદાત્મ્યનિઃશ્વસ આત્મા તત્ત્વમાસ્રેતેતકેતો
 इति भूय एव मा भगवान् विनापयात्विति तथा सोऽन्येति
 वाच ॥૩॥

એજ અણિમા, આ વિશ્વાત્મા. બાણી લે સુત સત્ય સદા;
 તું તે સત્યને! છું ત્યમ રે'જે, વિપરિત ગતિ નવ કરીશ કદા.
 इति श्रीसामवेदीयछान्दोग्योपनिषत्तमप्रपाठकस्य पंचदशः
 खंडः व्यासविरचित काव्यरसिकावलि टीका संपूर्णम्.

શ્રી સામવેદીયછાન્દોગ્યોપનિષત્તમપ્રપાઠકસ્યપોદશઃસ્વંઢઃ
 व्यासाविरचित काव्यरसिकावली टीकासंयूताः

પુરુષઃ સોમ્યોત હસ્ત ગૃહોત માનયન્ત્ય પાર્ષીત્સ્તે મકાર્ષા-
 ત્પરશુમરમે તપતેતિ સ યદિ તસ્ય કર્તા ભવતિ તત્ત એવાનૃત
 માત્માન કુરુતે સોઽનૃતાભિસન્ધોઽનૃતેનાઽઽત્માનમન્તર્ધાય
 પરશું તર્પ પ્રતિ ગૃહ્યતિ સ દક્ષતેઽથહન્યતે ॥૧॥

સુવા પછી કર્માતુ સારે, જે સુખ દુઃખની થાય ગતિ,
 સત્ય અસત્યની કરી પરિક્ષા, બંધ, મોક્ષ પ્રભુ દીયે નકી;
 રાજ અધિકારી પાસે લાવે, જેમ ચોરને તેમ અહીં,
 ચોરી અચોરી પ્રકટ કરવા, તપ્ત પરશુ પકડાવે સહી;
 મિથ્યા પ્રતિજ્ઞાવાળો એવ તો, હાઝે છે પરશુ પકડી,
 અધોર નર્કના અગાધ અખંધે નાંખે છે બાંધી ઝકડી.

અથ યદિ તસ્યા કર્તા ભવતિ તત્ત એવ સત્યમાત્માન કુરુતે
 સ ત્યામિસન્ધઃ સત્યેનાઽઽત્માનમન્તર્ધાય પરશું તર્પ પ્રતિ
 ગૃહ્યતિ સ ન દક્ષતેઽથમુચ્યતે ॥૨॥

સત્યાવૃત્ત સર્વાંગ કરીને, સત્ પ્રતિજ્ઞ પકડે પરશુ;
તેનવ ઢાઝે, પરમાનંદ પામે, ભવ ભટકણ ના રહે કશું,
સત્ પ્રતિજ્ઞ ને અસત્ પ્રતિજ્ઞક, ગતિ પામે જેવી જેવી;
લેમ અત્ર જ્ઞાતા, અજ્ઞાતા, પામે ગતિ નિજ શુભ એવી. ૨

स यथा तत्र नादाद्यैतै तदात्म्यमिदः सर्वं तत्सत्यः स आत्मा
जलमासे श्वेतकेतो इति तद्दास्य विजज्ञाविति विजज्ञाविति ॥ ३
એજ અણિમા છે વિન્ધાત્મા, બાણી લે ? મુત સત્ય સદા;
સત્ય તણે તું છે ત્યમ રે'જે, વિપરિત ગતિ નવ કરીશ કદા. ૩
इति श्रीसामवेदीयछान्दोग्योपनिषत्सु अष्टमप्रपाठकस्य षोडशः
ब्रह्मण्डः व्यासविरचित काव्यरसिकावली टीका सम्पूर्णम्

અરે આ પીડ કેણું નિવેરે ?

ધન્યાશ્રી.

કરડયું કટાક્ષ તેની, વેદના વેઠાયના;
મહનથી પીડાતી હુંને, અંગ સંગ ચ્હાયના. કરડયું.
વાંકણડું આંખી મને, ગ્રેહ વહ્નિમાં નાખી;
મલ્યાને મારણહાર, ધિકાવી ધરાયના. કરડયું. ૧
રક્ષની ભરેલી આંખ, રતનાળી કરી આંખ;
મારી મને વણુ વાંક, છેકરે ! હયાયના. કરડયું. ૨
ભુરફીની ભરેલ બુકુટ, મધ્ય છુપાં ખંજરવાં,
રાખેા રમણેશ જો તો, કરશેા કારી ધાયના ? કરડયું. ૩
પ્રેમથી પીડાતી તેને, દુશમન દૂરિજન;
કહેવું જે તે કહિ લે છે, હુંથી કહું જાયના. કરડયું. ૪

કાળજી કેરાણું તેની, કથા કેની આગે કહું;
 વિરહ અંગાર ધિકે, વિણ રાજ તે જોલાયના કરડયું.
 મોહન પ્રભુથી પરિરંભણ, વિના આ પીડ,
 ભગાવીન ભાગે, વળી બ્યાસથી ભગાયના કરડયું.

સખી પ્રતિ સખીની ઉક્તિ.

ગરબી.

મધુવૃત મારગમાં મુજને મળ્યારે; રસિકડી કીધી મીઠી વાત.
 મીઠડી મુકી અધુરી ચાલીયારે; શીષા મધુવનમાં સુસવાટ.
 પાછળ દોડી પણ થાકી પડીરે, કીધી ગલીયે આડા આંટ.
 નજરે નજર ન પડતી એકનીરે, અધુરી સુણવા તન તપીજાત.
 મીઠા રસમાં ભાન બુલી બધુરે, ફેંકી ફેડયું ચિન્નું માટ.
 મહિદુ માટી સાથે મળી ગયુંરે, સામે આવે સખીઓ સાત.
 તેણે હિતની વાતો બહુ કહીરે, સાંભળ સાહેલી સાજાત.
 મુજને એક સખી કહે તે સમેરે, અલિ ક્યમ ઉઘાડુ ઉરગાત ?
 જરા કંઈ સાવધ થાની મુંઢરીરે, હમણાં પઠશે કાળી રાત.
 માટે ચાલ અમારી સાથમારે, ભય છે અળખા કેરી જાત.
 કહેની હરહ મયુ શું તુજનેરે; આવડી અળસાતી અકળાત.
 કાળો મણિધર તો ના ઠશી ગયોરે; કહે કંઈ ઠોકરથી ચેં ઘાત.
 કારણ કાંઈ ન જડતું કારમુરે, કહિયું કેને જઈને વાત.
 એવે લટકે લલિતા બોલતીરે, જુવો સૌ માથે મહિનું માટ.
 પુટયું ઠોકર ખાતાં તે પડીરે, જખમથી ગભરાયે ખરેખાત.
 શાખો સાસુડીનો ઘરે વણોરે, અમે સૌ બાણું ધરની વાત.
 મુકી ઠર ચાલો અલબેલડીરે, કહિયું સાસુને મળી સાત.
 જરાનહિં લઢશે બાણ્ય જસોમતીરે, એવું બોલી સરવે સાથ.

તો પણ ઉત્તર મેં ના આપીયોરે, તપાસી મુજ તન મારી થાપ;
 તેથી હરહ બધું બાણી મધરે, પીઠતો વિરહ તણો સંતાપ.૧૦
 માંહો માંહ કહે સૌ સુંહરીરે; મહન મળી છુટો પડીયો આપ;
 મધુવન બાગે મોહન એ હશેરે, લાવી દૂર કરીયે પરીતાપ.૧૧
 કાંતો મુકી ચાલો એકલીરે; બેઠી છે જયતિ પતિ બપ;
 હસતાં હંસા કહે છે તે સમેરે, આંચો અલખેલો ત્યાં આપ.૧૨
 અંગે અંગ જરા અડકાડતાંરે, શુદ્ધિ આવી છે સુસવાટ;
 પાણી મળતાં મ્હાલે માછલીરે, પતંગીયું જેમ દીપકની સાથ.૧૩
 ભચરડી લેટયા બેઠે બુજ લેરવીરે, તણ્યો વિરહ તણો ઉત્પાત;
 આનંદ અવધિ કવિ કુળ શું કવેરે; જયતી વ્યાસ વ્રજધીપબપ.૧૪
 પછીથી સર્વે સુખ પામ્યાં ઘણુંરે, મળી નિજ નિજ ગૃહ્યાસ્થાંસાથ;
 ભવની ભાવટ સૌ ભાગી મધરે, કીખાં હર્શન તેં સાક્ષાત્.૧૫

પ્રીતમ કે નયન મિલવેકી પીડ !

(રાગ પરદેશી સૈયાનો.)

હીલ હેકેં હીલહ ! હીલ ચુરા દુઃખદે રહા ? (૨) ટેક.
 જોહ બાન બે હોયસો, મુષો મુષે નિશાન;
 ટેડી મત યા બાનકી, નિશ્ચે લેગો પ્રાન. હીલ. ૧
 અજબ અનોખી રીતસે, લગે નેંનકો બાન;
 દુશ્મનકો હંડે નહીં, પ્રેમીકો લે પ્રાન. હીલ. ૨
 નેંન બાનકે ઘાવકો, લખે ન લહિયા કોય;
 બનત મારે સોઈકે, બહે લાગી હોય. હીલ ૩
 રસિક રસીલે સાંવરે, મિલ હો સુભગ સુવેશ;
 નિજ વ્યાસ તિહારી અશમપેં, વારત જગ રાકેશ. હીલ. ૪

મિલે દિન વહે ગયે કેતે ?

ગાઝલ—નહીં કુછ ચેન પરતાહે, મિના દેખે ચૂરત તેરી;
 ગીનો તુમ ચાહ કરકેજી. મિલે દિન વહે ગયે કેતે ?
 નમેરે ક્યોં બયે હોજી, બિરહકી કોનસોં કહિયે;
 હાહ દીલમેં અટલ ઉઠી, મિલે દિન વહે ગયે કેતે ?
 સમજમેં ખાત નહિ આતી. અવધ સખ હો ચુકી હેજી;
 જનાઈન હે ! જનાશ્રય હે ! મિલે દિન વહે ગયે કેતે ?
 મદન મોહન મહેબુબજી, દુગન બરખા બહેતી હય;
 નાથ હે ! નંદકે લાલા, મિલે દીન વહે ગયે કેતે ?
 હાસ યહ વ્યાસકી બતિયાં, હજુર દૌલતેં ન બેતેહો,
 સખખ કયા ભૈ હમે તકસિર, મિલે દીન વહે ગયે કેતે ?

શ્રીકૃષ્ણ વહન કાન્તિ ?

અગેચપલાકીસી ચિત્તાવન, હામિનીસી સહા ચમકે,
 પરમ આનંદ દેતી હય, લટક સર્વાંગમે રમકે-૧
 જુકૂટિ માર ધનુષાંસી, મકર કુંડલ રવિરાજે;
 મુકુટકી જો લટક જુકી, કલાધરસી ચિરે છાજે-૨
 કુંચિત કેશાવલી વિથુરા, વહન પેં આય જુકતી હેં;
 લસેહેં પંકતિ અલિકી, નિશાકર ગાંધ રૂકતી હેં-૩
 મુલગ શુક નાસિકા મધ્યે, સજલ મુકતા લસે કેસા;
 ઉરધ મુખસોં તપે તપસી, અધર રસ આશસેં જેસા-૪
 કપોલનકી ગાંત કેસી, કનક સંપૂટસી સોહે;
 હસન દશનાવલી ચમકે, વજ્ર કણપાંતસી જો હેં-૫
 ઠિક યહ ઠોડીમેં ઠહરા, અલિસુત આયકે કહાંસે !
 વહન સરસિજકી લપટોં, ચુસેન ચલે ચુલે જહાંસે-૫
 ચિષુક કુપમેં પરા દીલસો, કહો કયા વ્યાસજી કરના !
 નિકાસે નાથ તખ નિકસે નહિં તર વહાં કુખી મરના-૭

શ્રી ગણાશ્રયઃ

રાગ-સારંગ.

સર્વ માર્ગેષુ નષ્ટેષુ કલૌચ સ્વલ ધર્મિણિ ॥

પાસંદ પ્રચુરે લોકે કૃષ્ણ એવ ગતિ મેમ ॥૧॥

સર્વ માર્ગનો નષ્ટ થયેથી, કલિખલ ધર્મનો ધારી છે;
પાખંડથી ભરપૂર લોકમાં, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૧

મ્હેચ્છા ક્રાંતેષુ દેશેષુ પાપૈક નિલયે ચ ॥

સત્પંચ વ્યગ્ર લોકેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિ મેમ ॥૨॥

મ્હેચ્છાક્રાંત આદેશ થયેથી, પાપપુંજ અતિ ભારી છે;
આધુ પીડાથી વ્યગ્ર લોકમાં, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૨

ગંગાદિ તર્થ વર્યેષુ દુષ્ટૈરેવા વૃતાષ્વિ ॥

તિરોહિતાધિ દૈવેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિ મેમ ॥૩॥

ગંગાદિક અતિ શ્રેષ્ઠ તીર્થમાં, મૂર્ખજનો અધિકારી છે;
આધિ દૈવિક અંતર્ધ્યાનમાં, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૩

અહંકાર વિદેષુ સપ્સુ પાપાનુવર્તિષુ ॥

લાભ પૂજાય યત્નેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિ મેમ ॥૪॥

પાપાનુ વર્તનથી સજ્જન પણ, મૂઠ અને અહંકારી છે;
યત્ન શીલ સહુ લાભ પૂજામાં, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૪

અપરિ જ્ઞાન નષ્ટેષુ મંત્રેષ્વ વ્રત યોગિષુ ॥

તિરોહિતાર્થ દેવેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિ મેમ ॥૫॥

યોગી થયા વૃત ટેક વિનાના, મંત્ર શક્તિ પણ હારી છે;
નાશ અર્થ ને ભાગ્યતાણે ત્યાં, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૫

નાના વાદ વિનષ્ટેષુ સર્વં કર્મં વ્રતાદિષુ ॥

પાર્શ્વદૈક પ્રયત્નેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિ મૈમ ॥૬॥

અનેક વાદથી ભ્રમિત કર્મમાં, વૃત્તિજનોની ભારી છે;
યત્ન એક પાખંડ તણે ત્યાં, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૬

અજ્ઞાપિત્યાદે દાષાન્તં નાશકોનુભવે સ્થિતઃ ॥

જ્ઞાપેત્તઃસ્વિલ માહાત્મ્યઃ કૃષ્ણ એવ ગતિ મૈમ ॥૭॥

અજ્ઞામિદાદિકની મલિનતા, જેણે કૃપાથી સંહારી છે;
મહાત્મ્ય સર્વના પ્રકટ કરતાં, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૭

પ્રાકૃતાઃ સકલાદેવા ગણિતા નંદકં બૃહત્ ॥

પૂર્ણાનંદોહરિ સ્તસ્માત્કૃષ્ણ એવ ગતિ મૈમ ॥૮॥

પ્રાકૃત સર્વે દેવ મંડળી, ગણ્યો આનંદ દેનારી છે;
પૂર્ણાનંદના દાતા પ્રભુ તેથી, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૮

વિવેક ધૈર્યં મક્ત્યાદિ રાતેતસ્ય વિશેષતઃ ॥

પાપાસક્તસ્ય દીનસ્ય કૃષ્ણ એવ ગતિ મૈમ ॥૯॥

વિવેક ધૈર્યનો ધ્વંશ થયો છે, ભક્તિ પણ નહીં ધારી છે;
પાપાસક્ત અતિદીન જનો જોઈ, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૯

સર્વં સામર્થ્યં સહિતઃ સર્વત્રૈવાચિલાર્થં કૃત્ ॥

શરણં ચ સમુદ્ધારં કૃષ્ણ વિજ્ઞાપયામ્યહં ॥૧૦॥

સર્વ સામર્થ્ય સહિત દયાલુ, સર્વ અર્થ કરનારાને;
શરણાંગતના ઉદ્ધાર કરતા, જણાવું છું પ્રભુ મારાને. ૧૦

કૃષ્ણાશ્રયમિદં સ્તોત્રં યઃ પઠેત્કૃષ્ણ સન્નિધૌ ॥

તસ્યાશ્રયો ભવેત્કૃષ્ણ પતિશ્રી વલ્લભો બ્રવીત્ ॥૧૧॥

કૃષ્ણાશ્રય આસ્તોત્ર તણે જે, પાઠ કરે પ્રભુ પાસે જાય;
શ્રીમદ વલ્લભ એમ કહે છે. કૃષ્ણ તણે તેને આશ્રય થાય. ૧૧

શ્રીભગવત્તામમાલા-શરણુષ્ટપદી ?

- રાગ નરસિંહ મહેતાની લાવણીનો. - સારંગ

૧
 ભાવ ! હે કૃષ્ણ કૃપાળુ ! દીન બંધુ છો બહુ નામી;
 વેચારી દર્શન આપો, શરણુ પડયો છું શીરનામી ટેક. ૧
 લવંત ! બલદાઉ વિરા, વરદરાજ હે વનમાલી !
 કમલાવર કલિક, લલિત ત્રિલંગ મરદનકાલી;
 કુલ તુલસીવલ્લભ, નંદ સુવન અક્ષર ધામી;
 વેચારી દર્શન આપો, શરણુ પડયો છું શીરનામી. ૨
 અતિ ગંભીર અનુપમ, અધમોદ્ધારણુ પ્રજાજીવન;
 બંધુ કરુણાસિંધુ, રસ સાગર હે ગોવર્ધન !
 પાવન ભક્ત નિભાવન, હુરિ વિદુલ ગરુડાગ્રામી;
 વેચારી દર્શન આપો, શરણુ પડયો છું શીરનામી. ૩
 શ રાસેશ રસિકવર, મધુરોત્તમ શ્રોકમલનેન;
 ભિરામ રમણેશ, કેટિકંઠર્પ હર્પહુર સિદ્ધિદેન;
 પ્રકૃતિ સર્વાધિક સુંદર, જગદીશ જનાર્દન જગસ્વામિ;
 વેચારી દર્શન આપો, શરણુ પડયો છું શીરનામી ? ૪
 મહાન મહસુદન માધવા, મહાપ્રભુ મોરલીધર નાથ;
 હયાલ વિદુલ પુરુષોત્તમ, રમણ પ્રેમક શ્રીરાધા સાથ;
 ભગવંત ગદાધર, ગુણનિધાન ગોકુલગ્રામી;
 વેચારી દર્શન આપો, શરણુ પડયો છું શીરનામી ? ૫
 મે શ્રોગિરિધર ગોવિંદ, ગોકુલનાથે કીધા ન્યાલ,
 અતિ યદુપતિ ધનશામલ વ્યાસ વંદતો સાતેલાલ;
 મના વંશતણેરો, હું સેવક એ મુજ સ્વામિ,
 વેચારી દર્શન આપો, શરણુ પડયો છું શીરનામી. ૬

કમલાપતિ રતિ નાયક શ્રીપતિ, નરપતિ સુરપતિ શ્રીમથુરેશ;
 શ્રીવિદુલેશ દ્વારકેશ શ્રીગોકુલ-નાથ ચંદ્રમા શ્રીમહનેશ;
 બાલકૃષ્ણ કલ્યાણ મુકુંદ, નવનીત પ્રિયે પુરણકામી;
 હયા વિચારી દર્શન આપો, શરણ પડયો છું શીરનામી ? ૭
 મધુરાકૃત શ્રીનટવર શામલ, ગિરિરાજ ગોવર્ધન નાથ ?
 ગોવિંદસુત ગુરુદેવકી નંદન, તત્સુત સોહે વલ્લભ સાથ;
 સર્વેશ્વર છે સર્વ સ્વતાંત્ર, દીન વ્યાસના છે સ્વામિ;
 હયા વિચારી દર્શન આપો, શરણ પડયો છું શીરનામી ? ૮

ગોરી-રાગ.

સખી પ્રતિઉક્તિ.

મોતી ઉર્ધ્વમુખે તપસી સમ, અધરામૃત અર્થે તપતું;
 તિવ્ર વૃત તેનું જોઈ ધીરજ, છુટી અંતર અધિર થતું. ૧
 લાવણ્યકોટી કન્દર્પ શું આનન, તે પર મુરલી નાદ કરે;
 લલિત લાસ્યકળા સિખંડ શિર, જોતાં મનનો માર મરે. ૨
 હરખ વધ્યો જે હંસ સુતા તટ, અદ્ભુત ગતિના વરણી જાય;
 રિઝ શ્રુતિપર લઈ રૂપ દ્વય, તરણિ જોઈ સુધર સુભાય. ૩
 જીવન ધન્ય સકલ મજ જનનું, શ્યામ સંગ ભીજે રસરંગ;
 વહન મહન મોહનનું નિરખી, અનુહન ઉરમાં ભરે ઉમંગ. ૪
 નન્દસુનુ પ્રિયા પદ રજ લાભી, તેને પરવા શું બીજી ?
 દાસી ભાવે ઝીલી અચળ રસ, એ રસમાં રહે છે બીજી. ૫
 સદા કૃપા તવ ચિન્તન કરતાં, મુકતાધર શુભ સુખ આપે;
 મહાનુભાવ હે કલ્પલતા ! મુજ તુજથી પરમાનન્દ વ્યાપે. ૬
 હે સખી ! શણગાર સમય, લાડિલી વર જોયા જે તેહ;
 તાના હમ તત તાથેઈ કરતા, વ્યાસે અંતર પૂર્યા જોહ. ૭

શ્રીવૈશ્ણાનરસ્તુતિ—સારંગ.

મોહ લોભ મહ મત્સર નાશક, હે અલૌકિક કૃષ્ણાનન !
 તીલક તૈલંગકુળતણા આપ હે ! મમાચાર્ય હે લક્ષ્મણનંદ !
 લાજ સર્વ વિધ રાખો નિજની, મહોદ્ધાર શ્યામલ વરણે;
 લલિત ધીર ઉદાર હયાલ અહયદા હું છું તવ શરણે. ૧
 હરિ રસમત્ત કરી રસ પાતા, શ્રીભાગવત રસ ભાવાબ્ધિ;
 રિજો છો એક દીનતા બળથી, અતિ કરુણ હે અનુરાગી !
 જીવન ધન વૈશ્ણાનરમૂર્તિ, રહુ અવલંબી તવ ચરણે;
 વરદરાજ હે વેદ પારંગત ! નિજનંદ છું તવ શરણે. ૨
 નયનાંત્રે મધુરી દૃષ્ટિથી, નિજ જન અપાર અધ ટાળક;
 દાસી કૃષ્ણ પ્રિયાપદ રજની, કરવા મેધાના વાળક;
 સત્ય પ્રતિજ્ઞને જે જીવ સોંપ્યા, તે તે માન્યા ગિરિધરણે;
 જીવિતેશ હે ! વ્યાસ શિરોમણિ, કલત્રસહ છું તવ શરણે. ૩

ભક્ત સ્તુતિ—યથાર્ચિ રાગ.

મોહાદારી મહાનુભાવમાં, ભોગવતા હેમમ બંધુ ?
 તિરોહિત તવ હૃદય થકી હું કેમ થયો સમજી સંધુ. ૧
 લાગ્યું ના ચિત રૂક્ષ હું જેથી, ઉદાસ વધી તેથી તણ્યો;
 લલિત લાડિલે વળી વિચારી, એ બળથી સાંપ્રત ભણ્યો. ૨
 હવે હરખ વધારી હૈયે રાખી હરિરસને પાને;
 રિસ કરી કેઈ વાતે મુજ પર, જરા નહિ જુદા થાને. ૩
 જીગરદાનીને વસવા લાયક, ઉર પ્રદેશ મારો કરને;
 વર વિદુલ ગિરિધર પધરાવી, પછી ઘટે ત્યાં જઈ કરને. ૪
 નથી નમ્ર બુધ્ધિ અતુરાઈ, કામ કળા કૌશલ્ય નથી;
 હામોદર તુવ કૃપા શરણબલ, નિજ સુખ દેશે મને નકી. ૫
 સકલ મનોરથ સિધ્ધ થાવ ! વળી નાથ કૃપામૃત ને આપો ?
 જીવાન્ત વ્યાસ ભાઈલાલ વહે, એ પરમાનંદ મુજ ઉર સ્થાપો. ૬

ગોરી.

માટી ફાળી હૈયે લાડલડ, સળગે પણ કયાં કહું કયા;
 તિરછાં કટાક્ષ બાણે વીંધી નાંખી તેની ભુદમ વ્યથા. ૧
 લાગ મળે તો લાડકડાને, બે ભુજમાં લીડી ખાંધું;
 લટકાવી મુજ હૃદય સદનમાં, સધળા હાવ પછી સાધું. ૨
 હરિરસ છાકી તને મળે તો, તું પણ બનતું ત્યાં કરજે;
 રિસ વયસ્યા કેરી વાળી, મુજને ઠારીને ઠરજે. ૩
 જીત તણા ડંકા વગડાવા, સહાયક તું બનજે મારી;
 વખત તારી જે વારે આવે, તે ઘડીએ હું છું તહારી. ૪
 નન્દ નન્દન અલખેલો નવેલો, છેલ ચિકનીયો થઈ ફરે;
 હાસલડાં બાણી દીન ઉપર, મરજી પ્રમાણે સર્વ કરે. ૫
 સખી સયાણી સર્વે વાતો, સાનિધ્ય વિણ કયમ કરી શકું;
 જીગર નિચોવા સામી આવે, મુગ્ધામાં તે સમે ખપું. ૬
 મહા રસઘેલી તું છે નવેલી, નવલલાલથી કરે કલોલ;
 હે સદ્રિચી ! મહઘેલા વરને, કહેતી રહેજે ઘટતા બોલ. ૭
 તારી પાસે રહે રાંકડો બધે ફાંકડો ફક્કડ થાય;
 જીણી વાતો કહેવા જઈ તો, વ્યાસ તણી વાણી બંધાય. ૮

શ્રોત્વામિનીજીનું સુખદ સ્વરૂપ ?

॥ રાગ નરસઈની લાવણીનો ॥

રૂપગુણ નિધાન શ્રીરાધા, નિરખો નેનાં ભરી ભરી;
 રસીક જનોની અમૃત દૃષ્ટિ, આ છખી જોતાં જાય ઠરી. ૧
 મહા મુલની લીલી સાડી, ગોરા અંગ ઉપર રાજે;
 બાણે નિલમણિ સદન મધ્યમાં, જ્યોતિ અખંડ બની આજે, ૨
 વેંણી મનહર ત્રયરસ બાણે, કેં કેતુ કયાં રાહુ બાણ;
 હુળીમળી ચાલી હેમગિરિસંગ, શરી મુખ આહુડીયો નિર્વાણ. ૩

સુંદર સેંચે મુકતાલર લટકત, કંપત ઉપમા આવ એક;
 જાણે તારામણુ સર્વે મળી, સ્થનિસજને ઘેરી લેત. ૪
 રસિકણુ નાશા બાલ મધ્યજાણે મિંદુરખિંદુસુધર ખિરાજ;
 જાણે ધંતુર પ્રશુન આશુયું એક, મહન છતીને ઇન્દુરાજ. ૫
 ઉધ ભુંસરી કરણ ચકદ્વય, ભૂવ સંકેત મૃગ નેનજ;
 જાણે તિલક લગામ લઇ કર, શરીરથ ખેઠો સારથી મેન. ૬
 પિક ભરેલું સુધર સચિકણુ કપોલ ઉપમા શું કહિએ;
 જાણે શંખ, શરીથી કરી ભિરૂતા, અનુજ માન હરે સાહએ. ૭
 નાભુક નાકે વેશર મોતી, વરણુન કરતાં આવે લાજ;
 જાણે શુક ઠાડમ ફલ ફેડયું, તેનું બીજ એક ચાંચ ખિરાજ. ૮
 રચના હંત સુધારસં સંયૂત, અધર મધ્ય શું વ્યાસ કવે !
 અધ ખુલી છીયે મુકતા પંકતિ, તેમ રૂપનિધી હંત શવે. ૯
 શ્રીજખુમાન સુતા હડપચીએ, શામલ ખિંદુ રાજે એક;
 શાખીઆમ કનક સંપૂટ કરી, ઢાંકણુ ઢાંકણું છાંડયું છેક. ૧૦
 કીર સરીખા કંઠે કંઠશળી, અનુપમ પણ ઉપમા દર્શએ;
 જાણે હેમમૂર્તી ગંગાતટ નિકટ દીપ પંકતિ સજએ. ૧૧
 કંરિ શુંકશા કરને બાહુ, લટકી ફેંદનાં જીલતાં જેહ;
 જાણે કલ્પ વૃક્ષ ડાળી ગૃહી, જીલત બાળ મયૂરશાં લેહ. ૧૨
 મહન માન હરણિ છાતીપર, શોભે સ્વેત છીપનો હાર;
 જાણે શંકર પરસિ સૂરસરી, ગિરિ થે ચાલે ભૂવ દેધાર. ૧૩
 ચુનિગણુ મધ્યે ચોકી નગ, ઉદય થયું તે ઉપમાદેત;
 જાણે ચંદ્ર અવનિ આંચો જોઈ, ઇન્દ્ર વધુ મિલ ઘેરી લેત. ૧૪
 ચતુરા અંગે ચોક્કી ચાર, તે રસ લહેરે જાય સખી;
 મન્મથ ભયથી શભુ જાણે, દેરૂપ લઈને છુપ્યા નકી. ૧૫
 કટી કસી ખાંધ્યો લહેંધો કેશરી, અતિ વિનોદે ંહાલ ધરી;
 મનહરતા જોતાં લહેંધાની, જાણે હરખિ ધુમાય હરિ ૧૬

કુંદકલીસમ કદી મેખળા બાણે હર્ષક દારે મધ્ય;
 પૃથુ નિલંબની સુખમા જોતાં રાસ રસિકો જનતા ન્યાય. ૧૭
 યુગ ઝંગાની લહેકન લયકે, એવી લલિત સુખાચ કમી;
 બાણે મહન ઘટ મેંડ ટપીને, રસ ગતિ ગજવર બાધ નહી. ૧૮
 કમલાશા ચરણે નેવર ધુધરૂ તેની ઉપમાં, એક નવીન;
 મધુરનાદ મધુકર ત્યાં કરતા, આનંદરસમાં જનતા લીન. ૧૯
 આ સુખ જોતાં એક સહચરી-આવી કહે પ્રભુ તુજ સુખ કાજ;
 વૃન્દાવનમાં રાહ જુવે છે, ચાલ વાર નવ કરતું આજ. ૨૦
 સખી વચનને સુણી સયાણાં, શ્રીરાધા ચાલ્યાં રસ રંગ;
 ગોવિંદ સુત ગુરૂ દેવકી નંદન, પૂર્ણ કૃપાથી વ્યાસ ઉમંગ. ૨૧
 સારંગ.

મોટા મનની બાણીતી મહે, તેથી તુજ પાસે આવી;
 તિખાં વણ અંતર સોહાગમદ, જોતાં જરીયે ના ફાવી. ૧
 લાઠકડી તું લલિત લાલની, ખની ગઈ તે ખની રહો ?
 લટકીલી લવંગ લતા કુંજોમાં, લેટી લતાં લેહ લહો. ૨
 હરિપ્રિયાનન પદમ પરાગ રસ, લેતાં તુજને યાદ કરો;
 રિઝીને ઉપરથી ખીઝી, રસ તુજમાં મુજ કાજ બરો. ૩
 જુણી જુગરની સર્વે વાતો, ઢાન માનાદિ તણી કરો;
 વરવિશ્વાસ જે રાસ રમણ ત્યાં, તુવ ગલ બુજ દે રસિક કરો. ૪
 નખસત ચાડ ચતુરા તુજને, બરી પયોધર કંજ શહો;
 દાખી અધર કપોલ પીક છાપો, ઉદરગિરિપર પોઢી રહો. ૫
 સરસ સમર સંશ્રામ ઝીતીને, સકલ ગાત્ર બેહાલ કરો;
 મહન માનહર તુવ રસ લેતાં, મમદગૂ સાથે સુદલ કરો. ૬
 હે વલ્લભ ! વિઠ્ઠલ શ્રીગિરિધર ! ! હે ગોવિન્દસુત ગુરૂ સુખ કન્દ !
 તારો વ્યાસ માતરનો વાશી, યાચે અનુદિન પરમાનન્દ. ૭

જોખન ?

(રાગ—પરદેશી સૈયાને।)

જરૂર જશેજી રંગ પતંગી જોખનું (૨)

- રંગ આંખો થશે, તૃણા ન આંખી જાણુ;
વિણુ ત્રૈલુવનમાં, પામે ન પદ નિર્વાણુ. જરૂર-૧
- પતંગી ખૂખીયો, ખલકે ખૂખ જણાય;
યા વિણુ અભિમાનને, ચકરે ચઢે ઘણાય. જરૂર-૨
- ચંદ તન નલ વિષે, ચાર દિના ચમકાય;
કંઈ વ્યાધિ થતાં, ફિક્કો થઈ વિખરાય. જરૂર-૩
- કેરા જોસમાં, તજે ધર્મનું તત્ત્વ;
નિન્દાએ ચઢી, બાળે ભક્તિ સત્ત્વ. જરૂર-૪
- માં જુહું વઢી, જગવે આઝા રંગ;
ધું પળમાં ફરે, મળે ન માંહે ઢંગ. જરૂર-૫
- વેળા પાપીયો, મનથી બહુ પસ્તાય;
કર્મ નજરે તરે, મહામહા દુઃખીયો થાય. જરૂર-૬
- કાળ એક પલકમાં, ત્યાં નહિં જોખન જોર;
ર હિસાબો માગતાં, તનના ઉતરે તોર. જરૂર-૭
- માં ભરેલી વાસના, મરણ સમયમાં તેહ;
મ શરીરની સાથમાં, ફરતી ચાલે એહ. જરૂર-૮
- બુદ્ધ અંતર જ્યાં લગી, અવિનાશી ના ઓળખાય;
જા તકલે ન્યાળતાં, રૂપ સરસ દરશાય. જરૂર-૯
- મશે ના જોખને, સત્સંગે લ્યો લહાણુ;
ની ટળે મલિનતા, પામે પદ નિર્વાણુ. જરૂર-૧૦
- કૃપા વિણુ જગતમાં, જીવ્યું સરવે ફેક;
ર ઉપાધિ વ્યાજજી, આનમમાં જઈ ઝોક. જરૂર-૧૧

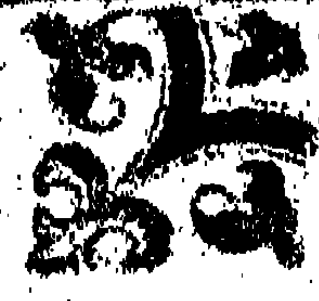
શ્રીકૃષ્ણ શું કારીગરી, ત્હારી અજબ દેખાય છે ?
ગજલ.

જ્યાં જોઉં ત્યાં જુદું દીસે, ના દેખપર દેખાય તે;
ગંભીર સિન્ધુને વિષે, મીઠી લહર વહી જાય છે;
મુતિ વેદ શંકર શું કરે, ચોહની રૂપે ચોહાય તે;
શ્રીકૃષ્ણ શું કારીગરી, ત્હારી અજબ દેખાય છે ? ૧
કાયદો ફિરતાર ત્હારો, નિયમસર નિત ચાલતો;
નભ ચંદ્ર રવિ આલીન ચે, ત્હારા હુકમને પાળતો;
આકાશમાં અંદર તપે, ના દોકમાં દેવાય તે;
શ્રીકૃષ્ણ શું કારીગરી, ત્હારી અજબ દેખાય છે ? ૨
નાંખી નજર જોતાં અમો, ના નિર નભમાં કંઈ દીકું;
કયાંથી ગગન દહડાવતું, જોતાં મધુર બહુ મીકું;
કેા રેડતો કેવી રીતે, સઘળી ભૂમી ભીંજાય છે;
શ્રીકૃષ્ણ શું કારીગરી, ત્હારી અજબ દેખાય છે ? ૩
કણ એક વાવી કેટી વિણું, ના ખુખી ખોળાય તે;
જમકે જુગલે પૃથ્વી તે, પળમાં પુરા ચે જાય છે;
અનંત કેટી જીવ ઝીણા, કેણુ કવિથી કથાય તે;
શ્રીકૃષ્ણ શું કારીગરી, ત્હારી અજબ દેખાય છે ? ૪
અજબ લીલા અજમ કીડા, અજબનો તું અજબ છે;
પણ વ્યાસ ભર્ષદાના પરે, ત્હારો અહા ! શું ગજબ છે;
વિરહે ઝુગળ્યાથી તપે, બહુ વાણીમાં વલખાય છે;
શ્રીકૃષ્ણ શું કારીગરી, ત્હારી અજબ દેખાય છે ? ૫

પુસ્તક મળવાનું

ઠેકાણું.

- (૧) મુખ્યાલ ભાઈલાલ હગનલાલ વ્યાસ
ડે. મહાદેવપોળ મું. માતર છ. ખેડા.
- (૨) હસાઈ લલ્લુભાઈ હગનલાલ
ડે. રીચીરાડ મું. અમદાવાદ.
- (૩) ચુનીલાલ કૃષ્ણારામ પંડિત
ડે. મોટા મંજિર સુલેશ્વર-મુંગડ.
- (૪) પુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલય
મું. નડીયાદ છ. ખેડા.
- (૫) પુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલય
તુલસીદાસ લલ્લુભાઈ મું. ધંધુકા.
- (૬) શા. નગીનદાસ જસનાદાસ
ડે. પ્રપડ અગર-મું. નવસારી.
- (૭) શા. જગજીવનદાસ વરભુદાસ
ડે. ગાંધી કૃષ્ણીયા-૨ બોરસદ.

આ પુસ્તકના ૧થી ૮૦ સુધીના પેજ “સુરત સીટી”
પ્રી. પ્રેસમાં વજેસીંગ માનસીંગ ઠાકોરે છાપ્યા,
અને ૮૧થી ૧૫૨ સુધીના પેજ, અર્ધજુ પત્રિકા,
અથાપદાર વીગેરે શ્રી “શંકર” પ્રી. પ્રેસમાં
નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમે
છાપ્યાં.

ડે. ચૌરાષ્ટ્રીજ ટાંકી ખાસ-સુરત.

